

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXIV • nr. 2 (47) • decembrie 2016

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ [florianroatis\[at\]yahoo.com](mailto:florianroatis[at]yahoo.com)

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN-LASCU

Dorina CADAR

Csilla TEMIAN

Ioan NEAMȚIU

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

<http://www.bibliotecamm.ro>

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN-LASCU

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel ȚURA

Multiplăcare și broșare: Gheorghe ȘUT

Viitorul cărții și cartea viitorului

Dr. Florian ROAIȘ

De mai mult de o jumătate de secol, Casandrele moderne profetează, cu un ton apocaliptic, uneori, dispariția iminentă a cărții, altfel spus a Galaxiei Gutenberg.

Dacă în deceniile trecute „dușmanii” cărții au fost, pe rând, cinematograful și televiziunea, care, însă, n-au reușit să diminueze magia acesteia, astăzi asistăm la o competiție – din păcate inegală – între descoperirea lui Gutenberg și noua invenție, Internetul.

Generațiile tinere accesează cu o pasiune cvasidevotoare tableta și computerul, petrecându-și multe ore în tovărășia acestora, refuzând cu obstinție cartea, adică lectura, spre disperarea unor părinți care-și aduc aminte cu melancolie de cărțile care i-au „făcut oameni”.

Iar dacă Epicur, cu 23 de secole în urmă, spunea că „primul și cel mai mare bine este înțelepciunea”, în milenii sale de existență, cartea – și cu atât mai mult cea tipărită – și-a adus aportul la dobândirea acesteia, oferind prilej de reflecție, de meditație, dând răspunsuri celor animați de îndoieli și tensiuni cognitive, constituind principala forță motrice a evoluției culturale a omenirii, cel puțin de la apariția tiparului.

S-a spus – și pe bună dreptate – că citind cărți, trăim mai multe vieți. Cartea ne permite să suferim cu Werther, eroul lui Goethe, să navigăm pe Mississippi cu eroii lui Mark Twain, să zburăm de la Pământ la Lună ori să coborâm în apele mărilor și oceanelor cu celebrele personaje din operele lui Jules Verne etc.

Paradoxal (sau nu?), se vorbește de o criză a lecturii, a cititului, deși, putem spune că, la acest început de mileniu, se citește mai mult ca oricând, dat fiind tirajul ziarelor, al revistelor și al cărților sau al textelor publicitare etc. Care este statutul cărții în epoca Facebook-ului? Sunt oare relevante statisticile cu care ne copleșesc sociologii? Cel mai recent studiu de la noi („Studiul obiceiurilor de lectură ale românilor”, din 20-25 octombrie 2015, publicat în revista *Sinteza*, Nr. 34, Noiembrie 2016, pp. 13-25) ne anunță că doar 78% dintre cei chestionați își asumă „viciul nepedepsit”, cum a catalogat lectura Valery Larbaud. Nu credem că pe alte meridiane se stă mai bine „cu cititul”.

Din cei care citesc, 82% cumpără cărți, chiar dacă nu alocă o sumă substanțială pentru acestea. Și asta în condițiile în care există la noi orașe (chiar municipii) fără librării (o excepție onorantă este municipiul Baia Mare, unde avem, după câte știu, zece librării, bine înzestrate cu cărți, în condițiile în care dispunem de cea mai dotată bibliotecă județeană din țară), ca să nu mai vorbim cât de greu ajunge cartea în mediul rural. Dintre cei care citesc, 76% împrumută cărți de la bibliotecă. Deși 22% afirmă că nu au timp să citească, 92% recunosc necesitatea și importanța lecturii în formarea personalității.

În același timp, o altă anchetă plasează România printre țările europene cu cel mai mic consum de carte pe cap de locuitor!

Este de necontestat faptul că ne confruntăm cu o evidentă criză a lecturii – în speță a lecturii de plăcere, pentru desfătare, a literaturii în general, a celei clasice în special –, evitată mai ales de către cei care ar avea mai mare nevoie de ea, elevi și studenți. Dacă până nu demult se arăta cu degetul spre televiziune, acum se consideră că vina o are Internetul.

Un țap ispășitor convenabil, un ucenic-vrăjitor capabil de miracole pentru generațiile tinere care nu au răbdarea și plăcerea de a răsfoi o carte, de a-i admira forma și coperta etc.

Probabil, viitorul este al cărții electronice, e-book-ul, cu avantaje și dezavantaje. E sigur că până la victoria acestuia vedem numai avantajele: poate fi citită în același timp de sute sau mii de internați, poate fi mai ușor depozitată, ocupând loc mai puțin, se pot face ușor copii etc. Dar o bibliotecă (sau doar un raft) cu cărți electronice (CD, DVD) oferă, cred, o priveliște rece, neprimitoare, dacă nu chiar dezolantă.

Să ne gândim apoi, cât timp și câtă oboseală presupune lectura pe „ecran” a unor opere de câteva sute sau chiar mii de pagini? Sub vraja Internetului, vor citi generațiile viitoare pe calculator *În căutarea timpului pierdut* de Proust, *Ulysse* de Joyce, *Război și pace* de Tolstoi sau *Don Quijote* de Cervantes? Întrebări mai mult retorice, în speranța că tinerii vor dori să-și aproprieze capodoperele mai sus-amintite!

Iar dacă lectura clasicilor este, așa cum scria Umberto Eco, „o călătorie la rădăcini”, este firesc să ne îngrijoreze pierderea legăturii cu trecutul, singurul care are realitate și consistență, după Aristotel. Vor prefera copiii lectura lui Andersen sau Jules Verne pe computer, în defavoarea jocurilor virtuale? Avem în vedere, desigur, literatura clasică, cărțile „de citit”, iar nu cele „de consultat”. Acestea din urmă – enciclopedii, dicționare, cărți științifice, teze de doctorat etc. se pretează la suport electronic.

Internetul este o sursă de informare aproape inepuizabilă și la îndemâna tuturor, un mijloc incontornabil în edificarea unei culturi. Dar este doar un pas, chiar dacă primul, spre cultură, căci el oferă o informație brută, neprelucrată, iar nu cultură. Putem crede că generațiile viitoare vor fi mai bine informate, dar mai puțin culte. În același timp, Internetul pune în circulație inexactități și erori care, preluate, se vor perpetua din generație în generație.

Aș putea ilustra afirmația aceasta cu modul în care este prezentat N. Steinhardt pe Wikipedia, departe de a fi un caz unic. Astfel, prenumele celui născut în Pantelimonul Bucureștilor nu este cel corect: în loc de Nicu-Aureliu, apare Nicu-Aurelian. Apoi, Steinhardt nu și-a luat licența în Drept și Litere (cele două facultăți erau separate) în 1934, ci doar în Drept, în 1932. În fine, nu a fost redactor la *Revista Fundațiilor Regale*, ci doar colaborator – e drept, harnic –, publicând aici în decurs de trei ani (1945-1947) circa 70 de articole. Și erorile continuă...

Să concedem, deci, că viitorul aparține cărții electronice și bibliotecii digitale. Vom mai putea, oare, rosti precum cronicarul că „Nu este alta mai frumoasă și mai de folos zăbavă decât cetitul cărților”? Ne vom putea imagina Paradisul ca o bibliotecă digitală? Ce cărți am lua (imaginar) cu noi pe o insulă pustie? Vom lua *Biblia* – nu întâmplător prima carte tipărită de Gutenberg, la 1455, a fost o biblie! – în format e-book?

Nu credem că Internetul va arunca tradiționala carte în neant! Mult timp, deci pentru multe generații, cele două „galaxii” vor coexista. Cartea-obiect are o evidentă și recunoscută perisabilitate. Câte cărți au dispărut din neglijență, câte au fost arse ca periculoase de către Inchiziția medievală sau de către regimurile moderne? În pofida fragilității ei, cartea se dovedește la fel de perenă ca și piramidele egiptene! Într-un periplu milenar, de la *Epopoea lui Ghilgameș*, scrijelită acum cinci mii de ani pe tăblițe de argilă și până astăzi, cartea și-a schimbat doar suportul material: papirus, pergament, hârtie etc. Va rezista oare cartea-dischetă sau e-book sute de ani, precum cea de hârtie?

Presupunând că în viitor, cândva, nu se vor mai tipări cărți, rămân, totuși, cele existente în bibliotecile de stat și private, ca mărturie a unor lumi și epoci de mult apuse.

Până atunci să credem în viitorul cărții, indiferent de forma pe care o va lua aceasta, căci o lume fără cărți ar fi una cenușie, săracă și, poate, mai violentă

Universul liric și filozofic al lui Lucian Blaga

Alina ILIEȘ

Bibliotecarul are menirea de a îndruma cititorul spre universul cunoașterii și de a face posibilă întâlnirea utilizatorului cu cartea. Pe lângă cotarea documentelor și așezarea lor la raft, acesta trebuie să scoată din anonimat fiecare publicație din cadrul secției.

În acest scop, Secția împrumut carte pentru adulți, în colaborare cu Liceul Teoretic „Emil Racoviță”, a organizat, luni, 9 mai 2016, ora 13:00, în sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, evenimentul numit „Universul liric și filozofic al lui Lucian Blaga,” cu ocazia împlinirii a 55 de ani de la moartea poetului, dramaturgului și filozofului Lucian Blaga. Invitați au fost elevii de la Liceul Teoretic „Emil Racoviță” (clasele: X G, XII G, X E, IX G, XI D) sub coordonarea profesorilor: Breban Mihaela, Tiță Anca, Bodea Corina, Ianc Gina și Vasilov Felicia.

Pentru a însufla elevilor dragostea pentru lectură, s-a realizat o expoziție de carte, s-au distribuit semne de carte și o bibliografie cu operele autorului aflate în fondul secției. Bibliotecara Alina Ilieș a vorbit despre importanța valorificării comorilor culturale lăsate moștenire, din generație în generație, de către strămoșii noștri, apoi a prezentat participanților expoziția de carte și bibliografia poetului-filosof. S-a vizionat o prezentare PowerPoint despre viața și activitatea poetului, realizată de Alina Ilieș, și a fost redată o secvență audio cu vocea poetului, într-o înregistrare din anul 1954 la Radio România Cultural. În cadrul acestei înregistrări audio poetul Lucian Blaga a recitat „Un imn adresat soarelui”, fiind o traducere din lirica universală din vechea poezie egipteană.

În continuarea evenimentului, profesoara de limbă și literatură română Mihaela Breban a vorbit despre contribuția lui Lucian Blaga la literatura română. Liceenii au realizat o expoziție de grafică cu portrete ale scriitorului și cu citate reprezentative din filozofia lui Blaga, recitând în final versuri din creația blagiană.

În cadrul acestei acțiuni instructiv-educative de comemorare a marelui poet, am încercat, din pasiune și prin chemarea inimii, să apropiem elevii de lumea mirifică a cărților, să stimulăm gustul pentru lectură și creativitatea acestora prin implicarea lor în evenimentul cultural, să se familiarizeze cu spațiul comunicațional al bibliotecii și să îi convingem că documentele oferă posibilitatea de a medita, de a-și pune întrebări, de a-și răspunde la întrebările avute, de a călători în diferite culturi, epoci și de a zăbovi la filele preferate din documentul consultat. Prin tehnologia modernă s-a realizat o călătorie imaginară a participanților în trecut și a autorului în prezent. Astfel, s-a produs marea întâlnire dintre trecut și prezent, prin intermediul căreia tânăra generație a avut oportunitatea să învețe din înțelepciunea generației vechi. Prin folosirea, în paralel, a instrumentelor moderne și a cărții, s-au pus în valoare comorile vii din cufărul cu zestre lăsate moștenire din generație în generație de înaintașii noștri. Astfel, la această întâlnire am evidențiat personalitatea și opera marelui poet Lucian Blaga și am încercat să îi provocăm pe elevi la lectură.

„Am nevoie să citesc așa cum am nevoie să mănânc și să beau. Hrana pe care mi-o oferă literatura îmi este la fel de indispensabilă ca și cea materială. Resimt fiecare zi fără o carte ca pe o zi pierdută. Înainte de a mă culca seara, îndată ce mă trezesc, dimineața în călătorii, ba chiar în tramvai, pretutindeni și oricând citesc. Nu mă pot închipui fără să țin o carte în mână”. (Nicolae Manolescu).

„Covorul povestitor” ca metodă non-formală de atragere a preșcolarilor către bibliotecă

Mara POPOVICI

Schimbările rapide și permanente ale ritmului cotidian, ale vieții, ale dezvoltării noastre psihologice din ultimii ani, au dus la o explozie de studii în domeniul cercetării educației și, astfel, la apariția de noi metode ce se pliază pe actualele condiții. Aceste noi metode, pentru că se axează pe acțiuni organizate în afara sistemului școlar clasic, formând un racord între cunoștințele dobândite și punerea lor în practică, sunt denumite non-formale, adică nu se limitează la o formă strictă, rigidă de prezentare. Principala calitate a metodelor non-formale este faptul că se bazează mai mult pe practică decât pe teorie, iar beneficiarii acestui tip de educație aleg de bunăvoie să se implice fără să aștepte recompense sau să se teamă de pedepse. Toate acestea se desfășoară într-un cadru organizat, cu obiective clare, doar că atingerea lor se realizează într-un alt mod. Modalitatea naturală de exprimare și de lucru a copiilor de vârstă preșcolară și a școlărilor mici este cu corpul și cu simțurile. Ei adoră să se miște, să cânte, să deseneze, să interpreteze roluri. Metodele non-formale își propun să atingă obiectivele educaționale sau de alt tip, prin folosirea abilităților naturale ale copilului, specifice fiecărei etape de dezvoltare.

În acest sens, Secția pentru copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” s-a adaptat din mers și a adoptat noi activități culturale – educative. Cea mai îndrăgită activitate non-formală a Secției pentru copii este

„Covorașul povestitor”. Istoria acestei activități începe în anul 2008, când printr-un proiect de parteneriat între bibliotecă și Asociația «Gradinita» din Franța, aceștia din urmă ne-au inițiat în tehnica covorului povestitor, covor denumit de ei *raconte-tapis*. De ce covor? De ce povestitor? Covor, pentru că în loc de carte, povestea este expusă în imagini pe un material textil de dimensiunea unui mic covor, care este prezentat pe jos, pe podea, la nivelul unde se petrec majoritatea acțiunilor pentru și cu copii. Povestitor, deoarece covorul și personajele sunt făcute astfel încât să putem desfășura povestea de la început până la sfârșit pe acest suport. Asociația «Gradinita» ne-a donat primele covorașe, iar doame-

nele Annick Harbulot și Lidya Block au făcut prezentări demonstrative, pentru a învăța această tehnică pe toți cei interesați. După demararea prezentării covorașelor, în grădinițe, școli și în bibliotecă succesul înregistrat de originala activitate ne-a motivat în găsirea unei soluții pentru a mări numărul de povești prezentate în acest mod. Fiind dificil de achiziționat din cauza prețului mare și din cauză că nu se confecționau în țară, noi, bibliotecarii Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, am format o echipă în care fiecare a venit cu o abilitate necesară în crearea covorului povestitor. Cu toții ne-am pus la lucru creativitatea, abilitățile practice de care dispunem, anumite resurse financiare și multe idei. În urma lucrului în echipă am ajuns să dăm naștere următoarelor patru covoare povestitoare: „Scufița roșie” – după povestea fraților Grimm, „Puișorul” – după povestea scriitorului K. Ciukovski, „Cei trei purceluși” – după povestea lui James Orchard Halliwell-Phillipps și „Mănușa” – după o poveste populară ucraineană.

Etaple succinte ale tehnicii de realizare a unui covor povestitor sunt următoarele:

- Se alege povestea pe care dorim să o reprezentăm pe Covorul povestitor. Poate fi una foarte cunoscută sau una mai puțin cunoscută, dar este de preferat să nu aibă multe personaje, pentru a le putea mânui cu ușurință;
- Facem un inventar al poveștii și reținem personajele și acțiunile cheie ale acesteia. În funcție de acțiunile cheie, vom crea decorul din material textil, pe acesta urmând să se desfășoare povestea;
- Schițăm pe hârtie/carton decorul gândit și personajele, inspirându-ne din ilustrațiile poveștii sau orice alte surse care ne pot ajuta. Notăm pe schițe dimensiunile, culorile, materialele, pentru a ne putea face necesarul în funcție de acestea. Este important să gândim în decorul poveștii elemente surpriză care îi încântă pe copii (buzunare din care ies personaje, piese care se mișcă etc.);
- La realizarea efectivă a Covorului povestitor avem nevoie de următoarele: mașină de cusut, materiale textile, ațe de diferite culori, vatelină pentru a da volum anumitor piese și șnururi, nasturi, capse, scai sau alte sisteme de prindere. Facem o listă a tipurilor de materiale în funcție de poveste și de cadrele pe care le vom realiza. Materialele folosite trebuie să fie atractive coloristic, rezistente la multiple mânuiri, să nu rănească, să fie cât mai diverse ca textură, astfel încât atunci când pun copiii mâna pe ele să-i ducă cu gândul la obiectul sau animalul reprezentat. De exemplu, pentru nori încercăm să găsim un material de culoare gri și textură pufoasă; pentru un decor de iarnă căutăm materiale în nuanțe de albastru, gri, argintiu, alb. Tehnica de coasere este preponderent prin surfilare, dar se pot folosi și alte tipuri de cusături pentru a pune în evidență ceea ce dorim;
- Începem de la materialul de bază pe care se va coase decorul. Îl tăiem la dimensiunea dorită și îi dăm forma preferată: pătrat, dreptunghi, cerc, triunghi sau o formă neregulată. Forma cea mai uzuală este dreptunghiul. Dacă avem o poveste cu o structură circulară ca „Punguța cu doi bani”, cel mai bine se pretează forma de cerc pentru Covorul povestitor.

După ce sunt gata covorul și personajele, vom face un săculeț pentru personaje și o trăistuță numită „Trăistuța cu povești” în care vom ține Covorul povestitor.

Pentru că poveștile sunt primele lecturi în viața fiecăruia dintre noi, indiferent de modul în care sunt transmise (oratoric, citite, jucate), ele au un rol esențial în educație și dezvoltare. Stimulează creativitatea (lucru foarte important la vârsta fragedă), întăresc relația dintre povestitor și ascultător, ajută la dezvoltarea morală a copiilor, îi învață să capete încredere în forțele proprii, să-și depășească temerile și fobiile, este o metodă de relaxare prin faptul că intră

într-un univers fantastic și distractiv, este o formă de joc în care învață semnificațiile vieții, învață lucruri noi, expresii și cuvinte noi. Prin poveste, și mai ales prin modalitatea inedită de prezentare, am creat un liant între copil și bibliotecă și, astfel, scopul principal al instituției și al bibliotecarilor care iubesc această meserie, acela de atragere a copiilor către lectură, a fost atins. Avantajul modalității non-formale de prezentare a unei povești îl constituie libertatea de a modifica, de a veni cu noutăți, de a improviza, de a fi creativ, de a oferi alternative. Astfel, în cazul covoarelor povestitoare nu există doar o singură variantă de povestire, nici gestică sau mimică clar stabilite. Spunem și interpretăm povestea diferit, în funcție de auditoriu sau în funcție de starea personală. Prezentările se desfășoară atât în cadrul bibliotecii, cât și în afara ei, în grădinițe și școli. În zilele noastre, având acces liber la noile tehnologii, copiii sunt greu de convinși să încerce gustul lecturii clasice, să simtă mirosul hârtiei vechi sau a celei proaspăt scoasă din tipar, dar acum aliatul nostru, covorul povestitor, devine ambasador activ în rândurile lor.

Revelația unei lecturi – *Biblioteca nopții*

Florina VANCIU

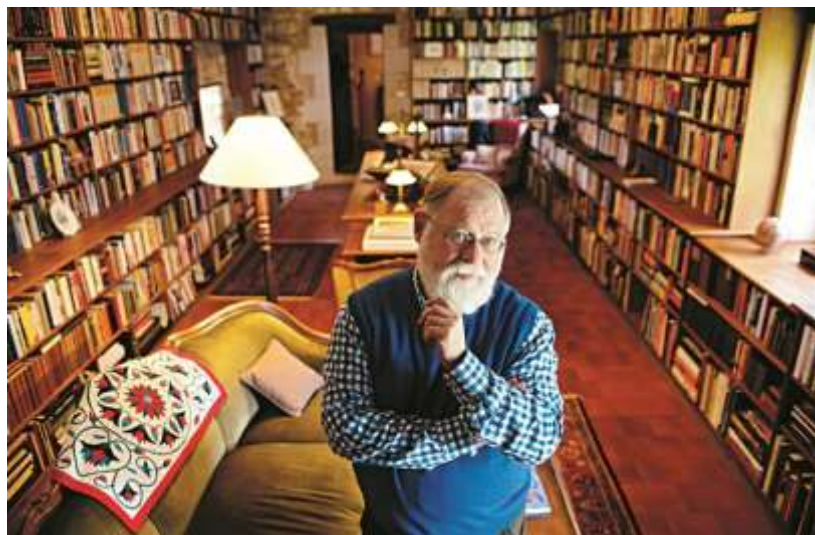
O carte pe care fiecare bibliotecar sau iubitor de carte ar trebui să o citească este volumul *Biblioteca nopții*, autor Alberto Manguel, apărut în limba română în anul 2011, la Editura Nemira, în traducerea Ancăi Stoiculescu.

Autorul, el însuși un iubitor de carte, reușește admirabil să aducă un omagiu cărții și bibliotecilor în general, fie ele personale, publice sau private, putându-se lesne observa în scrisul lui bucuria pentru lectură, reușind cu dibăcie să-i aducă pe scriitorii mai aproape de cititori, descoperind în fiecare volum ce trece prin mâinile sale un sâmbure de foc viu, o sămânță a destinului, dovedind putere de percepție filosofică a lumii care-l înconjoară, dar și de „developare” a esenței problemelor și „bucuriilor” acestei lumi; altfel spus, o „carte despre cărți”. Citind-o, ești invitat într-un univers în care cărțile sunt atât lux, cât și necesitate, destin și întâmplare, călătorie și popas, adeseori izbândă și uneori... neputință.

În cele peste 300 de pagini, volumul surprinde destinul a numeroase biblioteci și cărți, te poartă pe diferite continente, lumi și perioade de timp, făcându-te să privești lumea prin lentila autorului, experiențele și lecturile sale, numeroase dintre conceptele sale personale putând deveni pilde, din acest motiv optând să redau în acest articol numeroase citate din cartea sa.

Titlul intrigă, nu știi la ce să te aștepți, iar coperta este foarte sugestivă: cărți cu trăsături umane, fiecare având mâini care țin și deschid altă carte, formând un lanț din cărți, o carte care duce la altă carte..., creând legături și sinapse pe care doar un iubitor de carte le poate vedea, descoperi și valorifica.

Pe verso-ul paginii de gardă regăsim informații despre autor, câteva detalii atrăgând imediat atenția și meritând a fi menționate: relația de „o importanță fundamentală” cu Jorge Luis Borges, elaborarea împreună cu Gianni Guadalupi a unui dicționar al locurilor imaginare din literatura lumii, *The Dictionary of Imaginary Places*, trei ani mai târziu, în 1983, fiind coordonator al antologiei *Black Water: The Book of Fantastic Literature*, recompensat cu numeroase premii și cu titlul de Officier de l'Ordre des Artes et des Lettres în Franța, deținător al unei biblioteci personale impresionante, aproximativ 30.000 de cărți, adunate într-o jumătate de secol.

Alberto Manguel în biblioteca personală

te, ce i se permite. Poți fi cuprins de groază – observând grămezile de cărți și vastitatea spațiului, simțindu-te batjocorit de prezența a tot ceea ce nu știi, uitându-te în jur – și rămășițele acestui sentiment pot să nu piară niciodată, nici chiar după ce ritualurile și convențiile au fost învățate, după ce teritoriul a fost cartografiat și băștinașii s-au dovedit prietenoși”.

Ca structură, volumul este împărțit în mai multe capitole, fiecare având un titlu sugestiv și un motto, autorul alegând să folosească adeseori imagini care exemplifică minunat afirmațiile din text: portrete, fotografii din diferite biblioteci ale lumii, schițe, planuri etc.

În primul capitol, *Mitul bibliotecii*, autorul mărturisește cum și-a imaginat că trebuie să arate biblioteca personală și modul în care s-a finalizat, evidențind experiența trăită în spațiul bibliotecii, diferența dintre zi și noapte în acest perimetru. Dacă pentru autor, ziua, „biblioteca este un tărâm al ordinii”, noaptea „atmosfera se schimbă. Sunetele se estompează, vocea gândurilor prinde puteri”.

Făcând o analogie cu biblioteca sa, care reprezintă doar „un memento al ambelor năzuințe imposibile – dorința de a cuprinde toate limbile din Babel și aspirația de a deține toate manuscrisele din Alexandria”, autorul relatează povestea Turnului Babel și a emblematicii Bibliotecii din Alexandria, „unică în istoria omenirii”, completată cu informații la zi, despre Noua Bibliotecă din Alexandria, a cărei piatră de temelie a fost pusă în anul 1988, prin implicarea Guvernului Egiptean, fiind capabilă să depoziteze acum peste opt milioane de volume.

„Acordând respectul cuvenit țelului îndepărtat al Bibliotecii din Alexandria”, autorul afirmă că „existența oricărei bibliotecii, chiar și a bibliotecii mele, permite cititorilor să întrevadă adevăratul sens al meșteșugului lor, un meșteșug ce luptă împotriva stringențelor timpului, aducând fragmente ale trecutului în prezent. Le oferă posibilitatea de a arunca o privire, oricât de tainică sau de îndepărtată, în mințile altor ființe umane și le permite să capete o oarecare cunoaștere a propriei condiții, oferindu-le, spre citire, poveștile colectate aici. Mai presus de orice, le comunică cititorilor faptul că meșteșugul lor constă în puterea de a-și aminti, în mod activ, la îndemnul paginii, momente aparte ale experienței umane. Aceasta a fost remarcabila activitate născocită de Biblioteca din Alexandria. Prin urmare, atunci când, secole mai târziu, s-a sugerat construirea unui monument în onoarea victimelor Holocaustului din Germania, cea mai inteligentă propunere (din păcate, nu i s-a dat curs) a fost aceea de a construi o bibliotecă”. (p. 33).

Spre finalul capitolului, corelând conținutul cu titlul cărții, scriitorul concluzionează: „Din punct de vedere istoric, privind lucrurile la rece, felul în care a sfârșit biblioteca ne este tot la fel de necunoscut precum aspectul său exterior; din punct de vedere istoric. Turnul, dacă a existat, nu a fost altceva decât o investiție imobiliară eșuată, deși ambițioasă. Însă noaptea, când dăm frâu liber imaginației, statornicia mitică a ambelor clădiri este de nezdruncinat. Putem să admirăm felul în care Turnul mitic se înalță ostentativ și demonstrează că, dacă îți dorești să atingi imposibilul, merită să riști orice, chiar dacă rezultatele sunt devastatoare; putem să observăm cum se ridică, treptat, spre ceruri, fructul unei societăți unanime, penetrante, numeroase; putem fi martori ai sfârșitului său, concretizat în dispersia indivizilor, fiecare dintre aceștia rămânând izolat în propriul cerc lingvistic. Putem să cutreierăm printre rafturile încărcate ale Bibliotecii din Alexandria, unde se află adunate imaginația și cunoașterea; dispariția acesteia ne face să înțelegem că tot ceea ce strângem se va pierde, dar și că ceea ce am pierdut poate fi, în mare parte, recuperat; splendida-i ambiție ne învață că, grație alchimiei cuvintelor, experiența unui om poate deveni experiența tuturor, iar acea experiență, distilată, din nou, în cuvinte, poate servi scopului tainic și singular al fiecărui cititor”. (pp. 35-36).

Următorul capitol, intitulat *Ordonarea bibliotecii*, începe cu mărturisirea dragostei autorului pentru cărțile sale, imaginându-și că biblioteca sa, o „Alexandrie în miniatură”, pe care a început să o dezvolte de la vârsta de șapte sau opt ani, se va „fărămița” odată cu moartea sa, „astfel încât să fiu alături de cărțile mele chiar și după ce nu voi mai fi”. Ce minunată dovadă de dragoste!

Pornind de la ideea că „orice fel de ordonare are meritul de a cuprinde ceea ce nu poate fi cuprins”, autorul descrie frământările sale în ceea ce privește aranjarea lor, oferind informații despre evoluția metodelor de catalogare, de la prima clasificare alfabetică realizată cu mai bine de douăzeci și două de secole în urmă, de către Callimachus, unul dintre cei mai cunoscuți bibliotecari din Alexandria, până la sistemul gândit de Melvil Dewey.

Capitolul *Spațiul bibliotecii* tratează, așa cum reiese și din titlu, o problemă inerentă cu care se confruntă multe biblioteci: „constrângerile spațiului”, cunoscut fiind faptul că „într-o bibliotecă, niciun raft nu rămâne gol vreme prea îndelungată”, dezbătând soluții și metode la care au recurs diferite biblioteci din lume în a rezolva această problemă. Un alt subiect abordat în acest capitol este legat de dualitatea bibliotecă tradițională/bibliotecă virtuală, autorul subliniind că acestea „ar putea și ar trebui să coexiste” și că, atunci când le comparăm, „trebuie să ținem minte câteva lucruri: adeseori cititul necesită lentoare, profunzime și contextualizare; tehnologia noastră electronică este încă fragilă și, din moment ce se află într-o permanentă schimbare, de multe ori se întâmplă să nu permită recuperarea materialelor stocate pe unități care au fost scoase din uz; rășfoirea unei cărți și cutreierarea printre rafturi constituie un aspect intim al meșteșugului lecturii, care nu poate fi înlocuit pe de-a-ntregul de sistemul de desfășurare a paginilor pe un ecran, tot la fel cum călătoriile adevărate nu pot fi înlocuite de albume și documentare sau de gadget-urile 3-D”.

Puterea bibliotecii, următorul capitol, relatează povestea lui Andrew Carnegie, care, dispunând de o avere imensă, a fondat numeroase instituții publice, printre care 2.500 de biblioteci, după ce, la rândul său, s-a autoeducat într-o bibliotecă publică cu acces gratuit, înființată de un anume colonel Anderson, care i-a des-

chis astfel „în fața ochilor bogăția intelectuală a lumii”. Cu toate că detractorii săi l-au acuzat că a înființat aceste instituții doar pentru „atingerea gloriei personale”, nu poate fi contestat faptul că acestea au avut un rol covârșitor în formarea a mii de intelectuali.

„Fiecare bibliotecă este exclusivistă”, menționează la începutul capitolului intitulat *Umbra bibliotecii*, „din moment ce selecția sa de cărți, oricât de vastă ar fi, lasă în afara pereților instituției rafturi nesfârșite de manuscrise care, din motive ce țin de gusturi, cunoștințe, spațiu și timp, nu au fost incluse”, lăsând „în urma sa umbra unei biblioteci a absențelor”, continuând atât de frumos cu ideea că „dacă fiecare bibliotecă este, într-o oarecare măsură, o reflexie a cititorilor săi, ea este și o imagine a ceea ce noi nu suntem și nu putem să fim”.

Un capitol amplu, *Forma bibliotecii*, evidențiază importanța unei arhitecturi potrivite a spațiului unde păstrăm cărțile, corelate cu un anumit stil de lectură pe care îl are fiecare, convins fiind că „spațiile pătrate îngrădesc și disecă; spațiile circulare proclamă continuitatea; alte forme evocă alte calități”, oferind exemple, schițe și imagini cu diferite biblioteci din lume, în încercarea lor de a găsi forma ideală.

„O bibliotecă nu este doar un spațiu al ordinii și haosului; este și un tărâm al hazardului”, specifică în capitolul *Biblioteca și hazardul*, accentuând ideea că uneori cărțile ajung să existe în aceeași bibliotecă doar datorită unor „întâlniri întâmplătoare”, datorate fie „capriciilor colecționarului, a avatarurilor unei comunități, a trecerii războaielor și timpului”, din motive comerciale sau chiar de securitate, exemplificând minunat cu citatul autorului Terentianus Maurus (secolul al III-lea î.Hr.), *Habent sua fata libelli* – Cărțile își au propria soartă.

Atelierul din bibliotecă descrie cea încăpere a autorului, diferită de locul în care păstrează majoritatea cărților, în care au un loc privilegiat doar anumite cărți, așa cum le numește „un fel de extensii ale ființei mele, mereu la îndemână, mereu de ajutor, prietenele mele de-o viață”, afirmând că „dacă biblioteca este o cronică a vieții mele, biroul este o oglindă a identității mele”, pentru orice cititor sau scriitor acest loc asemănându-se cu „un altar închinat nu unei zeițe, ci unei activități”, oferindu-ne și de această dată detalii și imagini despre „spațiile private” ale unor scriitori consacrați.

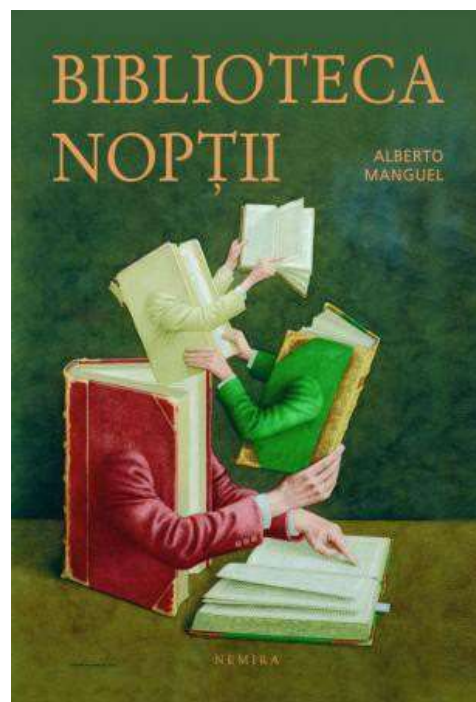
În cel de-al nouălea capitol, *Biblioteca mentală*, Alberto Manguel evidențiază diferența dintre biblioteca propriu-zisă, alcătuită din cărți reale, și biblioteca mentală, care nu necesită atâta rigoare, este fluctuantă, modificându-se odată cu trecerea timpului. Redă aici istoria faimoasei Biblioteci Warburg, uimitoare nu doar prin cantitatea și calitatea lucrărilor adunate, ci și datorită aranjamentului special imaginat de creatorul ei, Aby Warburg.

Capitolul intitulat *Insula bibliotecii* pornește de la ideea exprimată de Daniel Defoe în binecunoscutul său roman, ce îl are ca personaj principal pe Robinson Crusoe, conform căreia printre „lucrurile mărunte” salvate de pe corabie s-au aflat și câteva cărți, Alberto Manguel evidențiuând astfel concepția lui Daniel Defoe cum că „la începutul unei societăți, trebuie să existe cărți”.

Având drept subiect orori care au avut loc asupra omenirii și, uneori, implicit și asupra cărților, capitolul *Supraviețuirea bibliotecii* relatează câteva lecții de supraviețuire a cărților în vremea regimului nazist, convins fiind că „asemenea manuscriselor de la Marea Moartă, asemenea tuturor cărților care ne-au parvenit din mâinile cititorilor de altădată, fiecare dintre cărțile mele conține istoria supraviețuirii proprii. Focul, apa, trecerea timpului, cititorii neglijenți și mâinile cenzorilor nu au curmat viața cărților mele, care, astăzi, îmi pot spune povestea lor”.

Autorul crede că „o bibliotecă, indiferent de dimensiunile sale, nu trebuie citită în întregime pentru a fi utilă; fiecare cititor profită de pe urma unui echilibru convenabil între cunoaștere și ignoranță, între amintire și uitare”, subliniază autorul în capitolul *Biblioteca și uitarea*, descriind și aici cazuri și situații concrete de biblioteci cenzurate sau chiar distruse în totalitate de-a lungul timpului, în aceste cazuri „uitarea” fiind impusă, concluzionând că „a deține și a transmite amintirile, a învăța din experiențele altora, a împărtăși cunoștințele noastre despre lume și despre noi înșine sunt câteva dintre puterile (și slăbiciunile) pe care ni le conferă cărțile, precum și motivele pentru care le prețuim și ne temem de ele”.

„... Nu lumina a fost cea dintâi care a prins formă din întunericul primordial, ci cuvântul”, „întunericul, cuvintele și lumina formează un cerc virtuos. Cuvintele dau naștere luminii, apoi îi deplâng stingerea. La lumină citim, pe întuneric vorbim”, „cuvintele creează lumină”, „la lumină, citim scornelile altora; pe întune-

ric, inventăm propriile povești” sunt câteva idei de la care pornește autorul în capitolul *Biblioteca și imaginația*, menționând cea dintâi „bibliotecă imaginată” din istoria literaturii, realizată de Rabelais, cu scopul de a „permite cititorului să se amuze imaginându-și liniile argumentative și intrigile din spatele titlurilor exuberante” și, apoi, consemnând și alte „biblioteci de vis” sau chiar care „aparțin tărâmului coșmarurilor” – despre volumele ce au rămas din biblioteca lui Adolf Hitler, păstrate la Biblioteca Congresului din Washington. Finalul capitolului accentuează diferența dintre o bibliotecă reală și una imaginată, mărturisind că „le conferim bibliotecilor calitățile viselor și coșmarurilor noastre; avem impresia că înțelegem bibliotecile ce se înalță din umbre; ne gândim la acele cărți care ar trebui să existe pentru plăcerea noastră, apoi ne asumăm sarcina de a le inventa și nu mai ținem seama de amenințările inexactității sau neroziei, de teroarea ce însoțește crampele sau blocajul scriitorului, de constrângerile timpului și spațiului. Cărțile inventate de-a lungul timpului de povestitorii ce nu s-au împiedicat de aceste obstacole alcătuiesc o bibliotecă mult mai vastă decât acelea care au luat naștere după apariția tiparului – poate pentru că tărâmul cărților imaginare admite posibilitatea existenței unei cărți, încă nescrise, care se dezbară de greșelile și imperfecțiunile inerente naturii umane. Pe întuneric, la adăpostul celor doi copaci, prietenii mei și cu mine nu ne-am sfiit să îmbogățim cataloagele Alexandriei, adăugându-le rafturi întregi de volume perfecte, care, la revărsatul zorilor, au dispărut”.

Următorul capitol, intitulat *Identitatea bibliotecii*, expune istoria înființării unor biblioteci naționale, în Italia, Marea Britanie sau Liban, arătând cum „identitatea unei societăți sau a unei națiuni poate fi oglindită de bibliotecă”, sau cum o bibliotecă personală, publică sau privată poate să oglindească o mulțime de identități.

În penultimul capitol, *Întoarcerea în bibliotecă*, Alberto Manguel evidențiază, prin două personaje, Dracula, din binecunoscutul volum cu același nume al lui Bram Stoker, și Frankenstein, din cartea lui Mary Shelley, *Frankenstein sau Prometeul modern*, modul în care bibliotecile reflectă două moduri de percepere a lumii: „ca pe un tărâm străin sau ca pe «acasă»”, explicând că atunci „când cutreierăm printre șirurile de cărți, alegând la întâmplare câte un volum și răsfoindu-l, paginile sale fie ne uimesc prin distanța pe care o aștern între cuvintele lor și experiențele noastre, fie ne alină prin similitudine”.

Ultimul capitol intitulat, simplu, *Concluzie* sintetizează câteva convingeri ale autorului, exprimate și în alte capitole din carte, legate de tradiție și inovație în bibliotecă, afirmând că „fiecare tehnologie nouă prezintă unele avantaje față de cea precedentă, dar, în mod necesar, nu posedă toate atributele acesteia”, punctând că „textele electronice care nu necesită spațiul paginilor pot conviețui amiabil cu paginile care nu necesită electricitate; ele nu trebuie să se excludă reciproc în efortul de a ne sluji cât mai bine pe noi”, subliniind atât de edificator că „noul sentiment al infinitului, creat de Web, nu a diminuat vechiul sentiment al infinitului, inspirat de bibliotecile antice; doar i-a conferit un fel de intangibilitate tangibilă”.

Deosebit de utilă este și documentarea fotografică și indicele detaliat de nume și domenii, făcând posibilă căutarea cu ușurință a informației dorite.

Există anumite cărți care ne ating sufletul și pe care, citindu-le, apoi simțim nevoia să le ținem aproape și, în același timp, să împărtășim bucuria descoperirii lor și celor din jurul nostru. În ceea ce mă privește, este și cazul *Bibliotecii nopții*, o carte captivantă și chiar o sursă de inspirație pentru toți cei care doresc să-și organizeze și îmbunătățească biblioteca proprie.

Avdhela – Biblioteca Culturii Aromâne

Diana FILIP

Pentru toți cei care îi consideră ignoranți pe tinerii de astăzi, vin să le înlătur această idee preconcepută. Astăzi, când accesul la informație este mult mai facil datorită multitudinii de publicații din orice domeniu, dar și datorită mijloacelor multimedia pe care le avem la dispoziție, mai suntem câțiva pasionați de tot ceea ce predecesorii noștri poate nu au avut curaj, dat fiind regimul în care au trăit, să ne dezvăluie în publicațiile prezente într-o anumită perioadă de timp. Nu acuz pe nimeni, dimpotrivă, le găsesc explicații, dar nu pot să tolerez de ce tocmai noi, românii, nu am învățat și nu învățăm, nici până în ziua de astăzi, ceea ce este esențial despre adevărata istorie a României. De ce lecțiile noastre despre istoria Daciei continuă să fie trunchiate până și acum, când accesul la informație este liber oricui? Oare se dorește în continuare să fim un popor servil, când de fapt ar trebui să fim mândri de istoria noastră milenară și de faptul că ne tragem rădăcinile dintr-un pământ bogat, cu oameni valoroși, care și-au păstrat cultura și tradițiile nealterate, în ciuda a tot și a toate câte au trecut peste el?

Nu pot tolera nici absența relatărilor, din cărțile de istorie, despre frații noștri aromâni. Oare câți profesori de istorie ne-au povestit despre existența acelor oameni din Munții Pindului, spre exemplu, care vorbesc același dialect ca al nostru, au aceleași tradiții și spun cu mândrie despre noi că suntem frații lor din Megala Vlahie (Marea Valahie). Sunt multe alte întrebări retorice pe care nu are rost să le mai enumăr, dar asta nu înseamnă că noi, cei tineri, nu le conștientizăm.

În momentul de față aș dori să mă rezum doar la frații noștri aromâni. Pasionată fiind de cultura, dialectul și tradițiile aromânilor, am citit nenumărate articole și studii despre ei, dar nu în cărțile de istorie, cum poate ar fi fost normal, ci ca autodidact. Vorbitoare de limbă greacă, am avut șansa să trăiesc o perioadă chiar în mijlocul unei astfel de comunități – mai exact, satul Metsovo din Munții Pindului.

Eram efectiv fascinată cum într-un sat din Grecia nu am avut de vorbit limba elenă, cum era de așteptat, ci să fiu întâmpinată de localnici, extrem de drăguți, vorbindu-mi în dialectul lor milenar pe care orice român l-ar putea înțelege. Am păstrat și păstrez cu sfințenie în suflet acele locuri și oameni despre care voi povesti ori de câte ori voi avea ocazia. Le voi spune tuturor cunoscuților mei, care poate nu știu, că acolo în Munții Greciei oamenii vorbesc ca și bunicii noștri.

După trecerea anilor, în căutarea mea acerbă, pe internet, a forumurilor despre aromâni, descopăr cu fascinație un site extrem de util tuturor celor pasionați de cultura, tradițiile și istoria aromânilor: www.proiectavdhela.ro. Denumirea proiectului vine de la o așezare a aromânilor din Nordul Greciei, Avdhela,

aflată la o altitudine de 1.400 metri și numărând aproximativ 3.000 de locuitori.

Asociația Predania, care promovează o editură ale cărei cărți sunt de referință, a lansat pe 24 noiembrie 2009, la Clubul Țăranului (Muzeul Țăranului Român), apariția unui nou site: „Proiect Avdhela – Biblioteca Culturii Aromâne”, prin care își propune să identifice, să editeze și să ofere opere științifice și artistice ale patrimoniului culturii aromâne și ale celor înrudite cu ea. Aceste bunuri culturale, în special cele oferite din custodia publică, sunt accesibile cercetătorilor și tuturor

celor interesați în mod gratuit, accesând adresa www.proiectavdhela.ro.

Proiectul Avdhela este unul non-profit, neguvernamental, realizat prin activitatea voluntară a persoanelor (autori și colectiv editorial) și instituțiilor care, în sens larg, se ocupă cu cercetarea, evoluția și păstrarea culturii aromâne.

„O pagină pe zi pentru cultura aromână” este noua inițiativă a Proiectului Avdhela, ce urmărește

implicarea comunității de aromâni din România, dar și a tuturor celor interesați să păstreze și valorifice cultura aromână într-un demers de scoatere la lumină și publicare a operelor celor mai semnificative ale acestei culturi.

Biblioteca culturii aromâne www.proiectandbela.ro este prima bibliotecă virtuală de unde se pot accesa și descărca gratuit 80 de cărți și studii din domenii precum: etnologie, istorie, lingvistică, spiritualitate, literatură aromână. Efortul de digitizare a acestor lucrări, care stau la baza oricăror cercetări despre aromâni, presupune transcrierea – pagină cu pagină – a operelor alese spre a fi urcate pe site.

Aș dori să exemplific doar câteva dintre operele de referință care pot fi accesate în această bibliotecă virtuală, pe domenii:

Etnologie: Maria Magiru, *Românii balcanici. Aromânii*
Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Identitate și identifi care în problema aromânească*

Istorie: Mihai Eminescu, *Românii Peninsulei Balcanice*
Tache Papahagi, *Aromânii din punct de vedere istoric, cultural și politic*
Dem. Abeleanu, *Neamul Aromânesc din Macedonia*
Cola Nicea, *Memorii*
Constantin Papanace, *Originea și conștiința națională a aromânilor*
I. Nica, *Problema aromânilor*
Valeriu Papahagi, *Cum s-a format conștiința latinității la aromâni*
Învățați aromâni din secolul al XVIII-lea
Românii din Peninsula Balcanică după călătoriile apuseni din secolul al XIX-lea
Gheorghe Zbucă, *Românii la Sud de Dunăre*
Identitate și identifi care națională la aromâni la începutul secolului XX
Aromânii prin istorie. Între afirmare și înstrăinare
Aromânii au fost și sunt români
Nicolae Iorga și aromânii
Cadrilater
Nicolae Șerban Tanașoca, *Unitatea romanică și diversitatea balcanică*
Viorel Stănilă, *Reprezentări sociale și discurs mediatic în determinarea clivajelor identitare recente la aromânii din România*

Spiritualitate: Ayiulu Nicola Velimirovici, *Exișisiri la Tatălu a nostru*
Pr. Dumitru Constantinescu, *Biografie*
Marcu Beza, *Vlahii din Muntele Athos*
Constantin Papanace, *Părintele Atanase Papanace*
André Scrima, *Le Mont*

Lingvistică: Theodor Capidan, *Romanitatea Balcanică*
Vasile Tega, *Unitatea limbii Române în marile enciclopedii ale lumii*
Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Dialectul aromân*
Varietatea Limbii Române
Biblia la aromâni
Iancu Ballamaci, *Metoda aromână*

Literatură: Amintim aici operele lui Nusi Tullin, Ioan Cutova, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Spiru Fuchi, Zahu Pană, Gheorghe Vrana, Nicolae Saramandu, Ilia Colonea, Ionel Zeana, Maria Pariza

Media: documente foto, video, audio, radio, hărți și numeroase publicații.

Consider măreț și demn de toată stima acest proiect adresat tuturor aromânilor, dar și celor interesați de această cultură. Această bibliotecă virtuală este un colțisor care pune la dispoziție, în mod gratuit, mijloace de păstrare a limbii, de cunoaștere a originilor, a evoluției istorice, sociale, spirituale. Totodată, promotorii acestui proiect oferă șansa fiecăruia dintre noi de a contribui la îmbogățirea fondului existent prin introducerea de texte sau tehnoredactare a operelor de referință ale culturii aromâne la următoarea adresă: contact@proiectandbela.ro.

„Am îmbrățișat această frumoasă meserie, deoarece de mic copil îmi plăceau cărțile...”

Ioan Neamțiu în dialog cu Gheorghe Iosip, bibliotecar la Biblioteca comunală „Mihai Cupcea” din comuna Budești

Dintre cele circa 13 localități¹ cu denumirea sau care au în componență numele BUDEȘTI, Budeștiul Maramureșului se distinge prin aceea că este o localitate nobiliară. Locuitorii de aici – incluzându-i și pe cei din satul aparținător Sârbi – „își au originile, cei mai mulți, în familiile nobiliare care au dobândit, în decursul anilor, drepturi de posesiune și proprietate, atât privată, cât și comună, asupra unor munți și suprafețe împădurite”².

Comuna Budești este așezată în bazinul superior al râului Cosău, la poalele munților Gutâi, care-și ridică semeț vârful Creasta Cocoșului la 1428 m și vârful Gutâiul Mare la 1443 m. Munții Gutâi, din care o parte sunt în hotarul Budești, de origine vulcanică, au vârfurile dezvelite, iar mai jos sunt acoperiți cu pășuni presărate cu jnepeni, ienuperi și afinișuri continuate spre poale cu păduri de conifere și fag. Acești munți străjuiesc comuna Budești în partea de sud-vest. Sunt locuri de o rară frumusețe, cu păduri dese și poieni întinse, pe unde a cutreierat odinioară Pinteza Viteazul cu ortacii lui; există și o culme cu numele Făgădăul Pintii (1258 m), care păstrează amintirea bravului erou maramureșean, luptător pentru dreptate socială și națională³.

Budeștenii, așadar, oameni de viță nobilă, sunt cu totul deosebiți în ceea ce privește ospitalitatea și buna cuviință maramureșeană față de străini. Primarul Liviu Vasile Tămaș atestă acest fapt cu mândrie, mărturie ce o reținem chiar dacă nu este făcută direct pentru acest material, deoarece exprimă o stare de spirit a locuitorilor. „Străinii care au călcat pragul satelor Budești și Sârbi au rămas profund impresionați nu numai de bunătatea, ospitalitatea și înțelepciunea oamenilor, de istețimea copiilor, ci și de frumusețea graiului, portului, jocului și cântecelor, de obiceiurile religioase, de arta monumentelor istorice și de arhitectură populară, de ocupațiile de bază și tradiționale”⁴.

Un reprezentant de frunte al acestor oameni este și bibliotecarul Gheorghe Iosip, neobosit și destoinic păstrător și valorizator al frumuseților locale și un veritabil om de cultură locală. Domnia Sa a avut amabilitatea să ne răspundă la câteva întrebări menite să facă cunoscută mai bine comunitatea din care face parte și profesia pe care o reprezintă, toate spunându-le cu mult patos, de unde rezultă dăruirea pentru ceea ce face.

Ioan Neamțiu: *Stimate domnule Gheorghe Iosip, în spațiul revistei noastre nu am putut să dezvolt mai mult prezentarea localității dumneavoastră; așadar, ce credeți că ar mai trebui spus și ce ar trebui să mai rețină cititorii noștri despre Budeștiul Maramureșului?*

Gheorghe Iosip: Poate nu ar fi lipsit de interes să se facă mențiunea că numele localității vine de la Bud, fiul cneazului Locovoi, menționat a fi primul dintre cei șase frați în documentul din 14 mai 1361. Sub această denumire, localitatea este atestată la 16 decembrie 1405. În documentele maghiare localitatea apare sub denumirea de Budfalva. Satul Budești a fost botezat „mica Romă a Maramureșului”, în cunoștință de cauză, de către vicarul Tit Bud în luna mai 1899, având în vedere același număr de coline pe care este așezată și „Marea Romă” a Italiei. În rest, sau pentru restul lucrurilor interesante de descoperit și de povestit despre localitatea noastră, lansăm invitația pentru doritori, în spiritul ospitalității și omeniei, de a ne vizita și documenta la fața locului.

¹ Conform: Ghinea, Eliza; Ghinea, Dan, *Localitățile din România. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 88. Numărul localităților cu această denumire este mai mare dacă includem și pe cele desființate sau comasate cu altele.

² Gaftone, Vasile, *Budești – „Mica Romă a Maramureșului”*, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare, 2009, p. 37.

³ Sursa: <http://www.comuna-budesti.ro/pagina/prezentare-generală>.

⁴ Gaftone, Vasile, *op. cit.*, p. 6.

I. N.: *Despre acest spirit, al ospitalității, m-am convins și eu cu ocazia vizitelor făcute în Budești, la bibliotecă, dar și la alte persoane, și deși nu am fost în zile de sărbătoare, totuși am avut ocazia să beneficiez de câteva reprezentări artistice sub bagheta dumneavoastră, putem spune, forțând un pic nota.*

Gh. I.: Cred că vă referiți la un colocviu profesional desfășurat la Budești în cadrul căruia am organizat și un mic spectacol artistic. Trebuie spus că, în paralel cu funcția nobilă de bibliotecar, îndeplinesc și alte misiuni culturale, cum ar fi cea de coordonator al Ansamblului folcloric „Florile Cosăului” din localitate, sunt președintele Asociației culturale „Cosăul” Budești, coorganizator al festivalului de folclor pentru ansambluri de copii „Nu vă uitați că-s micuț”, care are loc de Sfintele sărbători ale Rusaliilor. Cred că se îmbină foarte bine acestea, deoarece astfel reușesc să păstrez în perimetrul bibliotecii mai bine ceea ce înseamnă bogata tradiție locală, iar una dintre funcțiile bibliotecii este aceea de a conserva memoria locală. Consider că toate aceste preocupări vin să sporească prestigiul profesiei de bibliotecar în cadrul comunității budeștene.

I. N.: *Fără doar și poate așa este. Iar în ceea ce vă privește, nici nu se pot separa lucrurile; așa vă știe lumea și așa aveți succes în ceea ce faceți. Ajungem astfel și la bibliotecarul Gheorghe Iosip: de când și de ce?*

Gh. I.: Din anul 1994 sunt bibliotecar la această minunată instituție publică, un adevărat izvor de cultură comunitară. Am îmbrățișat această frumoasă meserie, deoarece de mic copil îmi plăceau cărțile cumpărate de părinții mei sau împrumutate de la biblioteca școlii și de la cea comunală. Apreciez mult cartea și pe cei ce scriu și le publică, cumpărând de la librării câte un volum și, de asemenea, îmi iau diferite ziare județene și naționale. Îndrăgesc enorm literatura de orice gen literar, din toate domeniile de activitate și specialitate, care îmi dă un sens în viață și care mă ajută să înțeleg mai bine această lume și Universul în care m-am născut.

I. N.: *Frumos spuneți „minunată instituție publică” și așa și este. Haideți să o cunoaștem, puțin, făcându-i o scurtă descriere!*

Gh. I.: Privită în istoricul ei, putem spune că în anii '60 s-a înființat biblioteca satească din Budești, care în anul 1964 a ocupat locul I pe raionul Sighet la concursul pentru „Cea mai bună bibliotecă satească”. În 1965 biblioteca avea circa 4.600 volume și 300 de cititori. În prezent fondul de carte ajunge la circa 7.000 de volume, deservind o populație de 3.500 locuitori, cu o medie anuală de 300-400 cititori și o cifră de până la 1.000 de cărți împrumutate la domiciliu. Poate cifrele nu sunt foarte impresionante, dacă ne raportăm la indicatorii cu care se operează în profesia noastră, mai ales în ceea ce privește fondul de carte, dar vă asigur că este o instituție dinamică, în jurul căreia gravitează multe acțiuni culturale. Biblioteca comunală „Mihai Cupcea” colaborează permanent cu instituțiile publice locale de pe raza comunei: Primăria și Consiliul local, Biserica, Școala gimnazială, Căminul cultural și Asociația culturală „Cosăul” și cu cele județene: Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, Consiliul Județean și Centrul Județean pentru Promovarea Culturii Tradiționale.

Totodată, biblioteca noastră a colaborat cu diferite instituții locale, județene și autori autohtoni în scrierea și publicarea unor volume cu caracter literar și documentaristic, cum ar fi: *Mihai Cupcea – restituiri* (poezii, povestiri, fragmente de jurnal), volum îngrijit de Nicolae Păuna Scheianu, în colaborare cu Centrul Județean pentru Promovarea Culturii Tradiționale, Primăria și Consiliul local Budești. Iar lucrarea de referință a comunității noastre este monografia localității, care a văzut lumina zilei în iunie 2009, autor fiind Vasile Gaftone, sprijinit de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Consiliul Județean, Primăria și Consiliul local Budești.

Printr-o hotărâre din 1998 a Consiliului local comunal Budești, bibliotecii i-a fost atribuit numele de „Mihai Cupcea”, în memoria celui care a fost un renumit poet, fiu de vază al satului. În viitor se intenționează ca, periodic, aici să se organizeze „Zilele poetului Mihai Cupcea”, sub forma unor colocvii de poezie,

susținute de oameni de carte din Maramureș și din țară, care să evoce valoarea literară, filosofică, estetică a liricii „patronului spiritual” al bibliotecii, să cultive dragostea pentru poezie în rândul elevilor și cetățenilor din cele două sate de pe Cosău.

I. N.: *Nu pune nimeni la îndoială că așa vor sta lucrurile. Pe de altă parte, și infrastructura și logistica bibliotecii sunt îmbietoare, asigurând mediul propice pentru actul cultural. Ce ne spunei despre dotările acesteia?*

Gh. I.: Biblioteca este amenajată într-o sală modernizată, cu mobilier nou, unde găzduiește diverse manifestări literar-artistice (colocvii, simpozioane, dezbateri și prezentări de cărți scrise de autori din județul nostru, din țară și străinătate). De asemenea, a organizat de-a lungul timpului „Colocviul bibliotecarilor” din zona Cosău-Mara-Tisa, unde participă adevărații reprezentanți ai „citadelei cărții”, adică bibliotecarii și alți invitați de seamă din diferite domenii de activitate: primari, consilieri locali și județeni, preoți, cadre didactice, elevi, politicieni ș.a. În anul 2010, în cadrul bibliotecii comunale s-a înființat Centrul de Informare Publică cu numele de *Biblionet*, unde s-au primit din partea Fundației „Bill și Melinda Gates” 4 calculatoare și materiale de tehnică de calcul necesare pentru buna funcționare a acestuia. Așadar, putem spune că este o bibliotecă funcțională și cochetă.

I. N.: *Privind datele statistice, se poate observa că stați bine cu cititorii și ați vehiculat și dumneavoastră niște cifre în acest sens. Pe de altă parte, e adevărat că majoritatea acestora sunt școlari, însă vedem că toate rubricile din formularul statistic sunt ocupate cu cifre pozitive, ceea ce e lăudabil dacă vorbim de o comunitate ocupată, de dimineața până seara, cu diverse munci și activități. Deci, recapitulând, ce puteți răspunde la deja tradiționala întrebare: mai citește lumea la Budești și ce citește?*

Gh. I.: Dincolo de date și cifre, se poate afirma că la Budești există și o tradiție a cititului și a calității învățământului. Școala are o tradiție foarte bună, dând județului, țării și lumii,

chiar, mulți oameni luminați – menționați, de altfel, în monografia amintită – care, cel puțin unii, au trecut și pragul bibliotecii comunale și au găsit o parte din cărțile de care au avut nevoie. Astfel, achizițiile de carte, atâtea câte sunt, răspund necesităților de instruire și educare a elevilor, dar și preferințelor tinerilor și vârstnicilor din comună și nu numai de aici (literatură pentru copii, beletristică clasică și contemporană, română și universală, istorie, religie, medicină, artă, dicționare și enciclopedii, atlase, hărți etc.). La biblioteca din Budești funcționează într-o armonie perfectă colecția de cărți cu internetul, care vine să completeze și să întregască fondul de carte.

I. N.: *Vă mulțumesc și vă doresc să aveți cât mai multe satisfacții profesionale!*

Gh. I.: Cu mențiunea că mă simt împlinit în această profesie și că zilnic culeg satisfacții profesionale, vă doresc și eu asemenea să aveți!

Despre colocviul profesional anual – 3 octombrie 2016

Oana DULF

Luni, 3 octombrie 2016, la sediul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” a avut loc colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene, despre eveniment consemnând (și) colega Maria Belea în paginile prezentului număr al revistei. Colocviul s-a bucurat, și anul acesta, de atenția mass-media locală, iar de la ora 17 a zilei respective am fost invitat la TV Sighet, din cadrul trustului MARAMEDIA, studioul Baia Mare, unde am acordat un interviu, de circa 25 de minute, domnișoarei moderator Oana Dulf, care a fost foarte amabilă și s-a dovedit foarte bună cunoscătoare a problemelor noastre. Redau acest interviu chiar în forma în care s-a desfășurat (sursa fiind: <https://www.youtube.com/watch?v=1lrRsWnDSUY>), astfel că am păstrat caracterul oral al materialului, cu inerente scăpări – corectate/adăugate unele în paranteze drepte – sau eventuale dezacorduri gramaticale și inversiuni de topică.

(Ioan NEAMȚIU)

OANA DULF: *Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene s-a desfășurat astăzi în municipiul Baia Mare, s-au premiat bibliotecarii merituoși și au avut loc discuții pe marginea colocviilor profesionale zonale. Cu Ioan Neamțiu, bibliotecar metodist, discutăm astăzi, despre colocviul bibliotecarilor, de la Biblioteca Județeană. Bună ziua și bine-ați venit!*

IOAN NEAMȚIU: Bună ziua și bine v-am găsit! Vă mulțumesc de invitație, nu atât că m-ați invitat pe mine, personal, cât datorită faptului că ați invitat un bibliotecar care, fără pretenții exagerate, hai, să zicem, că reprezintă într-o oarecare măsură vocea bibliotecarilor astăzi.

OANA DULF: *Despre colocviul care s-a desfășurat în această dimineață la Biblioteca Județeană aș vrea să discutăm puțin; am văzut că este un eveniment devenit, deja, tradiție pentru bibliotecarii maramureșeni...*

IOAN NEAMȚIU: Colocviul acesta a devenit o tradiție pentru că, de mai bine de 20 de ani, an de an are loc în prima zi de luni a lunii octombrie o întâlnire a bibliotecarilor din județ cu noi, cu o parte a colegilor de la Biblioteca Județeană. Îl numim „colocviu” pentru că, însăși din semnificația cuvântului, aici are loc o participare interactivă a colegilor bibliotecari în urma căreia sperăm că se întorc acasă cu un folos profesional, ca să-l numim așa. Desigur că în economia emisiunii o să dezvolt și participarea și ce înseamnă această tradiție, ce înseamnă colocviul anual și ce sintetizează el.

OANA DULF: *În fiecare an există o anumită temă a acestui colocviu?*

IOAN NEAMȚIU: Există o egidă sub care se desfășoară: „Profesie și profesionalism”; tema poate varia de la an la an, ea emanând din necesitățile cotidiene izvorâte din activitatea practică a bibliotecarilor. Aici, dacă se poate, ar trebui să fac precizarea, ca să se înțeleagă mai bine, și dumneavoastră ați amintit deja, noi avem niște întâlniri cu colegii bibliotecari înainte de acest colocviu (de la sediul Bibliotecii Județene) în teritoriu, adică în județul Maramureș. Aria geografică a județului am împărțit-o în 6 zone metodice, cum le numim, după zonele istorice, din rațiuni de apropiere geografică [a localităților din aceste zone]. Aici dezbatem de o manieră (mai) practică nevoile care rezultă din cerințele profesionale, iar după aceea sintetizăm niște

informații, niște date și propunem o temă, rezultând titlul colocviului. Anul acesta, sub egida menționată, titlul colocviului a fost: „Bibliotecile publice. Prezent și perspectivă”, o temă care sper că a suscitată interes!

OANA DULF: *În urma discuțiilor avute cu colegii dumneavoastră, care sunt astăzi nevoile bibliotecarilor?*

IOAN NEAMȚIU: Nevoile bibliotecarilor sunt multe și variate, sau sunt puține, moderate, depinde, de la caz la caz, depinde de fiecare bibliotecar, depinde de... Dar, în genere, parcurgem o etapă în care biblioteca publică suferă de o anumită [lipsă de] prestață, chiar și subsumat de o anumită dotare, asta însemnând că în comunitățile, mai ales rurale, mai ales izolate, biblioteca mai este încă percepută ca un depozit de carte și bibliotecarul ca un mânăitor de carte; or, noi am depășit de mult paradigma aceasta. Biblioteca nu este un depozit de carte și nici bibliotecarul un mânăitor de carte, cel puțin sub aspectul metodologic, căci dacă ar fi să intrăm în toate definițiile bibliotecii și în denumirile ei, poetice, scriitoricești, de orice altă factură, biblioteconomică, am putea să spunem foarte multe, dar sub aspect metodologic biblioteca este un organism viu, dinamic, pus în slujba unei comunități locale, având menirea să faciliteze informarea și cunoașterea publicului local, de acolo. Și atunci, în sensul acesta, ea trebuie să beneficieze de o anumită dotare, să aibă un acces minimal la internet, să aibă câteva calculatoare, bibliotecarul să fie în măsură să acceseze niște baze de date și așa mai departe. Ei, aicea există anumite neajunsuri, anumite cerințe, anumite solicitări, anumite discuții care se poartă, deși în bibliotecile din Maramureș s-a implementat acel program, despre care poate ați auzit, *Bibliomet*, care funcționează destul de bine, dar în epoca tehnologiei trebuie să depășești totdeauna starea curentă.

OANA DULF: *Adică în aceste biblioteci din mediul rural, unde ați pomenit că sunt câteva probleme sau mici neajunsuri să înțeleg că acei copii din zonele rurale nu apelează foarte des la serviciile bibliotecii, nu știu ce cărți găsesc acolo sau ce pot să găsească ei într-o bibliotecă?*

IOAN NEAMȚIU: Nu acest aspect am vrut să-l scot neapărat în evidență. E adevărat că principalii utilizatori sunt copiii, mai precis elevii, care frecventează bibliotecile, așa cum sunt ele dotate. Trebuie să fac precizarea că noi, bibliotecarii, folosim termenul generic de *utilizatori* tocmai în ideea că biblioteca trebuie să devină un organism viu, dinamic, care oferă informație variată și pe variate suporturi, iar acest termen vine să întregască gama de cerințe și de servicii. Ca să poată fi funcțională, o bibliotecă ar trebui să aibă, începând de la achiziția de carte, anual o anumită rată de înnoire a cărții, cum o numim noi, adică să achiziționeze, de exemplu, la o comună de 1.500 de locuitori, un număr de 150, 200, 300 de cărți, ultimele apariții, începând de la literatură, cărți de referință sau orice vreți... care să faciliteze informarea și pe suport de carte la zi cu programele, cu aria curriculară, cum se numește, cu cerințele [de la școală]. Deci, o dată și în primul rând, sunt slabe dotări în unele locuri – repet în unele locuri! – sub aspectul achiziției de carte, apoi nu mai vorbim de acele baze de date sau alte facilități pe care ar trebui să le aibă o bibliotecă.

OANA DULF: *Cine poate ajuta la achiziția de carte? Administrația publică sau chiar și Biblioteca Județeană au mai făcut donații către aceste biblioteci?*

IOAN NEAMȚIU: Da, știți dumneavoastră ceva și mă ajutați să-mi adun un pic gândurile! În primul rând bibliotecile publice, că de aceea se și numesc publice, aici intrând: județene, municipale, orașenești și comunale, sunt sub autoritatea administrațiilor publice locale; aceasta înseamnă că finanțarea se suportă sau ar trebui să se suporte de aici, existând și teme și obligație legală, în acest sens, respectiv Legea nr. 334/2002, a bibliotecilor, republicată, cu modificările ulterioare. Astfel, autoritatea publică locală are în subordine biblioteca publică și trebuie să o doteze cu cele necesare. Asta nu exclude, ci dimpotrivă, ca și Biblioteca Județeană sau alte foruri sau organisme, dacă se poate, să ajute biblioteca prin donații sau sponsorizări, bibliotecarul având, în primul rând, obligația, datorită să se îngrijească de îmbogățirea fondului prin diverse mijloace; dacă autoritatea locală are scăpări aicea, el ar trebui să ia măsurile necesare: să meargă, să apeleze, să bată la diverse uși. Noi am ajutat și ajutăm bibliotecile publice, zicem, de o manieră satisfăcătoare; au fost ani în care le-am dat, chiar, destul de multe cărți, nici într-un an nefiind situații să nu facem o donație minimală unei biblioteci, în funcție de anumite posibilități sau de anumite reguli ale Managementului Bibliotecii.

OANA DULF: *La colocviul de astăzi cine a participat?*

IOAN NEAMȚIU: La colocviul de astăzi, așa cu ați și spus și așa cum rezultă din desfășurător [ordinea de zi], în primul rând au fost invitați bibliotecarii de la bibliotecile publice din județul Maramureș care, la Biblioteca Județeană, au fost întâmpinați de o parte din colectivul acesteia, care pentru astăzi s-a pregătit într-un mod deosebit. Începând de la Conducerea superioară a Bibliotecii, în frunte cu domnul director dr. Teodor Ardelean, și continuând până la șefii de Servicii, toți și-au adus aportul la buna desfășurare, însemnând parcurgerea ordinii de zi, însemnând diseminarea informațiilor și până la luarea „La revedere!” și urarea de „Mult succes în continuare!”, înțelegând prin aceasta toate aspectele [ce au putut fi cuprinse în cele câteva ore].

OANA DULF: *Cam câți bibliotecari au fost prezenți astăzi?*

IOAN NEAMȚIU: Astăzi au fost mai puțini ca în alți ani, adică circa 40 de bibliotecari. S-a suprapus și începerea anului universitar în mai multe orașe: Cluj-Napoca, Arad, am înțeles... Din cei ce sunt prezenți activ, de obicei, câțiva au lipsit pe motivația aceasta [având copii studenți în respectivele centre, au fost prezenți acolo]. Au mai avut și alte diverse probleme unii sau alții, adică participarea, an de an, este undeva în jurul cifrei de 50; anul acesta au fost, așadar, un pic mai puțini, însă și cei care nu au venit ne-au comunicat acest fapt, ne-au spus motivul și rămân interesați de aspectele discutate astăzi și de, bineînțeles, buna funcționare a bibliotecilor respective.

OANA DULF: *Din cunoștințele și informațiile pe care le aveți dumneavoastră, există probleme de personal în județ în ceea ce privește profesia de bibliotecar?*

IOAN NEAMȚIU: Există sub următorul aspect: în Maramureș avem un număr de 76 de unități administrativ-teritoriale, dintre care vreo 72 având biblioteci, numai că funcționale sunt vreo 62. În vreo 10 nu funcționează biblioteca, pentru că nu există postul ocupat. A fost o disponibilitate, cel puțin din partea unor administrații locale, în speță primării de acolo, să se ocupe respectivele posturi, însă o dată cu criza, nu mai știu, parcă în anul 2009, s-au blocat posturile, și chiar am avut niște concursuri în derulare în vreo două localități; acum eu nu o să dau astăzi nume, sub nicio formă. Și pur și simplu li s-a spus de la Instituția Prefectului că nu se mai pot desfășura respectivele concursuri, că nu mai sunt legale. Astfel, începând de atunci s-a creat un dezechilibru, cu acest deficit, să zicem undeva în jurul cifrei de 10 bibliotecari; în plus, unii au ieșit la pensie sau chiar au decedat. Sigur că între timp s-au mai schimbat lucrurile, dar în unele locuri situația a rămas tot așa, în prelungirea sau sub motivația crizei, pentru că dacă acum există teme legal să organizezi concursul, nu avem acoperire financiară, adică nu sunt bani, pentru ca postul să fie finanțat.

OANA DULF: *Ce alte aspecte, probleme au mai ridicat astăzi bibliotecarii maramureșeni?*

IOAN NEAMȚIU: La aceste întâlniri și la aceste colocvii nu se ridică probleme punctuale sau probleme care vizează o anumită persoană sau un anumit loc; se ridică (oarecum) probleme specifice, probleme generale sau cvasigenerale. Probleme punctuale, și aici trebuie un pic de dezvoltare, se ridică cu alte prilejuri, respectiv activitatea metodică se desfășoară bidirecțional: adică și dinspre noi spre bibliotecari, și din partea acestora înspre noi, sau a autorităților locale [spre noi] și are o gamă variată și pe parcursul unui an ia diverse aspecte, începând de la cele mai simple, concrete probleme. Vă dau un exemplu: bibliotecarul a primit o carte, donație, fără nicio specificație. Ce să facă? Cum să o înregistreze? Și atunci el sună, iar eu, ca metodist și persoană de contact, s-ar putea să știu răspunsul, iar, dacă nu-l știu, apelez la Departamentul nostru din bibliotecă specializat și dau răspunsul. Deci avem o comunicare cu bibliotecarii care nu se reduce la acest colocviu sau la colocviile zonale. Sau multe alte aspecte... Prin urmare, la colocviul acesta timpul nu permite, nu se pot dezbate multe probleme concrete, dar, revenind la întrebare, s-au vehiculat probleme legate de aspectele anterior menționate, problemele legate de salariile relativ mici, dar bibliotecara, bibliotecarul – am zis bibliotecara dintr-o anumită scăpare, căci majoritatea sunt colege! – are, și asta le-o spune mereu, domnul director dr. Teodor Ardelean, o profesie de vocație; desigur că trebuie și salariul și celelalte aspecte văzute, dar... S-au ridicat probleme legate de achiziția de carte, s-au ridicat și probleme care vizează statutul bibliotecarului în contextul în care majoritatea celor din mediul rural primesc și alte atribuții. Noi i-am încurajat să fie deschiși în sensul acesta, căci nici nu pot să evite aceste atribuții, unele compatibile și care sporesc prestigiul bibliotecarului, dar în alte situații se diminuează prestigiul și, astfel, s-au ridicat și problemele acestea. Sau, în altă ordine de idei, ei venind la noi și organizând acest colocviu, anul acesta într-o formă diferită față de alți ani, cu niște ateliere practice, mergând prin bibliotecă și asistând la niște studii de caz făcute cu posibilitățile pe care le avem, desigur că au zis: „păi, nouă – unii – nu ne-ar mai veni să mergem acasă!”, însă noi nu încurajăm o stare de inferioritate, chiar și comparând lucrurile, ci îi tratăm întotdeauna ca partenerii și colegii noștri. În linii mari, cam acestea [sunt]; desigur că au fost și alte aspecte [discutate] la diseminarea de care v-am zis!

OANA DULF: *Am văzut că au fost premiați cei mai merituoși colegi ai dumneavoastră, știu că sunteți și bibliotecar la Sala de lectură a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” și aș vrea să vorbim puțin și despre apetitul pentru lectură. Mai cîtește lumea în ziua de astăzi?*

IOAN NEAMȚIU: O să vă răspund, mai întâi, începând din punctul acesta al întrebării. Da, la Baia Mare, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, unde găsește un mediu, nu spunem noi, ci spune comunitatea băimăreană, propice și adecvat și cu o deschidere pentru a se simți cât mai bine [fiecare cititor], există perioade din an în care pur și simplu nu mai avem locuri la sălile de lectură pentru cei care nu vin până la orele 9 sau 10,

în perioadele de sesiuni, de sfârșit de an școlar, dar și în restul timpului... Acuma eu nu sunt pregătit să vă dau niște cifre sau niște evaluări în sensul acesta, pentru că îmi și depășesc atribuțiile, aici fiind alți colegi în măsură să fie mai preciși...

OANA DULF: *...În linii mari, având în vedere că sunteți prezent mai mereu la Sala de lectură și vedeți dacă este un aflux!*

IOAN NEAMȚIU: Eu sunt la Secția Periodice unde chiar există, am putea spune, un „nucleu dur” de cititori; de dimineața până seara se perindă câteva zeci de cititori statornici, apoi nu mai vorbim de cei care vin cu anumite solicitări punctuale: legislație, bibliografii sau, unii, pur și simplu nimeresc pe acolo și apoi devin cititorii noștri fideli. Deci, răspunsul este DA! Citește lumea la Baia Mare, se simte foarte bine la Biblioteca Județeană, avem ce le oferi și, ca atare, unii se simt mai bine ca acasă. De fapt există și un concept: „Biblioteca – a treia casă”, care pentru unii devine a doua sau chiar, pentru unii mai defavorizați ai sortii, prima casă, în anumite intervale orare. Revenind la premiere, le-am acordat niște diplome și câteva cărți, așa, într-o manieră școlară, de sfârșit de an, la câțiva colegi bibliotecari unde am avut colocvii zonale anul acesta; de câțiva ani le oferim gazdelor colocviilor profesionale zonale. Noi suntem acuma, dacă nu greșesc, la a XXII-a ediție a colocviilor, anuale și zonale; până acuma câțiva ani am premiat pe cel mai bun bibliotecar al anului, însă ca să premiezi pe cel mai bun bibliotecar al anului trebuie să respecti o listă întregă de criterii și de indicatori sau coeficienți de performanță și ar fi trebuit poate să dăm premiul la același bibliotecar an de an pentru că sunt câțiva care se detașează, asta pe de o parte. Pe de altă parte, și aici am avut și eu un cuvânt de spus, acceptat de către Managementul Bibliotecii, am raționat că este oportun să premiem gazdele colocviilor cu o DIPLOMĂ DE MERIT „pentru buna organizare și funcționare a bibliotecii, pentru buna organizare a evenimentelor culturale și profesionale și pentru buna relaționare a bibliotecarului cu autoritatea locală”, fiindcă la aceste colocvii zonale participă, pe lângă bibliotecarul local, și cei din zonă, și angajați ai Primăriilor, colegii de la alte instituții de cultură de pe raza localităților respective, astfel încât se dă un cadru un pic mai larg, un fel de sărbătoare culturală locală, prin aceasta noi văzând și prestigiul bibliotecarului în comunitate și sprijinul de care se bucură și felul cum e percepută biblioteca în comunitate; se pare, din feedbackul primit, că e bine așa.

OANA DULF: *Prin urmare [colocviul este] un eveniment adresat colegilor dumneavoastră, adresat bibliotecarilor din Maramureș, un moment de comunicare, de relaționare cu cei din județ...*

IOAN NEAMȚIU: Fără doar și poate așa și este, așa este (și) gândit; are el veleități de a sintetiza cumva activitatea metodică. Dacă ar fi să împrumutăm un termen din sport, încheie într-un fel sezonul metodic, deși anul calendaristic mai durează. Acest lucru nu exclude ca după ziua de azi [ci dimpotrivă ca activitatea metodică să continue]... să fie chiar concursuri pentru ocuparea posturilor de bibliotecari la care Biblioteca Județeană trebuie să participe în comisiile de concurs și pentru a acorda expertiză pentru tematică și, probabil, vor fi diverse solicitări punctuale cu diverse informații în ideea expusă mai adineori și altele. Am zis [șădar] că e foarte binevenită, așa, spre mijlocul toamnei [o întâlnire], pentru a face o sinteză a activităților și a „deranjului” lor – mă rog un termen forțat în cadrul emisiunii! –, de aici lăsând lucrurile după firescul lor. Deci, [colocviul anual] are rolul, pe de o parte, de sinteză a discuțiilor, a colocviilor zonale, a altor solicitări și, pe de altă parte, da, e un eveniment, l-am creat de o manieră de a fi un eveniment; de fapt niciodată, la niciun colocviu și la nicio întâlnire nu poți să epuizezi toată tematica și să ai pretenția că ai dezvoltat toate ideile sau le-ai accentuat, și atunci firul roșu al colocviului este, practic, dat de întâlnirea [ca atare], de reafirmarea apartenenței la comunitatea profesională a bibliotecarilor, pentru că e bine să se simtă că aparțin la o profesie nobilă și trebuie și reafirmat acest lucru [cu fiecare ocazie]. De fapt, nici la această emisiune cu siguranță că nu am spus, poate, esențialul și nici nu-l voi spune, dar asta este; starea de moment are rolul de a exprima ceva și colocviul este o stare de moment [chiar dacă este pregătit din timp].

OANA DULF: *Doamnă Neamțiu, eu vă mulțumesc mult pentru prezența în emisiune și vă așteptăm și cu alte ocazii, pentru că la Biblioteca Județeană vedem că mereu este viață, aici trec pragul sute sau mii de persoane [...] într-o săptămână, rămânând, deci, o instituție de cultură deosebit de importantă pentru județ!*

IOAN NEAMȚIU: Așa cum v-am spus și la început, și eu vă mulțumesc pentru această ocazie! E foarte important că dumneavoastră vă aplecați asupra activității noastre; beneficiem – dacă mai pot zece secunde! – de o vizibilitate bună datorită activităților noastre și datorită Managementului Bibliotecii, însă întotdeauna este binevenită o posibilitate, o oportunitate de a expune ceea ce facem și, pentru aceasta, vă mulțumim și vă suntem recunoscători!

OANA DULF: *Vă mulțumesc încă o dată pentru prezență!*

Imposibilul posibil

Note de călătorie

Maria COGĂLNICEANU

„Grecia o port în mine și mai cu seamă Creta”.

Cuvintele acestea au pentru mine o rezonanță aparte și de durată.

Numele lui Nikos Kazantzakis, ca un steag grecesc ce flutură pe cerul Insulei Creta, ne întâmpină de la aterizarea avionului pe aeroportul din Heraklion.

Era la sfârșitul lunii septembrie, într-o zi plină de soare, răsfățat pe cerul de un imens albastru. Do-liul și umbrele dintr-un alt colț de lume au fost azvârlite instantaneu în golurile albastre de sus și de jos.

Duc în bagajele memoriei lecturile din operele celebrului cretan și prietenia lui cu Panait Istrati. În această scufundare în miturile grecești și-n civilizația minoică mă însoțesc amândoi cu patimile și idealurile care i-au unit până la prăbușirea visurilor social-politice ale celui ce-a scris *Spovedanie pentru învinși*. Înaintea ochilor îmi defilează imaginile știute și peisajul unic mediteranean. Mă uluiește palimpsestul atâtor culturi străvechi așezate în straturi ca semne imutabile ale Greciei de ieri spre azi.

Grupul statuar al Europei răpită de taurul mitic atrage ca un magnet. Caut peste tot „privirea cretană” și libertatea, axul și sensul existențial al tuturor. Le regălesc vivace și orgolioase în oameni, în pietrele murmurătoare, în apele intens albastre din orașul-port Agyos Nikolaos.

Puzderia de ambarcațiuni sunt proclamarea vizuală și acustică a nevoii de aventură marină și cunoaștere. Corabia lui Odiseu stă gata de plecare; iar în corabia sufletului meu se află cei doi „frați” cu sânge grecesc.

Nikos Kazantzakis

Materia din care sunt plămădiți e pe jumătate aceeași. Glasul cretanului se aude limpede: *Înlăuntrul meu simt o singură substanță [...] De aceea, când vreau să exprim în cuvinte („materie” și „spirit”, n.n.) ceea ce este una, separ în două chiar și cele mai înalte îmbolduri ale istoriei – ale unui individ sau grup: Foamea și Pasiunea. [...] „Spiritul” cuprinde mai multă „materie” decât își închipuie materialistii, precum și „materia” cuprinde mai mult „spirit” decât își închipuie idealistii¹.*

Iar Panait Istrati, avântat și neclintit, vorbește din nou: *„Eram, sunt încă, Flacăra nestinsă [...] român prin mamă și prin limbă și prin frumoasa mea Brăila. [...] Brăila îmi ajunge. Ea este întreaga-mi lume”².*

Pietre, amfore, palate, fresce, bughenvilia multicolore și leandri înfloriți, cactuși îmbobociți și măslini mă invită la câte un popas meditativ.

Catedrala bizantină din Heraklion este închinată Sfântului Mină, un misionar christic și luptător împotriva turcilor. Văzându-l în ipostaza de apărător al creștinilor din îndepărtatele sate cretane, îmi pare că aud chiar tropotul calului său. Iluzia auditivă vine din lecturile mele de demult:

texte profane și texte sacre ieșite din mâna pasionatului ascet și cărturar Nikos Kazantzakis.

Dar în catedrală, Sfântul veghetor apare majestuos, în negru și aur adevărat. Icoana lui din pronaos și celelalte bătute în argint, ferecate de secole, cer îngenunchere evlavioasă. Ce rosteam din acatistul ortodox erau fapte inspirate de Duhul Sfânt care a mișcat sufletul și mâinile pictorilor de demult și gura cuvântătorului.

Încet părăsesc catedrala. Din tăcerea pioasă ajung în agora, unde se agită steaguri roșii cu secera și ciocanul și țâșnesc vocile comuniștilor din K. K. E. Propaganda ideologică se face cu aceleași metode ca în timpul lui Nikos Kazantzakis și Panait Istrati. Pe alte străzi centrale, râul uman de turiști nici nu ia în seamă acele afișe electorale mici, lipite în locuri abia vizibile. Rupte, călcate în picioare, sunt duse de vântul ce se stârnește într-o clipă.

Repetăm epocile dispărute și luptele politice de atunci. Dar aici n-am sesizat violențele de odinioară.

Fără să fiu istoric, mitograf sau specialist în domeniul artei, la Knossos (5 km distanță de Heraklion)

¹ Kazantzakis, Nikos, *Jurnal de călătorie*, Traducere din greacă de Ion Diaconescu, Editura Humanitas, București, 2013, p. 75.

² Istrati, Panait, *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, Ediție, prefață, traduceri și note de Alexandru Talex, Editura Minerva, București, 1985, p. 290.

trăiesc extazul unei adevărate descoperiri. În astfel de momente unice cuvântul amuțește. Aș vrea să mă așez pe o treaptă, în reculegere pentru mai multe zile, lângă Palatul Regelui Minos sau în grădinile de măslini și chiparoși. Țintesc imposibilul. Doar aparatul meu de fotografiat prinde câteva clipe dintre cele eterne care ne măsoară viața.

Înlăturând tăcerea grea, mortuară dar reînviată de arheologii lumii (Sir Arthur Evans și alții), intru seara la o petrecere grecească înaripată, vulcanică. În Karouzanos, satul cretan din munți, se aud până noaptea târziu chiote vesele și sunete muzicale. Ele se întretaie cu patimă și competitivitate. Lumea lui Nikos Kazantzakis este în preajmă. Lira și bouzoukia, lauta și santouri sparg întunericul.

Un alt Nikos, ca un haiduc din vremea noastră, mă invită la dans. Prefer să-l văd zburând de-a dreptul și oprindu-se pe mese, dansând ca Zorba grecul. Totul se desfășoară ca în filmul cunoscut cu Anthony Quinn în rolul principal. Și, ca farmecul acestor arte sincronice, imateriale, să fie deplin, se adaugă, apoi se anulează pentru câteva ore prezența neființei.

Râsetele sănătoase, chipurile surâzătoare și trupurile zvelte au ceva în comun cu fresca din Knossos, unde cei doi tineri din perioada minoică fac salturi peste taurul încordat. Viața trepidantă și vestigiile milenare sunt asociabile ca forme ale continuității. Dansatorii dezlănțuiți pun freneziei lor, ca și Călușarii noștri, pulsația vitală a unor cuvinte și onomatopee: „tourlu-tourlu, hopa! hopa!, Kera mou...”. E ca o întoarcere spontană în balcanismul din secolul al XIX-lea, fixat în pagini de Nicolae Filimon.

Ne despărțim de Karouzanos cu un minimum de bagaj lingvistic trebuincios pentru cuceriri erotice și amabilități comerciale: „Kalimera, Kalispera, agapó...”, „Kalida”.

De aici, gândul meu plonjează din nou, înapoi la Kazantzakis. Într-o pagină din *Jurnal de călătorie* narază despre întâlnirea cu tânărul Mastorakis. Tatăl lui era cretan. El crescuse la Paris cu mama franțuzoaică. Nu știa decât trei cuvinte grecești: „Kalimera, Kalispera, agapó”. Venise în țara tatălui pentru întâia dată. Frumosul tânăr se considera cretan. Dialogul cu scriitorul ilustru este savuros ca și comentariul: „...*purtase pantalonii bufanți, se fotografiase, învățase trei cuvinte, mâncase roșcove și chitre și cumpărase o salbă de pietre albastre, din acelea care se pun talisman la cai, și făcuse o cingătoare*”³. Era deci cretan!

O zi întreagă îmi rezerv pentru Agyos Nikolaos, cel mai vechi oraș-port din Creta. Trecutul magic se răsfrânge în oglinda golfului și-n privirea aprigă, neagră ca smoala, în decizia fermă sau în letargia bărbaților în vârstă care beau cafea și joacă table. Pe străduțele înguste, șerpuitoare și întortocheate ca un labirint, poposite de soare și de bughenvilia roz-violet, grenă, roșu aprins, citesc nume evocatoare.

Surprinzător! Pe zidul unei case modeste, coșcovite de timp și uitare, este așezată o placă memorială, cu numele eroului cretan, Nikiforos Focas. Despre el scrisese cândva Nikos Kazantzakis. Mă simt ghidată de umbrele celor doi călători din secolul trecut. Calc pe urmele lor. Memoria străzilor este mai puternică și mai neschimbătoare decât a oamenilor? Aici ei sunt preocupați de comerțul maritim și local. Turismul este bine pus la punct ca și negoțul. Se vinde tot ce le dăruiește pământul sau marea: ierburi aromatice, fructe de cactus, ulei de măslină, lămâi, portocale, fructe de mare, bureți, suveniruri de tot felul, iar Nikos Kazantzakis este brand de țară. Chipul și numele său apar pretutindeni. Contrastele sunt izbitoare. Remarc oameni bogați închiși în vilele lor de lux și mici negustori îngrijorați de criza economico-financiară. Nu peste multe zile se închide sezonul turistic. Se trag obloanele până reîncepe zborul avioanelor și se ancorează vapoarele la țarm, de la Agyos Nikolaos până la Spinalonga și în toate micile localități, agreabile și mândre de specificul locului.

Acum strălucește soarele. Farmecul golfului mă ținutește lângă pini, măslini și chiparoși. Pământul e „*uscă, alb-gălbui, pietrele rumenite în soare*”, „*marea sclipitoare, veșnic reînnoită, fără griji, veselă, fără memorie*”⁴. Eu cred, însă, că și ea, Marea Mediterană, are poveștile ei, frumoase ori tragice. În acest nou mileniu, sute de emigranți și-au găsit sfârșitul în apele ei.

Deodată, tună, fulgeră, plouă. Albastrul mediteranean se estompează și dispare cu repeziciune. Cerul își șterge toate culorile aurite de razele solare și se lasă înveșmântat într-un cenușiu dezolant. Plouă torențial. Plouă biciuind încolo-încă și aiurea.

Mă retrag în Hotelul Santa Marina, așteptând o nouă zi. Măine voi spune: Adio, Agyos Nikolaos!

Casa în care s-a născut El Greco este ca o remușcare pentru setea mea de cunoaștere. N-am fost acolo în pelerinaj decât în gând cu Nikos Kazantzakis din *Raport către El Greco*. N-am ajuns nici la Tabia Martinengo, lângă zidul venețian. De aceea poate mă obsedează cuvintele încrustate pe piatra lui funerară: „*Nu mă tem de nimic. Nu nădăjduiesc nimic. Sunt liber*”.

Oare îmi va fi dat să ajung pe meleagurile cretane încă o dată? Urc și cobor, cobor și urc între două talere ale balanței posibilului și imposibilului.

³ Kazantzakis, Nikos, *op. cit.*, p. 231.

⁴ *Ibidem*, p. 183.

Din noianul amintirilor

Antoaneta TURDA

Se împlinesc anul acesta, la 20 septembrie, 150 de ani de la nașterea lui George Coșbuc. Minunat prilej de a ne aminti, în primul rând, de anii copilăriei, căci acei ani au fost minunați și grație unor lecturi din câțiva scriitori români care ne-au rămas în suflet pentru totdeauna, printre ei fiind și poetul și traducătorul mai sus-amintit.

A vorbi despre personalitatea acestui autor pornit în lume de pe plaiuri bistrițene, din mult iubitul său Hordou, e, deopotrivă, ușor și greu. Este oarecum ușor, căci opera sa poetică și de traducător este relativ cunoscută și accesibilă. Este, însă, destul de greu a-l aborda în toată complexitatea personalității sale artistice și umane, fiindcă băiatul preotului greco-catolic Sebastian Coșbuc, până să ajungă ceea ce azi cunoaștem, a avut un parcurs existențial destul de anevoios. Așadar, nu mă voi opri la ceea ce este, în general, cunoscut, ci voi readuce, în memoria contemporanilor mei, cartea lui Valea Lucian: *Pe urmele lui George Coșbuc*, apărută, în prima ediție, la Editura Sport-Turism din București, în 1986, iar în 2007, în cea de-a doua ediție, la Editura Pergamon din Bistrița.

Scris după lungi cercetări documentare, volumul conturează cu precizie fața adevărată a poetului: aceea de sătean ce pendulează cu grație între mediul rural și citadin, de om blajin și prudent căruia i-a plăcut mereu a contempla viața mai degrabă în liniște, decât în tot felul de frământări obositoare și inutile. Structurată în capitole ce delimitează exact etapele vieții și activității poetului, cartea dezvăluie nu doar traseul existențial al poetului născut pe mirificele plaiuri bistrițene, ci, mai ales, noblețea intelectualului de la sat și reacțiile sale atunci când este prins în hățiturile mediului citadin, bucureștean.

Bun cercetător, autorul cărții pornește, în studiul său, de la obârșia poetului ce atinge perioada medievală, ca apoi să ajungă, după multe alte amănunte, la data nașterii sale și la anii copilăriei marcați de părinții Sebastian și Maria Coșbuc, precum și de dascălii Tănăsucă Mocodean și Ion Goriță. Din primii ani de școală (1871-1873) datează o amintire nostimă: „Și-mi dase prin cap [...], să învăț nemțește ca să mă fudulesc înaintea tatei”¹. Din orgoliu și din obligație mai apoi, copilul va învăța bine germana, „exersând-o” cu oamenii de zăpadă pe care îi făcea iarna și cărora le vorbea nemțește. Mai învață și grație revistelor ilustrate aflate în biblioteca tatălui său, unde va descoperi nume mari precum Lenau și Heine. În 1875 tatăl îl înscrie la Școala Normală din Năsăud, micul oraș provincial amintindu-i oarecum de peisajul de acasă. Începe a se obișnui, încet-încet, cu atmosfera intelectualilor care, duminica, se întâlneau în familii și purtau conversații frumoase, într-o manieră cât se poate de civilizată. Este perioada în care citește mult, neavând rezultate bune la învățătură. Cochetează cu scrisul, având obiceiul de a scrie pe bucăți de hârtie pe care le rupea dacă nu îi plăceau. Sociabil cu colegii, dar liniștit și uneori ironic, îi delecta deseori compunându-le poezii. În toamna anului 1880 este primit în Societatea de lectură a elevilor „Virtus Romana Redidiva” (al cărei președinte va fi ales în 20 decembrie 1883). În același an este încurajat să scrie, de către profesorul de matematică, dr. Paul Tanco, care îi înțelege înclinația spre literatură. În 14 mai 1884 începe bacalaureatul, terminat în 26 iunie cu rezultate eminente la limba latină pentru traducerile din Vergilius și Tacitus. Deși blajin din fire, se împotrivesc tradiției familiei de a deveni preot și, cu ajutorul unui stipendiu (200 florini austrieci), se înscrie la Universitatea din Cluj, Facultatea de Filosofie și Litere, secția literaturi clasice. Tumultuosul an 1884 se apropia de sfârșit și, odată cu integrarea sa în atmosfera intelectuală a orașului, poetul debutează la revista *Tribuna* din Sibiu (nr. 183-190 din 5/17-8/20 decembrie 1884) cu snoava versificată *Filozofii și plugarii*, într-un moment de tensiune națională. Odată cu trecerea de la o etapă la alta a vieții și a studiului, se produce o metamorfoză importantă în ținută și obiceiuri, vizibilă într-o fotografie din 1886. Este anul în care îl bântuie hotărârea de a trăi din scris și de a merge la București. Abandonează facultatea cu dorința, la un moment dat, de a se călugări, dar până la urmă cere ajutorul lui Slavici, care îl angajează la revista *Tribuna*, pentru că era o minte luminată. Acolo va sta în perioada 1887-1889, practicând munca grea de corector și de cronicar și asistând, în 1888, la turbulențe politice și la arestarea lui Ioan Slavici. Îi apare poemul *Nunta Zamferei*, citit la ședința Junimii, în București, unde fusese trimis de Slavici după eliberarea sa. Publicarea la *Tribuna* și apoi la *Convorbiri literare* începe a-i contura un portret scriitoricesc tot mai bine definit. În paralel cu scrisul se preocupă intens de poezia sanscrită, luptând pentru editarea unei antologii. Este o perioadă de tumult cultural în care își găsește liniștea în casa lui Alexandru Vlahuță (unde îi întâlnește pe: Spiru Haret, Barbu Ștefănescu-Delavrancea,

¹ Lucian Valea, *Pe urmele lui George Coșbuc*, București, Editura Sport-Turism, 1986, p. 31.

V. A. Urechia, Duiliu Zamfirescu) și în călătoriile în țară și în străinătate.

În 1893, după o vizită la München, are bucuria de a-și vedea tipărit volumul *Balade și idile*, despre care se presupune că I. L. Caragiale ar fi afirmat: „Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care crește atât spanac des și abundent, a apărut, în sfârșit, zilele acestea și un copac și e așa de mândru și așa de puternic, că mii și mii de recolte și buruieni se vor perinda și el va rămâne tot în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntând gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase...”². Dar, cum o bucurie parcă produce teama că urmează ceva rău, iată că după răsunetul ce l-a avut volumul, Coșbuc este acuzat de plagiat, procesul Lazu-Coșbuc având un ecou destul de puternic în lumea literară. Urâtul episod din activitatea poetului este însă repede dat uitării și, cu forțe noi, se alătură lui Ioan Slavici și Ion Luca Caragiale în vederea înființării revistei *Vatra* (octombrie 1893). Mergând pe linia revistei *Tribuna*, nu are ambiții mari estetice, ci mai curând patriotice, dintre cei trei inițiatori, Coșbuc ducând munca cea mai grea de redacție. Iată un portret al poetului din acea perioadă: „Într-un birou modest, străjuț de o masă cu două scaune și o canapea de piele roasă, părea nu prea înalt, cu obrazul tras, cu chelie și cu bărbuța ascuțită, blondă-închis, cu ochii calzi, în care parcă se topea toată mierea soarelui de afară, modest și prietenos”³. În numărul 3 al revistei publică poezia, extrem de revoluționară, *Noi vrem pământ!* Fără a fi populistă, așa cum a încercat sistemul comunist să o folosească în propaganda sa, poezia are ca substrat ideea foarte clară de dreptate socială, dacă ne gândim că autorul ei era de părere că doar țărani harnici ar trebui să dețină pământuri pentru a le lucra. Poezia a apărut pe fundalul serioaselor frământări sociale și naționale din Ardeal (în 7 mai 1894 are loc, la Cluj, procesul memorandiștilor).

Iubit sau hulit, numele lui George Coșbuc este tot mai des auzit în lumea românească, fiind perceput de o masă mare de cititori, grație poeziilor sale simple, cu mesaje exacte, ce ajungeau repede la inimile oamenilor. Bucurându-se de fiecare succes și reușind să treacă onorabil peste eșecuri, poetul, echilibrat în general, împacă viața publică cu cea privată, întemeindu-și o familie, prin căsătoria cu Elena Sfetea din Brașov. În 13/25 august 1895 i se naște fiul Alexandru, la Craiova, iar în septembrie se mută cu familia la București. După instalarea în noua locuință de pe strada Mântuleasa, revine la munca literară. Își strânge noile poezii și traduce din Eneida și Vergiliu. În 1896 publică *Fire de tort*, bine primit de public. În 1897 traducerea *Eneidei* și lui *Vergiliu* primește Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. În 1899 Casa Regală îl decorează cu *Bene Merenti* și *Steaua României*. În toamna aceluiași an a fost văzut în Năsăud, „într-o căruță, îmbrăcat în costum negru, domnesc, cu cravată neagră, pălărie neagră cu bordură largă ca poezii”⁴.

În ciuda tuturor eforturilor, revista *Vatra* nu mai rezistă pe piața literară, iar Coșbuc preia conducerea revistei *Foaia interesantă* și va conduce, împreună cu Vlahuță, revista *Semănătorul* (2 decembrie 1901-decembrie 1902), revista căpătând ulterior o tot mai accentuată tentă naționalistă. În 1902 publică volumul de poezii *Ziarul unui pierde-vară* și colaborează la *România ilustrată* și *Universul literar*. Este anul unei mari revelații spirituale: vizitează Italia. Munca literară se derulează în paralel cu cea de funcționar la Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor și la Administrația Casei Artelor, precum și cu cea de redactor-șef al revistei *Viața literară*. Din 1907 lucrează asiduă la multe traduceri: *Georgicele* de Vergiliu, *Don Carlos* de Schiller, *Odiseea* de Homer, precum și la tălmăcirea, în românește, a capodoperei lui D. Alighieri, *Divina Comedie*. Alături de Vlahuță și Sadoveanu, îndrumă și organizează conferințele sătești, revenind frecvent în locurile natale. Anii atât de fructuoși pe toate planurile se curmă brusc, odată cu moartea fiului său, în august 1915, în urma unui accident de automobil. Cumplita lovitură a destinului îl distruge atât de tare, încât nu se bucură de propunerea de a fi primit în Academia Română (ședința din 13/16 mai 1916), cu atât mai mult cu cât fusese odată dat la o parte.

În 24 februarie 1918 apare în revista *Scena* din București ultima poezie a lui Coșbuc, *Vulturul*, iar la 9 mai, același an, se stinge la București. În ziarul *Lumina* din București, Liviu Rebreanu publică, la 14 mai 1918, articolul *George Coșbuc*, afirmând printre altele: „Coșbuc e primul poet pe care-l dă Ardealul literaturii românești. Ardelean a rămas toată viața. Până și în graiul viu păstrase o notă ardelenescă, particulară, care îi ședea bine. Aici în țară dragostea lui a fost pentru cele șase milioane de țărani. Simțea o fraternitate profundă cu dânșii [...] A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor și bisericuțelor bucu-reștene. Și a biruit împotriva tuturor celor scufundați în inimații și neputințe. A adus lumină, sănătate, voieșie. Scrisul lui Coșbuc trăiește și va trăi cât va trăi neamul românesc”⁵.

A reciti cartea lui Lucian Valea, acum, în 2016, când poeziile lui Coșbuc sunt atât de departe de cele contemporane, înseamnă a redescoperi un anume sens al vieții și patosul naționalist, fără a fi bănuț nici de slăbiciune, nici de un patriotism desuet.

² *Ibidem*, p. 138.

³ *Ibidem*, p. 148.

⁴ *Ibidem*, p. 239.

⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/George_Coșbuc

Asasinatul în politica românească. Cazul I. G. Duca

Dr. Ștefan GRIGORESCU

Personalitatea lui Ion G. Duca a fost puțin amintită în istoriografia comunistă. Omul fusese liderul celui mai important partid interbelic, P.N.L., era recunoscut drept un discipol al lui Ionel I. C. Brătianu, fusese prim-ministru în timpul domniei Regelui Carol al II-lea. Totuși, fără ca meritele sale în fruntea Ministerului Instrucțiunii, ca urmaș al lui Spiru Haret, să fie subliniate ca atare, ori contribuția la măsurile care au contribuit la realizarea României Mari – unele menționate, cu modestie, în *Memoriile sale* – I. G. Duca a fost amintit mai degrabă în legătură cu sfârșitul său tragic. Asasinarea lui I. G. Duca de către Mișcarea Legionară era amintită inclusiv în unele manuale de istorie, în sensul blamării legionarilor și mai puțin al sublinierii tragediei propriu-zise.

Și totuși, I. G. Duca merita mai mult, contribuția sa la istoria României Mari fiind una dintre cele mai însemnate în epocă. Mare orator, mare om politic și de stat, I. G. Duca s-a remarcat prin modestia sa extraordinară, prin principiile democratice de la care nu a abdicat, prin slujirea unui singur partid politic în toată cariera sa, prin patriotismul său și, nu în ultimul rând, prin corectitudinea sa aproape legendară. Într-un articol publicat în ziua înmormântării lui, Tudor Teodorescu-Braniște scria că „Duca era iubit ca om. Cinstit, sărac, talentat, ridicându-se numai prin însușirile lui...”¹. B. Brănișteanu scria și el că „omul acesta, deși a trecut prin atâtea demnități și a mânuit atâția bani publici, ducea o viață mai mult decât modestă [...]. Omul acesta, în buzunarul căruia, după ce zăcea mort, s-au găsit douăzeci de lei, a fost acuzat că a vândut țara francmasonilor și străinilor!”². Iar Petre Partenie, într-o biografie din oficiosul Sfântului Sinod, afirma că „Ioan G. Duca ne lasă amintirea unui nume nepătat, a unei dezinteresări rare, căci sărăcia lui materială a fost unul din blazoanele vieții sale, grozav de izbitoare față de oportunismul nesățios al vremurilor de azi”³.

Născut la 20 decembrie 1879 în București, Ion G. Duca era fiul lui George Duca, director al Căilor Ferate Române și al Școlii de Poduri și Șosele, și al Luciei Ghica. Absolvent al Colegiului *Sfântul Sava* din București (1897), a făcut studii universitare în drept la Paris (1897-1900) și tot acolo a luat doctoratul (1902). Jurist de profesie, a fost numit ajutor de judecător la Tribunalul Râmnicu-Vâlcea, devenind apoi director al Casei Centrale a Băncilor Populare. A intrat în politică în anul 1907, când a și devenit parlamentar, deținând apoi numeroase mandate. Remarcat ca mare orator și teoretician de marcă al liberalismului, a fost de mai multe ori ministru: al Instrucțiunii și Cultelor (1914-1916, 1916-1918, 1918-1919), al Afacerilor Străine (1922-1926) și de Interne (1927-1928). Ca ministru, s-a remarcat prin realizări deosebite, atât în Educație, unde s-a dovedit un demn continuator al lui Spiru Haret, cât și la Externe, unde a fost un precursor al lui Nicolae Titulescu, afirmându-se ca un diplomat de nivel european, în 1924 fiind și vicepreședinte al Adunării Generale a Societății Națiunilor. În anul 1930 a devenit președinte al P. N. L., iar la 14 decembrie 1933 a fost desemnat prim-ministru. A fost decorat cu numeroase ordine și medalii românești și străine, între care: *Steaua României*, *Ordinul Ferdinand*, *Vulturul României*, *Legiunea de Onoare*, *Leul Belgian*, *Ordinul Sfântul*

¹ Tudor Teodorescu-Braniște, „Ceia ce trebuie...”, în *Adevărul*, anul 48, nr. 15.339, joi, 4 ianuarie 1934, p. 1.

² B. Brănișteanu, „La catafalcul lui I. G. Duca”, în *Adevărul*, anul 48, nr. 15.337, marți, 2 ianuarie 1934, p. 1.

³ Petre Partenie, „Ioan G. Duca (1879-1933)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LII, ianuarie-februarie, nr. 1-2, 1934, București, p. 64.

Gheorghe (Marea Britanie), *Vulturul Alb* (Polonia), *Coroana Italiei*, *Soarele Peruvian*, *Ordinul Sfântului Mormânt* ș.a.⁴

Devenit președintele Consiliului de Miniștri, I. G. Duca și-a luat în serios, în primul rând, misiunea de a reinstaura ordinea în țară, în condițiile în care România cunoscuse în anul 1933 nu doar tulburările social-economice, speculate de comuniști (cazul grevei de la Grivița), dar și intensificarea acțiunilor legionarilor, încurajați de preluarea puterii de către regimul nazist în Germania. În toată țara, ciocnirile dintre adepții Mișcării și autorități făceau parte din cotidian. Ultima acțiune violentă de răsunet provocată de legionari avusese însă loc în anul 1930, anume tentativa de asasinat făcută de aromânul naționalist Gheorghe Beza împotriva subsecretarului de stat la Interne, dr. Constantin Angelescu, și nimic nu părea să anunțe complotul împotriva proaspătului premier. Teoriile conspirațiilor de mai târziu, potrivit cărora însuși Carol al II-lea ar fi știut de atentat, la fel și Siguranța Statului și Poliția, rămân simple afirmații. La fel și fabulația potrivit căreia motivul complotului și al asasinării lui Duca ar fi fost faptul că a oprit colonizarea aromânilor în Cariliter.

Faptul concret a fost scoaterea Gărzii de Fier în afara legii și deci interzicerea participării Mișcării Legionare la alegerile parlamentare, decizia fiind publicată în *Monitorul Oficial* chiar în ultimul moment (9/10 decembrie 1933), tocmai pentru a paraliza orice reacție politică a legionarilor. Sigur că nemulțumirea liderilor Mișcării, în frunte cu *Căpitanul* Corneliu Zelea Codreanu și cu șeful politic oficial, gen. Zizi Cantacuzino-Grănicerul, a fost totală, în condițiile în care Mișcarea avea șanse de a obține mandate în Parlament. Acuza oficială la adresa lui I. G. Duca a fost că „s-a vândut francmasoneriei și evreimii internaționale”, formulare la modă în părțile fasciste/naziste ale Europei. Este cert că premierul a fost conștient de faptul că și-a atras ura Legiunii, dar nu a anticipat reacția criminală și nici nu și-a schimbat obiceiul de a călători simplu, cu tren și cu unul-doi agenți de poliție și nu cu agenți specializați ai serviciului de siguranță.

În ziua de 29 decembrie 1933, premierul a călătorit de la București la Sinaia cu trenul, împreună cu câțiva dintre colaboratorii săi și cu un polițist. În același tren au călătorit și cei trei asasini legionari. La Sinaia, Duca a mers în audiență la Castelul Peleş, pentru o întâlnire obișnuită, referitoare la problemele generale ale guvernării. Regele nu a oferit niciodată detalii serioase asupra celor discutate. De altfel, era cunoscut faptul că Duca, discipol al lui Ionel I. C. Brătianu, fusese unul dintre adepții înlăturării complete a lui Carol de la succesiune, cu ocazia crizei dinastice din anii 1925-1927 și al înscăunării lui Mihai I, sub Regentă. Mai târziu, unii memorialiști ai vremii i-au atribuit vorbe potrivit cărora, opunându-se „Restaurației” din 1930, ar fi afirmat că mai bine își tăia mâna decât să dea mâna cu Carol. Oricum, de la Peleş, deși era noapte, către orele 22, premierul a revenit în Gara Sinaia, pentru a lua trenul de București. Însoțit de un polițist, fără ca alte măsuri de siguranță să fie luate de autorități, cu doar câteva lumini pe întreg peronul, I. G. Duca a străbătut clădirea gării. A ajuns pe peron, lângă ușa principală de acces, moment în care asasinul, Nicolae Constantinescu, l-a prins de umăr și l-a împușcat cu cinci gloanțe, moartea fiind fulgerătoare⁵. Unul dintre complici, Doru Belimace, a aruncat apoi o petardă, care i-a determinat pe călătorii aflați pe peron, oricum paralizați de zgomotele gloanțelor și de crima săvârșită lângă ei, să se arunce la pământ. Asasinul Constantinescu a încercat atunci să fugă, dar a fost prins de către unii dintre cei care îl așteptau pe Duca. Abia atunci a intervenit poliția, în fața amenințării ca asasinul să fie linșat de oamenii care deveneau conștienți de grozăvia abia săvârșită⁶.

Trupul premierului asasinat a fost transportat la Castelul Peleş, unde a fost așezat, peste noapte, într-unul dintre saloane. În țară, știrea a fost transmisă la radio și menționată în ziarele apărute încă din zorii zilei. Șocul a fost total, atât în rândurile opiniei publice, cât, mai ales, în rândurile politicianilor. Unii dintre legionari, nu dintre cei mai importanți, nu s-au sfiit să afirme sus și tare, în locuri publice, că asasinatul fusese un act de dreptate. Guvernul, inițial paralizat, a fost pus sub conducerea interimară a lui Constantin Angelescu și a reacționat, instaurând în unele zone din țară starea de asediu și ordonând arestarea principalilor lideri ai Mișcării Legionare, în București, Iași, Constanța și în alte centre în care legionarii erau activi. În ziua de 30 decembrie, a fost arestat al doilea membru al echipei de asasini, Doru Belimace, tot în Sinaia. Cel de-al treilea nemernic, Ion Caranica, a fost prins după încă o zi, în București. După interogarea lor, s-a aflat că, după crimă, fugiseră la Bușteni, unde petrecuseră noaptea sub un pod, la Zamora, iar a doua zi reveniseră în Sinaia, unde Belimace fusese recunoscut și prins, iar Caranica plecase către București, unde, înțelegând că Poliția, Siguranța și Jandarmeria erau pe urmele sale, s-a predat la un Comisariat de Poliție.

⁴ Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți. 1916-1938*, Editura Silex, București, 1996, p. 169.

⁵ *Adevărul*, anul 48, nr. 15.337, marți, 2 ianuarie 1934, p. 1. Art. „I. G. Duca”, fără autor.

⁶ *Ibidem*.

S-a tot afirmat că cei trei asasini erau aromâni, determinați în acțiunea lor și de interzicerea colonizării în Cadrilater. În realitate, asasinul Nicolae Constantinescu era român din Galați, iar ceilalți doi erau aromâni din Caliacra. Pe bună dreptate, aveau să fie considerați și judecați ca asasini în solidar, nu doar pentru că și Belimace și Caranica organizaseră și îl sprijiniseră pe Constantinescu în executarea crimei, ci și pentru că recunoscuseră că fiecare dintre ei era pregătit să îlucidă pe premier și că Nicolae Constantinescu își asumasese în ultimul moment execuția, Belimace și Caranica temându-se să nu fie recunoscuți de poliție în gara Sinaia, ca unii care aveau deja cazier. Asasinul principal, Nicolae Constantinescu, era născut în anul 1906 în Galați, pe strada Dacului nr. 3, ca fiu al lui Gheorghe Constantinescu, turnător la Atelierele Fernic, și al Anicăi Constantinescu. Tatăl era răposat de câțiva ani, iar familia (mama, două fete majore, doi băieți majori și doi minori) se mutase în Tecuci. Nicolae Constantinescu absolvise cursurile primare și liceale în Galați, apoi urmase Academia Comercială din București. Lucrase ca șef de birou la Spitalul Brâncovenesc, apoi fusese contabil la Academia Comercială⁷. Dintr-o persoană normală, devenise una violentă, după aderarea la Garda de Fier, în 1932, ocazie cu care se remarcase prin participarea la diferite ciocniri violente cu autoritățile. La interogatoriu, avea să se descopere că furase revolverul crimei cu un an înainte, de la un gardian public din Cetatea Albă. S-a aflat, de asemenea, că participase la atacarea postului de jandarmi și a primăriei din comuna Vad-Făgăraș, ocazie cu care reprezentanții autorităților locale fuseseră înjunghiați⁸. Avea să afirme că îl aprecia pe I. G. Duca drept un om bun, dar un politician vândut francmasoneriei și evreimii internaționale,

drept care luase decizia, împreună cu cei doi, să îl asasineze.

Despre Ion Caranica și Doru Belimace Mișcarea a lansat legenda unor studenți aromâni, participanți la asasinat din proprie inițiativă, ca unii nemulțumiți de abuzurile autorităților împotriva studențimii și a coloniștilor din Cadrilater. Amândoi erau născuți în Grecia, locuiau în județul Durustor, făceau parte din familii de crescători de oi și se implicaseră în Mișcarea Legionară în urmă cu câțiva ani. Nu mai aveau nicio treabă cu studiile, ci erau activiști legionari, capi de liste la alegeri în județele Caliacra și

Asasinii N. Constantinescu, I. Caranica și D. Belimace

Durustor. Aparțineau aripii dure a Mișcării, formate îndeosebi din aromâni, naționaliști, căliți în ciocnirile violente cu grecii, în țara de baștină, și cu bulgarii comitații, în Dobrogea. Caranica făcuse deja închisoare la Văcărești, fiind implicat în ciocniri cu autoritățile române⁹, precum și în răspândirea de materiale propagandistice, împotriva regimului democratic.

Sâmbătă, 30 decembrie, corpul premierului a fost transportat cu un tren special, la București. Pe drum, zeci de mii de persoane l-au omagiat, în gările în care trenul a poposit. În Gara de Nord, o mulțime imensă l-a așteptat. După slujba religioasă ținută de episcopul-vicar Platon, cortegiul funerar s-a deplasat pe Bulevardul Dinicu Golescu, Strada Știrbei-Vodă și Calea Victoriei, până la Ateneu. Acolo, corpul lui Ion G. Duca a rămas duminică și luni, timp în care peste 200.000 de români au trecut pe la catafalc. Guvernul a decis funeralii naționale, coordonate de Ion Manolescu-Strunga, subsecretar de stat la Domenii¹⁰.

Conform *Testamentului* întocmit în anul 1930, Duca a dorit să fie înmormântat în biserica din Urșani-Vâlcea¹¹. Comunicatul oficial al familiei afirma la fel: „Doamna Nadia, d. George Duca, d. și d-na Grigore Duca și d-ra Gabriela Duca¹² au durere a anunța încetarea din viață a scumpului lor Ioan G. Duca, Președintele Consiliului de Miniștri. Serviciul religios în capitală va fi oficiat în sala Ateneului Român, marți 2 ianuarie, ora 11 a.m., iar ceremonia înmormântării se va face la Urșani (Vâlcea), miercuri 3 ianuarie, ora 11

⁷ *Ibidem*, p. 4, „Ultimele cercetări ale Parchetului la Sinaia”.

⁸ *Idem*.

⁹ *Idem*.

¹⁰ *Adevărul*, anul 48, nr. 15.337, marți, 2 ianuarie 1934, p. 1.

¹¹ Petre Partenie, „Ioan G. Duca (1879-1933)”, în *op. cit.*, p. 65: „În pacea unei astfel de biserici (la Urșani) a dorit să fie înhumat, împăcat și înfrățit cu pământul la a cărui desrobire și lărgire de graniță a contribuit”.

¹² Adică soția, fiul, fratele și sora.

a.m.”¹³. Ulterior, autoritățile au decis, cu acordul familiei, înmormântarea provizorie în Cimitirul Bellu, pentru ca mai târziu să se facă reînhumarea la Urșani. Marți, 2 ianuarie 1933, slujba religioasă a fost ținută, începând cu orele 12.00, de către patriarhul Miron Cristea, împreună cu mitropoliții și episcopii din țară, în prezența familiei, a membrilor guvernului, a principalilor lideri politici, a conducătorilor armatei ș.a. Au ținut discursuri emoționante patriarhul, precum și reprezentanții guvernului, ai partidelor politice și ai principalelor minorități naționale¹⁴. Cortegiul s-a deplasat la locul de veci, în vreme ce crainicul postului național RADOR transmitea: „Atențiune! Ascultați cum poporul român își plânge pe fiul său iubit, pe I. G. Duca, ucis mișelește de un nebun”¹⁵. Peste câteva luni, corpul fostului premier a fost reînhumat în biserica vâlceană Urșani, unde odihnește și astăzi, sub o placă de marmură albă, având inscripția: „Ion G. Duca, 1879-1933. Președinte al Consiliului de Miniștri, căzut în slujba țării, la 29 dec. 1933”. În cimitirul de lângă biserică, o troiță de lemn a fost înălțată în anul 1935 de către liberalii din Mehedinți și înfățișează inscripția: „În veci neuitatului, iubitului nostru șef, Ion G. Duca, fost Președinte al Partidului Național Liberal și al Consiliului de Miniștri. Din partea Organizației Național Liberale din Jud. Mehedinți, în semn de omagiu și recunoștință. 1935”. Pe peretele gării Sinaia, în dreptul locului asasinării lui I. G. Duca, a fost fixată o placă de marmură albă, care glăsuiește: „În acest loc a fost asasinat I. G. Duca, Președinte al Consiliului de Miniștri, jertfa iubirei sale de neam și țară. 29 XII 1933”¹⁶.

Asasinul și complicii au fost interogați de Parchetul Prahova, în clădirea Tribunalului din Ploiești, mai multe zile. Pe lângă ei, au fost arestați numeroși lideri legionari, începând cu Codreanu, gen. Cantacuzino-Grănicerul, Victor Ionescu (comandant legionar pe Dobrogea), Vasile Christescu etc., precum și ideologi prolegionari, precum Nae Ionescu, Nichifor Crainic și Radu Gyr. Judecata s-a desfășurat în martie-aprilie 1934, de către un tribunal militar, dată fiind includerea gen. Zizi Cantacuzino-Grănicerul. Procurorul regal, gen. Constantin Petrovicescu, mai târziu legionar notoriu și ministru de Interne între septembrie 1940-ianuarie 1941¹⁷, a anunțat la un moment dat că renunță la acuzațiile împotriva liderilor legionari, încadrați până atunci ca autori morali, și a cerut achitarea lor. Echipa asasinilor a primit temniță pe viață, toți susținând că au acționat din liberă inițiativă și nu la ordinul conducătorilor Mișcării Legionare. Nimeni nu a crezut în varianta lor, știut fiind că Mișcarea era organizată paramilitar și că toate deciziile importante plecau de la Corneliu Zelea Codreanu. Mai mult, după încarcerarea lor, în Mișcare s-a născut mitul eroilor *Nicadori* (numiți astfel după primele litere ale numelor lor, Ni-Ca-Dor) omagiați inclusiv prin cântece de luptă.

Soarta asasinilor a fost, în cele din urmă, tragică. Au fost închiși în penitenciarul de maximă securitate de la Râmnicu-Sărat, unde li s-au alăturat în 1936 cei zece asasini ai fostului lider legionar Mihail Stelescu, așa-numiții *Decemviri*, iar în anul 1938 li s-a alăturat însuși liderul suprem, Corneliu Zelea Codreanu. În noaptea de 29 spre 30 noiembrie 1938, în timp ce erau transportați de la Râmnicu-Sărat la Jilava, toți 14, inclusiv asasinii lui Duca, au fost executați prin sugrumare și împușcați de către jandarmi, sub pretextul fugii de sub escortă, în fapt la ordinele lui Carol al II-lea. Deshumați în noiembrie 1940, după venirea la putere a legionarilor, au fost reînhuamați cu funeralii grandioase, alături de Codreanu, în mausoleul de la Casa Verde.

După venirea la putere a comuniștilor, mausoleul a fost dărâmat, iar osemintele asasinilor s-au împrăștiat ca praful. A rămas amintirea asasinatului pe care N. Constantinescu, Caranica și Belimace l-au săvârșit într-o zi de la sfârșitul anului 1933. Un asasinat politic, căruia victimă i-a fost un om politic și de stat cum astăzi nu mai sunt: Ion G. Duca.

¹³ *Adevărul*, anul 48, nr. 15.338, miercuri, 3 ianuarie 1934, p. 6.

¹⁴ *Adevărul*, anul 48, nr. 15.339, joi, 4 ianuarie 1934, „Funeraliile lui I. G. Duca”, p. 3.

¹⁵ *Ibidem*, p. 1.

¹⁶ Locul a fost profanat de marii „tradiționaliști ortodocși” legionari, în mai multe rânduri, în anii 1936, 1940, 1941 ș.a.m.d.

¹⁷ Condamnat de regimul I. Antonescu pentru participarea la rebeliunea din ianuarie 1940, a fost condamnat la închisoare pe viață. Regimul comunist l-a condamnat din nou, în 1946. A murit în anul 1949, în Penitenciarul Aiud.

Un veac de dispute privind individualitatea limbii române

Liviu TĂTARU

Liviu Tătaru

Preocupările pentru cultivarea limbii române prin publicații au debutat în Transilvania. Cele trei tentative datorate lui Ioan Piuaru Molnar, dintre anii 1789-1795, de a publica o foaie populară în limba română au fost zădărnice de „răutatea cârmuitorilor de la Cluj și din Viena” (Ioan Lupaș, „Cea mai veche revistă culturală românească”, în vol. *Din istoria Transilvaniei*, Editura Eminescu, București, 1988, p. 127). Guvernatorul Banffy a respins un alt proiect de publicație românească în 1817 (*ibidem*, p. 129). Abia în 1821 a apărut la „Crăiasca Typografie” din Buda *Biblioteca românească*, publicație datorată lui Zaharia Carcalechi, originar din Brașov, întreruptă însă în același an (*ibidem*, p. 130) și reluată la începutul lui 1829 (*ibidem*, p. 132), având redactor pe Damaschin Bojincă.

Traducerea *Istoriei române* într-un număr din 1830 al publicației este făcută de nimeni altul decât tatăl lui Titu Maiorescu, Ioan Triffu (*ibidem*, p. 134).

În cele ce urmează, voi prezenta câteva admirabile considerații publicate în *Biblioteca românească* de Emanoil Gojdu, pe atunci tânăr avocat la Budapesta, privitoare la importanța cultivării scrise a limbii române. Un coleg român de barou ne spune despre acest aromân din Oradea Mare „către români tare învăpăiat” că, „dedat fiind cu mai multe limbi”, „s-au trudit și în limba noastră” (*ibidem*, p. 136).

Cu atât mai mult, era admirabilă „ca îmboldire(a) de bine aducătoare și un foc sfânt patrioticesc către limba noastră cea «mumească»” (*ibidem*).

Gojdu era conștient că atunci se juca soarta limbii române, într-un imperiu multinațional și care îi era ostil. Adresându-se românilor, îi îndemna să-și păstreze și să-și cultive limba: „Aveți o limbă națională dulce și prea plăcută, care e cea mai credincioasă și cea mai aproape fiică a vechei limbii romane; deci cu înnăscuta voastră generozitate veți învinge și pre acele greutăți, care sunt împreunate cu cultivarea limbii voastre, numai să o iubiți pre dânsa, căci cu lapte de amaron roman ați supt-o și toată picătura de sânge, ce bate în vânele voastre, se trage din marele acel neam...” (*ibidem*, p. 137).

Pornind de la ideea că promovarea specificului și interesului național, că supraviețuirea etnică nu se putea face cu o „limbă stricată”, intelectualitatea românească din Transilvania a militat pentru „curățirea” vocabularului de elemente considerate străine. Așa a apărut curentul latinist în ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea, în cadrul mișcării cultural-naționale numite generic Școala Ardeleană.

Cel ce a inițiat „curățirea” limbii române de tot ce nu era de origine latină a fost Samuil Micu, considerat de biograful său „cel dintâi istoric român din Transilvania” (Pompiliu Teodor, „Samuil Micu”, în *Istoria literaturii române* – în continuare I. L. R. – vol. II, Editura Academiei, București, 1968, p. 38).

Fiind și un „filolog de valoare”, Samuil Micu a elaborat un sistem ortografic etimologist latinizant, a tipărit în 1779 prima carte cu litere latine, a publicat prima gramatică a limbii române, a descoperit principalele legi ale evoluției fonetice a limbii române (*ibidem*, p. 71).

Exagerările sale latiniste pe plan teoretic nu s-au repercutat în scrierile și traduceri realizate. Printre traduceri strălucește *Biblia*, piatra de încercare a oricărui tâlmăcitor, superioară *Bibliei* de la București din 1686.

Începutul curentului latinist este considerat anul 1780, când Samuil Micu a acceptat „îndreptările” lui Șincai la gramatica sa *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, pe care „împreună o fac să apară” (Mircea Tomuș, „Gheorghe Șincai”, I. L. R., II, p. 48). Sfârșitul formal al curentului latinist ar fi anul 1880, deci la un secol după debut, conform *Mic(ului) dicționar de terminologie lingvistică* (Editura Albatros, București, 1980, p. 132), deși manifestări ale sale se vor constata mai rar și după aceea.

Punctul său culminant l-a reprezentat *Dicționarul limbii române*, „comandat” de recent înființata Academie Română unui membru al ei și unui colaborator al acestuia, respectiv August Treboniu Laurian și Ion

C. Massim. Cel dintâi era profesor la Universitatea din București, chemat acolo de Cuza, membru fondator al Academiei Române, vicepreședinte și apoi președinte al acesteia între anii 1870 și 1872.

Massim, român ardelean și el, era profesor la Colegiul „Sfântul Sava”. Despre preocupările lingvistice ale înaltului for încă de la crearea sa a vorbit Dimitrie Gusti, în Discursul de recepție la Academie cu prilejul primirii sale ca membru. (D. Gusti, „Ființa și menirea Academiei”, în vol. II al antologiei *Dreptul la memorie*, în lectura lui Iordan Chimet, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992).

„Prima grijă a Academiei, de la întemeierea ei până azi, a fost și va fi și în viitor cercetarea și dezvoltarea Limbei noastre” arăta Gusti (*op. cit.*, p. 34), ce prezenta apoi câteva dintre rezultatele Secției literare. „Potrivit acestui prim program Academia a întocmit [...] lucrări întinse privitoare la limbă, ortografie, gramatică, folclor, texte și bibliografia vechi, care și-au găsit încoronarea în *Dicționarul Limbii*, în curs de apariție...”, (*ibidem*, p. 35). (Era vorba de *Dicționarul limbii române* sub redacția lui Sextil Pușcariu, apărut la câteva decenii după cel a lui Laurian și Massim).

Revenind la *Dicționarul Laurian și Massim*, despre importanța ce s-a atribuit de către autorități vorbește faptul că realizarea sa a fost hotărâtă printr-un decret al locotenentei domnești ce a realizat interimatul după înlăturarea prin lovitură de stat a lui Cuza, până la aducerea la tron a lui Carol I. În decret se hotăra „de a începe și realiza lucrarea dicționarului român” (*Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 220).

Între anii 1871 și 1876, în colaborare cu Massim, a realizat *Dicționarul limbii române*, în două părți, intitulat în stilul propriu latiniștilor „Glossariu care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma a lor și cele de origine îndoiuoasă. După însărcinarea dată de Societatea Academică Română”. Partea I cuprindea două volume totalizând 1.854 de pagini, cu circa 50.000 de cuvinte de origine latină, cele mai multe neintrate sau ieșite din limba română. Partea a II-a constituia un glosar de 584 de pagini, inventariind cuvintele de origine străină sau îndoielnică folosite în limba română și care serveau mai mult ca sinonime în vorbire.

La elaborarea *Dicționarului* au mai colaborat: Cipariu, Barițiu, Hodoș, G. Sion (C. Jalbă, „August Treboniu Laurian”, în *I. L. R.*, II, p. 623).

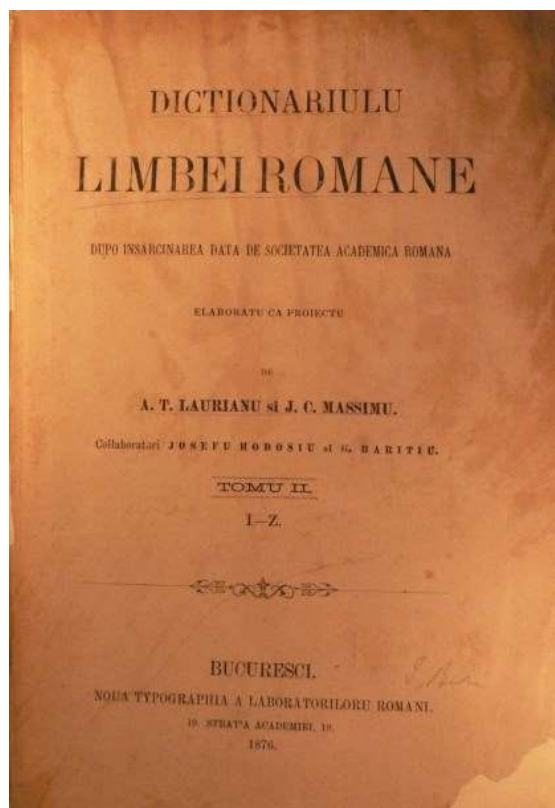
Prin el s-a urmărit relatinizarea limbii române. Laurian era un adept al imobilității limbii, ce nu ar fi suferit nicio influență pozitivă din secolul XII, ori chiar din timpul lui Traian. Cuvintele străine intrate în limba română erau „barbarisme” și trebuiau eliminate și înlocuite, „cuvintele din fondul latin trebuind reconstituite după cele din timpul lui Traian sau din secolul XII” (*Ibidem*, p. 623).

Ovid Densusianu, un alt lingvist român originar din Transilvania, vedea în *Dicționarul lui Laurian și Massim* nu apogeul, ci falimentul, agonia curentului latinist, părere împărtășită și de Lazăr Șăineanu, Hasdeu și Sextil Pușcariu (*Ibidem*).

Dicționarul, zis *Laurian și Massim*, a fost primit într-un mod critic, pornind de la o critică respectuoasă la una ireverențioasă, trecând prin ironia malițioasă a presei.

Disputele ce au urmat au avut și un revers pozitiv: „Întreținerea discuției cu adversarii [...] a contribuit în largă măsură la deșteptarea în masele largi a curiozității pentru problemele limbii” (Al. Graur, Lucia Wald, *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 124).

Este adevărat că „oamenii luminați își consumă energia”, în vreme ce „ar fi putut da... lucrări valoroase” (*Ibidem*), dar ce dispute științifice, din orice domeniu și din orice timp, nu au irosit energii pentru stabilirea adevărului? Mai bonom și ironic, George Coșbuc a prezentat în poezia mai puțin cunoscută „Un imn preasfintei gramatice” (G. Coșbuc, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1961, p. 618) lupta dintre promotorii și adversarii târzii ai latinismului: „Ce-ați făcut, o voi, ai țării prearăzboinici voievoz,/ Pentru naintarea noastră? V-ați luptat niște nerozi/ Cu tătari, cu turci, cu unguri? Luptă-i asta? Alte lupte/ Purtăm noi, mai glorioase, cu învingeri ne-ntrerupte,/ Cu negații și-afirmații și-optativul indirect,/ Al interogării proprii și-a pasivului perfect”.

Cele mai importante și de luat în seamă observații trebuiau să vină din partea scriitorilor, pentru care limba este „materie primă” și un instrument de lucru. Valeriu Braniște, aflat la băi la Tușnad, se întâlnește aici cu Ion Luca Caragiale. Braniște absolvise Facultatea de Litere de la Budapesta și predă limba română la Liceul din Brașov.

Era implicat, ca și prietenul său Onițiu, în amintita dispută. „Eram mult împreună și o duceam tot în discuții. Caragiale ne lua aspru la refec pentru limba ce o scriem și vorbim, iar noi discutăm drepturile noastre, a celor 3.000.000 de români, de a ne afirma și particularismele noastre la crearea limbii literare. Caragiale nu admitea acest raționament. El era maestru al limbii, noi ai teoriei” (Valeriu Braniște, *De la Blaj la Alba-Iulia – Articole politice*, Editura Facla, Timișoara, 1980, p. 20).

Caragiale accepta limba vorbită în popor, conștient că aceasta e departe de exigențele limbii literare.

Eugen Lovinescu, reflectând asupra calității de „maestru al limbii” atribuită de Braniște lui Caragiale, ne spune că „la el limba e ceea ce trebuie să fie: o limbă tulburată de toate gunoaiile mahalalei, dar expresivă, energică, de o rară viziune scenică” (din Anexele la volumul I. L. Caragiale, *Teatru*, Editura Minerva, București, 1987, p. 240). Nu o asemenea „limbă tulburată” dorea să impună Caragiale, nu un asemenea „grai atât de deformat”. El era doar oglinda ce reflecta „o clasă de oameni și o clipă din evoluția culturală (românească)”, ce va genera „o veșnică nedumerire pentru posteritatea mai îndepărtată” (*ibidem*, p. 270). Caragiale a fost un „maestru al limbii” nu doar în dialogurile eroilor pieselor sale, ori ale celor din *Momente și schițe*, ci prin întreaga sa operă, inclusiv publicistica.

Mahalalele orașelor Vechiului Regat vorbeau „stricat” româna, ca și românii ardeleni din zonele de suprapuneri etnice accentuate, diferind doar abaterile de la limba corectă. Altele erau însă pretențiile sale față de „inteligenția” din Transilvania și Bucovina. El a luat „la refec” pe latiniștii încăpățânați, mulți dintre ei învățători și profesori în Vechiul Regat, ca „pedagogi de școală nouă”. În piesa de teatru scurt cu acest titlu persiflant „reformatorul într-o metodă didactică” Rostogan, ardelean de origine, se umple de ridicolul exprimării în stilul caracteristic latinizantilor.

George Coșbuc s-a afirmat după eșecul „formulei” latinizante, ce își mai găsea totuși epigoni izolați. Evoluția limbii trebuie să pornească de la graiul viu al poporului, scriitorii având însă un rol important, chiar central. „Poporul e acel balaur cu milioane de capete, care în chestiuni de limbă nu gândește, ci numai simte, n-are creieri, ci numai suflet și el e singur curia (ține minte asta!) care hotărăște în supremă instanță” (Gavril Scridon, „George Coșbuc”, *I. L. R.*, III, 1973, p. 805).

Dar scriitorilor le revine rolul central în geneza limbii literare, deoarece „scriitorul ține calea de mijloc, [...] simte alături de popor [...] și gândește alături de cărturar”, dar „corectează și pe cărturar și pe popor” (*ibidem*).

Cel ce a fost numit de Gherea „poet al țărănimii”, „suflet în sufletul neamului”, cum s-a autodefinit, cunoștea din traducerea măiestrită a *Divinei comedii* rolul marilor creatori de limbă de genul lui Dante, dar și temelia operelor lor în limba vorbită de popor. A publicat și articole împotriva „stricătorilor de limbă”, dovedind că această „specie” mai avea reprezentanți (*ibidem*, p. 805).

În sfârșit, ajungem la cel mai consecvent adversar al latinismului, Titu Maiorescu (George Ivașcu, „Titu Maiorescu”, *I. L. R.*, III). Îndrumătorul literaturii române clasice a fost preocupat de problema limbii, continuând direcția lui Heliade (simplificarea alfabetului, primordialitatea limbii vorbite, a fonetismului) și pe cea a lui Alecu Russo, care în 1856 a publicat studiul „Contra latinizantilor ardeleni” (*ibidem*, p. 95). Zece ani mai târziu, Titu Maiorescu a publicat lucrarea *Despre scrierea limbii române*, compusă din patru părți, având în vedere că nu exista o unitate de vederi privind folosirea scrisului cu alfabetul latin, după ce s-a legiferat folosirea acestuia în locul celui chirilic.

Deoarece Societatea Academică Română, viitoarea Academie, nu agreează punctele de vedere exprimate de T. Maiorescu în amintita lucrare, acesta demisionează.

În 1868, acest urmaș de pașoptist ardelean și naturalizat craiovean intră hotărât pe frontul antilatinist, publicând lucrarea *Limba română în jurnalele din Austria*.

Referindu-se la limbajul folosit în *Gazeta de Transilvania, Albina, Federațiunea, Transilvania și Familia*, Maiorescu se arăta revoltat că acesta „a ajuns într-o stare ce nu mai îngăduie tăcerea cu care a fost primit până acum», constituind «o denaturare a spiritului nostru național»” (*ibidem*, p. 96). Recunoscându-le meritul de a servi „cauzei politice a românilor austrieci», le critica pentru forma «cu care se prezintă» (*ibidem*, p. 96), prin «pierderea suferită în limbă»” (*ibidem*, p. 97), constând din germanizare, exagerări stilistice și falsă originalitate în formarea și întrebuințarea cuvintelor. Le cerea directorilor și colaboratorilor acestor publicații să nu falsifice limba română prin elemente străine. Barițiu și Iosif Vulcan au recunoscut validitatea observațiilor lui Maiorescu, scuzându-se că sunt prea preocupați cu lupta națională pentru conservarea națiunii (*ibidem*, pp. 97-98).

Maiorescu a propus apoi un sistem ortografic în numele „Junimii”, discutat îndelung și acceptat în această societate literară celebră, despre ai cărei membri latiniști din Academie bârfeau că sunt „răi patrioți, de nu chiar dușmani ai naționalității române” (*ibidem*).

Ortografia propusă de Maiorescu a fost treptat admisă nu numai în Vechiul Regat, ci și în Transilvania, după care Maiorescu consimți să reintre în Academie. În 1880, împreună cu Hasdeu, Alecsandri și Barițiu, în comisia condusă de acesta din urmă, definitivează și citește proiectul de ortografie, caracterizat de el însuși ca de „fonetism moderat prin necesități etimologice” (*ibidem*, p. 129).

Chiar în anul 1880, când se părea că latinismul a sucombat sub greutatea argumentelor adversarilor lui, acesta cunoaște un nou puseu în Maramureș și Sătmar.

Într-o conferință preliminară a „literaților sătmăreni” ținută la 5 mai 1880 în localitatea Homorod, aceștia s-au pronunțat cu privire la Raportul asupra noului proiect de ortografie română prezentat de Titu Maiorescu în plenul Academiei Române la 8 aprilie același an. Câteva precizări sunt necesare. Sub numele de „literați români” se înțelegeau profesorii de limba română care predau la puținele clase formate din elevi români admise de autorități, cu completări de limbi clasice ori moderne pentru formarea catedrelor. Unul dintre ei era dr. Vasile Lucaciu, care, înainte de a ajunge celebrul „popă din Șișești”, era la acea dată profesor de limba română la Liceul Catolic Regesc (azi Colegiul „Mihai Eminescu”) din Satu Mare. O altă precizare: zona Baia Mare-Chioar, până la Lăpuș și Maramureșul istoric, făcea parte din județul Sătmar.

La acea conferință preliminară „literații sătmăreni” au protestat contra transformării problemei ortografiei limbii române într-un „monopol” al „filologilor” din Sibiu, București și Iași, pretinzând că și ei au dreptul „de a se ocupa de limba lor maternă” (cf. Dr. Vasile Lucaciu, *luptător activ pentru unirea românilor*, vol. II, *Texte alese*, ediție îngrijită de Ion Iacoș și dr. Valeriu Achim, Editura Gutinul, Baia Mare, 2000, p. 27).

„Literații sătmăreni” au adresat o telegramă însuși președintelui Academiei Române, vechiul pașoptist Ion Ghica, insistând ca „să împiedice adoptarea proiectului amintit”, întrucât acesta ar fi „un atestat contra limbii române” (*ibidem*, p. 29). Înseamnă că deliberarea asupra aprobării sau respingerii proiectului nu s-a făcut

la data prezentării lui de către Maiorescu. (Se poate observa că exagerările și etichetările nu le lipseau nici „patrioților” sătmăreni, ca și celor de pe malurile Dâmboviței, când era vorba de „interesul național”).

În numele conferinței, telegrama a fost redactată de Vasile Lucaciu și Ioan Marcu. Câteva cuvinte despre acesta din urmă. Valeriu Achim, scormonitor al biografiilor a zeci de patrioți români locali, spune despre el că era un „intelectual sătmărean de o solidă cultură lingvistică”, ce publicase o „Declarație în cauza limbei române d’în partea inteligenței române d’în comitatul Satu Mare” (Valeriu Achim, *Nord-vestul Transilvaniei, cultură națională – finalitate politică, 1848-1918*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, pp. 396-397). Considerată de V. Achim ca o „lucrare care conține pertinente observații și propuneri cu privire la noul proiect de ortografie a limbii române, conceput de Titu Maiorescu (ferm susținător al principiului fonetic în scriere, vis-à-vis de Ioane Marcu, adept și al principiului etimologic combinat cu cel fonetic, deci fonetico-etimologic)” (*ibidem*, p. 397).

Marcu a trimis lucrarea la Academia Română, pentru a fi luată în discuție în deliberările privind noul proiect de ortografie. Dr. Vasile Lucaciu i-a dat o „referință” foarte bună, de „bărbat luminat în spirit” (*ibidem*, p. 397); nu știm dacă a făcut-o din solidaritate colegială ori pe merit. La amintita conferință preliminară de la Homorod, Marcu a fost sprijinit de ceilalți „literați sătmăreni”, ca „«să se ieie la critică detaliată proiectul domnului Maiorescu, arătându-se că acela [...] nu atinge scopul prefaptu» (scontat, dinainte stabilit, n.n.)”. Ba mai mult „se abate de la principiile sănătoase filologice, și așa formează regulile ortografice, contrarie cu totul geniului limbei române” (*ibidem*, p. 397).

Nu pot să nu constat în poziția „literaților sătmăreni” o doză de orgoliu, de a fi și ei luați în seamă”.

V. Achim i-a tratat cu menajamente, admirându-i că au îndrăznit să intre în controverse cu celebrul mentor al literaturii române de la București, dar și pentru interesul indiscutabil față de „sănătatea” limbii române scrise și vorbite. „Aceasta (dezbaterea, n.n.) este o dovadă în plus că lucrările Academiei Române (și

nu cele ale academiilor din Budapesta ori Viena) prezentau interes pentru românii de aici, că scrierea limbii române literare în formare era o problemă de interes general românesc” (*ibidem*, p. 397).

Cu 14 ani înaintea prezentării Raportului asupra noului proiect de ortografie română (deci în 1866), Titu Maiorescu a publicat studiul erudit „Despre scrierea limbii române”. „Probând cunoștința cel puțin la nivelul latinizanților, cu excepția poate a lui Timotei Cipariu, Maiorescu întreprinde erudite incursiuni în fonetica limbii latine pentru a justifica scrierea fonetică a limbii române”. Pornind de la realitatea că „pentru români limba este cea mai scumpă rămășiță de la strămoșii latini”, era firesc că „literile trebuie luate tot de la romani” (studiul citat, în vol. Titu Maiorescu, *Critice*, Editura pentru Literatură, 1996, p. 122). Critică pe „academicii” numiți într-un loc „filologii Târnavelor”, ori ciparieni, pentru că „și-au arogat autoritatea de a se pronunța cum ar trebui să fie limba și scrierea și au început a tortura și ortografia și cuvântarea” (*ibidem*, p. 122).

În ceea ce privește urmarea foneticii romane (latine), aceasta era cunoscută din operele gramatiștilor din „timpul decadentei”, și anume Terentius Varro, Donatus și Quintilian (*ibidem*, p. 208), cel puțin pentru 14 consoane. Pentru celelalte și pentru vocale, Maiorescu analizează literă după literă și „son” după „son” literatura română clasică, optând pentru semnul lingvistic roman (*ibidem*, pp. 209-227). Se pronunță și cu privire la „sonurile” ce nu existau în limba latină, intrate în română din slavonă, maghiară, turcă etc. În ceea ce privește fondul slav, alcătuind superstratul românei, atât de neagreat de latinizanți, „acele cuvinte slavone care sunt prea înrădăcinate în limba noastră” nu pot fi „scoase din ea” (*ibidem*, p. 140).

În *Dicționarul etimologic al limbii române* elaborat de Cihac în 1879, deci cu un an înaintea amintitelor dezbateri, la un total de 5.765 de cuvinte un număr de 2.364 erau de origine slavă, de două ori mai multe decât cele de proveniență latină (Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, ediția a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 293). Raportul trebuie să fi fost și mai defavorabil în secolele trecute, având în vedere că în secolul al XIX-lea „am avut o reromânizare a unora din sectoarele lexicului în care elementul moștenit fusese între timp înlocuit cu elemente de origine străină” (G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 738). Nicolae Cartoian putea afirma că în evul mediu românesc elementul slav a pus în inferioritate nucleul originar latin, încât spiritualitatea românească apărea ca un „suflet românesc în haină slavă” (cf. Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. III, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 25).

Era numai o aparență, la o privire superficială, pentru că un poet german, locuitor temporar în Transilvania, la chemarea lui Gabriel Bethlen, recunoștea latinitatea limbii române din contactul direct cu românii de aici: „În fiecă colibă cu paie-acoperită,/ Un sânge nobil spun că limba moștenită/ Și azi e tot aceeași” (Martin Opitz). B. P. Hasdeu a avut meritul de a identifica în vocabularul global al unei limbi nucleul sau vocabularul de bază, dat de frecvența întrebuițării cuvintelor în vorbirea uzuală.

Cuvintele folosite foarte frecvent și cunoscute de toți vorbitorii nativi ai unei limbi nu depășesc câteva procente din vocabularul total, permițând o conversație uzuală.

Dimitrie Macrea a întreprins în 1941 un studiu al vocabularului tuturor poeziilor lui M. Eminescu, cuprinzând un număr de 3.607 cuvinte, în 33.846 de apariții. Dintre acestea sunt moștenite din latină 48,6%, dar cu o frecvență în operă de 83%, slave 16,8%, cu o frecvență de 6,9%, franceze 12%, cu o frecvență de 2,52%. Macrea a comparat vocabularul poeziilor lui Eminescu cu cel al poeziilor lui Paul Verlaine, cunoscut pentru măiestria folosirii limbii franceze. Acesta a uzat de 3.800 de cuvinte, dintre care tot 83% erau de origine latină! (D. Macrea, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pp. 64-66).

Această întreprindere comparativă dovedește că doar un procent relativ redus din vocabularul global este suficient pentru exprimarea cea mai plastică și nuanțată, alcătuind deci vocabularul de bază al limbii. Doar în sfera acestuia trebuie operate departajările surselor etimologice, ce sunt edificatoare asupra apartenenței limbii respective la o familie lingvistică. Dacă s-ar judeca apartenența limbii engleze numai prin prisma vocabularului global, ar rezulta concluzia absurdă că ea nu face parte din familia limbilor germanice, întrucât cuvintele de origine germanică nu constituie nici măcar jumătate din lexicul englez.

Transformările fonetice și morfologice la care sunt supuse cuvintele împrumutate anulează impresia a ceva străin sau măcar o atenuază, încât, arată G. Ivănescu (*op. cit.*, p. 28): „oricâte cuvinte străine au împrumutat (românii, n.n.), ei n-au putut avea niciodată conștiința că și-au părăsit limba părinților lor”. Dacă la început un neologism adoptat dă impresia a ceva străin de substanța limbii, ulterior prin folosire repetată și derivare, aceasta se atenuază și apoi nu se mai resimte, de parcă ar fi existat de când lumea în vocabularul propriu.

Revenind la punctele de vedere ale lui Titu Maiorescu privind o limbă română corectă, aceasta trebuia „emancipată din pedanteria filologilor (și e necesar) de a o primi așa cum iese, ca un izvor limpede, din mintea poporului”, cum a făcut-o Vasile Alecsandri în poetica lui (T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 132).

Dezvoltând ideea evoluției limbii prin însuși actul vorbirii, Titu Maiorescu anticipa o idee centrală a lingvisticii generale, și anume că „limba se dezvoltă în mod instinctiv de poporul întreg, și nici un individ izolat nu este chemat a opera prin reflecție apriorică regula după care să primească formele cuvintelor nouă. Generațiile viitoare ale poporului nostru se vor pronunța prin «uzul lor general» de atunci, dar astăzi nimeni nu poate legifera în această materie” (*ibidem*, p. 137).

În ceea ce privește „puritatea limbii”, «filologii Târnavelor» (aluzie mai ales la Timotei Cipariu, Maiorescu numindu-i pe latinizanți «cipariani») nu au ținut cont că „lexiconul limbei este totdeauna peștiș și arată ca o oglindă credincioasă, popoarele care au înrâurit asupra-i”, și că „asemenea legături limbistice între popoare nu se pot tăia” (*ibidem*, pp. 140-141).

În ceea ce privește „depărtarea tuturilor (!) cuvintelor slavone, (aceasta) este o utopie și înlocuirea lor prin cuvinte latine sau franceze o îngreuiare a limbei, cu atât mai primejdioasă, cu cât înstrăinează poporul de mișcarea literară, de-abia începută, a claselor mai culte. Se înțelege de la sine că acolo unde pe lângă cuvântul slavon există un cuvânt curat roman, acesta trebuie menținut și acela îndepărtat. Vom zice dar *binecu-vântare* și nu *blagoslovenie*. Se înțelege asemenea că acolo unde astăzi lipsește în limbă un cuvânt [...], iar ideea trebuie neapărat să fie introdusă, vom primi cuvântul întrebuițat în celelalte limbi romanice de astăzi” (*ibidem*, p. 141).

La peste șase decenii după aceste observații pertinente ale lui Maiorescu, Theodor Capidan, beneficiind de roadele cercetărilor întreprinse între timp, putea concluziona că deși „rar s-a văzut o înrâurire mai puternică asupra unei limbi, ca influența slavă...”, „dacă cercetăm limba sub aspectul celor două sisteme închise în relația cu această influență, vom vedea că ea a rămas neatinsă. Toate formele slave, oricât de numeroase au fost, s-au încadrat în sistemul gramatical propriu al limbii române” (Th. Capidan, *Limbă și cultură*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943, p. 70).

Donații și donatori la Academia Română

Dorina CADAR

S-au împlinit anul acesta 150 de ani de la înființarea Academiei Române. Prilej de nenumărate manifestări, de înaltă ținută, menite a sublinia importanța acestei instituții și respectul de care s-a bucurat de-a lungul timpului.

Academia Română și-a propus și a reușit să fie un for independent până la un moment dat, dar nu și-ar fi putut îndeplini misiunea în acest fel fără un susținut sprijin financiar privat cu ajutorul căruia, la rândul ei, a susținut încontinuu acțiuni educative și de cercetare în folosul națiunii române.

Până în anul 1948 Academia Română a adunat o avere considerabilă, constând în terenuri agricole sau păduri, clădiri și apartamente, acțiuni la diferite societăți comerciale, lucrări de pictură, sculptură, grafică românească și străină, icoane, mobilier, cărți rare, piese numismatice, bijuterii și multe alte obiecte de valoare. O adevărată comoară.

Această avere s-a realizat în cea mai mare parte prin donații generoase ale academicienilor, ale artiștilor sau familiilor acestora și ale potențailor vremii, domnitori și regi, înalți demnitari ai statului, bancheri, oameni de cultură, universitari, dar și cetățeni de rând.

O imagine asupra acestui aspect, determinant în istoria și evoluția Academiei Române, ne-o oferă Dorina N. Rusu pe parcursul celor 1.068 de pagini ale cărții sale *Patrimoniul Academiei Române. Donatori și donații (1860-1948)*, apărută în anul 2008 la Editura Academiei Române.

În prefața semnată de acad. Ion Otîman Păun, secretar general al Academiei Române la acea dată (8 septembrie 2008), se apreciază faptul că lucrarea doamnei Dorina N. Rusu este prima carte, după 75 de ani, scrisă despre donatorii Academiei Române. În anul 1932 apăruse, la Academia Română, *Acte de fundațiune*, care avea aceeași temă.

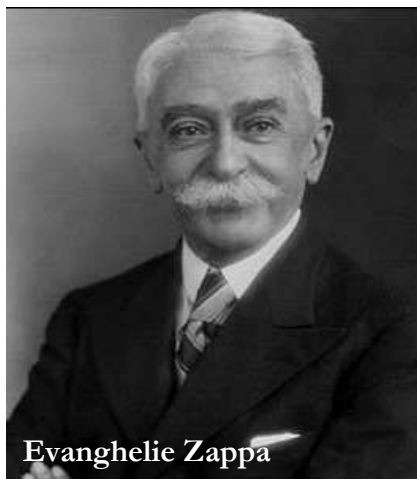
Necesar și interesant prin conținutul său, volumul Dorenei Rusu are și rolul declarat de a-i determina pe factorii decidenți de azi să devină susținători ai recuperării de către Academia Română a patrimoniului său privat care a fost confiscat de către regimul comunist în anul 1948 și care, până în 2008, nu fusese încă restituit.

Cartea este structurată pe două capitole: „Donatori și donații” și „Anexe. Testamente neacceptate”. În primul capitol, Dorina N. Rusu prezintă în ordine cronologică 199 de donatori, făcând o scurtă notă biografică fiecăruia în parte, după care anexează textele actelor de donație și ale testamentelor. În spatele fiecărei donații se află o poveste de viață. Fiecare testament dezvăluie starea socială și materială a celui care l-a întocmit, relația cu membrii familiei, preocupările și interesele sale. De aceea, pe lângă caracterul riguros științific al cărții, nu se poate face abstracție de partea emotiv-afectivă, care uneori copleșește.

Dacă, oficial, Societatea Literară Română, cea care avea să devină Societatea Academică Română și apoi Academia Română, a fost inaugurată la 1 august 1867, încă din anul 1860 George Sion și V. A. Urechia au inițiat proiectul de înființare a „unei academii române” care să se preocupe de problemele de limbă, cu alcătuirea unui dicționar și a unei gramatici, precum și de ordonarea documentelor istorice. Proiectul trebuia, însă, susținut și financiar, iar primul care a făcut gestul de a dona suma de 5.000 de galbeni și apoi, în fiecare an, câte 1.000 de galbeni „pentru dezvoltarea și regularea limbei române”, a fost bogătașul grec, naturalizat român, Evanghelie Zappa.

Se poate afirma, fără a greși, că Evanghelie Zappa, acest filantrop al vremii și cetățean al Balcanilor, după cum el însuși se considera, stabilit la Broșteni, Ialomița, a fost omul care a făcut posibilă apariția Academiei Române. Din Fondul Zappa s-a acordat primul premiu de 600 de galbeni lui Timotei Cipariu pentru a sa *Gramatică română* (vol. I *Analitică* și vol. II *Sintactică*), sau premiile lui August Treboniu Laurian, care a tradus *Filipicele* lui Cicero și D. I. Ghica, care l-a tradus pe Herodot.

Evanghelie Zappa a fost un personaj excentric al vremurilor sale. Lui i se datorează inițiativa reluării, după 1500 de ani, a Olimpiadelor de la Atena, începând cu anul 1859, premergătoare Jocurilor Olimpice

Evanghelie Zappa

moderne. Bineînțeles, tot el s-a ocupat de finanțarea acestora (inclusiv a primei Olimpiade sub auspiciile Comitetului Internațional Olimpic, din anul 1896, finanțată din moștenirea lăsată de acesta).

În anul 1865 Evanghelie Zappa moare, dar Constantin Zappa, vărul și executorul testamentului său, a respectat cu sfințenie indicațiile testamentare, inclusiv donația anuală oferită către Academia Română. Dintr-un articol semnat de Horia Alexandrescu, *Minunata poveste a lui Evanghelie Zappa*, am reținut că, în anul 1891, din averea de circa 770.000 lei a Academiei Române, aproape jumătate provenea din Fondul Zappa – 312.366 lei.

Cronologic, al doilea fond s-a constituit din donația făcută de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în anul 1863, în dorința de a se constitui un premiu anual acordat autorului unei lucrări sau traduceri.

Asemenea lui Evanghelie Zappa și Alexandru Ioan Cuza, donații în bani au mai făcut, în aceeași perioadă, Alexandru Odobescu, Anastasie Fătu, Petrache Poenaru, specificând sumele și destinația clară a banilor: „100 de lei noi pentru un premiu nou care urma să se dea celei mai bune disertațiuni pe subiectul *cercetări asupra popoarelor care au locuit Țările Române de-a stânga Dunării mai înainte de conștientizarea acestor țări de către Imperatoarele Traian*”, „10.000 de lei donați pentru alcătuirea hărții științifice a României”, sau „235 de lei pentru mobilierul Societății”.

Nume cu rezonanță precum Ion și Alexandrina I. Ghica, Mihail C. Șutz, Dimitrie A. Sturdza, Regele Carol I, Mihail Kogălniceanu, Alina Știrbei, Maria I. Carp, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Constantin G. Vernescu, Jacques M. Elias, Elena I. Dalles, Grigore și Alexandrina Antipa, Mihail Vâlsan și încă multe altele, alături de nume mai puțin cunoscute, apar în cuprinsul de la începutul cărții, oferind cititorului o primă imagine a conținutului acesteia.

Interesantă mi s-a părut și povestea donației făcute de Episcopul Buzăului, Dionisie Romano.

La 1 august 1867, la inaugurarea Societății Literare Academice Române, în discursul său, August Treboniu Laurian își exprima regretul că biblioteca marelui bibliofil Constantin Cornescu Oltelnicianu, care conținea valori inestimabile pentru limba și cultura română, este pierdută. Prezent la solemnitate, episcopul Dionisie Romano a luat cuvântul, anunțând că amintita bibliotecă nu numai că nu se pierduse, dar că se află în posesia sa și că o va pune la „dispozițiunea Societății Literare”. Este de imaginat entuziasmul și bucuria cu care, în aplauze prelungite, a fost primită această veste surprinzătoare de către toți cei prezenți. Cărți precum *Odiseea* de Homer (Basel, 1541), *Istoriile* de Herodot (1592), *Idilele* de Teocrit (1553), *Operele* lui Vergiliu (Veneția, 1554), *Gramatica rusă* de Lomonosov (ediție princeps, 1755), ediția completă a *Operelelor* lui Voltaire (100 de volume, Lyon, 1791-1792), volume semnate de Racine, Rousseau, Montesquieu, Alexandre Dumas-tatăl, Balzac, Victor Hugo, Goethe, Schiller, Byron, dicționare, gramatici, studii lingvistice și literare, lucrări de filosofie, de științele naturii, de geografie, teologice, precum și numeroase manuscrise donate de Dionisie Romano au reprezentat piatra de temelie și primul fond important al Bibliotecii Academiei Române.

În același registru al donațiilor de cărți și manuscrise, dar și de alte obiecte valoroase, se înscriu numele unor membri ai Societății Academice: Timotei Cipariu, V. A. Urechia, August Treboniu Laurian, Ioan Caragiani, Nicolae Kretzulescu etc.

Ni se oferă experiența unică a pătrunderii în intimitatea gândurilor unor trecute vieți de domni și doamne, care au lăsat urme adânci în istoria culturii sau a științei românești, în viața socială, politică sau financiară, alții care au ieșit din anonim prin aceste acte filantropice.

Remarcabilă în acest sens este donația făcută la 8 ianuarie 1892 de Maria Uța G. Schiopescu din București, „de profesie menajeră”. Prin testamentul său, în lipsa oricăror urmași, a lăsat Academiei Române suma de 25.000 de lei. Dar beneficiari ai testamentului său au fost și Universitatea din București, Facultatea de Teologie, Spitalul Județean Mehedinți și Azilul „Elena Doamna”. Din banii oferiți Academiei se făcea referirea clară ca aceștia să fie destinați cumpărării de cărți religioase pentru școlile rurale din toate județele țării. Cărțile au fost distribuite eșalonat în Bucovina, Basarabia și Transilvania cu sprijinul direct al unor membri ai Academiei originari din aceste provincii românești: Ioan Micu Moldovanu, Andrei Bârseanu, Sextil Pușcariu, Ștefan Ciobanu, Theodor V. Stefanelli, Ion I. Nistor. În fiecare an, membrii comisiilor Academiei aminteau recunoscători și memoria generoasei donatoare care în finalul testamentului său spune: *Rog pe stat a fi condus de același sentiment pios în executarea acestor dispozițiuni de care am fost însușlețită făcând acest dar; să caute a îndeplini cu sfințenie voința mea, pentru a da frumoase exemple ca și alții să facă ceea ce am făcut eu.*

Declar că, neștiind carte, am pus pecetea mea.

Printre marii donatori se numără filantropul ieșean Vasile Adamachi, în anul 1892, Academia Română intrând în posesia unei donații impresionante din partea acestuia de aproape 2,5 milioane de lei. La ceremonia de înmormântare a lui Vasile Adamachi din martie 1892, Nicolae Ionescu a afirmat că, prin această donație, acesta a dat „tuturor avuților din țară un exemplu de o frumusețe nepieritoare”.

Academia Română, ca legatar universal al averii, se obliga ca veniturile să fie folosite „în dare de premii periodice acelor din scriitorii români cari s-ar distinge în scrieri morale și în trimitere și întreținere la studiu a tinerilor cari s-ar hotărî pentru științele exacte, precum și acelor cari s-ar hotărî pentru studiul științelor pozitive pentru a servi la înființarea și perfecționarea fabricilor și a industriei naționale”.

Între sarcinile Academiei Române era și aceea de a ridica pe mormântul lui Vasile Adamachi din Cimitirul Eternitatea din Iași a unui monument demn de memoria răposatului. Acesta a fost realizat de sculptorul român Giorgio Vasilescu, care lucra la Veneția, și așezat deasupra criptei de granit a cavoului ridicat de „Academia Română recunoscătoare”, după cum spun cuvintele înscrise pe monument.

Fundațiunea „Vasile Adamachi” a fost condusă și administrată, de-a lungul timpului, de personalități de seamă ale Academiei Române: D. A. Sturdza, Spiru Haret, Petru Poni, Ion Simionescu, Gheorghe Spacu. Datorită bunei gospodării a fondurilor, an de an numărul burselor de studii a crescut, numeroși studenți având ocazia să urmeze înalte școli din străinătate, dând țării „o falangă de tineri bine pregătiți pe terenul științelor”.

O altă parte din banii Fondului Adamachi erau destinați publicării lucrărilor studenților bursieri sau acordării unor premii pentru lucrări întocmite pe subiecte fixate de Academia Română.

Din anul 1892 și până în 1948, anul transformării Academiei Române în instituție de stat, Fundațiunea „Adamachi” și-a atins scopul pentru care a fost creată.

O altă donație comparabilă ca importanță pe tărâmul educației a fost cea a familiei Ioan și Elena Otteteleşanu.

La punctul 3 al testamentului său, Ioan Otteteleşanu spune: „După încetarea din viață a soției mele, întreaga mea avere va servi la facerea unui institut de fete românce, cărora li se va da o creștere și educație de bune mume de familie, fără pretenție sau lux; prisosul ce va rămâne după bugetul anului se va capitaliza spre a se da zestre acelor fete, care nu va fi nici mai mult nici mai puțin decât 200 de galbeni uneia”. Ca executori testamentari erau indicați omul politic Ioan I. Câmpianu și magistratul Ioan Kalinderu care, după moartea lui Ioan I. Câmpianu, în anul 1888, rămâne singurul legatar testamentar.

Punerea în aplicare a testamentului acestui mare moșier nu a fost deloc simplă, moștenitorii de sânge atacând validitatea testamentului. Ioan Kalinderu și-a luat în serios rolul, a asigurat și sporit averea lăsată și, după câteva procese, în anul 1890, în urma unei sentințe a Tribunalului București, după ce și moștenitorii de sânge au primit o sumă considerabilă de bani, i se recunoaște oficial dreptul de a pune în practică dorința lui Ioan Otteteleşanu, aceea de a înființa Institutul de Fete pe moșia de la Măgurele, Ilfov.

Ioan Kalinderu a reușit să ridice clădirea școlii și cu ajutorul unor profesori dedicați să întocmească o programă școlară. Dar, datorită experiențelor anterioare cu moștenitorii familiei Otteteleşanu și considerându-se răspunzător față de încrederea pe care i-a acordat-o răposatul Ioan Otteteleşanu, în anul 1893 Ioan Kalinderu hotărăște să doneze nou-înființatul Institut de Fete Academiei Române, asigurând în acest fel „continuitatea și ca mersul regulat al așezământului să nu sufere nicio piedică sau știrbire”.

Printr-un decret emis la 19 mai 1893, Academia Română devenea garantul și ocrotitorul aceluși așezământ care a conturat pozitiv destinele multor fete de origine modestă: Institutul de Fete de la Măgurele. Director al Institutului a fost numit Ioan Slavici, membru corespondent al Academiei Române.

De-a lungul timpului, membrii Academiei Române au depus eforturi ca prevederile testamentare ale lui Ioan Otteteleşanu să fie respectate: au făcut vizite periodice la Măgurele, verificând nivelul de pregătire al elevilor și modul de gospodărire al clădirii și al moșiei sau au donat sume de bani pentru diverse nevoi. Până la sfârșitul vieții sale, în anul 1913, juristul și publicistul Ioan Kalinderu s-a identificat cu Institutul Otteteleşanu, urmărind bunul mers al acestuia, considerând acest lucru ca o datorie morală în amintirea răposatului moșier, dar și în calitate de membru al Academiei Române, în fruntea căreia s-a aflat ca vicepreședinte (1895-1898; 1901-1904) sau ca președinte (1904-1907).

Institutul de Fete „Otteteleşanu” a funcționat trecând prin perioade mai bune sau mai grele, dar ducându-și la îndeplinire sarcinile, până în anul 1948, când Academia Română și-a pierdut toate proprietățile.

Cartea *Patrimoniul Academiei Române. Donatori și donații (1860-1948)* abundă în astfel de fapte fascinante ale unor oameni care au înțeles imensa valoare a instituției Academiei Române și rolul ei în înălțarea națiunii române.

Cititorul va fi atras, cu siguranță, nu doar de informația științifică pe care ne-o oferă volumul Doriinei N. Rusu, ci și de orizontul ce se deschide dincolo de lecturarea acelor acte juridice care se numesc testamente.

Și, cu siguranță, un sentiment de revoltă se va naște pentru că, în anul 2016, încă majoritatea proprietăților care au aparținut Academiei Române nu au fost restituite, dorințele legate ale răposatilor nefiind respectate.

Academicianul Ion Mușlea și cercetarea folclorică a Maramureșului și a zonelor învecinate

Dr. Natalia LAZĂR

Natalia Lazăr

Folclorul a constituit sursă de inspirație pentru literatura cultă, dar deopotrivă subiect de cercetare pentru specialiștii numiți de literatura de specialitate folcloriști, iar, mai apoi, etnografi și etnologi.

Pornind de la linia inițiată de Vasile Alecsandri prin apariția, în 1866¹, a volumului *Poezii populare ale românilor* și continuând cu publicarea a numeroase culegeri de folclor, Academia Română și-a manifestat, încă din primii ani de activitate, sprijinul pentru publicarea *adevăratei poezii a poporului român*². Odată cu activitatea prodigioasă desfășurată de Bogdan Petriceicu Hasdeu se pune problema realizării unei culegeri sistematice a materialului folcloric, pe baza unor chestionare riguros alcătuite. Interesul pentru literatura populară este în continuă creștere, Academia susținând și premiind numeroase culegeri de profil apărute la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. Apariția, în anul 1908, a publicației *Din viața poporului român*, destinată culegerilor de literatură populară, datini, obiceiuri, superstiții și jocuri ca manifestări ale lumii

satului românesc, a reprezentat un moment important în istoria Academiei. Timp de 23 de ani au apărut în această serie 40 de volume – culegeri de poezii populare, basme, ghicitori, superstiții, descântece etc. – care denotă bogăția folclorului românesc. Publicația intră în declin în perioada de după Primul Război Mondial, punându-se problema reorganizării, fapt realizat de-abia în anul 1930, prin înființarea Arhivei de Folclor de la Cluj. Cu volumul XI, colecția *Din viața poporului român* se încheie, locul acestei publicații fiind luat de *Anuarul Arhivei de Folclor*, care va cuprinde studii și cercetări, recenzii, completate de o bibliografie complexă a literaturii folclorice. Astfel, încă de la înființare, prin toate proiectele înfăptuite, Academia Română s-a preocupat intens de studiul vieții populare și al folclorului național³.

Dintre membrii Academiei care s-au consacrat cercetărilor folclorice, etnografice și etnologice, amintim pe Simion Florea Marian, Lazăr Șăineanu, Artur Gorovei, Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Tache Papahagi, Ion Mușlea, Mihai Pop, Petru Caraman, Grigore Bostan, Romulus Vulcănescu, Sabina Ispas, dar și etnomuzicologii Béla Bartók, Constantin Brăiloiu, Tiberiu Brediceanu și Sabin Drăgoi.

O atenție deosebită a fost acordată Maramureșului, ca zonă etnografică, dar și ținuturilor învecinate care în anumite perioade istorice au avut un destin comun cu Maramureșul sau au făcut parte din Regiunea Maramureș: Codrul, Someșul, Chioarul, Lăpușul, Oașul și Ugocea.

Ion Mușlea⁴ (29 septembrie 1899, Brașov – 27 iulie 1966, Cluj) – folclorist și etnograf, membru corespondent al Academiei Române din 23 mai 1947 (repus în drepturi la 3 iulie 1990), este o personalitate marcantă a folcloristicii și etnografiei românești, de numele său legându-se înființarea, în 1930, a Arhivei de folclor de la Cluj, pe lângă Muzeul limbii române, având obiective precum: organizarea unor culegeri sistematice prin cercetarea de teren a specialiștilor, păstrarea, clasarea și cercetarea materialului colectat în urma cercetărilor, publicarea unui *Anuar al Arhivei de Folclor*, respectiv pregătirea unui atlas al folclorului românesc.

¹ În anul 1866 ia ființă Societatea Literară, care devine ulterior Academia Română.

² *Anale*, Seria II, Dezbateri, Tom. VII, pp. 77, 145.

³ Conf. Ion Mușlea, *Arhiva de folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare 1930-1948*, Ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2005, pp. 67-70.

⁴ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866-2016. Dicționar*, Ediția a V-a, revăzută și adăugită, Cuvânt-înainte acad. Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, Editura Academiei Române, București, 2016, p. 909.

Contribuția științifică a lui Mușlea este una substanțială, concretizându-se în patru domenii ale folclorului și etnografiei: istoria folclorică, obiceiuri și literatură populară, teatru popular și artă populară⁵.

Arhiva de Folclor a Academiei Române de la Cluj s-a preocupat, în mod special, de românii din zonele izolate, mărginașe sau de cei din afara granițelor de atunci ale țării⁶, iar în *Anuar* au apărut numeroase monografii locale și regionale, lucrări de istorie a folclorului și a folclorică, studii și lucrări de folclor comparat, de obiceiuri ș.a. Publicarea monografiilor folclorice reprezintă unul dintre meritele însemnate ale lui Mușlea și ale *Anuarului*, prima lucrare în acest sens fiind *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, scrisă de Ion Mușlea. (*Anuarul Arhivei de Folclor I*, Cluj, Cartea Românească, 1932). Această lucrare este un reper în domeniu, o monografie alcătuită după o metodă riguroasă⁷, cuprinzând un foarte bogat material etnografic și folcloric.

După cum autorul însuși mărturisește, „cercetările făcute de noi în Țara Oașului vor fi binevenite pentru studiul folclorului, fiindcă: a) descoperă un ținut aproape cu desăvârșire necunoscut din punct de vedere folcloric, căci textele publicate până astăzi sunt cu totul insuficiente pentru a ne putea face o idee despre varietatea și bogăția documentelor; b) accentuează și completează, prin cercetări anume făcute, părți puțin cunoscute până acum în folclorul românesc și descoperă câteva elemente necunoscute lui până astăzi”⁸.

Cercetările au fost realizate în vara și toamna anului 1930 și în primăvara lui 1931, în cele mai reprezentative sate oșenești⁹: Cărmăzana, Racșa, Moșeni, Călinești, Trâsolt, Lecința, Boinești, Bicsad, Prilog, dar și în localitățile Negrești, Certedza, Vama, Trip și Tur, acestea din urmă, considerate mai puțin interesante și conservatoare. Ion Mușlea a beneficiat de susținerea Academiei Române prin președintele prof. Ion Bianu, a *Atlasului Lingvistic* (condus de Sextil Pușcariu, cu implicarea directă a dialectologilor Sever Pop și Emil Petrovici) și a unor intelectuali oșeni: protopopul Ion Andron din Racșa, învățătorul Ion Costin din Trâsolt și teologul Iosif Demian din Călinești¹⁰.

Lucrarea cuprinde trei părți: **Țara și oamenii** (*Ținutul și trecutul lui, Satele, Populația, Ocupația și starea economică, Locuința, Hrana, Tipul și portul, Firea, Viața religioasă, Starea culturală*); **Folclorul** (*Considerații generale, Balada, Doina și strigătura, Tradițiile, Povești, snoave și legende, Ghicitorile, Bocetele, Cântecul de leagăn, Jocurile de copii, Practice magice, descântece, credințe și superstiții*); **Obiceiurile** (*La sărbători, La naștere, La nuntă, La moarte și înmormântare*) – urmate de o varietate de texte: 10 balade; 47 doine de dragoste, de dor, de jale, de străinare; 84 de strigături; 22 de colinde – *Corinda păcurariului* cu variantele, *Corinda oilor* cu variantele, alte colinde specifice; 17 texte reunite sub titlu generic *Tradiții*; 6 texte – *Povești, legende, snoave*; 42 de ghicitori; *Bocete* – la fiică/mamă, la fecior nenuntit, la soț; 6 cântece de leagăn; 10 jocuri de copii; 26 de descântece; 26 de texte reunite în *Practici magice*; 36 de texte – *Demoni, ființe fantastice sau cu puteri supranaturale*; 53 de texte despre diferite credințe și superstiții; 11 mărturii despre păstorit și viața din trecut, completate de un glosar, o hartă a regiunii cercetate și 6 planșe cu fotografii etnografice.

Monografia *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, realizată de Ion Mușlea în 1931-1932, a fost reeditată de trei ori: de către prof. Ion Taloș, director al Institutului Arhiva de Folclor a Academiei Române Cluj-Napoca, în lucrarea *Cercetări etnografice și de folclor*, 2 volume (1971-1972); prin grija profesorului Ion Cuceu, director al Institutului Arhiva de Folclor a Academiei Române Cluj-Napoca, la Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, în lucrarea *Cercetări etnologice zonale* – Ion Mușlea, Ediția critică, note și un glosar dialectal de Ion Cuceu și Maria Cuceu, studiu introductiv de Ion Cuceu (2004), lucrarea cuprinzând rezultatele cercetărilor etnologice întreprinse asupra șcheilor din Cergău, cele referitoare la Țara Oașului (*Cercetări folclorice în Țara Oașului*, pp. 55-281), respectiv la Valea Gurghiului; prin grija dlui Ion Vădan, directorul Editurii Dacia XXI, în lucrarea *Cercetări etnologice în Țara Oașului și La minerii din nordul Transilvaniei*, cuprinzând, de fapt, două studii monografice.

În reeditarea textelor, s-a ținut cont de normele ortografice și de punctuație actuale, au fost îndreptate unele greșeli de tipar sau omisiunile involuntare din ediția anterioară, au fost înlocuite formele lexicale vechi, ieșite din uz, cu cele actuale, au fost eliminate inconsecvențele dialectologice, ortografice, de punctuație și referențiale din textele folclorice pentru a ușura lectura textului, însă toate acestea nu au afectat auten-

⁵ Conf. Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor I-II*, Ediție îngrijită, cu studiul introductiv, bibliografie, registrul corespondenței de specialitate de Ion Taloș, București, Editura Minerva, 1971-1972.

⁶ Conf. Ion Mușlea, *Arhiva de folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare 1930-1948*, Ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2005, p. 27.

⁷ Conf. J. Byck în *Adevărul*, 1933, iulie 22.

⁸ Ion Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, Extras din *Anuarul Arhivei de Folclor I*, Cluj, Cartea Românească, 1932, p. 2.

⁹ S-a respectat grafia localităților din studiul original.

¹⁰ Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 2.

titicitatea textelor lui Ion Mușlea, ci, dimpotrivă, au sporit gradul de receptivitate a acestora. Se cunoaște faptul că Ion Mușlea, prin publicarea în 1932 a studiului *Cercetări folklorice în Țara Oașului*, a avansat un nou model de studiu monografic, completându-le pe acelea elaborate de Școala Densusianu sau Dimitrie Gusti, iar prin editarea acestei cărți s-a dorit restituirea modelului oferit de fondatorul institutului clujean de etnologie, Ion Mușlea.

Lui Mușlea i se datorează și apariția lucrării *Cercetări folklorice în Ugocea românească (jud. Satu-Mare)*, scrisă de Vasile Scurtu, publicată de Academia Română, în Extras din *Anuarul Arhivei de Folklor* No. VI, București, 1942: „Ținem să mulțumim în primul rând Academiei Române și directorului ei, d-lui Ion Mușlea, pentru îndemnul și sprijinul acordat pentru realizarea acestei lucrări”¹¹.

Cercetările au fost realizate în intervalele: 21 aprilie-10 mai 1940, 6-9 iunie 1940, 15-18 iunie 1940, 28-30 iunie 1940, în perioada unor sărbători religioase deosebit de relevante pentru lumea satului (Sfintele Paști, Rusaliile, Înălțarea Domnului, Sfinții Apostoli Petru și Pavel), în localitățile¹²: Batarci (Bătarci), Bocicău (Bâșcău), Comlăușa, Gherța Mare (D'erța Mare), Gherța Mică (D'erța Mnică), Tarna Mare, Turț și Valea Sacă, autorul însuși mărturisind: „În timpul celor zece ani petrecuți la granița de nord-vest a țării, în regiunea Sătmarului, o datorie de conștiință față de neamul nostru ne-a îndemnat să cercetăm trecutul acestui ținut, în care a pulsat odinioară o intensă vieță românească. Paralel cu cercetările istorice, am căutat să descoperim și comorile sufletești ale poporului din acest colț îndepărtat de țară”¹³.

Studiul cuprinde patru părți: **Țara și oamenii** (*Ținutul și trecutul lui, Satele, Populația, Oșeni sau Ugoceeni?, Ocupația și starea locuitorilor, Locuința, Hrana, Tipul și portul, Firea, Vieța religioasă, Starea culturală*); **Folklorul** (*Considerațiuni generale, Balada, Doina, Strigăturile, Tradiții. Vieța din trecut, Despre povești, legende, snoave, ghicitori, Bocetele, Descânțece, practici magice, demoni, ființe fantastice, credințe și superstiții*); **Graiul** (*Fonetica, Morfologia*); **Obiceurile** (*La sărbători, La naștere, La nuntă, La moarte și înmormântare*).

Ion Mușlea

Lucrarea este completată de texte transcrise fonetic, într-o formă simplificată, pentru a reda *coloritul graiului ugocean*¹⁴, un glosar și fotografii reprezentative: 8 balade, 60 de doine, 122 de strigături, 22 de colinde, 36 de texte reunite în *Tradiții și vieța din trecut*, 8 texte – *Povești, legende*, 30 de ghicitori, 17 bocete, 8 cântece de leagăn, 12 jocuri de copii, 40 de descânțece, 26 de texte referitoare la practici magice, 36 de texte reunite sub titlul *Demoni, ființe fantastice și cu puteri supranaturale* și 82 de texte despre credințe și superstiții.

Ion Mușlea, prin cercetările-i susținute în acest colț de țară, a scos la lumină un obicei dramatic specific sărbătorilor de iarnă în comunitățile minerești din Băiuț și Cavnic – Constantinul¹⁵. În cadrul cercetării întreprinse în zona minieră a Băii Mari, în anul 1940, a fost achiziționat un manuscris aparținând lui Andrei Culic, care cuprindea piesele dramatice *Adam și Eva, Irozii, Susana, Vicleimul* (două variante) și un *Joc cu Constantinul din istoria românilor*. În perioada sărbătorilor de iarnă, în comunitățile minerești se juca, de către minerii înșiși, un soi de teatru primitiv cu subiecte religioase, piesele dramatice fiind traduceri și adaptări ale unor piese maghiare și germane. Surpriza acestui manuscris o constituie *Constantinul*, care se juca doar românește și înfățișa un moment important din istoria Țării Românești, moartea domnitorului Constantin Brâncoveanu. Se pare că Andrei Culic-Căpnicarul copiasse jocul în anul 1880, de la minerul Tulici, piesa fiind alcătuită din *cântări* și părți de dialog, cu următoarele personaje: *Scriitor, Împăratul turcilor, Constantin-vodă, Soldați* (2), *Boieri* (2), *Crai, Văcărețul Condacoznic, Vizirul, Laufăr*¹⁶.

¹¹ Vasile Scurtu, *Cercetări folklorice în Ugocea românească (jud. Satu-Mare)*, în Extras din *Anuarul Arhivei de Folklor* No. VI, București, 1942, p. 2/124.

¹² S-a respectat grafia localităților din studiul original.

¹³ Vasile Scurtu, *op. cit.*, p. 1.

¹⁴ *Ibidem*, p. 54/176.

¹⁵ Ion Mușlea, *Cântare și vers la Constantin. Sfârșitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor din nordul Transilvaniei*, în *Studii de istorie literară și folclor*, București, Editura Academiei R. P. R., 1964, pp. 21-61.

¹⁶ Conf. Ion Mușlea, *Cântare și vers la Constantin. Sfârșitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor din nordul Transilvaniei*, în *Cercetări etnologice în Țara Oașului și La minerii din nordul Transilvaniei*, Ediția a IV-a, îngrijită de Ioan I. Mușlea, Editura Dacia XXI, 2011, pp. 258-261.

Cercetările sunt reluate în anii 1950¹⁷, terenul relevând existența acestei piese dramatice în Băiuț și Cavnic. Informatorii au oferit multe date referitoare la text, costume, recuzită, cu toții subliniind faptul că reprezentațiile erau date de feciori, din casă în casă, în Câșlegi sau între Crăciun și Anul Nou.

Referitor la originea piesei dramatice, cercetătorii maghiari au făcut unele supoziții. Ea a fost remarcată, în anul 1908, de prof. Iuliu Sebestyén, vicepreședintele Societății Etnografice Maghiare, iar în anul 1912, în cadrul unei conferințe publice susținute de același folclorist, a fost catalogată drept o traducere dintr-o „cunoscută dramă scolastică maghiară”¹⁸. Cercetătorul József Ernyey, în lucrarea *Deutsche Volksschauspiele aus den Oberungarischen Bergstädten*, reproduce afirmațiile lui Sebestyén, neprobându-le, însă. Cert este că, până la cercetările întreprinse de echipa clujeană, nu a fost publicată nici piesa românească, nici originalul maghiar¹⁹.

Cercetările Arhivei de Folclor a Academiei Române de la Cluj au stabilit ca timp al compunerii piesei începutul secolului al XIX-lea, fiind considerată un bun al minerilor din regiunea Baia Mare, scrisă și transmisă în limba română. În concluzie, *Constantinul* este:

- a) A doua piesă dramatică originală, cu subiect laic, jucată în Transilvania (întâia fiind *Occisio Gregorii in Moldavia vodae...*);
- b) Singura piesă laică românească din Transilvania jucată din casă-n casă, ca Vifleimul, deci intrată în folclor²⁰.

Prin toate acestea, Ion Mușlea, întemeietor al Arhivei de Folclor a Academiei Române de la Cluj, își confirmă locul singular ocupat în folcloristica românească, lucrările apărute ca rezultat al cercetărilor întreprinse în Maramureș și în ținuturile învecinate (Oaș, Ugocea) venind să completeze tabloul vieții populare și al folclorului național.

¹⁷ *Ibidem*, p. 274.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 281-282.

¹⁹ *Ibidem*, p. 282.

²⁰ Ion Mușlea, *Cercetări etnologice în Țara Oașului și La minerii din nordul Transilvaniei*, Ediția a IV-a, îngrijită de Ioan I. Mușlea, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011, p. 301.

O baimăreacă prin muzeele lumii (II)

Stanca Ioana URSU

Surprizele Romei

Am bătut străzile Romei în căutarea locurilor pe care le știam din filme având sentimentul că reve-neam într-un spațiu familiar. Celebrele piețe îmi aminteau de bogații americani din *Talentatul domn Ripley* și de hoții carismatici din *Ocean's Twelve*. Lângă Colosseum, printre soldații înarmați cu săbii și coifuri din plastic, care decorează cu prezența lor fotografiile turiștilor, l-am zărit pe Spartacus în varianta Kirk Douglas aruncând priviri războinice gladiatorului întruchipat de Russel Crowe, iar în Fontana di Trevi i-am surprins pe Marcello Mastroianni și pe Anita Ekberg sărutându-se, așa cum le-a cerut Fellini în *La Dolce Vita*.

Roma văzută în patru zile înseamnă un maraton epuizant, cu harta în mână și atenția împărțită între traseul stabilit cu o zi înainte și obiectivele care apar la tot pasul, anulând toată organizarea. Într-un timp atât de scurt a fost dificil să aleg ce să vizitez, la ce să renunț – o luptă continuă între nevoia de a contempla și nerăbdarea de a vedea cât mai mult, între tentația de a fotografia tot și dorința de a savura atmosfera. Galerile de artă sunt la fel de multe precum gelateriile și micile trattoria. Parcă pentru a-mi testa loialitatea europeană, una dintre ele m-a ispitit cu o expoziție Edward Hopper. Timpul meu era atât de drămuț, aveam atât de multe de văzut, încât a trebuit să renunț, cu strângere de inimă, la pictorul american preferat.

Căutând Piazza Spania, m-am lăsat purtată de străzile pe care se află magazinele marilor case de modă. Ca niște râuri încărcate de frumusețe, acestea se întâlnesc în fața Treptelor Spaniole. Vanzătorii prietenoși sunt obișnuiți să primească vizitele unor pasionate de modă, care admiră piesele ca într-un muzeu.

În Forul lui Traian am găsit prototipul centrelor comerciale moderne: Mercati di Traiano (piețele lui Traian), o construcție pe mai multe niveluri, care adăpostește 150 de magazine. Clădirea s-a păstrat suficient de bine pentru ca orice client al mallurilor secolului XXI să recunoască asemănarea. Se pare că nu americanii sunt responsabili pentru inventarea acestor temple ale societății de consum.

Ecoul Pantheonului multiplică vocile ghizilor, care repetă în toate limbile descrierea standard: cea mai bine păstrată construcție antică din Roma, având cea mai mare cupolă construită înainte de inventarea betonului armat, adăpostește mormintele regilor Italiei și pe cel al lui Rafael. Doar vizitatorul solitar, care pășește în templu la ora deschiderii, are parte de liniștea nepământeană despre care se spune că se datorează proporțiilor perfecte – înălțimea interioară a clădirii este egală cu diametrul bazei domului. Oculus, deschiderea din vârful domului și unica sursă de lumină naturală, contribuie la farmecul misterios al spațiului.

Monumentul dedicat lui Vittorio Emanuele, primul rege al Italiei unificate, este o surpriză neplăcută: prea mare și prea alb în contrast cu zidurile antice, medievale și renescentiste, care îl înconjoară cu siluetele

lor elegante, patinate de vreme. Abia după ce am descoperit ce se ascunde în spatele acestei prezențe inadecvate, care blochează vederea Capitoliului, am înțeles cât de mare a fost greșeala amplasării lui acolo. Biserica Santa Maria in Aracoeli, o bijuterie arhitectonică din secolul VI, Piazza del Campidoglio și Palazzo Nuovo, proiectate de Michelangelo, Palazzo Senatorio, Palazzo dei Conservatori și ruinele Templului lui Jupiter, construit în secolul VI î.H., se află toate pe colina Capitoliului.

În ultima seară a scurtei vacanțe romane, cu mintea plină peste măsură de piețe, statui, terme, coloane, catedrale, poduri, fântâni, am recurs la compromisul turistului flămând și obosit: o cină la pachet

Zidul Servian

cumpărată din Gara Termini, de la celebrul fast-food american. Am găsit aici un decor neașteptat: alături de afișele cu hamburgeri supradimensionați, printre mesele din plastic, o bucată din Zidul Servian, care apăra cetatea acum două milenii și jumătate. Clienții preocupați de alegerea meniului instant se sprijineau de gardul din aluminiu care îngrădește pietrele vechi de mii de ani. După unele surse, acesta a fost construit în secolul VI î.H. de Servius Tullius, ultimul rege etrusc; după altele, ar fi mai vechi cu două secole. Din cei unsprezece kilometri de zid care înconjurau cele șapte coline ale Romei, s-au păstrat trei segmente. Cel mai spectaculos intersectează acum Gara Termini, un important nod feroviar european. Cele două construcții se întâlnesc, contopindu-și arhitecturile: una din secolul VI î.H., cealaltă, un proiect Art Deco, inaugurată în deceniul cinci al secolului XX. Travertinul contemporan respectă nuanța pietrei antice, iar silueta sobră a clădirii moderne este o continuare firească a zidului. În timp ce toate celelalte vestigii îmi erau cunoscute din albume, documentare sau filme artistice, descoperirea zidului Servian a fost surprinzătoare, iar satisfacția comparabilă cu cea a arheologilor.

Tivoli – în vizită la un împărat și la un cardinal

În anul 118, la un an după ce a preluat conducerea Imperiului, împăratul Hadrian a început construcția unei reședințe de vacanță în micul oraș Tivoli, la 30 de kilometri de Roma. Orașul, situat într-o zonă pitorească, pe dealurile Tiburtine, străbătut de râul Anio cu minunatele sale cascade, are toate datele unei stațiuni turistice și ar fi greu de imaginat un loc mai potrivit pentru o locuință dedicată relaxării. Exemplul lui Hadrian a fost urmat de succesorii săi, pentru ca, apoi, după câteva secole de uitare, Tivoli să devină locul de retragere preferat de elita Romei renascentiste.

Împăratul Hadrian a fost un strălucit strateg militar, dar a rămas în istorie mai cu seamă pentru talentul său de administrator, soluțiile găsite pentru apărarea teritoriilor cucerite de predecesorii săi și construcțiile ingenioase proiectate de el însuși. Boemul împărat, pasionat de arhitectură, colecționar de artă și admirator al culturii grecești, a încălcat codul estetic al demnitarilor romani, purtând barbă, asemeni filosofilor greci. Pasiunea sa pentru arhitectură s-a exprimat aici, în Villa Hadriana, care se întindea pe 120 hectare. Doar o cincime din vestigiile acestui vast domeniu au fost scoase la lumină de arheologi. Pe lângă palatul imperial, clădirile destinate oaspeților și cele în care locuia numerosul personal, complexul mai cuprindea o bibliotecă latină și una greacă, două teatre, un hipodrom, două terme și un muzeu. Hadrian a mai construit replici ale unor clădiri care l-au impresionat în călătoriile sale de la un capăt la altul al imperiului și le-a decorat cu obiecte de artă aduse din aceste teritorii îndepărtate. Construcția vilei din Tivoli a durat șaisprezece ani și a fost finalizată cu doar patru ani înainte de moartea lui.

După aproape două milenii, Villa Hadriana este o destinație preferată de cetățenii Romei pentru plimbări și picnicuri. Printre măslini și chiparoși, zidurile ridicate de împărat pentru plăcerea lui și a norocoșilor săi apropiați asigură și astăzi decorul perfect pentru o zi de odihnă. Acestea, prăbușite sub apăsarea vremurilor, lasă loc imaginației să reconstituie clădirile și să le ghicească utilitatea. Ceva în alura construcțiilor trădează destinațiile acestora: banchetele, spectacolele și tot ce însemna distracție pentru romanii bogați, de la contemplarea artei, la răsfățul oferit de terme, de la spectacolele de teatru, la competițiile sportive ale timpului. Atmosfera nu este apăsătoare, cum se întâmplă în preajma ruinelor. Decorul are elemente amuzante, așa cum este statuia crocodilului așezată pe marginea bazinului din Canopus sau enigmatică clădire pe care arheologii au numit-o Teatrul Maritim – o construcție circulară, înconjurată de apă.

Villa Hadriana

Cardinalul Ippolito d'Este, fiul Lucreziei Borgia, om de stat, diplomat trimis la curtea Franței, de cinci ori candidat la scaunul papal, a construit în Tivoli, paisprezece secole mai târziu, Villa d'Este, capodoperă a arhitecturii renascentiste. Când a fost numit guvernator al orașului, acesta a primit drept reședință oficială o veche mănăstire benedictină din secolul al IX-lea. Clădirea mică și sobră nu satisfacea pretențiile cardinalului neîntrecut organizator de recepții somptuoase și pasionat de artă, dar avea o poziție privilegiată, pe coama unui deal, cu o priveliște superbă spre Valle Gaudente (Valea Plăcerii) – un nume predestinat – și

Villa d'Este

acces la bogate surse de apă. Apa este elementul principal aici, iar farmecul construcției stă în grădinile terasate și fântânile arteziene, adevărate minuni ale tehnicii secolului al XVI-lea. Dacă ar fi să aleg o fântână preferată, aș spune că cele 100 de căderi de apă înșirate pe marginea unei alei sunt de o frumusețe incredibilă, iar Fântâna cu orgă este, cu siguranță, cea mai interesantă. Mecanismul hidraulic al acesteia a fost restaurat în anul 2003 folosindu-se materiale moderne, dar principiile de funcționare au rămas cele din 1571. Orga acționată de jocul dintre apă și aer încântă turiștii cu piese muzicale timp de patru minute, din două în două ore. Cel care a coordonat întreaga lucrare a fost pictorul, arhitectul și arheologul Pirro Ligorio, iar interioarele vilei sunt acoperite de fresce realizate de cei mai importanți reprezentanți ai manierismului renascentist. Ippolito d'Este, un mare patron al artelor, i-a avut sub protecția sa pe sculptorul Benvenuto Cellini, compozitorul Pierluigi da Palestrina și poetul Torquato Tasso.

O umbră planează asupra minunatei Villa d'Este și a memoriei fascinantului ei proprietar, căci, din dorința de a realiza cea mai frumoasă locuință a Europei, acesta a dezgropat piese din Villa Hadriana pentru a decora interioarele și grădinile, contribuind astfel la distrugerea sitului antic. Statui, coloane și plăci de marmură alese de împăratul Hadrian pentru reședința sa împodobesc de cinci secole vila cardinalului.

„România educată”... în viziunea lui Ioan Popescu de Coaş (115 ani de la moarte)

Csilla TEMIAN

Csilla Temian

„România educată” a fost, la propunerea președintelui României, un proiect de țară al anului 2016. Acesta a fost propus ca urmare a constatărilor conform cărora, în perioada post-decembristă, a crescut îngrijorător numărul analfabeților și al copiilor care au abandonat școala.

Idealul unei României educate nu este nou. În perioada interbelică, de exemplu, dascăli și oameni cu dragoste de neam și țară au luptat pentru crearea unor condiții prielnice, în care copiii și tineretul să acceadă la forme de educație, dar și să se deprindă cu dragostea și respectul față de muncă. Numeroasă a fost galeria dascălilor din părțile noastre care au fost animați de această dorință: Petre Dulfu, Elie Pop, Ioan Bușiția, Ștefan Pop, Andrei Grobei, Ioan Popescu de Coaş ș.a.

Exemplul cel mai grăitor îl oferă activitatea de excepție a dascălului Ioan Popescu de Coaş.

Născut în ianuarie 1830 la Coaş, în familia preotului Chiril Popovici, și-a făcut studiile la școala primară din Baia Mare, apoi la Gimnaziul piariștilor din Cluj. La finalul clasei a VI-a, Revoluția de la 1848 fiind în toi, s-a înrolat ca voluntar. A participat la ciocnirea dintre unguri și români pe câmpul de la Săcălășeni, din apropierea satului natal, dar, în urma înfrângerii, tânărul Popovici a fost condamnat la spânzurătoare. A reușit să scape și, pentru a nu fi urmărit, a trecut în Bucovina, apoi s-a stabilit în Moldova, la Bârlad. Aici, la 20 septembrie 1851, a fost numit profesor director la Școala primară publică, singura din tot județul Tutova, unde a profesat până în anul 1858. (Acum își schimbă terminația numelui, devenind Popescu).

Rezultatele didactice și pedagogice obținute au fost uimitoare; astfel, a introdus *geografia* ca obiect de studiu, însoțit de executarea de hărți de către elevi (multe dintre cele executate de elevii săi, datorită fineței și exactității, au fost așezate de Gheorghe Asachi în biblioteca statului).

La examene și împărțiri de premii invita boierimea și fruntașii orașului, aranjând festivități școlare deosebite, nemaivăzute până atunci în Moldova.

În anul 1858 a trecut la Gimnaziul „Codreanu”, unde a predat germana, româna, latina, ocupând catedra de limbi clasice, la cursul superior, până la pensionare, în 1891.

Conștientizând lipsa mare de învățători în județ, în vara anului 1865 a luat asupra lui sarcina de a pregăti, printr-un curs special, un număr de absolvenți de școală primară mai talentați, precum și absolvenți de câte 2-3 clase gimnaziale sau seminar, care să desfășoare activitatea de dascăl. A continuat această dificilă misiune propunându-și să înființeze o Școală normală la Bârlad. Cum nu dispunea nici de profesori, nici de elevi, nici de edificiu, a început prin a-și atrage corpul profesoral, determinându-l să predea gratuit cursurile. Apoi, a bătut cu căruța drumul din sat în sat, a ales 60 de băieți sănătoși și inteligenți, absolvenți ai cursului primar, și i-a examinat la fața locului. A închiriat niște case din Bârlad, pe care le-a mobilat cu strictul necesar și, cu mare osteneală, a început să adune bani de peste tot, de la județ, de la minister, de la comune și de la particulari. A inaugurat școala în anul 1870, iar în 1874 au ieșit primii 52 de învățători calificați, care au fost numiți la școlile nou înființate. A condus școala timp de 21 de ani.

Pe elevii acestei școli, toți fii de țărani, i-a conștientizat să-și poarte cu mândrie costumul românesc, pe care l-a propus apoi ca port obligatoriu pentru toate școlile normale și pentru toți învățătorii din mediul rural. El a introdus, pentru prima oară în țară, lucrul manual, începând cu împletitul din paie și confecționarea de pălării. Cu obiectele lucrate de către elevii săi s-a prezentat la diferite expoziții în țară și chiar la Paris, unde i-a și însoțit. I-a învățat muzica și cântările, formând un cor renumit chiar și peste granițe. A introdus, de asemenea, în Școala normală, studiul violinei și al jocurilor naționale. Elevii aranjau nenumărate serate în care se jucau, cu mare entuziasm, dansurile românești „Bătuta” și „Călușerul”, jocuri introduse tot de Ioan

Popescu. În vacanțe organiza excursii, de multe ori pe cheltuiala proprie, în care, împreună cu 60-80 de elevi, colinda satele din Transilvania, Țara Bârsei, vechea Românie, învățându-i să noteze tot ce este frumos și bun, pentru a le aplica în satul în care vor profesa ca dascăli.

Pentru a le forma cultura națională, a trimis vreo 100 de băieți în orașe din Ardeal (Cluj, Brașov) și în Timișoara pe la ateliere de meșteșugari (unde se practicau 32 de meserii) ca să fie instruiți și să exercite aceste meserii în Moldova. Nimeni nu l-a întrecut în arta de a face educație concomitent cu instrucția.

Ioan Popescu s-a implicat cu dăruire și în viața politică. A luat parte la alegerile de deputați pentru Divanul Ad-hoc (1857) și la cele pentru alegerea Domnului (1859). În 1895 a fost ales deputat, susținând, în cei patru ani, proiecte importante: prevederea ca prețul pentru îmbrăcămintea și cărțile elevilor săraci să fie suportat de comuna respectivă, transformarea casei învățătorului în „model” pentru săteni, susținerea unor mijloace practice în scopul ridicării țărănimii.

N-a existat eveniment public la care să nu fi luat parte printre cei dintâi. A fost răsplătit cu cele mai înalte onoruri: Ordinul „Steaua României” în grad de cavaler, „Steaua României” în grad de ofițer, „Bene Merenti” clasa a II-a.

„A fost un bărbat de o rară energie, însuflețit de nobile idealuri, pe care, în majoritate, le-a realizat” – așa îl caracteriza Augustin Paul, care i-a stat alături în ultimii 6 ani de viață. La plecarea din lume (în 1901), a lăsat, în Bârlad, 11 școli primare urbane, 4 școli secundare și, de asemenea, 100 de învățători rurali, precum și mulți meseriași. Drept recunoștință, comunitatea din Bârlad i-a construit o casă, iar în fața școlii i-a ridicat un bust.

Astăzi și școala din satul natal – Coaș – îi poartă numele, iar intrarea în aceasta este străjuită de bustul vrednicului dascăl.

Ioan Popescu a fost călăuzit, de-a lungul vieții, de un ideal nobil, pe care l-a exprimat în cuvântul de deschidere a Școlii normale din Bârlad (1870) și pe care l-a urmat în toate activitățile sale: „România să devină unită cu toate părțile ei; cultă și civilizată de la o margine la alta, mare, tare și fericită, spre a-și recupa, cu o oră mai înainte, cuvenitul ei loc între națiunile cele mai valoroase ale Europei”.

Bibliografie: Antonovici, Iacov. *Un dascăl ardelean la Bârlad. Ioan Popescu, fost profesor la Liceul „Codreanu”*, Huși, 1928.

Tatiana Slama-Cazacu – academiciana fără titlu (1920-2011)

Dr. Ana OLOS

Rătăcind pe Internet, am dat peste un CV care avea drept motto un citat din Vergilius: *Labor omnia vincit improbus*. Era pe site-ul pe care și-l făcuse, nu cu mult înainte de ultimul drum, în primăvara lui 2011, neasemuita Tatiana Slama-Cazacu. Profesorul Renzo Titone o numise încă din 1985 „cea mai mare cercetătoare în psiholingvistica aplicată, depășind teoriile unilaterale apărute după 1954”. Psiholingvistica a rămas domeniul ei permanent de cercetare, fiind pe drept-cuvânt considerată fondatoarea acestui „cuplu” ca disciplină independentă. Fusese printre fondatorii și președinta Societății Internaționale de Lingvistică Aplicată (ISAPL), membră a Colegiului Psihologilor din România, doctor docent în științe etc. Începuse cu studiul limbajului copiilor, ea, care din pricina conjuncturii nefavorabile, nu și-a permis să aibă copii – cum regretă prea târziu. Apoi s-a dedicat studierii limbajului și contextului. Marele lingvist Roman Jakobson a fost cel dintâi care a remarcat lucrările ei novatoare și i-a recunoscut meritul de a fi scris prima despre importanța contextului în comunicare.

Tatiana Slama-Cazacu

Dar preocupările Profesoarei au acoperit și multe alte domenii, ca de pildă: tulburările de limbaj, învățarea limbilor străine, comunicarea în mass-media, analiza interculturală a formulelor de politețe, analiza discursului politic etc. Cu o capacitate de muncă susținută unică și cu o memorie infailibilă, era de o exigență extremă ca profesor, constituind un model și imbold spre perfecțiune pentru studenții și doctoranzii săi. A plecat însă nemulțumită, după două decenii de „iluzii pierdute”, la o vârstă pe care o ascundea cu cochetărie, astfel că în acel CV pe Internet apare doar luna și ziua, fără anul nașterii. Și pentru că acel CV amănunțit, riguros întocmit și ilustrat de ea însăși, merită să fie parcurs în întregime, am preferat să notez doar câteva amintiri personale.

Am cunoscut-o la Baia Mare, pe când era o femeie încă tânără, frumoasă și elegantă. Venise la o sesiune de comunicări, împreună cu soțul ei, profesorul Boris Cazacu, invitați de un doctorand al acestuia. Apoi, peste ani, după '89, am întâlnit-o la Bacău, la un colocviu cu profesorii de liceu, dedicat aplicării „analizei contextual dinamice” și la o sesiune de comunicări organizată la conacul lui George Enescu de la Tescani, înconjurată de admirația doctoranzilor ei din Bulgaria. Cum nu avusesem un profesor-model în timpul facultății, am aderat la cercul ei de admiratori. Apoi, acceptată membră a Grupului Român de Lingvistică Aplicată (botezat de ea ironic „Gârla”), am fost, împreună cu profesorul Victor Iancu și distinsa lui soție, la o conferință organizată la tabăra de copii de la Eforie. Ajunsă acolo prima, s-a dezlănțuit în schimbarea „decorului” mizerabil, fără să aștepte să fie ajutată, metamorfozându-se apoi din nou în Marea Profesoară.

Aplicasem metoda „brevetată” de ea – „analiza contextual dinamică” – ca Monsieur Jourdain, înainte să știu ce e și că îi aparține. Mai apoi, cunoscând și autoarea, propusesem chiar un curs la filologia băimăreană, întâi la zi, apoi la masteratul de literatură română. Curios e că, atunci când încercasem să aplic propria-i metodă la scrierile sale în proză, probabil cu prea mare zel, s-a arătat nemulțumită, susținând că n-a fost nicicând influențată de Pirandello, deși lucrarea ei de licență fusese tocmai despre dramaturgul italian.

Îmi amintesc de o vizită privată a ei la Baia Mare, într-o iarnă. Nu la universitate (unde s-ar fi convenit să devină *Doctor Honoris Causa*), ci la o fostă doctorandă a ei, o doamnă psiholog. Un ceai acasă la doamna, apoi o vizită a Doamnei profesor la mine. A venit, desigur, cu un cadou, o carte cu povestiri de Henry James, ca să fie în specialitatea mea, dar și fiindcă admira proza acestui frate al celebrului psiholog american William James. Dar ceea ce mă uimise a fost că și-a adus pantofi de schimb într-o pungă de plastic, ca să nu intre în casă cu încălțările șiroind de zăpada de afară. Aș fi dorit s-o invit oficial la universitate chiar eu, dar nu aveam destulă îndrăzneală pentru asta. Cum să organizez eu o conferință de psiholingvistică? Poate colegii de la catedra de română ar fi invitat-o, dacă mai trăia academicianul Boris Cazacu, „tovarășul” ei de viață. Asta ca să folosesc și eu un pic „limba de lemn”, împotriva căreia Doamna tuna și fulgera, considerând că tot ei i se datorează sintagma greu traductibilă, o altă prioritate ce ar trebui să i se recunoască pe plan internațional.

Am vizitat-o și eu o dată, la București, pe strada Mihail Moxa nr. 10. Am avut astfel prilejul de a

vedea camera ei de zi, ticsită de cărți și mobilier sculptat, din toate amintindu-mi acum doar de masa ovală și sandvișurile miniaturale pe care le pregătise cu mâna ei. Aș fi putut să-i fac și alte vizite, cu prilejul altor conferințe de la București, sau să-i întorc măcar apelurile telefonice, dar nu rezistam avalanșei de informații despre evenimente, persoane și personalități pe care eu, departe de lumea capitalei, nu le cunoșteam. Oricum, eu nu puteam contribui cu informații despre ceea ce o interesa. De fapt, nici nu cred că avea nevoie de un adevărat „dialog”. Îi ajungea să poată vorbi despre sine și, mai ales, să dea „cep” propriilor nemulțumiri despre ceea ce se întâmpla și ceea ce i se întâmpla, despre nerecunoștința celor pe care îi lansase sau îndrumase, considerându-se „sabotată” de toată lumea. Ceea ce, cred, măcar parțial, putea fi adevărat. Pentru că era lampa de care se apropie fluturii riscând să se ardă; cred că pe puțini dintre doctoranzii săi a reușit să-i păstreze aproape, mereu nemulțumită de ceea ce făceau.

Recunosc rușinată că m-am ferit de a mă apropia mai mult de Profesoară, cu toată neșarmurita mea admirație. Oricum, sfera preocupărilor mele se depărta din în ce în ce mai mult de domeniile ei. Dar continua să-mi trimită și mie mesaje despre conferințele pe care le ținea, despre prezența ei la Radio cu o piesă de-a ei despre marele Eminescu, despre noile cărți sau cele mai vechi, revizuite cu multă migală. Le comandam de la editurile respective și încercam să scriu despre ele. Dar și aici era un risc. Pe de o parte, sfiala mea față de o autoritate indiscutabilă. Pe de altă parte, mi se părea că nu puteai publica ceva despre cărțile sale fără să-i trimiți mai întâi articolul spre lectură. Iar asta presupunea să execuți un fel de slalom între umila-ți părere și ceea ce credeai că și-ar fi dorit ea să conțină articolul. Marea dificultate pentru comentator consta și în modul ei de a-și publica lucrările și chiar prozele, însoțite de comentarii detaliate. De pildă, o carte de proză era însoțită de note minuțioase, cu istoria publicării, premii luate, deplângerea contextului care a obligat-o să abandoneze proza proprie. Era mereu acolo imaginea fostei „premiante” și „premiată”, cea care fusese tot timpul cea mai bună în tot ce făcuse. Trebuia astfel să treci peste ceea ce, de fapt, te nemulțumise, neavând îndrăzneala propriei păreri, evitând astfel de a intra în categoria „dușmanilor” ei personali. Paradoxal, Venerabila Doamnă savant se voia, la sfârșitul vieții, mai degrabă scriitor decât savant cu renume internațional. Cred că dorința de a deveni și scriitoare i-a fost inspirată de marele succes avut de *Numele trandafirului*, cartea lui Umberto Eco – pe care îl cunoștea personal, dar îl privea cu oarecare rezervă. Dacă Eco reușise să demonstreze că un semiotician e în stare să devină și un mare romancier, de ce nu putea s-o facă și ea, mai ales că știa atâta psihologie? Dar romanele ei descurajau cititorul tocmai prin acest exces de psihologizare. Prea multă rațiune și prea puțin sentiment, ar spune cineva. Demonstrase apoi că, pe lângă teatru și roman psihologic, era capabilă să scrie și literatură polițistă. Dar și asta se leagă într-un fel de romanul lui Eco.

Ar fi, însă, nedrept de a o vedea ca pe o ființă seacă, dominată doar de rațiune, o „doamnă de oțel”. Nu era lipsită de afecțiune și nici de umor. Era o persoană extrem de plăcută în momentele ei de relaxare și de convivialitate. Îi plăcea să participe la mese festive, unde se servea cu plăcere gurmandă și era mereu gata să povestească anecdote despre marile personalități pe care le cunoscuse. Avea de relatat o mie și una de întâmplări legate de călătoriile în toate colțurile lumii, din Japonia până în Brazilia.

Mai era și femeia în vârstă, nu lipsită de cochetărie. Căci nu își cultivase numai spiritul, ci avusese grijă și de agilitatea sa corporală. Curăța singură zăpada la casa ei de la Breaza și lucra în grădină. Făcuse nenumărate excursii pe bicicletă și îi plăceau ascensiunile pe munte, discutând cu toți cei întâlniți pe drum sau la cabane. De unde și unele teme din povestirile sale. Cu vecinii de la Breaza, dar și cu alte persoane mai puțin școlite, comunica fără fasoane academice.

Ca stil, era o doamnă a frazelor lungi și complicate, a parantezelor de tot felul, a ghilimelelor orizontale și verticale, a italicelor și, desigur, a notelor de subsol și finale. Asta din pricina rigorii și a dorinței de precizie în comunicare, de dragul nuanțelor. Probabil și dintr-o neîncredere în capacitatea interlocutorului de a discerne, în modul dorit de ea, subtilitățile textului.

Patriotismul ei înfocat se manifesta, firește, și împotriva anglicismelor care invadaseră limba română. Totuși, își făcuse site-ul personal și în engleză, recunoscând importanța ei ca mijloc de comunicare pe plan internațional. Inspirată de ceea ce făcuseră francezii pentru apărarea integrității limbii lor, devenise o susținătoare ferventă a „legii Pruteanu”. Învățase să lucreze la calculator și chiar organizase o conferință despre „compiuter” (sic!) și comunicare. Primea și trimitea mesaje electronice și probabil că avea și telefon mobil.

Doctoranzii ei din Bulgaria și admiratorii din Italia au scos pentru ea câte un volum omagial. Din păcate, nu și cei din România, cât a fost în viață. Avusese prilejul de a fi din nou prezentă, nu cu mult înainte de accidentul care i-a provocat sfârșitul, cu un cuprinzător interviu în *România literară*.

Plecarea sa a rămas fără ecoul pe care l-ar fi meritat și am rămas mai săraci fără vocea unei autentice savante și apărătoare a limbii române, de un patriotism cultivat și de urmat.

Marin Sorescu ar fi împlinit 80 de ani...

Tudor NEDELCEA

...Dacă „*destinul sortii*” (cum s-a exprimat un telespectator) nu i-ar fi fost potrivit. Sau anumiți indivizi, chiar din preajma sa, pe care i-a promovat, nu i-ar fi scurtat zilele. Primul atac împotriva sa se produce în mai 1982, Sorescu fiind implicat (de alții) în „*meditația transcendentă*”, „*sectă periculoasă*” în opinia politrucilor. I se interzice piesa *Există nervi* pusă în scenă la Teatrul Național din Craiova, iar el capătă diabet. Oameni de bine (Adrian Păunescu, Eugen Simion, Octavian Paler, Vasile Băran) îi sar în ajutor. Apoi, în februarie 1991, la împlinirea vârstei de 55 de ani, a fost chemat la Uniunea Scriitorilor, dar nu pentru a i se închina o cupă de șampanie, ci pentru a-l destitui din postura de redactor-șef al revistei *Ramuri*.

I-am devenit apropiat după ce alții l-au dezamăgit și chiar m-a onorat cu prețuirea sa. De aceea, cred că-i drept să consemnez câteva date despre *omul* Marin Sorescu.

Ca om, Sorescu era introvertit, blând, cu o cultură extraordinară, un bun român. Deși era academician, avea o intuiție țărănească de invidiat. Când era director la Editura Scrisul Românesc plecase în vizită cu președintele Ion Iliescu în America Latină, că să facă joncțiunea cu laureații Premiului Nobel. După modelul ăsta, Petre Roman, care era prim-ministru, voia să-l ia și pe Sorescu într-o vizită în Austria. Sorescu a plecat intenționat din București, a venit în Craiova și m-a rugat că dacă-l sună premierul să nu-l chem la telefon, să-i spun că nu este în Craiova. Sună secretara lui Roman, sună însuși Petre Roman, care se enervează și zice: „*Am informații că este la Craiova, dați-mi-l la telefon!*”. Nu l-am dat. După circa 10 zile au venit minerii și l-au dat jos pe Petre Roman și atunci îmi zice Sorescu: „*Vezi de ce nu m-am dus cu el?*”.

Și-a construit casa de la Bulzești, în anul 1991, după ce a luat Premiul Herder. Îi trata pe muncitori foarte bine, aveau mese complete (aperitiv, felul I, felul II, prăjitură), plus băutură. Mergeam frecvent cu el la Bulzești. Stăteam, adesea, seara cu el printre muncitori. Unul dintre ei, mai bătrân, spunea snoave, mici istorii locale, poreclele consătenilor. Sorescu stătea lângă el și nota. Așa au apărut multe nume din volumul *La liliaci*. I-am dat, trase la xerox, scrierile lui Tudor Vladimirescu, spunându-i: „*Dacă Călinescu spune că este scriitor, facem o antologie cu prefața dumneavoastră*”. L-am convins, nu atât de greu, a făcut o prefață la *Tudor Vladimirescu – Scrieri*¹, extraordinară. După aceea, i-am dat textele din Mihai Viteazul² și citeam din ele, așezați amândoi pe lemnele din curte. Am căzut de acord și cu această carte. I-a scris prefața. Sunt două prefețe uluitoare. Ambele cărți s-au vândut foarte bine. Nimeni nu le-a contestat valențele artistice, că i-am făcut scriitori pe cei doi eroi ai neamului.

Exista un zvon, cum că anumite cercuri străine îl voiau pe Sorescu președintele României în 1990, așa cum l-au vrut cehii pe Havel. Mi-au spus asta și unii din familia sa, că s-a prezentat cineva, un actor, care a condus Revoluția, la Sorescu acasă, pe strada Grigore Alexandrescu nr. 43, în 22 decembrie, la ora 10, înainte de a se declara moartea lui Milea. I s-a spus: „*Marine, hai să deschidem televiziunea*”. Sorescu nu a vrut să meargă, a intuit că „*revoluția*” nu era curată și a dat un răspuns tipic lui: „*Mergeți voi înainte și țineți-mi un loc*”. Dar nu s-a dus. Și atunci a apărut varianta cu „*Mircea, fă-te că lucrezi*”.

Ca și Havel, el era foarte cunoscut peste hotare, dar se zice că în condițiile astea trebuia să cedeze Transilvania așa cum s-a stipulat în Declarația de la Budapesta, din 16 iunie 1989, conform căreia „*Transilvania a fost și este un spațiu de complementaritate*”, declarație contrasemnată și de fostul Rege Mihai al României. Cert este că acest refuz l-a costat ulterior pe Sorescu. Din Franța, s-ar fi transmis telefonic: „*Distrugeți-l pe Sorescu*”. A intervenit destituirea de la *Ramuri*, a fost înlăturat de la Premiul Nobel pentru Literatură³.

¹ Marin Sorescu, „Tudor Vladimirescu și literatura stării de urgență”, prefață la Tudor Vladimirescu, *Scrieri*, ediție Tudor Nedelcea, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1993.

² „Cum scria Mihai Viteazul”, prefață la Mihai Viteazul, *Scrieri*, ediție Tudor Nedelcea, Craiova, Scrisul Românesc, 1993.

³ Ion Jianu a scris o carte de convorbiri cu și despre: *În 1983 și 1992, premiul Nobel trebuia să poarte un nume românesc: Marin Sorescu*, Cluj-Napoca, 2014, în care se face trimitere la scrisoarea denigratoare a trei poeți români (o femeie, un bărbat și un... decedat azi)

Multă lume spunea că nu trebuia să ocupe funcția de ministru. El nu a fost un reformator extraordinar, dar cel puțin nu a distrus. Dacă ne uităm câți miniștrii s-au perindat, unii au fost catastrofați, alții au fost pur și simplu penibili. Pleșu a organizat bine, Ludovic Spiess a fost un bun ministru. Sorescu, de pildă, ca ministru, când a auzit că la Târgu-Jiu a căzut o salcie pe unul dintre scaunele lui Brâncuși (de pe alee, nu de la „Masa Tăcerii”), s-a dus să vadă la fața locului; nu avea consilieri buni, luase niște foști colegi de facultate, dar ulterior l-a ajutat Mihai Ungheanu, care era foarte bun birocrat, era legist. Tot ce semna Sorescu trecea întâi pe la Ungheanu. Marin Sorescu a suferit foarte mult când l-au dat afară din funcția de ministru, înlocuindu-l cu finul său, Mărginean, Sorescu fiind la Sibiu, la un festival Blaga. Atunci, la festival, a aflat ca fusese destituit. Mai circulă o informație, cum că boala lui provine de la o injectare de pe un aeroport, motiv pentru care a fost la Paris, în ultima perioadă a vieții, pentru a face transplantul, dar medicii francezi au spus că nu se mai poate face nimic. Ei au confirmat injectarea; a murit în condiții groaznice, avea două plămuni pe el, cu foc permanent în cameră, dar tremura de frig. Se scărpină mereu... s-a chinuit. Degeaba unii o condamnă pe soția sa, Virginia Sorescu, dar ea s-a ocupat de el. Drama este că nu au avut copii.

Amândoi soții Sorescu au vrut ca ambele case, de la Bulzești și București, să fie transformate în case memoriale. După moartea lui Marin Sorescu, fiind comemorat la Muzeul Literaturii Române, doamna Sorescu m-a luat cu mașina dânzei și mi-a zis: „*Hai să mergem la Sorin*” (așa îi zicea soțului). Mormântul lui Sorescu este la Cimitirul Bellu, dar nu pe Aleea Scriitorilor, unde trebuia să-și aibă locul, ci în Aleea Academicienilor, grație prietenului său devotat, antum și postum, Eugen Simion, pentru că Uniunea Scriitorilor nu a vrut să-i dea loc. Nicio coroană de flori nu i s-a trimis la înmormântare, pentru că el își dăduse demisia din Uniune.

La mormântul lui Marin, doamna Sorescu a zis: „*Să știți că și eu vreau să fie casă memorială, și la Bulzești, și aici în București*”. Mai târziu, doamna Iliescu, care se ocupa de menajul casei Sorescu, mi-a spus că și doamna Sorescu era bolnavă de cancer. A murit și dânsa după câteva luni, dar mi-a lăsat și mie acest secret. În casa de la București este averea lui Sorescu, are lucrări din epoca medievală, o ladă de zestre, biblioteca, manuscrise, corespondență, picturi vechi, icoane pe sticlă, lucrări de patrimoniu, sculpturi, un adevărat muzeu. Am înțeles că multe au cam dispărut. Aici în Craiova, urma să fie casă memorială, eu vorbisem cu Ionică Sorescu, fratele cel mic, să-mi aducă o adresă cum că Fundația „Marin Sorescu” dorește înființarea casei memoriale. Într-adevăr, mi-a adus această adresă, atunci președinta Fundației era Mihaela Constantinescu Podocea, din familia lui Sorescu, și care a făcut ediția „Sorescu” din celebra colecție „Opere fundamentale”, inițiată și coordonată de Eugen Simion, la Fundația Națională pentru Știință și Artă.

M-am dus la domnul Ion Prioteasa, președintele Consiliului Județean Dolj, cu această cerere, să facem casă memorială, spunându-i că Doljul nu are nicio casă memorială; a fost de acord, dar să așteptăm sfârșitul anului, pentru că posturile erau blocate. În luna decembrie am revenit la domnul Prioteasa să trecem la fapte, urma să fie încadrat un post de muzeograf, pe care să fie numit Ion Sorescu, și un post de custode, pe care să fie o persoană din partea lui George Sorescu. Înainte de a mă duce, vine Ion Sorescu și îmi spune că nu se mai poate face casă memorială, pentru că o rudă a lor vrea să o împartă. S-au certat pe casa din Bulzești și ea s-a degradat. Am înțeles că și pentru cea din București sunt procese între familii. Este trist, pentru că el concepușe acea casă să fie locuință pentru scriitori, iar la ultimul etaj pentru artiștii plastici. El era și pictor. Mi-a spus că a vândut un tablou, reprezentând câinele său, la Edinburgh; a venit o contesă care a zis că este câinele ei. Și i-a dat 1.500 de lire. Sorescu zicea cu umor: „*Cum să fie câinele ei când era câinele meu de la Bulzești, dar pentru 1.500 de lire am acceptat substituția de animal*”.

La Editura Scrisul Românesc, Marin Sorescu a fost numit director de Andrei Pleșu. Marin Sorescu nu era un om care să stea zi de zi; nici nu trebuia, pentru că era o mare personalitate. A fost atacat din acest motiv: mi s-a telefonat de la un ziar de scandal din București, în 1991, întrebându-mă dacă vreau să dau un interviu în legătură cu Marin Sorescu. Prima întrebare care mi-a fost adresată: „*Este adevărat că Marin Sorescu nu vine la program*?”. Și eu am răspuns: „*Da, este adevărat*”. Mi-au cerut să detaliez. Le-am spus: „*Da, nu vine la 8, vine la 8.30, nu pleacă la 16, pleacă la 15*”, la care interlocutorul meu de la celălalt capăt al firului și-a dat seama că-mi bat joc de el. M-a întrebat cum pot spune așa ceva, pentru că ei avea informații că nu vine la program. Am zis: „*Marin Sorescu a fost redactorul-șef la revista „Ramuri”, înainte de 1989, nimeni nu l-a întrebat dacă atunci venea la program. Marile personalități nu trebuie să stea zi de zi la program. El trebuie să dirijeze, el acoperă cu numele său destinul unei instituții*”.

După ce a fost implicat, fără voia sa, în fenomenul „Meditația transcendențială”, i-am editat la xerox, în 99 exemplare, bibliografia *Un mesager al literaturii române*, pe care a „uitat-o” pe la decidenții politici.

Să povestesc despre tragedia lui Sorescu, la împlinirea a 55 ani de viață: a fost chemat la Uniunea

---

trimisă Comitetului Nobel, după ce Academia Română l-a propus oficial, la 12 martie 1992, pe Marin Sorescu și figura pe „lista mică”.

Scriturilor. S-a îmbrăcat frumos, crezând că noua conducere a Uniunii Scriitorilor îi va închina o cupă de șampanie. Din păcate, naivul Sorescu a crezut acest lucru. În seara respectivă, îmi telefonează doamna Sorescu să mă întrebe dacă știu ceva de el. Dânsa mi-a spus că a fost chemat la Uniunea Scriitorilor și nu s-a mai întors acasă, nu a răspuns nici la telefonul din apartamentul vagon din Craiova și m-a rugat să merg să-l caut. Era, într-adevăr, în apartament, mi-a răspuns cu mare greutate. L-am văzut într-o stare deplorabilă, pur și simplu îi tremura buza superioară. Am vrut să-l întreb ce s-a întâmplat, l-am văzut în ce stare era, nu am comentat mai mult, nu i-am pus întrebări, atât i-am spus că a doua zi voi trece pe la el și o să-l iau la editură. L-am luat la editură la ora 10, m-a rugat să rămânem doar amândoi în birou, apoi să-i dau mașina de scris și să-l încui în biroul său. După vreo trei sferturi de oră m-a chemat să-i citesc o scrisoare. Am rămas uluit. Era demisia lui din Uniunea Scriitorilor⁴. Am ridicat chiar tonul la el: „*Domnule Sorescu, nu se poate să țineti chiar toate necazurile în dumneavoastră, enervați-vă, dați cu mașina de scris de pământ, descărcați-vă, asta vă termină?*”.

În coșul de gunoi era o hârtie mototolită de Sorescu. Am luat-o: era acel denunț calomnios al unor scriitori, printre care și un nescritor, Sabin Gherman, care, ulterior, s-a „săturat” de România și a făcut o propagandă antiromânească. Era un denunț împotriva lui Sorescu, pentru care el a fost nevoit să-și dea demisia din Uniunea Scriitorilor. A rămas în continuare la Editura Scrisul Românesc până la sfârșitul vieții și a fost o colaborare excelentă, pentru că Sorescu nu venea tot timpul la editură, fiind solicitat mai ales peste hotare, dar amprenta și-a pus-o. Nu tipăream o carte fără să-l consult sau chiar să-i pun câteva probleme. De pildă, a adus un manuscris al lui Paul Goma. L-am întrebat cum rămâne cu drepturile de autor. Mi-a dat telefonul lui Paul Goma, care mi-a spus să iau legătura cu doamna Năvodaru, mătușa sa, în legătură cu drepturile de autor. Doamna Năvodaru mi-a tăiat-o scurt: „*Vreau drepturi de autor în dolar?*”. Firește, noi nici nu aveam cont în valută. Și nu s-a mai putut tipări cartea, pentru că erau imposibil de achitat acele drepturi de autor.

Marin Sorescu acasă la Emil Cioran, alături de Florica Courriol și Tudor Gheorghe. (Foto: Alexandre Vajaiuanu)

Un alt caz. A adus un manuscris al lui Petre Țuțea, *Teatru seminar*. Marin Sorescu i-a făcut recomandarea lui Petre Țuțea să intre în Uniunea Scriitorilor, ca să beneficieze de pensie, pentru că nu avea niciun venit, era muritor de foame. De celebrul orator s-a ocupat studentul, apoi revoluționarul Marian Munteanu. Eram curios să-l tipărim. După ce am lecturat acel manuscris, i-am spus domnului Sorescu că nu putem să-l publicăm pentru că-i vom face rău lui Petre Țuțea. Petre Țuțea apărea mereu la televizor, era scriitor în interviuri, excelent orator. Eu îl și cunoscusem prin Mihai Pelin, în 1973, și, într-adevăr, era o personalitate fascinantă. Dar în scris era mediocru. I-am spus domnului Sorescu că dacă vom publica această carte îi vom face un deserviciu, pentru că este o scriitură mediocră. Trebuia să rămână acel Țuțea din interviuri, cel care apărea la televiziune, acel Socrate al zilelor noastre. Într-adevăr, cartea nu a apărut. Am înțeles că a apărut în altă parte, dar fără vreun ecou esențial. Petre Țuțea rămâne oratorul desăvârșit, omul de mare conștiință.

Lucrând cu Marin Sorescu la editură și cunoscându-l mai bine ca om, fiind invitat de multe ori la locuința sa din București, și chiar atunci când a construit casa de la Bulzești, i-am luat firește apărarea, pentru că a fost nedreptățit, am luptat ca lui Sorescu să i se facă dreptate. După moartea sa, am cerut Ministerului Culturii (era atunci secretar adjunct Mihai Ungheanu) ca postul de director să fie desființat în memoria sa, el să fie ultimul director al „Scrisului Românesc”. Mihai Ungheanu m-a avertizat că urmașul său va avea o altă opinie. Am zis că pentru mine este suficient postul de redactor-șef, nu și de director. Și am crezut că această soluție va rămâne. Am vorbit și cu doamna Berza, care era în locul lui Ungheanu, după venirea lui Ion Caramitru la Ministerul Culturii. Dânsa, la fel, a fost surprinsă plăcut de propunerea mea, dar, surprinzător, atunci când mă îndreptam spre Târgul de carte de la București, cu Jean Băileșteanu, care era colaboratorul nostru, un alt individ a venit cu o decizie a lui Caramitru, ca director, deși postul de director fusese desființat. Firește, mi-a fost desfăcut contractul de muncă; nu vorbesc mai multe pentru că sunt lucruri care nu mi-au plăcut, sunt dureroase.

⁴ Publicată în *Adevărul*, II, nr. 350, 5 mart. 1991, p. 1.

După ce am aniversat 75 de ani de înființarea editurii, la care au participat personalități marcante (academicienii Radu Voinea, Marcu Botzan, Dan Grigorescu, Nestor Vornicescu, Grigore Vieru, Eugen Simion, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, V. Tărățeanu, Victor Crăciun, scriitorii Mihai Ungheanu, Grigore Tr. Pop, G. R. Serafim etc.) și am făcut și o masă rotundă cu tema „*Cartea, a căta putere în stat?*”, dezbateri pe care am publicat-o și care a avut un mare ecou, deci, după această aniversare a editurii, s-a făcut o alta, la care, din păcate, au participat și unii scriitori, care, chipurile, erau în opoziție față de cei care au participat la prima aniversare. Și s-au dat și premii.

Din inițiativa acad. Eugen Simion, craiovenii l-au omagiat pe genialul scriitor, prin organizarea Zilelor „Marin Sorescu”, de care mă ocupam în mod special, începând cu februarie 1997.

Primele trei ediții s-au desfășurat, în principal, la Naționalul craiovean, în colaborare cu Fundația „Marin Sorescu” și Ministerul Culturii. S-au jucat marile piese soresciene: *Iona*, *Pluta meduzei*, *Paraclisierul*, *Ab, această traversare* (florilegiu din ultimele poezii), *A treia țepă*, *Vărul Shakespeare*, *Matca*, alături de spectacolele lui Tudor Gheorghe: *Petrecerea* și *La liliaci*. Sesiunile științifice, moderate de Eugen Simion, au reliefat aspecte mai puțin cunoscute din biografia și creația soresciană și au fost susținute de Fănuș Neagu, I. Coteanu, G. Sorescu, Mihai Ispirescu, Ov. Ghidirmic, Marian Barbu, I. Zamfirescu, Ileana Berlogea, D. Solomon, Ludmila Patlanjoglu, Al. Firescu, Patrel Berceanu, Jeana Morărescu, Tudor Nedelcea, Jean și Fănuș Băileșteanu, Constantin M. Popa etc. Au fost lansate, post-mortem, ultimele cărți ale lui Marin Sorescu: *La liliaci* (vol. VI), *Efectul de piramidă*, romanele *Japîța* și *Jurnal (romanul călătorilor)*, precum și lucrări monografice semnate de Gh. Boris Lungu, Fănuș Băileșteanu, G. Sorescu, au fost vernisate expoziții de carte și documentare, s-au acordat premiile „Marin Sorescu” lui D. R. Popescu, plasticianului Ion Nicodim și regizoarei Daniela Peleanu. După pensionarea lui Emil Boroghina, Zilele „Marin Sorescu” au fost organizate (mai modest) în cadrul Târgului de carte „Gaudeamus”. Din anul 2005, Academia Română și Primăria Craiovei (exceptând anul 2011), prin Antonie Solomon, au ridicat ștacheta valorică a manifestării, omagiindu-l în sala Primăriei și a Teatrului Național (care, din 2005, la propunerea directorului Mircea Cornișteanu, poartă numele ilustrului scriitor). Moderatorul tuturor acestor manifestări, Eugen Simion, a invitat la discuții personalități marcante din țară și din străinătate (unii prieteni ai scriitorului omagiat): Adam Puslojici, Mircea Micu, Mihai Ungheanu, Adrian Păunescu, Fănuș Neagu, Mircea Dinescu, Victor Crăciun, Răzvan Voncu, Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Vasile Tărățeanu, Gr. Tr. Pop, Ilie Purcaru, Dan Hăulică, Varujan Vosganian, Dan Mircea Cipariu, Dan Zamfirescu, N. Georgescu, Maya Simionescu, Marius Sala etc. Alte titluri de carte au fost lansate: Marin Sorescu *Cronici literare* și *Cronici dramatice* (ediții de G. Sorescu), *Marin Sorescu, laserul vagului* de Ilarie Hinoveanu (în 2005), *Marin Sorescu. Opere* (colecția „Opere fundamentale”, ediție de Mihaela Constantinescu Podocea), *Puntea, Poezii alese de cenzură*, *Sonete*, monografiile *Marin Sorescu. Starea poetică* de Ada Stuparu, *Metaforele teatrului sorescian* de Toma Grigore și *Marin Sorescu* de Fănuș Băileșteanu (în 2006), *Configurații grafice* de Marin Sorescu (ediție de G. Sorescu).

La fiecare ediție, pe scena Teatrului Național s-a desfășurat un recital din poezia soresciană, prezentat de poeții Adam Puslojici, Radomir Andrici, Srba Ignatovici, I. Miloș, Gr. Vieru, N. Dabija, V. Tărățeanu, Mircea Micu, de actorii Mircea Albulescu, Virgil Ogășanu, Dorel Vișan, Ilie Gheorghe, George Mihăiță etc. Paralel, la Universitatea din Craiova s-a desfășurat colocviul internațional „Marin Sorescu, exegeze și traducologie”, cu participare internațională, s-au efectuat pelerinaje la casa poetului de la Bulzești, s-au jucat piesele *Există nervi?*, *Paraclisierul*, *O țepă pentru fiecare* (adaptare după *A treia țepă*), Ilie Gheorghe și Tudor Gheorghe au susținut strălucite spectacole inspirate din creația lui Sorescu. S-au acordat, la fiecare ediție, de către Academia Română, premiile „Marin Sorescu” unor scriitori din țară (Ov. Ghidirmic, Marian Barbu, Tudor Nedelcea, Ilarie Hinoveanu, N. Iliescu, Lucian Chișu, Al. Dobrescu) și din străinătate (I. Miloș, Radomir Andrici, I. Flora, John Fairleigh, W. Jacques de Decker, Serge Fauchereau, Michael Metzeltin etc.). Manifestările dedicate lui Marin Sorescu au avut darul nu numai de a perpetua memoria unui scriitor de geniu, dar și de a repara unele nedreptăți făcute de semenii săi, cum remarca Eugen Simion: „*Discret, Marin Sorescu a dus un război lung, de unul singur, luptând cu ideologia, cu invidia autohtonă și cu indiferența internațională [...]. Cei care voiau să-și dregă reputația lor serios compromisă de colaborarea cu ideologia oficială a totalitarismului ceaușist s-au grăbit să-l injure ca la ușa cortului și să-și refacă, astfel, credibilitatea morală. Culmea este că au reușit nu să distrugă talentul lui Sorescu, dar să fragilizeze omul, și așa, prin natura lui fizică, destul de fragil?*”

Zilele „Marin Sorescu” au fost întrerupte, din păcate, în 2014. Același devotat prieten, Eugen Simion, a reușit să le reînvie, la București, începând cu anul acesta, prin Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române și Primăria sectorului 2.

Datorită acestor manifestări naționale și tipăririi operei sale, Marin Sorescu este, azi, la opt decenii de la naștere, un scriitor aflat în contact permanent cu cititorii, într-o actualitate creatoare.

Românismul lui Mircea Eliade și „teroarea istoriei”

Isabela VASILIU-SCRABA

Motto:

„Acum istoria terorizează pur și simplu, pentru că tragediile provocate de ea nu-și mai găsesc justificarea și absolvirea”.

(M. Eliade, 14 martie 1944, în *Jurnalul portughez*)

„Dacă regimul de la București poartă un stigmat, este acela de a fi fost instaurat de armata sovietică de ocupație, fără legitimitate și fără vreun acord, oricât de minim, al poporului român. Toată lumea știe cum au fost falsificate alegerile de după război”.

(Virgil Ierunca, 1973, în vol. *Dimpotrivă*, București, 1994, p. 183)

Dintr-o serie de texte deja publicate, Mircea Eliade intenționa în 1936 să alcătuiască un volum¹ care să preia titlul articolului *România în eternitate*. În acest text, asistentul profesorului Nae Ionescu înfățișase, cu un strop de ironie, cele două planuri ale timpului istoric: planul eternității valorilor culturale și palierul temporal pe care se exercită teroarea istoriei, evidențiuind discrepanța lor prin două aspecte: pe de-o parte, nemurirea unei nații printr-un creator de geniu (Eliade oferă exemplul nemuririi Danemarcei prin Kierkegaard), pe de alta, politica de „eternizare” a României prin cea mai nedreaptă judecată asupra românilor împăraștiată de neprietenii noștri în interbelic și, cu mai mult spor, după 1990. Pe la începutul articolului său din 1935, Mircea Eliade a menționat părerea filozofului Nae Ionescu, după care „singura datorie a unui stat este de a îngădui și ajuta pe orice om să creeze”. Desigur, Nae Ionescu se referea la un stat liber. Nu la perioada după războiul care „a pus în funcțiune întregul arsenal de constrângere fizică și spirituală pentru a înăbuși aspirația elementară a omului de a-și afirma personalitatea, de a fi el însuși, în marea competiție a competențelor și valorilor în societate” (apud. Șerban Papacostea, *Crima regimului comunist*, citat în articolul Isabela Vasiliu-Scraba, *O carte premiată sub șocul „șperieturii cu termeni grecești”: Virgil Ciomoș, Timp și eternitate*).

Cenzura comunistă exercitată de „torționarii minții și ai sufletelor” avea grijă ca în mediul universitar scrierile lui Eliade să fie îndepărtate chiar și din enumerarea reperelor bibliografice. Asta ca să nu vorbim și de cenzurarea apariției cărților lui Eliade, prin sistematica lor scoatere din librării sau din planurile editoriale. Înainte de 1990, în timp ce scriitorii ruși erau „tăpăriți în serii de OPERE COMPLETE, în condiții ireproșabile”, scriitorii români „care scăpaseră de interdicția totală nu s-au bucurat decât de OPERE ALESE, cenzurate și trunchiate, în ediții sărăcăcioase, pe hârtie de ziar” (Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului*, 1995, p. 86).

Odată cu înlăturarea comunismului, s-au făcut bani buni prin publicarea lui Eliade, „fost condamnat pentru infracțiuni politice”, cum scria Securitatea despre Noica (1909-1987) în 1985 (vezi *Cartea albă a Securității*, București, 1996, pp. 494-495). Și cum s-a reinstaurat prin Legea nr. 217/2015 zisă „Al. Florian”² să se scrie despre toți interbelicii (Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Horia Stamatu, Eugen Ionescu, Vintilă Horia etc.), scriitori universali ale căror „infracțiuni” au rezultat (la vremea ocupației României de

¹ M. Eliade face această precizare dintr-o notă a articolului *Profesorul Nae Ionescu*. Textul a stat la baza postfeței la volumul de publicistică Nae Ionescu, *Roza Vânturilor* (1937, ediție anastatică la editura cu același nume în 1990).

² După înlăturarea Cortinei de fier, în Franța a fost promulgată pe 13 iulie 1990 legea zisă „Fabius-Gayssot”. În România a apărut Ordonanța nr. 31/2003, careia îi urmează Legea nr. 217/2015. Considerând aberantă multvehiculata sintagmă a „asumării trecutului”, fostul deținut politic Ion Varlam observase pe 21 decembrie 2015 că „trecutul României care s-a încheiat odată cu prăbușirea comunismului... nu le aparține românilor”. Ei au fost prizonierii „sistemului politic care a fost expresia crimei organizate”. Români „nu pot prin urmare în niciun chip să-și asume acest trecut” (Ion Varlam). În 2004 Aristide Ionescu publica textul revelator prin însuși titlul ales: *Se încearcă reabilitarea agenților care au acționat pe teritoriul României* (A. Ionescu, în revista *Origini/Romanian roots*, vol. VIII, No. 4-5 (82-83), April-May 2004, p. 90). Și după opinia lui Radu Portocală, „diplomația română nu mai există de șaiszeci de ani, de când Ana Pauker a preluat portofoliul Afacerilor Externe” (*Diplomația ca formă de eșec*, în *Ziua*, 6 iulie 2007). Ion Varlam mai observase că România comunistă a fost o „falsă Românie a celor care înfăptuiau la fața locului proiectul politic al unui alt stat” (Ion Varlam). În același sens, Virgil Ierunca scria despre „ocupația străină” reprezentată de „regimul comunist al Anei Pauker”, în care România a devenit „o gubernie penitenciară” (vezi V. Ierunca, „Schimbarea la față a lui Tudor Vianu”, în vol. *Românește*, București, 1991, p. 119).

către armatele sovietice) printr-un hocus-pocus facilitat de impunerea retroactivității legilor. Durerea cripto-comuniștilor (cu orizontul lor intelectual mutilat de învățământul ideologic obligatoriu până în decembrie 1989) a fost că Eliade, Cioran, Noica și ceilalți mai înainte menționați s-au născut (cum spunea Ion Negoițescu despre Eliade la Radio Europa Liberă) „sub auspicii favorabile, formându-se și confirmându-și mai întâi vocația într-o Românie liberă, prosperă și contemporană intelectual cu Europa căreia, prin civilizație și istorie, îi aparțineau atunci pe deplin”.

Conform principiului de bază al in justiției comuniste, legea penală a pedepsit (după 23 august 1944) retroactiv fapte care, la data săvârșirii lor, nu erau considerate ca infracțiuni. În 10 ianuarie 1945 directorul ziarelor *Adevărul* și *Dimineața* scria că „principiul neretroactivității” nu trebuie luat în seamă, fiind o „fictiune juridică” (vezi E. Socor în *Curierul*, apud. Gh. Vlăduțescu, *Neconvențional, despre filozofia românească*, București, 2002, p. 175).

Cenzurat și confiscat de „nomenclatura parazită” aservită intereselor sovietice (vezi Șerban Papacostea, *Crima regimului comunist*, Revista „22”, Anul XVIII, nr. 8 (885), din 20-27 februarie 2007, p. 15), scrierile „celui mai mare istoric al religiilor din secolul XX” au pătruns masiv prin librăriile românești abia după căderea comunismului. Din nefericire, inerția lipsei de bunăvoință față de Mircea Eliade manifestată de ideologii cu putere de decizie din tabăra „internaționaliștilor”³ a putut fi percepută chiar dincolo de avantajele bănești pe care le-a adus academicianul Eliade în postcomunism editorilor săi (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Acad. M. Eliade și neoibăgia ideologică postdecembristă*). Fiindcă nici după un sfert de secol în cultura mânească postdecembristă nu s-a ajuns la tipărirea operelor complete ale lui Mircea Eliade.

Chiar și ineditele i-au fost publicate întâi în Occident. Ne gândim la *Jurnalul portughez*, cel mai important volum apărut post-mortem, apărut în 2001 în Spania, în traducere spaniolă, apoi în America în traducere englească.

Originalul românesc s-a tipărit cu o mulțime de greșeli în România abia după câțiva ani, în 2006, necesitând o ediție oarecum îmbunătățită în 2010, dar incompletă față de ediția spaniolă.

Memorabilă rămâne și topirea în anul de grație 1991 a volumului *Meșterul Manole*, antologie de texte eliadești pe teme etnologice realizată de profesorul emerit Petru Ursache⁴. Din inițiativa soților Ursache a

³ Ne referim la interceptarea și confiscarea volumelor trimise prin poștă de Eliade din SUA și neajunse la destinația lor din Republica Socialistă România (vezi scrisoarea lui Mircea Eliade către Ștefan Fay din 23 noiembrie 1983 în revista *Origini. Romanian Roots*, vol. XIII, No. 6-7-8(132-133-134), 2008, p. 16). Despre scriitorimea comunistă divizată în tabăra considerată internaționalistă și cea incriminată ca „naționalistă” (reprezentată spre exemplu de foștii deținuți politici Constantin Noica și Edgar Papu, entuziasmați de valoarea operelor eminesciene detestate de dilematicii postdecembriști) aflăm de la Marian Popa că „tabăra internaționalistă se bazează pe evrei, pe foști proletcultiști și tineri cultivați de ei”. După Marian Popa, tabăra internaționaliștilor și-a putut „amplifica punctul de vedere și interesele cele mai concrete și mai mărunte prin mediile ziaristice și electronice occidentale” (vol. II, *Istoria literaturii de azi pe mâine*, 26 aprilie 1964 – 22 decembrie 1989, București, 2001, pp. 238-239). Intoleranțele foștilor proletcultiști ar fi răbufnit în 1971 cu ocazia centenarului nașterii lui Nicolae Iorga, istoric nedidat integral nici în timpul dictaturii comuniste, nici în postcomunismul care a păstrat (prin intermediul acelorși persoane) hegemonia ideologică, schimbând macazul de la „ura de clasă”, către „ura de rasă” (apud. Ion Varlam, *Necesitatea definirii totalitarismului*). În 1981, centenarul lui Octavian Goga ar fi folosit „internaționaliștilor” doar ca „pretext pentru critica naționalismului” (Marian Popa, *op. cit.*). Dan Brudașcu semnala în 2010 necesitatea „reeditării întregii opere literare și jurnalistice a lui Goga” (*Castelul de la Cincea într-o mai exactă prezentare*), gândindu-se probabil și la volumul *Mustul care fierbe*, volum mereu interzis (nemenționat nici în Wikipedia românească, vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Wikipedia.ro confiscată de o mafie cu interese ascunse*), deși prezentarea lui Octavian Goga făcută de G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) împrumută mult din stilul acestei culegeri de articole. Reeditarea ei ar avea darul de a lumina oarecum culisele istoriei călinesciene (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Radu Gyr despre falsificarea istoriei literare la „acrobatul” George Călinescu*).

⁴ Vezi „Notă la a doua vârstă a ediției”, în vol. M. Eliade, *Meșterul Manole*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache, prefață P. Ursache, p. 68. A se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, *M. Eliade în lectura profesorului P. Ursache*, în volumul omagial *Petru Ursache. Omul bun al culturii românești*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2015, pp. 516-519.

apărut în 1993 volumul eliadesc *Arta de a muri* (Editura Junimea, Iași, 1993) împlinind – ca să spunem așa – dorința exprimată de filozoful religiilor de a tipări într-un volum articolele scrise pe tema mitologiei morții.

În ce privește proiectul *României în eternitate*, acesta a fost denaturat în mod diferit de „internaționaliști” și de opozanții acestora, cu toții axați preponderent pe coordonata istoricității. Primul care a încercat să „decupeze” românismul lui Eliade adunând articole interbelice în vederea publicării unui volum pe această temă a fost „regalistul”⁵ Ioan Petru Culianu, care nu reușise din 1975 și până în 1984 a-l face pe academicianul Mircea Eliade să dea apă la moară detractorilor săi prin interviuri pe cât de insistent, pe atât de zadarnic solicitate. El n-a apucat să ducă la bun sfârșit această „sarcină”⁶, fiind în 1991 suprimat prin împușcare în ceafă conform tipicului KGB-ist (apud. Umberto Eco, citat de Ted Anton). Ca urmare, au mai trebuit să treacă zece ani până să se materializeze proiectul de „înverzire” a lui Mircea Eliade, pornit din tabăra foștilor comuniști „internaționaliști”. După dezinteresul pentru literatura (de comandă) patriotică, găsim în *Cartea albă a Securității* ceva indicații asupra componenței „partidei internaționaliste” aflate în poziții cheie încă din timpul primei secții de critică din cadrul nou-înființatei Uniuni a Scriitorilor (în 25 martie 1949), secție „formată din Ion Vitner, Paul Georgescu, Vicu Mândra, Nestor Ignat, Geo Dumitrescu, Mihail Cosma, Silvian Iosifescu și Ovid Crohmălniceanu (vezi Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 67). Dar și informații despre oponenții acestei partide.

Alcătuirea unei antologii de texte „legionare” și despre „românism” devenise pentru „internaționaliști” cu atât mai stringentă cu cât Eliade îi scrisese lui Scholem⁷ – care îl elogiase în volumul de 460 de pagini *Myth and Symbol. Studies in Honour of Mircea Eliade*, 1969) –, că el n-a scris texte legionare. Volumul omagial *Myth and Symbol*, apărut în America n-a fost retipărit ori tradus în țară nici până azi (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Un fals filosof al religiilor – Andrei Pleșu – despre unul autentic: Mircea Eliade*). La omagierea lui Eliade au contribuit în 1969 remarcabile personalități ale timpului (G. Tucci, P. Ricoeur, G. Dumezil, W. Mueller, E. Benz, U. Bianchi, E. Jünger, G. Spaltmann, universitarii spanioli de origine română Vintilă Horia, George Uscătescu și scriitorii Emil Cioran și Vigil Ierunca etc.).

Desigur, a-l scoate pe Eliade fascist cu tot dinadinsul nu era un lucru inedit în cultura comunistă (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Eliade și detractorii lui*, sau, *Răfuiala oamenilor de rând cu omul superior*). Și nici în prelungirile acesteia de după 1990 (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Vintilă Horia ostracizat* sau *Meandrele receptării pri-*

⁵ Scos urgent din țară de către regimul postcomunist care l-a „deturnat” de pe șoseaua București-Ploiești, ex-Regele Mihai a fost la Chicago în primăvara anului 1991. După relatările Terezei Culianu-Petrescu, fratele ei ar fi fost amenințat cu moartea „dacă mai lucrează cu Regele” (*Observator Cultural*, nr. 87/23 octombrie 2001). Pe 10 iulie 1999 Cristian Livescu semnala „știrea adusă dintr-o vizită peste ocean a încruntatului ministru de interne Dejeu, conform căreia FBI consideră că multcăutatul killer de la Chicago se află în România și că el trebuie doar prins, anchetat și dat pe mâna justiției. Declarația a rămas, cel puțin până la scrierea acestor rânduri (10 iulie 1999), și la o lună și mai bine de la emisia ei, vorbă în vânt” (vezi Cristian Livescu, *Din nou despre Culianu, renașterea*, în revista *Asabi*, Piatra-Neamț, Anul VIII, nr. 126, august 1999, p. 6; a se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, *Era minciunilor legate de cariera lui I. P. Culianu și o nouă ipoteză (a lui Ezjio Albrile) privitoare la asasinatul politic de la Chicago*, în revista *Cetatea Culturală*, Cluj-Napoca, septembrie 2013. Insistând *sine die* să-l determine pe Mircea Eliade să intre în vorbă cu calomniatorii care l-au tot atacat fără să-i poată diminua faima de care se bucura în America, în Japonia sau în Europa occidentală, Culianu s-a făcut mereu că nu pricepe cauza rezervei academicianului Eliade exprimată limpede într-una din scrisori: „Nu cred că se poate scrie o istorie obiectivă a mișcării legionare (...). Documentele la îndemână sunt insuficiente. În plus, o atitudine obiectivă poate fi fatală autorului. Astăzi nu sunt acceptate decât (...) execuțiile pentru majoritatea cititorilor europeni și americani” (Mircea Eliade către Culianu pe 17 ianuarie 1978, în *Dialoguri întrerupte*, Iași, 2004; a se vedea și Șerban C. Andronescu, *A fost Culianu „discipolul” lui Eliade?*

⁶ În volumul care preia file din dosarul de Securitate al lui Eliade s-a strecurat și o notă scrisă de I. P. Culianu după plasarea Adrianei Berger în preajma profesorului Eliade, text redactat înainte de incendierea arhivei lui Mircea Eliade din 18 decembrie 1985 (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade și brațul lung al Inchiziției comuniste*). „Sarcina” de a scrie note informative despre Eliade nu a putut fi ocolită de fostul comunist I. P. Culianu, mediatizat în R. S. R. la vremea când numele scriitorilor români exilați după 1966 erau eliminate de peste tot, iar cărțile acestora plasate la fondurile secrete ale bibliotecilor (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Micșorarea lui Eliade și gonflarea lui Culianu prin felurite tertipuri*). Mediatizarea comunistă a profesorului de română de la Universitatea din Groningen s-a realizat și printr-un interviu luat în Olanda lui Culianu de comunistul Andrei Oișteanu, nepot de frate al „groparului culturii românești”, cum a fost supranumit Leonte Răutu, înlăturat în anii optzeci din postul de rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu” și intrat după 1990 în atenția jurnaliștilor străini cu simpatii de stânga. Ion Varlam (unicul exilat român neinvitat de criptocomuniști la sărbătorirea oficială a lui Paul Goma din toamna anului 2015), observase „pseudoidentitatea” nomenclaturistilor din echipa Anei Pauker precum Leonte Răutu (/Oișteanu/Oigenstein) sau Silviu Brucan (Ion Varlam, *Pseudo-România. Conspirația deconspirării*, Editura Vog, București, 2004, p. 66), ultimul fiind relansat după 1990 ca fondator al Grupului de Dialog Social și al Revistei „22”.

⁷ În 1950 Mircea Eliade vorbise la Ascona cu acest profesor din Ierusalim. Eliade s-a întâlnit cam nouă ani cu C. G. Jung, căruia obișnuia la Ascona să-i povestească visurile (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Moartea spirituală în receptarea în țară și visul premonitoriu al lui Mircea Eliade*, în revista *Argeș*, Pitești, An VIII (XLIII), nr. 12, decembrie 2008, p. 24). În articolul „Moștenirea lui Eliade” cuprins în numărul „Mircea Eliade” al revistei *Origini. Romanian Roots*, Norcross, SUA (vol. XIII, nr. 132-133-134/2008, p. 73), Petru Ursache scria că, la Ascona, Scholem îi mărturisise în 1950 faimosului Eliade că i-a citit „toate lucrările de mitologie și de istoria religiilor, chiar și *Yoga* din 1936”.

mului scriitor ne-francez laureat al Premiului Goncourt). Dar anii de după 1990 au adus o noutate neașteptată: „Înverzirea” lui Eliade a devenit în postcomunism brusc ambiguă.

Ambiguitatea transpare limpede din entuziasmul editurii nemțești de dreapta, bucuroasă a publica traducerea biografiei alcătuită de Florin Țurcanu, *Mircea Eliade. Der Philosoph des Heiligen oder im Gefaengnis der Geschichte. Eine Biographie*. Edition Antaios, Schnellroda, 2006⁸.

Odată cu publicarea traducerii germane, cum vedem, titlul a fost sporit, adăugându-se „Eliade ca filozof al tărâmului de dincolo/ al sacralității”. Prin noua sa înfățișare, „prizonieratul în istorie” – instrumentalizat politic în viziune criptocomunistă de F. Țurcanu⁹ – apare ușor cârmit către o accepțiune ținând de mistica platonicească din mitul peșterii, unde se vorbește de „prizonieratul” părții divine a sufletului în trup (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *The «Opening of the skies» in a platonian myth and in the «Mioritza» ballad*). Cu asemenea adaos care i-ar fi scandalizat aici pe cenzorii în permanentă alertă față de pericolul „misticist”, titlul german al cărții ni-l înfățișează pe Eliade ca simplu „prizonier” al istoriei, victimă a teroarei acesteia.

Din tabăra opusă comuniștilor internaționaliști, în 1990 apăruse o antologie (Mircea Eliade, *Profetism românesc*, vol. I-II) de exaltare a „românismului” eliadesc¹⁰. Al doilea volum al antologiei, tipărint articole din perioada 1934-1938, are subtitlul *România în eternitate* (Editura Roza Vânturilor, București, 1990), după articolul reprodus la pp. 127-129. Articolul „România în eternitate” se poate citi nu doar în acest volum din 1990, ci și în volumul: M. Eliade, *Texte „legionare” și despre „românism”* (Cluj-Napoca, 2001, pp. 138-140), care preia vreo șase articole eliadești selectate mai înainte de către Alexandru și Radu Florian pentru volumul lor din 1994, *Ideea care ucide*, unde nu este vorba de ideea aflată la baza dictaturilor comuniste care au ucis peste 65 de milioane de oameni. Soljenițin, născut în 1918, avansase acest număr de victime ale comunismului

sovietic. Gorbaciov le-a micșorat la 40 de milioane, în timp ce St. Courtois, coordonatorul *Cărții negre*, mărturisea următoarele: „vous n’imaginez pas le travail acharné qui m’a coûté, même les 20 millions, pour les faire accepter par mes collaborateurs, tous, comme moi, anciens admirateurs de l’URSS”.

Mircea Eliade consemna, la vremea când era atașat cultural la Legația României din Portugalia¹¹, că, față de ceilalți asasini politici, comuniștii, „asasinii roșii”, operează la scară mare: „de la milioane în sus” (v. M. Eliade, *Jurnalul portughez*, 28 ianuarie 1943, București, 2010, p. 141): „Când îmi închipui cum vor pieri elitele românești, cum se vor suprima personalitățile, cum se vor desțara sute de mii, poate milioane de români, ca să piară ghimpele român din marea comunitate slavă, mă apucă un fel de disperare”, nota Mircea Eliade pe 9 martie 1944 (*Jurnalul portughez*, 2010, p. 204).

Deși interesate în felul lor propriu de „românismul” lui Eliade, nici una dintre cele două foste orientări comuniste (una internaționalistă și alta naționalistă, oarecum perpetuate după 1990 prin aceleași condeie) se pare că n-a apreciat articolul scris de Mircea Eliade în 1984: *Teroarea istoriei și destinul românesc* (*Cuvântul Românesc*, An IX, nr. 99, iulie 1984). Pentru că foștii comuniști nu percepuseră „teroarea istoriei” de care scria Eliade. Altminteri n-am fi auzit niciodată de ei.

⁸ În Wikipedia nemțească (exact ca și în Wikipedia românească!) ciudat de lacunară este fișa „Eliade” (consultată pe 21 octombrie 2016), de unde lipsesc onorurile academice și unde nu apar menționate toate cărțile sale. În plus, scrierile renumitului istoric al religiilor (traduse și publicate cu mare promptitudine în germană) nu sunt menționate după anul apariției, ca și în Wiki.ro (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Wikipedia citită printre rânduri*, pe hârtie în revista *Vatra veche*, Târgu-Mureș, nr. 2/2014, pp. 46-50).

⁹ F. Țurcanu a publicat în franceză (în 2003) cartea sa tipărită în românește în 2005 de fosta Editură Politică a Partidului Comunist (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Abuz de imaginație: În strictă perspectivă istorică despre „prizonieratul” lui Eliade în istorie*, în revista *Argeș*, Pitești, An IV (39), nr. 10 (280), octombrie, 2005, p. 9. Textul acestui articol a fost inclus în volumul apărut în 2005: Isabela Vasiliu-Scraba, *Propedeutică la eternitate*, Slobozia, 2004, pp. 91-99.

¹⁰ La 4 iulie 1990, odată cu publicarea academicianului Nichifor Crainic în două volume de *Poezii alese* (Editura Roza Vânturilor, București, 1990), editorul scria că apariția acestora „arată că s-au prăbușit zidurile nevăzutei temnițe și stăpâniri care apăsa geniul românesc, punându-i sub obroc și opreliște nume și opere”. După Legea nr. 217 din 2015 au reapărut mai limpede ca niciodată zidurile nevăzutei temnițe despre care unii s-au grăbit să creadă că s-ar fi prăbușit împreună cu Cortina de Fier. Doar fostul deținut politic Ion Varlam a văzut (și a argumentat foarte convingător) supraviețuirea Pseudo-României dinainte de 1990.

¹¹ Un apropiat al familiei Eliade, Stelian Pleșoiu (ajuns în SUA în 1979), îmi scria prin e-mail că „placa expusă pe locuința lui Eliade din Cascais/Lisabona dispăruse acum doi ani. Nimeni nu știa nimic. După multe presiuni făcute de mine (S.P.) împreună cu alții, pe cale legală, placa a reapărut din senin nu cu multă vreme în urmă” (5.XI.2016). Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade într-o colaborare cu bucluc*.

Omiliile și retorica creștină

Dr. Aurel M. CAZACU

Orice scenariu liturgic i se prezintă auditoriului (credincios sau aflat doar „în trecere”, ca turist sau curios) sub un triplu repertoriu: ritualic, muzical și omiletic. Ultimul moment îl supunem atenției în acest studiu.

Termenul „omilie” provine din limba elină cu înțelesul inițial de adunare, reuniune, legătură, sau cu acela de conversație, dialog, convorbire, discuție în grup sau cu mulțimea. Cu timpul, termenul dobândește un sens aparte, de învățătură, povățuire, îndemn, iar ulterior primește o semnificație precisă – situație de comunicare în Biserică, element indispensabil al Liturghiei, vector de transmitere, interpretare și aprofundare a cuvântului revelat.

Aurel M. Cazacu la Palatul Regal din Madrid

Deși nu se identifică cu oratoria laică, profană, omilia devine o predică de succes¹ numai prin împletirea talentului charismatic al predicatorului cu procesul laborios de documentare, meditație, esențializare, sistematizare și comunicare clară a mesajului revelat.

Domeniul teoretic de analiză a omiliilor îl constituie „omiletica”. Asemănător retoricii², știință și artă (mai degrabă *téchne*, măiestrie) a elaborării unui discurs persuasiv, omiletica³ este îndrumarul teoretic și metodologic al omiliilor.

Există însă cel puțin câteva aspecte fundamentale care diferențiază omiletica de retorica profană:

(a) omiletica este o retorică a elocvenței sacre, unde cuvântul, ca *logos*, este centrul preocupărilor;

(b) în timp ce retorica se preocupă de măiestria rostirii cuvântului profan în scopul convingerii, persuadării sau chiar al manipulării auditoriului, omiletica preia cuvântul revelat și-l rostește „altfel”, îl transformă în mesaj cu rol de bunăvestire;

(c) dacă în retorică verosimilitatea⁴ devine de cele mai multe ori un substitut al adevărului, pentru omiletică modul imperativ de transmitere și comunicare specific este „mărturisirea” adevărului divin;

(d) dacă retorica se fundamentează pe arta rostirii

cuvântului și pe inteligența utilizării diverselor tehnici de argumentare, omiletica se află în slujba cuvântului revelat, deși utilizează cam aceleași instrumente.

Unele manuale și studii de omiletică grupează cuvântările bisericești în patru genuri de predici rostite în context liturgic: omilii, predici propriu-zise, pareneze⁵ și conferințe religioase. Alți autori clasifică cuvântă-

¹ Nu în sensul de a urmări succesul personal al predicatorului (ca în oratoria profană), ci succesul de a-L predică pe Dumnezeu.

² *Vide* Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaeffer, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului* (traducere din limba franceză de Anca Măgureanu, Viorel Vișan, Marina Păunescu), Editura Babel, București, 1996, pp. 110-118.

³ *Vide* Pr. Vasile Gordon (coord.), Pr. Adrian Ivan, Pr. Nicușor Beldiman, *Omiletica*, Editura Basilica, București, 2015.

⁴ Verosimil = care pare adevărat, real; cu aparență de realitate; plauzibil, probabil, posibil. În Grecia antică, Corax și Tisias (ambii oratori, avocați și oameni politici) au intuit valoarea persuasiunii și au scos în evidență rolul verosimilului. Verosimilul constă într-o reconfigurare mentală a unor situații la care nu am fost martori, dar care se produce spontan în fiecare dintre noi, după reguli fixe și valabile pentru toate mințile. De pildă, judecătorul își poate da avizul asupra unor fapte pe care nu le cunoaște decât prin datele contradictorii ale părților și ale martorilor, iar convingerea pe care și-o va forma va fi determinată nu de adevăr, ci de verosimil, de imaginea pe care și-o conturează de fiecare dată și pe care i-o sugerează avocatul cel mai priceput.

⁵ Pareneza = cuvântare bisericească scurtă care se rostește la momente liturgice speciale, fie de bucurie (botez, cununie, sfințirea Bisericii, instalarea preotului în parohie ș.a.), fie de întristare (înmormântare, parastase, calamități naturale ș.a.).

rile bisericești în omilii, predici propriu-zise, panegirice⁶, pareneze și, ca supliment, pastorale chiriarhale⁷. În sfârșit, alte lucrări grupează predicile după criteriul conținutului, părăsind astfel criteriul inițial și multiplicând interpretările omiletice. Nu există în momentul de față un consens între autorii de studii și manuale cu privire la clasificarea cuvântărilor bisericești. Studii mai noi de omiletică optează, din rațiuni metodologice și practice, pentru clasificări mai simple. Astfel, dacă criteriul ar fi momentul rostirii predicilor, rămân doar două genuri de cuvântări: omilii și pareneze. În practica obișnuită – pe care și noi am adoptat-o – întâlnim, însă, două genuri de abordare omiletică:

- (a) unul exegetic (sau analitic)
- (b) și altul tematic (sau sintetic).

Conform tradiției primare, omilia avea rolul de a explica și interpreta textele biblice citite și se rostea după lecturile biblice în prima parte a Sfintei Liturghii, numită „Liturghia cuvântului”. Partea a doua a Liturghiei, numită „Liturghia credincioșilor”, a avut cândva o existență autonomă. Astăzi s-a încetățenit deplasarea predicii către finalul Sfintei Liturghii, datorită duratei ritualului liturgic sau de cele mai multe ori credincioșilor care ajung la slujbă abia după citirea Evangheliei.

Omilia, în această interpretare primară, se identifica cu omilia exegetică. Se pare că pentru biserica creștină cea mai veche omilie este „A doua Epistolă către Corinteni”, scrisă în prima jumătate a secolului al II-lea d.Hr. de către Sfântul Clement Romanul⁸. Unele istorii și studii ale bisericii creștine îl consideră pe Origen⁹ drept părintele omiliei și adevăratul întemeietor al studiului științific al Sfințelor Scripturi. Potrivit contemporanilor săi, Origen (185-254 d.Hr.) a interpretat aproape toată Sfânta Scriptură (*Vecchiul și Noul Testament*) în peste 1.000 de omilii, comentarii și scoli¹⁰. Alte lucrări ale bisericii creștine consideră că apogeul omiliei a fost atins de inegalabilul Sfântul Ioan Gură de Aur și apoi de Sfântul Ioan Hrisostom.

Cu timpul, omilia pierde caracterul ei strict exegetic, deschizându-se și spre cel tematic. Distincția dintre exegetic și tematic a condus, în mod eronat, la diferențierea între omilie și predică, pe considerentul că omilia explică și interpretează textul biblic verset cu verset, chiar cuvânt cu cuvânt, pe când predica este înclinată spre tematizare¹¹. În realitate, termenii „omilie” și „predică” îi putem considera, în ultimă instanță, ca fiind profund afectați de sinonimitate. Termenul de „omilie” îl regăsim în Sfânta Scriptură prin intermediul limbii eline, iar creștinismul a preluat utilizarea lui de la Templul iudaic; termenul de „predică” a fost popularizat de Lactanțiu (240-320 d.Hr.), fiind preluat din retorica greco-romană. În spațiul românesc s-a împământenit termenul „predică”, datorită latinității limbii noastre, iar termenul de „omiletică” s-a răspândit începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, după ce a fost consacrat de teologii luterani în secolul al XVII-lea. În concluzie, cele două modalități de abordare sunt doar perspective metodologice care fac diferența dintre cele două genuri de omilii¹², una cu caracter exegetic (sau analitic), alta cu caracter tematic (sau sintetic).

Exegeza biblică urmărește să stabilească sensul unei cărți sfinte, al unui text sau verset, chiar al unui anumit cuvânt, iar interpretarea corectă trebuie să țină seama de câteva reguli, dintre care amintim: traducere corectă, analiză critică textuală, istorică, culturală¹³ și literară, consemnarea sensului unor cuvinte date de alți hagiografi¹⁴.

Există abordări diferite practicate de către exegeza răsăriteană și de cea occidentală. Exegeza răsăriteană¹⁵ urmează mai îndeaproape principiile și regulile de interpretare statornicite de Sfânta Tradiție¹⁶ și Tradiția Bisericii¹⁷. În cadrul acesteia se practică trei modalități de interpretare textuală:

⁶ Panegiricul = cuvântare de laudă la praznicele împărătești, la sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților.

⁷ Pastorale chiriarhale = scrisori festive alcătuite de conducătorul Bisericii cu prilejul Nașterii Domnului și al Sfințelor Paști și trimise în toate parohiile și mănăstirile spre a fi citite în timpul Sfintei Liturghii.

⁸ John M. Court, Kathleen M. Court, *Un dicționar al Bibliei* (traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu), Editura Lider, București, 2010.

⁹ *Vide* Origen, *Scrisori alese*, Partea I – *Din lucrările exegetice la Vecchiul Testament*, pp. 41-450, și Partea a II-a – *Exegeze la Noul Testament* (cu subtitlul *Comentarii și Omilii la Evanghelii*), pp. 7-192 (traducere de Pr. prof. T. Bodogae, Pr. prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. prof. Teodor Bodogae), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981 și 1982.

¹⁰ Scolia = adnotare gramaticală sau critică la un text clasic (biblic).

¹¹ Alfred Bertholet, *Dicționarul religilor*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, p. 316.

¹² *Vide* Pr. Vasile Gordon, *Introducere în omiletică*, Editura Universității din București, 2001.

¹³ *Vide* Danielle Fouilloux ș.a., *Dicționar cultural al Bibliei* (traducere din limba franceză de Ana Vancu), Editura Nemira, București, 1998.

¹⁴ Hagiograf = autor care studiază și scrie despre viețile sfinților.

¹⁵ Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, ediția din 1984 sau ediția din 1995, p. 164.

- (a) alegorică (interpretare figurată și metaforică a textelor biblice),
- (b) literară (interpretare *ad literam* a textelor biblice) și
- (c) anagogică sau duhovnicească (interpretare în spiritul normelor impuse de tradiție).

În schimb, exegeza occidentală utilizează metode mult mai diversificate. Una dintre cele mai des întâlnite combină două metode de interpretare textuală:

(a) metode diacronice (analiza redactării textului, cercetarea procesului de transmitere orală ce a precedat textul scris, descrierea formei sintactice și a valorilor sale semantice, identificarea tradițiilor și a influențelor culturale multiple suferite în timpul procesului de compunere ș.a.) și

(b) metode sincronice (analiza structurală a textului, reiterarea traseului narativ, studiul dimensiunii retorice, cercetarea textului prin prisma lingvisticii pragmatice ș.a.).

Dacă în concepția mai veche a textelor biblice noțiunile de „exegeză” și „hermeneutică” biblică au fost utilizate ca sinonime, cu timpul ele au exprimat nu numai realități diferite, ci chiar discipline diferite. Cercetările actuale au statuat că prin hermeneutică biblică se înțelege cadrul teoretic (reguli, principii, metode și tehnici) care permite descoperirea și descifrarea adevăratului sens al unui text sacru, pe când exegeza biblică este văzută ca aplicarea practică a principiilor și regulilor teoretice furnizate de hermeneutică și, în același timp, punct de plecare în alcătuirea și structurarea omiliei exegetice.

Astăzi omilia exegetică ocupă un loc tot mai semnificativ în preocupările cercetătorilor și ale predicatorilor. Nu întâmplător o serie de lucrări românești, apărute în ultimii 25 de ani, sunt adevărate îndrumări practice în vederea pregătirii cu minuțiozitate și răbdare a predicii fragmentului evanghelic. Itinerarul creativ al predicii se concretizează într-o serie de etape¹⁸ care, străbătute cu mult har și discernământ, devin adevărate predici de succes:

- (a) lectura atentă a pericopei evanghelice¹⁹;
- (b) delimitarea și analiza contextului anterior și posterior pericopei;
- (c) analiza locurilor paralele (de pildă, aceleași fragmente la Matei, Marcu, Luca, Ioan);
- (d) analiza cuvânt cu cuvânt a pericopei evanghelice și descoperirea reperelor omiletice;
- (e) formularea temei (numai în cazul omiliei sau predicii tematice) și structurarea unui plan interpretativ;
- (f) documentarea exhaustivă (biblică, din tradiția liturgică a Bisericii, comentarii biblice, lucrări de exegeză biblică, lucrări de specialitate, bibliografie modernă);
- (g) aportul personal (rezonanța cuvântului, meditația, rugăciunea);
- (h) alcătuirea omiliei propriu-zise (urmărind o logică interpretativă și căutând punctele de întâlnire dintre *Biblie* și viață);
- (i) expunerea liberă a omiliei (eventual cu un plan de idei).

Cealaltă procedură tehnică este „omilia tematică” sau sintetică, care tratează o singură temă, o singură învățătură aleasă din pericopa zilei. În diverse manuale și studii ale bisericii creștine întâlnim următoarele tipuri de omilii tematice:

- (a) biblice (au în obiectiv învățături din Sfânta Scriptură, într-un interval de timp bine delimitat pentru a facilita auditoriului familiarizarea cu textele biblice și a le dezvolta gustul pentru lectura biblică privată);
- (b) dogmatice (tratează o temă dogmatică din Sfânta Scriptură sau Sfinții Părinți pentru a facilita auditoriului cunoașterea doctrinei);
- (c) morale (au drept obiectiv influențarea voinței auditoriului pentru proiectarea virtuților creștine);
- (d) liturgice (se ocupă în mod expres de o temă liturgică sau propun explicarea actelor liturgice, *id est* a locurilor, timpurilor și lucrărilor liturgice);
- (e) apologetice sau misionare (au în vedere trei obiective: să combată atacurile la adresa credinței, să desfășoare o acțiune preventivă și să afirme ofensiv credința în rândul auditoriului sceptic, agnostic sau ateu);
- (f) sociale (decupează situații sociale, economice și culturale, cu implicații mai mult sau mai puțin fericite, evenimente deosebite mai vechi sau mai noi din viața Bisericii și auditoriului pentru a le explica, repudia sau sărbători);

¹⁶ Sfânta Tradiție este formată din conținutul învățăturii de credință însușit de Sfinții Apostoli direct de la Iisus Hristos și consemnat în Evanghelii și în celelalte scrieri ale *Noului Testament*.

¹⁷ Tradiția Bisericii cuprinde tot ceea ce s-a scris și s-a reținut după moartea Apostolilor și a ucenicilor lor: scrierile Părinților apostolici, ale Sfinților Părinți și scriitorii bisericești, ale asceților și martirilor, ale teologilor și marilor inspirați (imnologi, liturgiști, canoniști).

¹⁸ *Vide* Eugen Jurca, *Retorică și omiletică. Curs practic*, Editura Gutenberg, București, 2009, pp. 45-112.

¹⁹ Pericopa evanghelică = fragment evanghelic sau de capitol, cu înțeles de sine stătător.

(g) istorice (se referă la momente din viața Bisericii pentru a realiza fie o continuitate între evenimentele prezentate fie particularizarea unor sărbători cu implicații istorice).

Din multe puncte de vedere omilia tematică se construiește asemănător triadei aristotelice²⁰, *logos* – *pathos* – *ethos* și urmărește aceleași scopuri pe care le urmărea și oratorul antic: de pildă, pentru Quintilianus, pe urmele lui Cicero, „să informeze, să miște și să placă”²¹ sau *docere* – *movere* – *delectare*. Există totuși un amendament: predicatorul mărturisește un adevăr revelat.

Nu este nicio noutate faptul că predica creștină a ființat și s-a dezvoltat din vechea oratorie. Chiar Părinții Bisericii au practicat, la un moment dat, oratoria profană sau au făcut studii de retorică. Ne referim la Tertulian, Sf. Ciprian, Lactanțiu, Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Grigorie Teologul și Sf. Ioan Gură de Aur, care au studiat printre multe alte discipline și retorica profană (retorica greacă și romană), iar mulți dintre ei au fost retori sau avocați²² până în momentul când s-au dedicat întru totul misiunii creștine. Însuși sistemul de învățământ antic, menținut în linii mari și în Evul Mediu, impunea și dobândirea de cunoștințe de retorică. În secolul al XIX-lea studiul retoricii profane intră în declin, aceasta fiind chiar eliminată la un moment dat din programele de învățământ. În sfârșit, în anii '60 ai secolului al XX-lea, retorica a cunoscut un reviriment, în prim-plan situându-se lucrările elaborate de belgianul Chaïm Perelman²³ și englezul Stephen E. Toulmin²⁴. A urmat apoi o înflorire a școlilor și direcțiilor de cercetare în domeniul retoricii, iar rezultatele lor au fost preluate de filosofie (teoria argumentării), literatură (stilistică), teatologie (arta declamării) etc., dar destul de firav de către omiletică. Așadar, așteptăm și un reviriment al omileticii.

Cele cinci capitole ale retoricii clasice rămân în continuare repere trainice și pentru conceperea și practicarea omiliilor. Arta discursului a îmbrăcat, în varianta clasică, forma unui canon: *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria*, *pronuntiatio*. De-a lungul timpului ele au fost inegal tratate. De pildă, *elocutio* a fost de multe ori confundată cu retorica, *inventio* a reprezentat un domeniu de intersecție între retorică și dialectică, iar *memoria* și *pronuntiatio* au primit mai puțină atenție.

Inventio (a afla, a găsi, a născoci, a descoperi, a inventa, a imagina) reprezintă cercetarea tuturor mijloacelor de persuasiune referitoare la tema discursului: *topoi* (locuri comune, locuri ale invenției, cum ar fi cauza, efectul, comparația), subiectele, argumentele (probele, dovezile, informațiile care susțin punctul de vedere), tehnicile de persuasiune, raționamentele logice etc. În înțeles omiletic, *inventio* este prima etapă pe care trebuie s-o parcurgă predicatorul: găsirea temei, a faptelor și ideilor aflate în legătură cu tema, materialul bibliografic și, în special, sursele personale.

Dispositio (plasare, dispunere, aranjament, orânduială) privește modul cum se organizează un discurs sau text. Părțile discursului sunt: *exordium*, *narratio*, *partitio*, *confirmatio*, *reprehensio* și *peroratio*. Dispunerea materiei în discursul omiletic este o adevărată artă a compunerii, întrucât asigură coerența, unitatea și logica argumentării discursului predicatorului.

Exordium (introducere) trebuie să țină seama de tipul subiectului (prestigios, imperios, uimitor, umil, îndoielnic, obscur). El cuprinde un *principium* (inceput), în care oratorul, respectiv predicatorul, atrage atenția auditoriului (*captatio benevolentiae*), lămurindu-l asupra problemei în dezbatere, câștigându-i bunăvoința, și *insinuatio* (insinuarea), în care se caută să se câștige simpatia auditoriului. În ultimă instanță, enumerăm atributele unui exordiu de calitate pentru o predică de succes: scurt, concis, la obiect, deslușit, precis, insinuant, cu impact psihologic, incitant (și nu iritant), subtil și tenace.

Narratio (expunerea faptelor, expozeul) trebuie să fie *brevis* (scurtă), *aperta* (clară) și *probabilis* (verosimilă). E scurtă când evită amănuntele de prisos, când lasă să se înțeleagă și ceea ce nu s-a spus, când nu se repetă; e clară, când păstrează ordinea faptelor și nu face digresiuni inutile; e verosimilă, când faptele expuse ar fi putut să se întâmple.

Partitio se referă la diviziunea materiei unui discurs, asemănător „ordinii de zi”, în limbajul de azi.

Confirmatio (argumentarea) este partea discursului în care se aduc dovezile pe baza cărora să se poată convinge auditoriul de adevărul celor susținute. Dovezile se obțin de la persoanele implicate și bine identificate (numele, firea, sexul, patria, rudele, vârsta, sănătatea, calitățile intelectuale, calitățile temperamentale, educația și profesia, condiția socială, comportarea, afectivitatea, ocupația, judecata, activitatea desfășurată,

²⁰ Vide Aristotel, *Retorica* (ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftel), Editura IRI, București, 2004.

²¹ Quintilian, *Arta oratorică* (traducere, studiu introductiv, tabel cronologic, note, indici de Maria Hetco), Editura Minerva, București, 1974, vol. I, p. 242.

²² Tertulian, de pildă, studiind retorica, a practicat avocatura.

²³ Chaïm Perelman et Lucie Olbrechts-Tyteca, *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, 6e édition, Edition de L'Université de Bruxelles, 2008.

²⁴ Stephen E. Toulmin, *The Uses of Argument*, Updated Edition, Cambridge University Press, 2006.

prin ce întâmplări a trecut, declarațiile făcute) și din împrejurările în care s-au găsit (cele legate de dispută, cele adevărate prin fapte, faptele în contingență cu disputa, consecințele acestor fapte). Omilia tematică, însă, nu va trebui să satisfacă toate criteriile și strategiile argumentației retorice, întrucât are un alt specific, o altă destinație, o altă finalitate și chiar un alt auditoriu.

Reprehensio este partea discursului care contribuie la slăbirea, respingerea sau destrămarea argumentului adversarului.

Peroratio constituie încheierea discursului și cuprinde trei părți: *enumeratio* (rezumatul) recapitulează ideile principale expuse în diferitele părți ale discursului; *indignatio* (indignarea) utilizează argumente defavorabile, incită la ură sau revoltă împotriva adversarului; *conquestio* (pateticul) încearcă să provoace compătimirea auditoriului.

Elocutio (stilizarea) reprezintă faza de redactare a unui discurs. Aici retorica se intersectează cu literatura, se insistă asupra stilului, a redactării, a organizării în detaliu a discursului, face apel la figuri de stil, la producerea efectelor de ritm, la alegerea și dispunerea cuvintelor în frază.

Memoria se referă la capacitatea de improvizație a oratorului și chiar la necesitatea de a memora discursul pentru a-l reproduce la momentul oportun. Bineînțeles că memoria este o problemă nu numai pentru orator sau predicator, ci și pentru auditoriu (cât va reține auditoriul din cele comunicate de către orator sau predicator). În acest scop oratorul sau predicatorul poate utiliza repetiția, descrierea, enumerarea.

Pronuntiatio (declamarea) este discursul în act, punerea în valoare a strategiilor acționale: mimica, efectele vocii, privirea, gesturile etc.

Adăugăm la cele de mai sus și alte repere retorice întâlnite în diverse lucrări mai vechi sau mai noi de retorică, precum *digressio* (o subdiviziune a narațiunii), care ocazional o ieșire provizorie din argumentul principal (de pildă o anecdotă de bun-gust, plasată la momentul oportun) și *propositio* (anunțarea temei discursului).

Dar la această scurtă incursiune în retorica clasică, care a influențat modul de construcție a omiliilor, trebuie să adăugăm un amendament pentru ambele tipuri de omilii, exegetic și tematic: predicatorul nu este un simplu orator, ci un mărturisitor al adevărului revelat, iar predica nu urmărește succesul personal al predicatorului, ci transmiterea mesajului divin revelat.

„Crede și nu cerceta!” – Note la un presupus imperativ biblic

Drd. Cătălin Bogdan ROATIȘ

Cătălin Bogdan Roatiș

Istoria problematicii relative la raportul dintre Sfânta Scriptură și știință, dintre credință și cercetarea științifică în general, are, deja, un trecut extins, fiind marcată de numeroase teze reflectate în diverse lucrări de specialitate sau cu o oarecare congruență.

Modul în care este abordată această temă prin interogația de mai sus deschide mai multe paliere de tratare a subiectului. Într-o ordine ce poate ține de o anumită acribie științifică, se cuvine a se identifica, mai întâi, contextul presupusului dicton biblic. Pentru un cititor atent al Sfintei Scripturi, dictonul respectiv, în forma dată – de altfel cea mai uzitată – nu se regăsește în paginile Cărții. La o primă investigație vom găsi alte texte, eventual înrudite semantic cu cel dat. Vom purcede la o succintă trecere în revistă a unor astfel de texte, citate uneori în susținerea, de către unii, a unei presupuse agnosticiei biblice.

În Cartea Facerii, capitolul 2, versetul 17, Dumnezeu îi spune lui Adam: „Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!”¹. Arhicunoscuta – și, de altfel, tragica poruncă divină – ar putea fi considerată, desigur, în termeni generali, ca fiind și o interdicție a „cunoștinței”. Un alt text este cel din Pildele lui Solomon, unde se spune că „Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii; cei fără de minte disprețuiesc înțelepciunea și stăpânirea de sine”². Acest text pare să plaseze problema cunoașterii într-un alt registru, mai degrabă moral. Tot în Pilde întâlnim un alt text ce ar putea fi semnificativ: „Toate cuvintele lui Dumnezeu sunt lămurite, scut este El pentru cei ce caută la El scăparea. Nu adăuga nimic la cuvintele Lui, ca să nu te tragă la socoteală și să fii găsit de minciună!”³.

În ceea ce privește textele neotestamentare, îl amintim pe cel din Evanghelia după Ioan, capitolul 20, referitor la Sfântul Apostol Toma: „Iisus i-a zis: Pentru că M-ai văzut, ai crezut. Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut!”⁴. De asemenea, tot din *Noul Testament* amintim și atenționarea paulină făcută colosenilor: „Luați aminte să nu vă fure mințile cineva cu filozofia și cu deșarta înșelăciune din predania omenească, după înțelesurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos!”⁵.

Acestea sunt câteva dintre textele care par a fi, după cum spuneam, din aceeași familie cu „Crede și nu cerceta”. Există, însă, mai ales în *Noul Testament*, dar nu numai, o serie de texte, mai explicite pentru problema în cauză, texte care pun într-o altă lumină punctul de vedere al Sfintei Scripturi în legătură cu această temă. „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide. Că oricine cere ia, cel care caută află, și celui care bate i se va deschide”, spune Mântuitorul în Evanghelia după Matei⁶. Iar în Evanghelia după Ioan, Același îndeamnă: „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și acelea sunt care mărturisesc despre Mine!”⁷. Putem adăuga la acestea și cunoscuta frază augustiniană: „Făcutu-ne-ai căutători spre Tine, Doamne, și neliniștită este inima mea până se va odihni întru Tine!”⁸, cu relevanță evidentă la subiect. Se poate obiecta că toate textele citate mai sus sunt relevante doar în domeniul credinței. Chiar și în acest caz însă, ele disculpă *Biblia* – dacă era nevoie – de orice suspiciune agnostică. Dincolo de logica paradoxală a fragmentelor, credulitatea rămâne străină ethosului biblic.

¹ Facere 2, 17.

² Pilde 1, 7.

³ Pilde 30, 5-6.

⁴ Ioan 20, 29.

⁵ Coloseni 2, 8.

⁶ Matei 7, 7-8.

⁷ Ioan 5, 39.

⁸ Fericitul Augustin, *Mărturisiri*, Editura Bizantină, București, 2002, p. 38.

Așadar, prima concluzie a analizei noastre ar putea fi aceea că acest „Crede și nu cerceta” nu aparține nici literar, nici semantic Sfintei Scripturi. Catalogarea sa ca fiind text scripturistic ține, probabil, de ignoranța și dezinformarea a generații întregi care l-au folosit ca atare. De unde provine însă acest dicton? Pentru că el există, totuși.

Pentru a investiga originea acestui dicton, nu trebuie să ne îndepărtăm prea mult de epoca biblică. Îl vom găsi la un autor de secol II, pe nume Celsus⁹. Acesta era un gânditor de tip gnostic. Cu toate că ar merita, nu îi vom acorda gnosticismului nicio paranteză în textul de față. Vom observa doar rolul covârșitor pe care îl avea, în doctrina gnostică, cunoașterea de tip științific, cunoaștere care, conform adeptilor, putea să conducă, singură, la descoperirea adevărilor ultime. Acest Celsus aducea numeroase acuze creștinilor, pe care îi subestima, considerându-i niște ignoranți care se ghidază după formula „Crede și nu cerceta”¹⁰. Cel care îi va da un răspuns pe măsură lui Celsus va fi Origen. Marele teolog alexandrin, într-una dintre cele mai importante opere apologetice ale sale – intitulată chiar *Contra lui Celsus* – îi demonstrează acestuia că acuză ceea ce nu cunoaște, dând el însuși dovadă de ignoranță, și nu creștinii¹¹.

Celsus este paradigmatic pentru o întreagă serie de autori gnostici. Aceștia considerau creștinismul o religie „vulgară”, majoritatea membrilor săi provenind din păturile sărace ale societății; fiind, prin urmare, incuți, incapabili de a-și fundamenta credința din punct de vedere teoretic, filosofico-științific. Acestui gen de acuzații le vor răspunde apologeții și autorii antignostici ai primelor trei secole creștine¹². Nu insistăm aici asupra acestei problematice. Însă Celsus și cei asemenea lui ne interesează în continuare, întrucât conduc analiza noastră spre o subtemă extrem de importantă, chiar și numai prin constanța dezbaterii și prin actualitatea ei. Este vorba despre problema „incompatibilității” dintre credință și știință.

Primele rudimente de știință au apărut, după cum se știe, în mediul religios. În Mesopotamia și în Egiptul Antic, sub paza ermeticei caste preoțești, au luat naștere aritmetica și geometria, astronomia și medicina¹³. Clivajul dintre credință și știință, în spațiul european, a devenit o realitate evidentă doar în urma sau o dată cu marile fenomene care au marcat istoria Europei medievale. Renașterea, Umanismul, Iluminismul au adus, printre altele, laicizarea vieții publice și, o dată cu aceasta, emanciparea definitivă a științei și filosofiei¹⁴. Nu este mai puțin adevărat că și unele atitudini din acea perioadă ale Bisericii s-au constituit într-un factor catalizator al acestei rupturi. „Plămânel apusean” al Bisericii, prin politica ignoranței controlate în rândul maselor – realizată mai ales prin inaccesibilitatea acestora la Scriptură – a produs un fel de „barieră intelectuală”, altfel spus o piedică imensă în calea progresului științific¹⁵. De cealaltă parte, spiritul răsăritean a fost identificat în expresie cu un soi de misticism bolnăvicios și suficient, facil alunecabil spre un pietism steril¹⁶.

Fundamental, dezbaterea curentă ar trebui să se desfășoare pe coordonate puțin diferite, ținându-se cont de metodele și domeniile specifice. Credința, ca fenomen generic, a lăsat întotdeauna știința să-și vadă de domeniile ei, știind că paradigmele și rezolvările pe care le propune sunt în continuă schimbare, lucru vizibil în istoria oricărei științe¹⁷. Mai mult decât atât, în anumite domenii știința a ajuns deja în punctul în care nu mai poate da explicații credibile rămânând fidelă sau tributară unui punct de vedere ateist, ci trebuie să-și sublimeze discursul în tărâm duhovnicesc¹⁸. Desigur că știința aduce *in se* o anumită cunoaștere și o anumită „descoperire” a creației lui Dumnezeu. Dar omul credincios vede și altceva în această creație: energia necreată a lui Dumnezeu în toată creația Sa, care face ca viața să curgă în creație și care, în același timp, îi face pe cei credincioși să vadă în creație o icoană a lucrării divine, prin care omul intră într-un soi de relație cu El¹⁹.

La nivelul mentalității și conștiinței contemporane lucrurile nu sunt însă chiar atât de bine sedimentate ca pe tărâm teoretic. Cel care scrie aceste rânduri își amintește – fără a avea la îndemână sursa bibliografică pentru a face indicația ce s-ar cuveni aici – de un fragment din *Frică și cutremur*, în care părintele existen-

⁹ Nicolae Corneanu, *Origen și Celsus: confruntarea creștinismului cu păgânismul*, Editura Anastasia, București, 1999, p. 56.

¹⁰ *Ibidem*, p. 73.

¹¹ *Ibidem*, p. 74.

¹² Lazăr Puhalo, *Dovada lucrurilor nevăzute. Ortodoxia și fizica modernă*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2007, p. 128.

¹³ Ian G. Barbour, *Când știința întâlnește religia. Adversare, străine sau partenere?*, traducere de Victor Godeanu, Editura Curtea Veche, București, 2006, pp. 16-17.

¹⁴ *Ibidem*, p. 28.

¹⁵ John F. Haught, *Știință și religie. De la conflict la dialog*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2005, pp. 64-65.

¹⁶ Lazăr Puhalo, *op. cit.*, p. 131.

¹⁷ Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi, *Știință și religie. Antagonism sau complementaritate?*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2005, p. 42.

¹⁸ *Ibidem*, p. 45.

¹⁹ Preot prof. dr. Dumitru Popescu (coord.), *Știință și teologie. Preliminarii pentru dialog*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2005, pp. 187-188.

șialismului, Søren Aabye Kierkegaard, investighează cazul Avraam. Filosoful danez îi recunoaște patriarhului veterotestamentar un merit fundamental: acela de a nu fi trecut peste sau „dincolo de credință”. În circumstanțele postmodernității asistăm la o autonomizare radicală a științei, la o autonomie născătoare a unui nou dicton: „Cercetează și nu crede!”²⁰. Astfel, *deșertăciunea cea cu multă îndeletnicire* – cum numesc unii Sfinți Părinți știința care nu știe de Dumnezeu – își proclamă preeminența axiologică în fața oricărei alte forme de cunoaștere²¹. Cât de departe este această atitudine față de acel *credo ut intelligam* al Fericitului Augustin...

Această mentalitate triumfalist-scientistă ascunde, printre altele, și un pericol major. Știința, prin salturile sale uluitoare, a lăsat în urmă, dacă putem spune așa, evoluția morală a societății. Astfel, a ajuns în preajma unor adevăruri care pot fi periculoase, în acest context, pentru existența umană. Fizica nucleară și ingineria genetică sunt doar două exemple în acest sens. Problema care se deduce din cele de mai sus vizează imperativul unui „arbitru moral” în domeniul științei²².

Am arătat faptul că, în condiții de normalitate eclesială, credința nu s-a opus niciodată științei. Dimpotrivă. Cei mai mari teologi ai Bisericii, cum ar fi Părinții capadocieni sau antiohienii, au acordat cercetărilor și descoperirilor științifice ale vremii lor importanța cuvenită, folosindu-le – acolo unde a fost cazul – chiar și în argumentarea unor mari capitole doctrinare. A nu se confunda, totuși, această practică a Părinților cu scolastica, care a transformat teologia în tehnologie empirică²³.

De cealaltă parte, însă, au fost destul de numeroși aceia care, asociind credința cu superstiția și ignoranța, au declarat știința, așa cum este ea înțelesă azi, ca unic posesor – actualizat sau virtual, în potențialitate – al adevărului²⁴. Această atitudine nu este nici pe departe unanimă. Trecând peste modelul încă destul de vag al unui creaționism de tip științific, oprindu-ne la „clasicii” științei moderne, vom constata, poate cu uimire, faptul că ei au fost, în sensul cel mai profund al termenului, oameni ai credinței. Johannes Kepler, Robert Boyle, Isaac Newton, James Joule, Louis Pasteur, F. R. Simpson sunt doar câteva nume ale unor oameni profund credincioși, oameni care au devenit conștienți de legătura implicită dintre faptul de a crede și cel de a și se „descoperi” realitatea. Credem că va fi suficient să-l cităm pe cel din urmă amintit, F. R. Simpson, inventatorul anesteziei. Acesta, fiind întrebat într-un interviu care este cea mai mare descoperire a vieții sale, a răspuns: „Faptul că *L-am găsit pe Mântuitorul*”²⁵.

Aici se impune o observație importantă pentru demersul nostru. Devine evident faptul că omul de știință are nevoie de credință atunci când se implică în cercetare și de o credință încă și mai mare pentru a duce la bun sfârșit muncile cele mai dificile. El trebuie să se angajeze personal în a crede că există o ordine în univers și că spiritul uman e capabil să înțeleagă această ordine. Fără această credință – să-i spunem primară – nu ar fi existat niciun interes pentru a încerca să înțelegi o lume presupus dezordonată și incomprehensibilă²⁶. Altfel spus, în știință omul investește cu credință, sau, cel puțin, cu încrederea sa, opera mâinilor și minții sale²⁷.

O altă observație ar fi legată de faptul că, în știință, conceptul de teorie acoperă, noțional, un demers care se arată ontologic distinct de cel acoperit de același termen în spațiul trăirii teologice. Dacă în știință teoreticul implică reprezentare abstractă în spațiul ideilor, în teologie el exprimă o ultimă treaptă a rugăciunii, „theoria” însemnând, etimologic, „vederea lui Dumnezeu”²⁸. Nu este vorba, însă, nici în acest caz, despre o pasivitate a minții, ci de un dinamism al ei canalizat cu totul către întâlnirea cu Dumnezeu. Este vorba despre acel „drum către simplitate”, sfințenia fiind prin excelență starea trăirii raționalității dumnezeiești²⁹.

²⁰ Peter Harrison, *The Bible and the Emergence of Modern Science*, în CiS-St. Edmunds Public Lectures, University of Cambridge, 2005, p. 6.

²¹ Dr. Magda Stavinschi, Pr. dr. Doru Costache, dr. Adrian Lemeni, *Nona reprezentare a lumii. Studii inter- și transdisciplinare*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2006, pp. 33-35.

²² Dr. Dana Jalobeanu, „Sfânta alianță: filosofia naturală, teologia și constituirea științei moderne”, în volumul *Fundamentele modernității europene*, Centrul de Cercetare al Universității București, 2005, p. 38.

²³ *Ibidem*, p. 25.

²⁴ Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi, *Știință și religie. Antagonism sau complementaritate?*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2005, pp. 64-65.

²⁵ Jitse M. Van der Meer, *Facets of Faith and Science. Historiography and Modes of Interaction*, web source, www.redeemer.on.ca/pascal/book1.htm.

²⁶ Pr. dr. Răzvan Andrei Ionescu, dr. Adrian Nicolae Lemeni, *Teologie ortodoxă și știință*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 282.

²⁷ *Ibidem*, p. 286.

²⁸ *Ibidem*, p. 232.

²⁹ *Ibidem*, p. 353.

Străină acestei perspective luminoase continuă să rămână o mare parte a demersului „pur” științific de azi, angajat într-o „dinamică a orizontalității”³⁰. Căci odată cu modernitatea, prin demers cartezian, îndoiala sistematică și precizia noțională au devenit exigențe fundamentale ale gândirii științifice, preocuparea esențială a cercetării devenind siguranța, certitudinea afirmațiilor sale. Nevoia de verificabilitate se exprimă în mediul științific prin exersarea unei neîncetate și sistematice judecări. Noul este pus în mod continuu pe jăratecul îndoielii, precum aurul este lămurit în foc. În acest mod, *îndoiala*, opusă în mod antinomic încrederii, a ajuns să facă parte din miezul cercetării științifice³¹.

Fără îndoială, științei de azi îi lipsesc multe – în mare parte, probabil, componente neactualizate suficient. Credenței, de asemenea. Mai multă conștiință a apofatismului în cazul ambelor, mai multă smerenie, mai multă „mirare plină de bucurie” (Kallistos Ware). În cazul științei, germenul curiozității continue, adevărat ferment al cercetării, nu trebuie sugrumat de senzația atât de falsă – și profund ideologică – de a fi epuizat tot ce era de cunoscut într-un anumit segment al realității, desprins din perspectiva holistică. Pretenția de epuizare a realității prin reprezentări și definiții aparține ideologiei pozitivistice. Pretenția de a considera ca singură realitate valabilă pe cea investigabilă prin știință aparține ideologiei scientiste. Ambele apar astăzi ca fundamental depășite din chiar interiorul științei, cel puțin o dată cu afirmarea valabilității logicii antinomice și a nedeterminismului în fizica cuantică sau a limitelor gândirii axiomatice în matematici³².

În ceea ce privește dimensiunea aletică a credinței, prin relevanța Sa epistemologică, Duhul Sfânt, adevăratul „Descoperitor”, îl deschide pe om bucuriei de negrăit a întâlnirii cu Adevărul, Iisus Hristos, Împlinirea întregii cunoștințe. „*În felul acesta am cunoscut Adevărul. Nu mai socotim ca adevăr ultim lumea, ci pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Creatorul lumii și al oamenilor, Mântuitorul acestora de sub puterea morții și de perspectiva întunericii iadului [...]. Am cunoscut că Hristos este Adevărul din care sunt și spre care sunt duse toate. Am cunoscut că cei ce socotesc lumea ca ultimul adevăr sunt într-o minciună, luând întunericul unei culturi atee drept lumină. Am cunoscut că cei ce nu cunosc pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și, deci, ca Lumina lumii, ci o socotesc pe aceasta ca unica realitate, se află într-o mare minciună. Am cunoscut că toate cuvintele care susțin această părere mincinoasă sunt minciuni. Am cunoscut că, avându-le numai pe ele, vom fi într-o veșnică sărăcie sau moarte*”³³.

³⁰ Dr. Adrian Lemeni, *Coordonatele gnoseologiei ortodoxe asumate în dialogul dintre teologie și știință în contemporaneitate*, sursă web, www.culte.ro/ClientSide/agendasecretar.aspx?ID=123.

³¹ Pr. dr. Răzvan Andrei Ionescu, dr. Adrian Nicolae Lemeni, *op. cit.*, p. 281.

³² *Ibidem*, p. 487.

³³ Pr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, București, 1993, p. 79.

O scurtă incursiune în „Duhul sărbătorii”

Drd. Lavinia Claudia NAN

Lavinia Claudia Nan

Primele filosofii încheiate ca sistem încep la români cu Blaga și Rădulescu-Motru, continuând cu figura proeminentă a lui Noica. Deși prima scriere filosofică notabilă apare pe teritoriul țării în jurul anului 1521 cu *Învățăturile lui Neagoe Basarab, către fiul său Teodosie*, până în perioada interbelică și pre-comunistă, care a scindat gândirea filosofică în maioreșcieni (Motru, Negulescu, Drăghicescu, Petrovici, Florian) și nae-ionescieni (Vulcănescu, Eliade, Cioran, Noica, Țuțea), nu am avut o filosofie articulată ca sistem. Chiar dacă remarca ar putea fi interpretată ca una hazardată, între aceste două momente consider că am avut mari profesori, remarcabile personalități cu adânci preocupări filosofice. Între marile figuri se conturează cu profunzimi și linii de mare finețe Vasile Băncilă (1897-1979). Stă la loc de cinste în rândul celor care au așezat în pagini idei consistente, preocupări autentice, profunzimi și erudiție. Fiecare pagină transmite ideea cu o ușurință naturală, cu fluiditate, limpezime, originalitate și chiar simplitate. O simplitate a epocii și a vremurilor, pe care astăzi în căutări

de multe ori zadarnice o catalogăm drept lux. De multe ori, în locul simplității găsești o inutilă complexitate, care ascunde o infinită sărăcie. Dimpotrivă, Băncilă a fost un om plin de trăiri și emoții, extrem de simplu în manifestare, fascinând în egală măsură atât pe avizatul, cât și pe simplul cititor.

În fiecare rând trăiesc uimirea și bucuria de a spune: „Asta cred și eu, așa gândesc și eu”. Esența filosofiei lui Băncilă, cum el însuși opina, o regăsim în câteva fragmente: „Mi-am bazat atitudinea filosofică pe valorificarea mai ales a trei idei principale: ideea religioasă, ideea morală, ideea etnicului”¹.

Religia, morala și etnicul sunt inseparabile în tratarea oricărui subiect care descrie specificul românilor ca popor. „Duhul sărbătorii” are un magnetism aparte și, de la primele rânduri, te ține captiv într-o scriere obiectivă, nepătimasă și explicită.

Religiosul este de fapt o psihologie trăită și trăitoare. Religia românului este ortodoxia, care împreună cu calendarul care măsoară timpul terestru și te leagă prin ancorele sărbătorii de eternitate sunt revelate și nu relevate. Or, asupra revelației nu poți să intervii, căci asta ar însemna o imixtiune a omului în planul Creatorului, deci o blasfemie. Dacă cineva ar avea puterea și dreptul de a schimba lucrurile, acela ar fi însuși Dumnezeu. Asupra schimbării calendarului care nu a pierdut doar matematic 13 zile merită să rămânem și să reflectăm. Românul are vremea culesului, a seceratului, vremea aratului și vremea șezătorii și nicio rațiune economică nu poate înlocui aceste fapte. Omul religios este legat organic de sărbătoare și asta este dincolo de cuvinte.

Aruncând o privire asupra omului religios contemporan, îl surprind în aceeași paradigmă în care Băncilă îl vedea și-n urmă cu o sută de ani. Oare suntem într-o buclă în care ciclicitatea ne-a adus în același punct? Sau evoluția noastră ca neam are o lentoare care ne face să ne identificăm cu vechiul și noul deodată? Orice trăitor s-a întrebat, cu siguranță, de ce avem nevoie de sărbătoare. Răspunsuri care vor a justifica lenea, timpul liber, economia, socio-umanul parcă nu au profunzimea cerută. Logica, desprinsă ca disciplină din filosofie, chiar dacă are legi și legități clare, ele nu sunt adevărurile ultime, ci cadre de manifestare a gândului. Dincolo de rațiune vine inima, și inima are trăire și sărbătoare. Inima pare că deține într-o mai mare măsură adevărul. Dumnezeu vorbește inimii și nu minții, de aceea mintea nu poate pătrunde în profunzimea tainelor lumii decât cu ajutorul inimii.

Omul ține în inimă și timpul, care este o dimensiune mult mai profundă și mai importantă decât spațiul. Timpul pe care-l măsurăm prin dimensiunea existenței noastre curge și nu-l putem opri, dar timpul sacru n-are început și nici sfârșit, nu se mistuie, nu se consumă – are esența eternității. Acest timp există nu-

¹ Vasile Băncilă, „Autobiografie pe scurt pentru un psiholog”. Arhiva lui Băncilă, mss. 20-21.

mai în sărbătoare, căci la români nu se comemorează, nu se reamintește, nu e o aducere aminte reinterpretată, este momentul autentic trăit la fel, el atunci se întâmplă, atunci se consumă. Iisus nu a suferit patimi, El suferă, Iisus nu s-a răstignit, El se răstignește, Iisus nu s-a născut, El se naște. Nevoia de sărbătoare este organică, este dătătoare și prelungitoare de viață și liant între acum și atunci.

„Sărbătorile sunt voința adâncă de a trăi a popoarelor, manifestată prin înlăturarea zădărnicii timpului și coborârea în efemer a sensurilor adânci și luminoase ale existenței”².

Sărbătorile sunt potențe festive în manifestare, sunt forța adevărului revelat, sunt bucurie, lumină, pace, iubire, iertare, înfrățire, energie, uimire, sacru. Potența festivă a timpurilor noastre a început să scadă, pentru că omul suferă de o „impotență festivă”, iar sărbătorile cu adevărat religioase au fost înlocuite ori înmulțite cu sărbători sociale, politice, economice, care nu pot genera vreun potențial de bucurie. Omul, înconjurat de zgomotul vieții cotidiene, nu găsește în sărbătoare decât ieșirea dintr-un spațiu securizat de rutină și încearcă să alerge înapoi în zgomotul vieții, căci singur cu Dumnezeu, nu ar avea ce să facă, ce să spună, cum să comunice. Memoria ar aduce în realitate amintiri cărora omul nu le-ar putea face față. Omul modern a găsit de altfel porțița. A găsit „Ziua femeii”, „Ziua pământului”, ziua fiecărei profesii etc. Și, într-o astfel de zi, nu te întâlnești față în față cu propria conștiință, cu sensul existenței. Desacralizarea este metoda facilă de a suporta viața.

„Omul modern e un revoluționar, e un revoltat orgolios de puterea persoanei sale. Acest orgoliu și l-a arătat nu numai față de semenii, ci și față de realitatea cosmică și metafizică. El a început istoria modernă prin încercarea de a confisca în folosul său rațiunea, pe care strămoșii o vedeau în univers la Dumnezeu. Rațiunea mare, obiectivă, a fost disprețuită sau negată și, în schimb, s-a spus că tot rostul vieții e în fiecare individ, în persoana umană. Omul modern a vrut ca realitatea generală să fie ceva neutru, dacă nu chiar absurd, pentru ca asupra acestei realități să se exercite puterea sa, pentru ca să se lase modelată potrivit beției sale de putere. Aceasta se cheamă individualism”³.

Omul modern a înlocuit festivalul cu festinul, iar sărbătorile religioase, care nu se conjugă cu religiozitatea, sunt doar un puternic furnizor de prosperitate economică pentru unii. Dacă omul începutului de lume era în perfectă comuniune cu natura, azi omul s-a înstrăinat de sine însuși și, înstrăinat de propriul suflet și de ceilalți, nu mai poate spera în sărbătoare, căci sărbătoarea înseamnă „noi”. Luat din mijlocul naturii și îngrănițuit în inima metropolei, cetățeanul își învață copilul, fără să conștientizeze cătuși de puțin acest lucru, să-și omoare timpul. Timpul trăit se convertește în timpul care ne trăiește și, astfel, sufletul pustiit experimentează suferința. Omul nu are nevoie să creeze omul virtual, căci s-a transformat pe sine într-o copie. Emoția și sufletul omului modern par să răspundă sintagmei *carpe diem*, iar zona hedonismului carnal pare de nedepășit.

Odată neamul românesc era o ființă alcătuită din cei plecați la cer, din cei aflați aici în căutarea desăvârșirii și din cei care urmau să vină din cer înapoi pe pământ să continue lucrarea. Atunci omul avea în suflet atitudinea festivă cu care trăia și pe care o transmitea urmașilor. Când atitudinea dispare ce oare putem pune în loc? Sărbătoarea nu este bunul, ci valoarea; ea se împarte fără să suprasatureze și fără să se termine, ea este colorată, fără să-și piardă intensitatea, ea locuiește într-un timp al bucuriei. Și toate acestea trebuie trăite într-o anumite zi? Nu. Sărbătoarea te locuiește pe tine veșnic, căci omul a trăit cândva în sărbătoare și când a muncit și când a studiat, iar sărbătoarea propriu-zisă venea ca o prelungire a prezentului sacru. Azi omului modern îi e frică de sărbătoare, căci întâlnirea cu sine îi adâncește angoasa și-l scoate din forfota neîntreruptă a vieții. „Dumnezeu e singura ființă care nu se plictisește”⁴. Atunci, căutarea sensului și acțiunea sunt și trebuie căutate în Dumnezeu. Omul e parte din natură și căutarea de a ieși din aceasta nu e imposibilă, dar nu cred că ar trebui să fie o preocupare, o condiție de a transcende. O metodă ingenioasă pare să fie uitarea. E o cale facilă de a participa la sărbătoare. Nu orice uitare duce la sărbătoare, nu orice trezire te îndepărtează cu adevărat de durere.

Apariția omului pe pământ a fost în și cu Dumnezeu, o singură comunitate în comuniune, omul în echilibru cu natura și credința în absolut. Pare atât de simplu. De ce oare am pierdut simplitatea aceea profundă și cum o vom recupera? Dacă Băncilă propune sărbătoarea, aceasta nu va fi trăită cu adevărat decât atunci când lumea va stabili o viziune a existenței, comună, armonioasă și organică. Astăzi avem întrebări cu răspunsuri de mare complexitate filosofică, științifică, psihologică, religioasă, iar adevărul și trăirea se pot exprima simplu și curat. Țăranul a trăit cândva eternitatea, atunci când timpul este un prezent continuu, un prezent de mare bogăție informațională, iar omul modern s-a despărțit de clipa care a trecut cu durere, căci

² Vasile Băncilă, *Dubul sărbătorii*, Editura Anastasia, București, 1996, p. 66.

³ *Ibidem*, p. 87.

⁴ Vasile Băncilă, *Opere*, vol. XVI, Editura Istros, Muzeul Brăilei, p. 169.

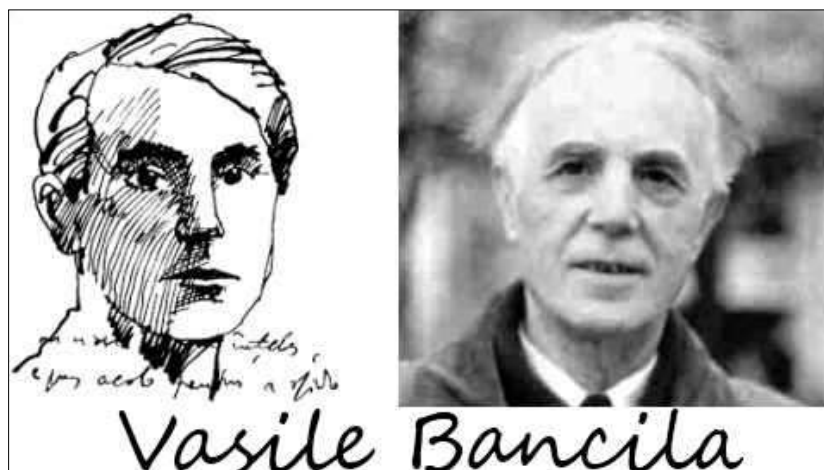

clipa a dispărut în neant, iar timpul astfel perceput este ireversibil, deci dramatic. Astfel, traiectoria timpului se orientează către o moarte continuă. Atunci orice acțiune umană caută să protesteze împotriva timpului dușmănos. Lumea maximei întrupări a duhului este lumea în care experiența te leagă de Dumnezeu. Am primit modelul uman în Iisus Hristos, care, valorificând cuvântul, căci El însuși era cuvântul, ne-a legat în plan transcendental de eternitate. Omul modern caută adevărul planului orizontal și-și hrănește orgoliul, pe care Hristos l-a combătut cel mai mult. Dar și așa, orgoliul sau trufia absolută ar fi motive de îmbogățire dacă ar fi forme absolute și, cum puțini ajung la perfecțiune, sunt fazi și anarhici, fără sens și pustii. De ce oare disperarea de a rămâne în viață? Este omul atât de îndrăgostit de ea sau îl animă frica de moarte? „Vârstele tinere țin la viață pentru ea însăși; bătrânii țin la viață pentru că le este frică de moarte”⁵.

Omul modern are în el spiritul revoluționarului și orgoliul puterii personale. A confiscat în folosul său rațiunea, care este în Dumnezeu. Orice poți crea în acest univers într-o infinitate de posibilități, dar fără a ține cont de armonia prestabilită suntem acei finiți care vrem să conținem infinitul. De aici vor decurge lamentările și nemulțumirile, căci în iureșul vieții n-am sesizat că „sunt anume robii care fac mai mult decât toate libertățile și că sunt libertăți care înseamnă moarte”⁶.

Să nu uităm de importanța familiei, care are menirea de a construi istorie și geografie. Ca areal geografic, avea întindere și cuprindea trei generații, iar ca istorie construia prin etnic și coagulare colectivă povestea. Familia avea membri numeroși care semănau și trăiau o stare de spirit comună, iar astăzi familiile coabitează, cu membri puțini și separați prin diferențe. Dispariția etnicului dizolvă familia, iar familia diluată nu mai participă la sărbătoare și neparticiparea te rupe de Dumnezeu, iar în locul golului lăsat se revarsă lucifericul, căci natura nu suportă goluri.

Suntem oare trăitorii unei acute crize etice și morale? Probabil răspunsul rămâne afirmativ pentru mulți dintre noi și ține de viziunea particulară a gândirii și simțirii fiecăruia.

⁵ *Ibidem*, p. 169.

⁶ *Ibidem*, p. 481.

Steinhardt – traiectorii spirituale

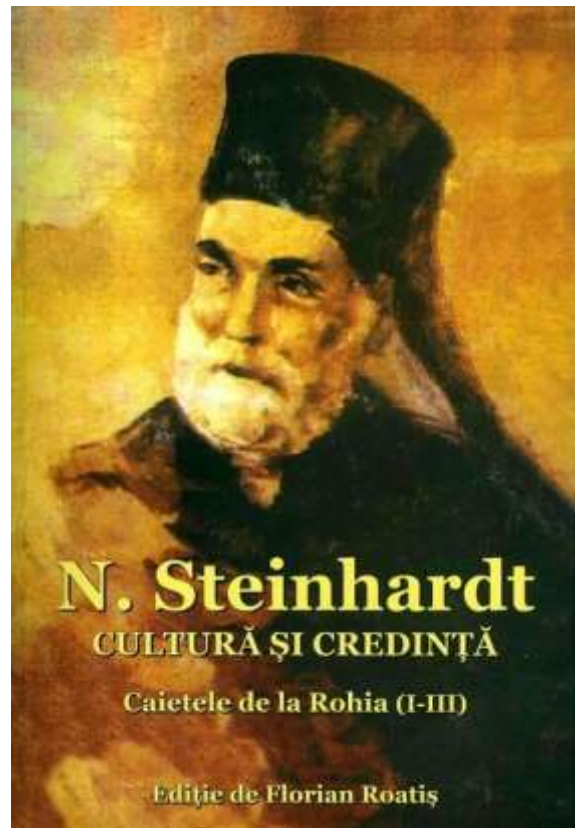
Grigore SPERMEZAN

Între anii 1999 și 2002, editura Helvetica din Baia Mare oferea celor interesați tetralogia *Caiete de la Rohia* care evocau fascinanta personalitate a eseistului și memorialistului Nicolae Steinhardt, cel care – prin convertirea la creștinism – și-a trăit ultimul deceniu al existenței la mănăstirea „Sfânta Ana” din Rohia Maramureșului, prin opțiunea sa de a deveni călugăr. Chiar dacă tirajul edițiilor a fost de 500 de exemplare, acestea au fost rapid epuizate, datorită interesului manifestat de cititori față de omul de cultură de mare anvergură intelectuală, ceea ce l-a determinat pe universitarul Florian Roatiș – unul dintre cei mai pertinenti și mai avizați cercetători ai operei lui Steinhardt, cel care a făcut posibilă apariția *Caietelor* – să reia într-o nouă ediție, de data aceasta într-un singur volum, aceste evocări, lăsând la o parte unele texte și adăugând altele, care completează imaginea de acum 15 ani a monahului de la Rohia¹.

Critic literar, eseist, jurist, publicist și scriitor român de origine evreiască de fel din Pantelimon, județul Ilfov – comună „cu nume de sfânt și de tâlhar”, după propria sa expresie, Nicu-Aureliu Steinhardt (n. 29 iulie 2012 – d. 30 martie 1989) s-a convertit la religia creștină în închisoarea comunistă de la Jilava și a luat numele de frate Nicolae, călugărindu-se la un deceniu și jumătate după punerea sa în libertate. Doctor în drept constituțional, el este autorul unei opere unice în literatura română, *Jurnalul fericirii* (scris în perioada 1969-1972), probabil cartea cea mai citită a ultimului deceniu al secolului trecut, operă care continuă să fascineze și azi.

Constituită sub semnul Asociației de arte, litere și filosofie *Criterion*, „generația anilor '30”, cum o numește Florian Roatiș, se impune în deceniul al patrulea al secolului trecut în cultura română prin Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Petru Comarnescu și mulți alții, ei reprezentând „o epocă bogată în talent și inteligență”, veritabilă generație de aur a spiritualității noastre. Numai rareori în rândul celor amintiți anterior este inclus și N. Steinhardt, cel care a preferat să se mențină la periferia ei, de unde a parodiat-o cu talent în cartea *În genul... tinerilor*, semnată cu un nume împrumutat de la unul dintre personajele lui La Bruyère, Antisthius.

Chiar dacă simpozioanele organizate în Capitală de *Criterion*, începând cu octombrie 1932, s-au bucurat de un răsunător succes, se pare că aceste manifestări nu i-au reținut atenția lui N. Steinhardt, de vreme ce nicăieri în cărțile sale ulterioare nu le amintește. O posibilă explicație ar fi faptul că a fost plecat în străinătate o parte din timp, dar este cert că el cunoștea bine opera și orientarea colegilor de generație atunci când îi viza în malaxorul criticii sale, de care e posibil să se fi jenat ulterior, când recunoștea că a intrat „cu bastonul în literatură” prin publicarea cărții sale de parodii, considerând-o un păcat al tinereții, pe care, însă, autorii parodiați – M. Eliade, E. Cioran, C. Noica, E. Ionescu și alții – nu l-au considerat jignitor, amuzându-se pe seama parodistului. Faptul că, în ciuda diferențelor de opinii, prietenia cu aceștia nu va fi afectată e dovedită de răspunsul la solicitarea adresată de Steinhardt lui Constantin Noica în toamna anului 1987 de a-i realiza o prefață la volumul antologic pe care-l proiecta la Editura Eminescu: „Nicule dragă – îi răspunde Noica – cum să refuz o prefață pentru tine? Chiar dacă n-aș mai scrie pentru nimeni în viață, pentru tine aș scrie ori-

¹ Nicolae Steinhardt, *Cultură și credință, Caietele de la Rohia (I-III)*, ediția a doua, revizuită și adăugită, alcătuită de Florian Roatiș, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016 (506 pagini).

când cu drag”. Din păcate, această „sarcină” acceptată bucuros de filosoful de la Păltiniș n-a putut fi dusă până la capăt, Noica trecând pe neașteptate în lumea veșniciei la 4 decembrie 1987.

Nicu Steinhardt recunoștea rolul capital jucat de Noica în formarea propriei sale personalități atunci când scria fără să ezite: „Pot spune că, în afara părinților mei, nimeni nu mi-a influențat soarta mai hotărâtor, schimbându-mi-o din temelii” (p. 94). Dar cei doi buni prieteni și-au urmat fiecare propriul drum, evreul încreștinat găsindu-și fericirea la Rohia în credință și dragostea dăruită oamenilor („mai fericit este a da decât a primi”), în vreme ce autorul *Devenirii întru ființă* chema „tinerii cu învrednicire” pentru cultura de performanță pentru a face exegeze pe texte din Platon, Kant, Hegel și Heidegger, convins că filosofia este suverana de necontestat a culturii, „sarea pământului”, regina în fața căreia celelalte forme culturale păleau, devenind insignifiante. Noica și discipolii săi de la Păltiniș (Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru) erau comparați de Steinhardt cu catharii medievali care se credeau puri și perfecți, deci supuși mântuirii, în vreme ce muritorii de rând, care n-au citit din Hegel *Fenomenologia spiritului* ori Kant în ediția Cassirer sunt sortiți „ireversibilului întuneric”. Aceste pretenții de superioritate culturală erau deranjante pentru monahul de la Rohia, care nu se sfiește ca, la apariția *Jurnalului de la Păltiniș* din toamna anului 1983, să recepteze cu asprime cartea elogiată de alții din mai multă ori din mai puțină convingere în presa românească a vremii, lucru pe care-l va face ulterior și cu *Epistolarul* ce prezenta scrisorile celor reuniți în jurul lui Noica. *Epistolarul* îi pare lui Steinhardt „un act de infatuare și de autoproclamare de superioritate și de autoconsacrare postumă de Moment Istoric al Culturii. Amestec de naivitate, trufie, bună și rea-credință, entuziasm și indiscreție, fervoare și viclenie. Pagini frumoase în *Epistolar*, dar și, în bună măsură, grabă radicală. Publicarea aceasta grăbită a unor texte intime demască pe cei în cauză drept oameni care se și consideră și se proclamă personaje ale istoriei, culturii...” (p. 19).

Ironia lui Steinhardt a mirat pe unii (Monica Lovinescu, aflată la Paris) și a supărat pe alții, în special pe Andrei Pleșu, neobișnuit cu aceste ieșiri „inchizitoriale” din partea blândului monah stabilit în Maramureș. Adevărat, Pleșu nu-l acuză de rea-credință, ci doar de o lectură „infidelă” a *Jurnalului de la Păltiniș*, influențat de prietenia cu Alexandru Paleologu, dar supărarea lui Steinhardt era generată de faptul că momentul Păltiniș era absolutizat, Noica și ai lui alegând „bulevardul culturii”, dominat de filosofia grea, conceptuală și respingând preocupările considerate secundare. Oricum, între Steinhardt și Paleologu, pe de o parte, și grupul de la Păltiniș, pe de altă parte, este o diferență de *Weltanschauung*, nedisimulată de cei doi buni prieteni, chiar dacă poziția lor putea fi acuzată de neridicarea la înălțimea aerului tare al ideilor abstracte din turnul de fildeș al filosofiei, ridicate la rangul de concept.

Ne putem întreba dacă poziția lui Steinhardt în această privință nu este de actualitate și în zilele noastre, având în vedere că există și se manifestă inși erijați în elitiști ce se doresc vectori directori ai conștiinței naționale, intelectuali care neagă sau chiar desființează orice opinie contrară modului lor de a vedea lumea, tratată cu suverană superioritate. Pe tărâmul culturii există loc pentru toți aceia care au ceva de spus, dreptul la opinie pro sau contra trebuind acceptat în spațiul public ca o fațetă a libertății individuale. Nu de unitatea ideii („unanimitatea” dorită în regimul ceaușist, am putea completa), ci de multitudinea ideilor, de pluralism avem nevoie într-o societate democratică, aceasta este poziția lui Karl Popper, o mare conștiință a secolului trecut, adept al pluralismului critic, poziția prin care, în interesul căutării adevărului, acceptăm orice teorie în competiție cu alte teorii, conștienți că teoria bună le împinge la o parte pe cele proaste, important fiind adevărul.

Grigore Spermezan

Cititorii cărții beneficiază de o foarte documentată Fișă biobibliografică întocmită de îngrijitorul ediției, Florian Roatiș, începând cu anul nașterii lui Steinhardt, 1912, și finalizată la 2015, din care aflăm ecoul intern și internațional al operei celui care a fost călugărul Nicolae de la Rohia. Nu putea lipsi perioada 1958-1960, când este arestat Constantin Noica, urmat de încă 22 intelectuali considerați „indezirabili” de regimul comunist, printre care Sergiu Al-George, Arșavir Acterian, Dinu Pillat, Alexandru Paleologu, Vladimir Streinu ș.a., care vor constitui lotul Noica-Pillat, ultimul reținut fiind N. Steinhardt (4 ianuarie 1960) pentru „vina” de a nu fi acceptat să fie martor al acuzării în acel proces contra prietenilor săi. La 1 martie 1960 se pronunță sentința pentru întregul lot, prin care Steinhardt este condamnat la 12 ani de muncă silnică, 7 ani de degradare civică și confiscarea averii personale pentru infracțiunea de „uneltire contra ordinii sociale”. La 15 martie 1960 este botezat în închiisoarea de la Jilava de monahul basarabean Mina Dobzeu, convertitul la creștinism având satisfacția că „mă nasc din nou din apă viermănoasă și din duh rapid”, considerând că noua religie adoptată – unde este mai important să dăruiești decât să dobândești – îi deschide calea spre fericirea sufletească de care avea atâta ne-

voie sufletul său zbuciumat. Va fi eliberat din închisoarea de la Gherla la 3 august 1964, urmare a grațierii pușcăriașilor politici, printre ultimii din lotul său.

Tot datorită lui Noica va ajunge la mănăstirea Rohia unde, fermecat de loc și de oameni, se va călugări la 16 august 1980, devenind monahul Nicolae de la Rohia.

Editorul Florian Roatiș și-a împărțit cartea în mai multe capitole, precum cele dedicate scrierilor lui Steinhardt despre Maramureș și maramureșeni, sau scrierilor intelectualilor maramureșeni despre părintele Nicolae Delarohia. Lucrarea ni-l prezintă, de asemenea, pe Steinhardt în viziunea diasporei românești, punând la dispoziția cititorilor câteva exegeze asupra operei acestuia, amintiri ale contemporanilor despre el și o parte a corespondenței sale. Se conturează astfel personalitatea polifonică a autorului *Jurnalului fericirii*, o imagine caleidoscopică de mare frumusețe asupra unui om de cultură de mare profunzime intelectuală. La aproape zece ani de la trecerea lui în neființă, Mihai Șora și-l amintește ca pe un „om cu totul ieșit din comun, a cărui vioiciune spirituală plutea liberă și neliniștită peste metehnele unui trup puțintel” (p. 271), completând apoi: „Subțire și zvelt, scilpitor și foarte «om de lume» [...] disponibil să-ți vină în întâmpinare cu simpatie și să-ți primească, la rându-i, simpatia, curios de ce se întâmplă prin preajmă, dar și în largul lumii (altă față a aceleiași disponibilități), interesat de tot ce e omenesc, pe toate planurile umanului, dar îndeosebi pe acela al culturii, cu o mobilitate aproape deconcertantă a inteligenței lui în perpetuă mișcare – vibrant și neliniștit” (p. 270).

Schițând un „portret fugar”, Terezia Filip vorbește de personalitatea fascinantă a celui care „răspândește în preajma lui un fel de câmp magnetic care-i atinge și-i influențează pe cei din raza ei de existență”, o forță de contaminare spirituală de care dispunea N. Steinhardt, care „lăsa în urma sa în suflet sau în minte, sau în aer, după o conversație, după un schimb de idei, un fel de bucurie, de împlinire spirituală identică fericirii” (p. 242), el făcând parte „dintr-o categorie de oameni aparte, necomuni, neobișnuiți, neîntâlniți decât rar într-un veac” (p. 242).

Considerându-l cel mai bun prieten al său, cu care își permitea „baterea pe burtă”, Alexandru Paleologu rememorează peste timp că, în 1972, atunci când i-a fost adus manuscrisul *Jurnalului fericirii*, l-a lecturat într-o noapte și ziua următoare, cartea extraordinară tăindu-i răsuflarea și creându-i un complex de inferioritate, declarându-i autorului că „ești la ora actuală, probabil, dintre toți scriitorii români trăitori, cel mai mare” (p. 255).

Din aceeași fișă biobibliografică aflăm astfel că, de la apariția în luna martie a anului 1991 la Editura Dacia a *Jurnalului fericirii*, acesta a cunoscut până în prezent zece ediții în țară și șapte traduceri în străinătate, în limbile franceză, italiană (sub titlul *Diario de la felicidad*), ebraică, neogreacă, maghiară, spaniolă, că opera lui Steinhardt constituie obiectul mai multor teze de doctorat, că despre aceasta s-au publicat exegeze, că ea devine tot mai cunoscută și receptată de publicul larg pentru valoarea ei intrinsecă. Elaborându-și cărțile într-o perioadă neprielnică sau chiar ostilă gândirii libere, poate că N. Steinhardt ilustrează cel mai bine faimoasa afirmație a lui Sartre: „Problema nu constă din ceea ce a făcut istoria din tine, ci din ceea ce faci tu din ceea ce a făcut istoria din tine”. De aceea, meritul lui este cu atât mai mare.

În final, subscriem la opinia lui Florian Roatiș: „Prin multele sale afinități, ca și prin puținele sale polemici, Steinhardt rămâne omul generației interbelice. O generație pe care inițial a ironizat-o, parodiind-o cu voluptate, ca să sfârșească în ea, în felul său specific” (p. 20).

Noica și literatura

Stan V. CRISTEA

Stan V. Cristea

Despre influența lui Constantin Noica în cultura românească s-a vorbit, se vorbește încă și se va mai vorbi și de acum încolo. S-a vorbit, însă, mai puțin despre influența sa în literatură română, ca parte integrantă a culturii românești, încât o lucrare recent publicată de Maria-Zoica Ghițan, *Noica și literatura. Influența lui Constantin Noica în literatura română* (Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2015, 270 p.), stârnește interesul de lectură, o lectură pe cât de agreabilă prin stilul scriiturii, pe atât de benefică prin problematica abordată, care atrage atenția prin inedit și prin perspectiva de analiză. Cartea are la origine teza de doctorat intitulată *Influența lui Constantin Noica în literatura română*, realizată sub coordonarea distinsului profesor universitar Ion Simuț și susținută cu brio în 2010, la Universitatea din Oradea; varianta tipărită este, însă, una mult revizuită și ceva mai redusă ca dimensiuni, dar și altfel structurată, după cum aflăm din pertinenta prefață cu care profesorul însoțește cartea doctorandei sale. În fapt, Maria-Zoica Ghițan își structurează cartea secvențial, având în vedere o parte teoretică, în care regăsim informații din diferite domenii (filosofie și literatură, în primul

rând), cristalizate într-o viziune coerentă, ce propune o abordare interdisciplinară a temei, și o parte de cercetare, axată pe două teme mari, respectiv pe influența lui Constantin Noica în poezie și pe influența sa în proză. În ceea ce privește cercetarea aplicativă, Maria-Zoica Ghițan identifică influențele noiciene în poezia lui Nichita Stănescu (în volumele *11 elegii*, publicat în 1966 și *Necuvintele*, publicat în 1969) și Cezar Baltag (în volumul *Răsfărângerii*, publicat în 1966), precum și influențele noiciene în proza lui Ștefan Bănuțescu (în romanul *Cartea Milionarului*, publicat în 1977), Mircea Ghițulescu (în romanul *Omul de nisip*, publicat în 1982, și, adiacent, în romanul *Oglinda lui Narcis*, publicat în 1986) și Eugen Uricaru (în romanul *Vladia*, publicat în 1982).

Într-o paranteză, reținem și faptul că, după cum dezvăluie Ion Simuț, în teza de doctorat aflată la originea cărții era și un capitol, „Cvasitipologizarea unui filozof”, în care Maria-Zoica Ghițan contura imaginea lui Constantin Noica în calitate de personaj al unei ficțiuni postmoderne, respectiv în romanul lui Marian Barbu, *Colonelul de la Ghiol* (publicat în 1996). Pe de altă parte, trebuie spus că, în configurația cercetării sale, Maria-Zoica Ghițan nu are în vedere și influența covârșitoare exercitată de Constantin Noica în receptarea operei lui Mihai Eminescu, căreia i-a dedicat, de altfel, numeroase studii și articole, dar și o carte de excepție: *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (publicată în 1975). În fine, este de reținut și observația pertinentă a lui Ion Simuț, anume că Maria-Zoica Ghițan mizează pe „interpretarea posibilă a literaturii în spirit noician, chiar dacă vorbește în continuare de «influențe»”. Și întărim această observație cu menționarea faptului că, în perioada postbelică, efectiv, Noica revine în plan publicistic abia în 1966, iar în 1967 publică primele eseuri care vizează „Rostirea filosofică românească”, și anume: *Analiza termenilor „rostire”, „întru”, „fire” și „ființă”* (Revista de filosofie, iun. 1967), *Rostirea filosofică românească. Sinele și sinea* (Cronica, 21 oct. 1967), *Trecere, petrecere* (Cronica, 4 nov. 1967), *Vremea vremuiește* (Cronica, 18 nov. 1967), *Înfințit și înfinire la Eminescu* (Cronica, 2 dec. 1967), *Troienire* (Cronica, 16 dec. 1967), alte eseuri circumscrise acestei problematice fiind publicate în 1968 și în 1969, cu deosebire în revista *România literară*. Încât, firesc ar fi fost ca Maria-Zoica Ghițan să vorbească despre interpretarea în spirit noician a unor opere literare, cum de fapt și procedează, și nu despre influența noiciană în literatura română, care este aplicabilă în analiza romanelor avute în vedere și mai puțin, ba chiar deloc, în analiza volumelor de versuri vizate, care au fost publicate anterior (*11 elegii* al lui Nichita Stănescu și *Răsfărângerii* al lui Cezar Baltag) sau concomitent (*Necuvintele* lui Nichita Stănescu) cu publicarea de către Constantin Noica a primelor sale eseuri prin care, eventual, ar fi putut determina respectiva influență. Apoi, Constantin Noica publică abia în 1978 volumele *Sentimentul românesc al ființei și*

Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan, la care Maria-Zoica Ghițan recurge în interpretările sale. Însă, fie că avem în vedere miza subsecventă a discursului, fie că urmărim discursul în sine, perspectiva rămâne la fel de interesantă, într-o logică a cercetării inedită, care pune în lumină un șir de reflecții captivante pentru o altă perspectivă a receptării unora dintre cele mai interesante creații din literatura română postbelică.

În prima parte a cărții (*Perioada interbelică*), Maria-Zoica Ghițan glosează despre *Tânărul Noica în cadrul literaturii interbelice*, mai degrabă despre „Un excurs inițiativ. Literaturizarea discursului filosofic noician”, evidențiind faptul că școala noiciană „nu este un grup sau un curent cultural sau filosofic”, ci – și insistă asupra acestui aspect – „un fenomen, unul care evocă întreaga convingere a lui Noica, [...] potrivit căreia nevoia de literatură înseamnă în demersul filosofic accesibilitatea abstractului”. Deși ne anunță că vizează „perioada interbelică”, perspectiva pe care exegeta o are în vedere este, totuși, aceea a „școlii noiciene”, în fond perioada deplinei afirmări a lui Constantin Noica în cultura românească, în tripla sa ipostază, de filosof-creator, de filosof-profesor și de filosof-om, adică perioada de după 1970, când gânditorul se stabilește la Păltiniș. Începuturile perspectivei la care apelează Maria-Zoica Ghițan în analiza sa sunt cele ale „tânărului Noica”, adică manifestările sale din perioada interbelică. Și, evident, analiza nu putea ocoli înțelegerea filosofiei noiciene decât în corelație cu filosofia lui Hegel, apoi pe linia lui Søren Kierkegaard și a lui Friedrich Nietzsche, insistând pe „contaminarea literară a filosofiei” și pe „literaturizarea discursului filosofic” la Noica, în fine, pe „modelul filosofic noician”. Concluzia era inevitabilă: „Iată filosofia noiciană, amestec al contrariilor, cursă de așteptare a descătușării spirituale, o poveste a *desăvârșirii întru*. Povestea lui *întru* este povestea resimțită la nivel european a nuntirii perfecte între principiile masculin și feminin, între filosofie și literatură, atragerea contrariilor și disoluția univocului. *Întru*, partea noastră de cer, operatorul ontologic care ne-a determinat și ne determină spațiotemporal, particula deschiderilor continue, simbolul suspendării spirituale și maladia proprie prin care ne putem înscrie în cumpătul spiritului european. *Întru* – reposedarea unei povești nepovestite”.

În cea de-a doua secvență a cărții (*Partea postbelică*), care constituie partea de cercetare propriu-zisă cu privire la influența lui Constantin Noica în literatura română, respectiv în poezie și în proză, Maria-Zoica Ghițan realizează, în fapt, câteva studii de caz, aplicative, interpretând în spiritul filosofiei noiciene câteva volume de versuri și câteva romane. Remarcăm de la bun început buna lectură a operei lui Constantin Noica și profunzimea interpretărilor, într-un discurs care vădește acuratețe și farmec, grefat pe un melanj între limbajul filosofic, bine însușit, de altfel, și cel al criticii literare, de factură postmodernă, am putea spune.

Pe de o parte, în ceea ce privește *Influența lui Constantin Noica în poezie*, Maria-Zoica Ghițan se oprește, în primul rând, la *Ipostaze ale ființei în poezia lui Nichita Stănescu*. Motivația acestui demers este simplă: Nichita Stănescu reprezintă în cultura noastră ceea ce reprezintă Constantin Noica în filosofia românească; în principal, „a sfărâmat tipare, a rupt convenții, a răstălmăcit [...] sensurile celor mai simple cuvinte ale limbii române. A inventat cuvinte într-un registru «trimbulind», după cum îi plăcea să afirme”; așadar, „din preaplinul conștiinței sale, Nichita Stănescu a redimensionat poezia românească”. În fine, trebuie admis că, „nu există o influență noiciană clară în opera lui Stănescu, dar simple coincidențe pot să trimită la o reinterpretare ingenioasă”; adică, „există anumite constante, atât la Noica, cât și la Stănescu, și anume: mesajul existențial, reinventarea și redescoperirea unor valențe ale limbii române, pasiunea pentru cuvânt și limbă”, respectiv, ceea ce-l apropie pe Nichita Stănescu de Constantin Noica este tocmai „pasiunea pentru textul duh și pentru un model al Ființei”.

Pornind de la aceste considerente, mai întâi Maria-Zoica Ghițan procedează la *O reinterpretare a volumului 11 Elegii din perspectiva categoriilor noiciene*, urmărind două aspecte, și anume: comunicarea sinelui cu sinea prin cuvinte și ființa scindată și adversitățile acesteia. Fără a putea intra, în spațiul acestei cronici, într-o analiză detaliată a interpretărilor, reținem, totuși, unele aspecte: *Elegia întâia*, care introduce problematica întregului volum, fiind închinată lui Dedal, reiterează condiția artistului, închis în propria limită; *Elegia a doua, Getica* reiterează destinul omului în cuvântul înzestrat cu puteri demiurgice; *Omul fantă – anti-elegia*, nenumărată, are un rol trădător, similar cu acela pe care l-ar fi avut Iuda printre cei doisprezece apostoli la Cina cea de Taină; *Elegia a treia: Contemplare. Criză de timp și iar contemplare* descrie modul specific de a cunoaște în cadrele individualității actului poetic; *A patra elegie. Lupta dintre visceral și real* aduce în discuție lupta care se dă tot pe tărâmul pre-ființei; *A cincea elegie. Tentația realului* reiterează tentația ieșirii în afară, în plenitudinea lumii vii; *A șasea elegie. Afaziia* aduce cu sine ruptura ontologică în fața intrării în cuvânt; *A șaptea elegie. Opțiunea la real* introduce opțiunea făcută în favoarea realului, al cărei câștig este asumarea lui „trăiesc”; *Elegia a opta, Hiperborea* propune o altă opțiune, îndreptând atenția spre contemplarea abstractă; *Elegia nouă, a noua* introduce un alt tip de cunoaștere, respectiv prin intermediul nașterii în cuvânt, sub forma unui ideal de zbor parcă niciodată împlinit; *Elegia a zecea. Sunt*, cea mai puternică sub raportul semnificațiilor filosofice, aduce cu sine cele

șase maladii ale spiritului contemporan reperate de Constantin Noica; în sfârșit, *A unsprezecea elegie* desfășoară opțiunile fundamentale ale subiectului uman în cuvânt.

Apoi, Maria-Zoica Ghițan analizează *Situațiile ontice și atitudinea față de cuvânt în volumul Necuvintele*, care este un volum al excesului în minus, tipic – în termeni noicieni – morfologiei ahoreticului. Exegeta propune, prin urmare, o interpretare care dezvăluie volumul în cauză ca pe „un tot unitar, dominat de un sentiment elegiac, de iubire și de dor pentru imposibilitatea de ființare”, dar și ca pe unul „al ratării, al imposibilității de a fi”. Modelul situațiilor de ființă ilustrează, în cele mai reprezentative poezii, „modul în care cuvântul, în preexistența lui, se răfuiește cu diferitele ipostaze ale verbului *a fi*”. Situațiile ontologice sunt identificate, pornind de la modelul noician din *Șase maladii ale spiritului contemporan*, în perimetrul celor trei secțiuni ale volumului *Necuvintele*, respectiv: Lupta (Ființa neîmplinită: *N-a fost să fie*; Ființa suspendată: *Era să fie*), Jocul (Ființa eventuală: *Va fi fiind*; Ființa posibilă: *Ar fi să fie*) și Cântecul (Ființa intrării în ființă: *Este să fie*). Prin *Necuvintele* sale, Nichita Stănescu a încercat, așadar, să demonstreze că, la nivel poetic, există în noi, ca rostitori ai cuvântului dat, „ceva mult mai adânc decât noi înșine, ceva mult mai adânc decât cuvântul”.

În al doilea rând, Maria-Zoica Ghițan se oprește la *Actul și tensiunea ontologică în poezia lui Cezar Baltag*, așa cum se desprind ele din volumul *Răsfrângeri*. Poezia lui Cezar Baltag – evidențiază exegeta – este o poezie a discontinuității, în care „rolul rostitorului este acela de a recrea, prin intermediul versului, solitudinea esențială a poetului prin răsfrângerea *întru*”. Adică, este – în termeni noicieni – o poezie tipic ahoretică, ce se vrea etică, prin excelență, iar pactul pe care îl face poetul cu cuvântul rostitor nu mai este întru fante de ființă, cum era la Nichita Stănescu, ci întru răsfrângeri ale conștiinței, pornind totodată o incursiune într-o lume a lucidității, tipic ahoretică, în care trebuiau împlinite promisiunile gândului poetic. În fine, volumul *Răsfrângeri* este unul „al aventurii rostitorului, în care poetul, subiect și obiect al acțiunii de ocultare-revelare, bate la poarta Ființei, prin intermediul metaforei, în căutarea Sensului”.

Pe de altă parte, în ceea ce privește *Influența lui Constantin Noica în proză*, Maria-Zoica Ghițan se oprește la proza lui Ștefan Bănuțescu, a lui Mircea Ghițulescu și a lui Eugen Uricaru, subliniind din capul locului că în romanele celor trei prozatori nu găsim nicăieri trimiteri care să expliciteze această influență, că, de altfel, nici în interviurile sau însemnările acestora nu apar referințe noiciene, cum nici Noica însuși nu l-a pomenit vreodată pe vreunul dintre ei. Totuși, exegeta identifică două tipuri de similitudini cu filosoful, și anume: faptul că fiecare a construit un model existențial prin care a vrut să comunice o mare lecție a vieții, apoi faptul că fiecare are pasiunea cuvântului și a infinitelor posibilități de filosofare a acestuia, deși, până la urmă, o inventariere a „tuturor posibilelor asemănări sau deosebiri între cei trei scriitori și filosoful Constantin Noica este imposibil de realizat”.

În ceea ce-l privește pe Ștefan Bănuțescu, exegeta se oprește la romanul *Cartea Milionarului*, care este „romanul iluziilor perfecte și retrospective”, prin intermediul căruia creează un pitoresc proiect utopic, Metopolisul, iar Milionarul este în același timp naratorul, demiurgul și creatorul care deține secretul acestuia. În Metopolis se caută reinventarea condiției prime și originare, iar Milionarul vrea să scrie marea „Carte” a adevărului etern, însă modelul ideal al „Cărții” și, implicit, proiectul Milionarului eșuează: „Milionarul ar fi putut fi un bun general, adică un bun al locului, utilizabil în practica imediată, asimilabil unui univers al descendenței. Dar Milionarul este altul, este cel care rămâne refractar la omogenizarea anticipativă, regresivă sau degresivă, căutând adevărul dincolo de precaritatea și primitivismul realității metopolisienne”.

În cazul lui Mircea Ghițulescu, exegeta se oprește la romanul *Omul de nisip*, care este „romanul tihnei și al siguranței”, „romanul unui destin singular, sigur, cu accente ironice, parodice chiar, dar care poartă în structura lui intrinsecă pecetea unui tragism al existenței”. Ion Herb, personajul principal, încearcă să eternizeze într-o lume a precarităților un monument. Câștigându-și un loc binemeritat în această lume, el are ceva demiurgic, întrucât devine magnetul provinciei Comana, un loc utopic pentru el. Ridică până la urmă monumentul în memoria celor căzuți în război, dar acum încep să apară și fisurile, încât până la urmă monumentul este dărâmat. Ion Herb „face parte din categoria celor câțiva oameni de nisip pe care în viață nimic nu i-a putut opri; s-a stins în explozie, jucând ultima festă destinului”.

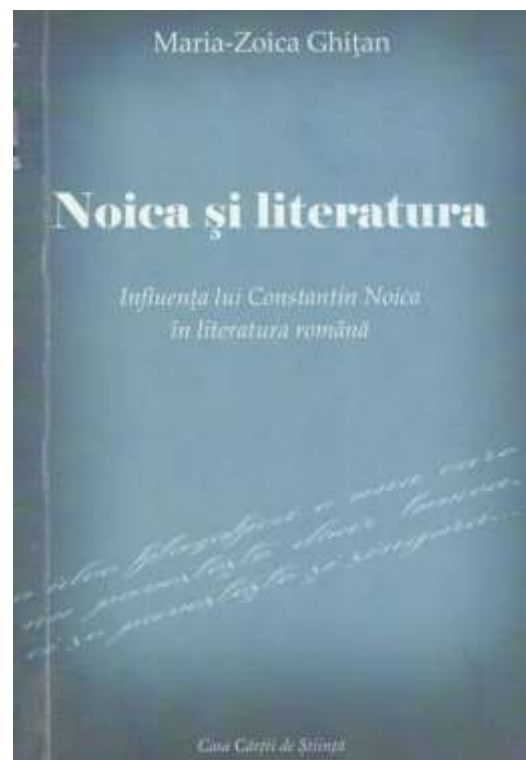
În fine, în ceea ce-l privește pe Eugen Uricaru, exegeta se oprește la romanul *Vladia*, care este „un roman al dedublărilor în care fiecare personaj trăiește acut propria iluzie investită cu puternici indici de realitate”. Vicol Antim, personajul principal, are și el un destin sfâșiat, consacrat la limita dintre realitate și ficțiune, iar Vladia, departe de a fi o utopie, creează mai degrabă universul unei antiutopii, în sensul în care fatalitatea înlocuiește speranța, iar angoasa înlocuiește fericirea. Și aici un proiect utopic, cel al lui Bașaliga, eșuează până la urmă, iar singurul personaj al romanului care se salvează este Vicol Antim.

În sfârșit, exegeta aduce în discuție similitudinile cu proiectul utopic noician, care a fost reprezentat de pedagogia culturalistă identificată prin Școala de la Păltiniș. Astfel, se poate vorbi de influența noiciană asupra celor trei prozatori sub raportul spațialității, dar există și similitudini care stau sub pecetea enigmei

cuvântului. O interpretare la fel de interesantă, în prelungirea celor de dinainte, aduce exegeta și asupra unui alt roman al lui Mircea Ghițulescu, *Oglinda lui Narcis*, care este „romanul unei conștiințe colective și unice, romanul despre cum să scrii literatură și romanul despre cum ar trebui să citești literatura”.

În partea a treia a cărții (*Perioada Păltiniș*), Maria-Zoica Ghițan glosează despre *Arestul cultural și disciplina discipolatului*, concluzionând apoi sub sintagma *Constantin Noica – șansa culturală și literară a unei generații*. În fapt, exegeta face „o incursiune în universul Școlii de la Păltiniș, în jurul maestrului Constantin Noica”, propunându-și să identifice „modulațiile jocului noician și variantele propagării acestui spirit în cultura română”, evidențiind, totodată, că triada „Liiceanu – Pleșu – Noica, cu tangenta Alexandru Paleologu, a fost unică și irepetabilă”, că Noica este „omul excesului în minus care a format caractere, a modelat spirite și a ctitorit din punct de vedere cultural”, că este „singurul filosof român care a întemeiat o școală – Școala de la Păltiniș”. Noica, ahoreticul, după cum singur se autodefinea, este un caz cu totul insolit, inconfundabil și irepetabil în cultura românească: „Victimă, încă din tinerețe, a propriului său trup, refuzând orice titlu și poziție universitară, renunțând la profesorat în favoarea pedagogiei culturaliste, Constantin Noica este, astăzi, un nume în filosofia românească. Pătimaș cititor al filosofiei clasice și împărțășit din sistemele ternare hegeliene, Noica nu a căutat notorietatea niciodată. Refuzând prestigiul academic, s-a retras în liniștea Păltinișului, unde și-a canalizat toate eforturile pentru împlinirea visului său de o viață: o școală de cultură și întâietatea în materie de filosofie. Pentru împlinirea acestui ideal s-a autorat pe plan familial și profesional – a vrut să fie și a și fost un mare filosof”. Iar Școala de la Păltiniș este și ea tot un fenomen insolit și irepetabil în cultura românească. Glosând în marginea acestui fenomen, Maria-Zoica Ghițan evocă ritualul păltinișan pe care îl urmau principalii discipoli ai lui Noica – Gabriel Liiceanu („discipolul obedient”) și Andrei Pleșu („discipolul îndârjit”) –, dar și iradierile păltinișene, prin volumele *Jurnalul de la Păltiniș* (1983) și *Epistolarul* (1987), publicate de Gabriel Liiceanu ori prin eseu lui Alexandru Paleologu, *Amicus Plato sau Despărțirea de Noica*, din volumul *Ipoteze de lucru* (1980). În fine, Maria-Zoica Ghițan aduce în discuție faptul că, în jurul lui Noica au existat două categorii de discipoli: privilegiații (Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Sorin Vieru, Thomas Kleininger etc.) și „năpăstuiții”, în sens pozitiv, care au rămas, însă, prea puțin cunoscuți sau chiar necunoscuți (Augustin Pop, Dorin Ștefănescu, Gabriel Petric, Marius Iosif, Dan Pavel, Traian Ștef, Constantin St. Dogaru etc.). În acest context, exegeta evidențiază, pe de o parte, perspectivele asupra relației maestru-discipol aduse de volumele *Constantin Noica în amintirile unui preot ortodox*, publicat de Constantin St. Dogaru, și *Jarul din zăpada sclipitoare. Revederi cu Noica*, publicat de Gabriel Petric, iar, pe de altă parte, reliefează faptul că putem vorbi chiar de un „mimetism noician”, prin prisma unor volume publicate de Corneliu Mircea (*Ființă și conștiință, Discurs despre ființă, Cartea ființei*) și Constantin Barbu (*Rostirea esențială*). În fine, o concluzie acoperitoare asupra acestui fenomen ar fi aceea că, prin Noica „o generație de tineri a redescoperit soteria prin cultură”, iar aceasta este „șansa culturală și literară a unei generații care are misiunea extrem de dificilă de a face popasuri pe drumul gândirii și de a medita asupra cuvântului dat”. În plus, „Din Noica – conchide exegeta – va rămâne [...] ideea modelului ancorat într-un *dincoace* al generațiilor trecute și un *dincolo* al generațiilor viitoare”.

Cât privește rostul și finalitatea volumului *Noica și literatura. Influența lui Constantin Noica în literatura română*, este suficient să reproducem o subliniere făcută în prefață de Ion Simuș, și anume: „Relevanța științifică a lucrării Zoicăi Ghițan este incontestabilă, ea marcând și un gest de pionierat exegetic la noi, întrucât nu mai există în critica academică românească o altă lucrare care să sintetizeze, cu eleganță și probitate filologică deosebită, cu finețe și har, influența lui Constantin Noica în literatura română, în al cărei context autoarea și-a asumat cu generozitate un demers interdisciplinar pilduitor, care are meritul de a sincroniza nu numai literatura și filozofia, dar și alte domenii care țin de sintaxa intertextuală a temei”.

Romanul feminin românesc contemporan Diana Dobrița Bîlea – *De ce iubim?*

Titi DAMIAN

Titi Damian

Proza română contemporană dă tot mai multe semne de învigorare, îmbogățindu-se cu noi teme, dar și cu noi autori și autoare. Cea mai nouă și cea mai viguroasă dintre teme este aceea care abordează tot mai insistent destinul românilor plecați la muncă în străinătate, în special în Italia. Vor fi multe scrieri pe această generoasă temă, însă eu am parcurs câteva romane excelente – din punctul meu de vedere – și am argumentat, la momentul potrivit, această afirmație. În ordine, este vorba despre romanul *Scrisori ne-trimise* al scriitoarei ialomițene Florentina Loredana Dalian, dar și al consacratului autor Ion Fercu, *Audiența*, pe ale căror cărți am avut onoarea să le comentez. Urmează acum romanul *De ce iubim?* al constănțencei Diana Dobrița Bîlea, apărut la Editura Ex Ponto, Constanța, 2015, 284 p., după ce a apărut în italiană sub numele *Perche amiamo?*, la o editură din Sicilia, în 2012, după cum ne informează Ion Roșioru în postfața romanului.

Romanul debutează călinescian (adică balzacian), în sensul că autoarea își adună personajele împreună, într-o frumoasă duminică siciliană, *la masa tăcerii*, după cum avea să definească întâlnirea săptămânală a celor 17 românce, *badante* în Italia (în nomenclatorul italian al profesiilor, *îngrijitoare de bătrâni*). Cutuma era să nu se pomenească despre bătrâni, despre suferințele cotidiene sau despre problemele cu italienii. Întâlnirea se vrea a fi o terapie care să contracareze problemele cu care se confruntă, în special dorul de casă, firesc resimțit, în sensul că necazurile pot fi mai ușor învinse în grup decât individual. De data aceasta, își propuseseră să discute despre fericirea în iubire. Întrebarea o pusese mai tână și talentată Elena Damaschin, iar răspunsul avea să vină eseistic și foarte bine argumentat de la mai experimentata Laura Matei – se pare lidera grupului – aducând ca argument suprem celebra propoziție a lui Preda, inspirat și el de Apostolul Pavel: „Dacă dragoste nu e, nimic nu e”. Totodată, ea insistă și asupra trăirilor care pot defini dragostea: „binele posibil fără margini de simțire; fiorul mai puternic decât egoismul; starea de suflet în care, uneori, noi înșine nu avem loc, ci doar persoana iubită” (p. 7). Bineînțeles că întrebarea a suscitat numeroase opinii care veneau dinspre lungul șir de nume feminine: Ana, Mariana, Veronica, Marina, Adriana, Valentina, Ramona etc., argumentate de citate din autori precum Apostolul Pavel, Pablo Neruda, Sf. Augustin, Epictet, Octavian Paler, părintele Stăniloae, Victor Hugo, nume suficiente pentru a dovedi că erau niște femei instruite și, după cum avem să aflăm, multe dintre ele cu un liceu absolvit sau cu facultatea terminată ori în curs de finalizare. Desigur că întrebarea „De ce iubim?” naște firesc și contraîntrebările: „De ce suntem iubiți?”, „Să iubești ori să fii iubit(ă)?”. La aceste întrebări vin cu argumentul dumnezeirii, desigur nuanțate, cei doi oaspeți bărbați sosiți, Cristian și Marian, care nu numai că animă discuția, dar primul avea să joace un rol important în destinul uneia dintre femeile din grup. Discuția este din ce în ce mai însuflețită, iar întrebările nasc alte întrebări: „De ce suntem nefericiți când nu iubim și fericiți când iubim? Dar ce facem cu omul pasional, cu disperarea sa când iubirea nu-i este împărtășită?”. La un moment dat, Laura are o revelație ascultându-l pe Cristian: „Vorbești foarte frumos despre Dumnezeu!”.

Scriitoarea creionează două figuri feminine din acest grup ce vor deveni protagonistele unor povești de dragoste în miezul cărora este implicat destinul. O face cu o mână sigură, dovedindu-și talentul portretistic: „Laura era o femeie de 40 de ani, palidă, cu trăsături tinerești și cu un inconștient surâs trist ce părea să nu-i dispară niciodată de pe buze. Dar avea mereu ochii strălucitori, undele lor verzi trădau căldură și inteligență”. (p. 9). Desigur că se va opri, pe parcurs, și asupra chipului altor badante, cum este acela al Anei, văzute dinspre percepția lui Cristian: „O femeie trecută de 50 de ani, roșie ca un măr, cu părul de foc, puțin cam plină, cu trăsăturile rotunde. În ciuda faptului că nu exista niciun surâs pe buzele ei, părea să râdă încontinuu. Iradia o satisfacție interioară vecină cu fericirea”. (p. 10). Cealaltă viitoare protagonistă, Elena, va beneficia și ea de o tușă care dovedește faptul că autoarea

știe să citească în adâncul sufletului personajelor sale. Elena era mezina grupului: „*Avea 22 de ani, un chip frumos, ochii albaștri și gesturile moi, îngreunate de amintiri. Chiar dacă visele ei juvenile și percepțiile despre dragoste îi fuseseră zdruncinate, reușea să alinieze propria durere la eventualele suferințe ale celorlalți, propriile speranțe și așteptări la speranțele și așteptările tuturor*”. (p. 8).

De asemenea, mediul social, spiritual și geografic în care badantele românce sunt nevoite să se integreze este pictat cu o ușoară duiosie și nostalgie, marcând apropierea sufletească de mediul Cataniei: „*Era o frumoasă duminică de decembrie, una dintre acele zile siciliene când Etna și Marea Ionică își unesc parfumul deasupra Cataniei. Rațele dulci ale soarelui făceau să strălucească pe fețele trecătorilor surâsuri calde. Solari, volubili, energici, catanezii ieșiseră și se bucurau de această zi de sărbătoare*”. (p. 13).

Spre finalul întâlnirii, Elena îi surprinde cu un eseu despre fericire, despre suferință și speranță, al cărui final dovedește experiență trăită și maturizare. Tot ea le va face surpriza să le recite o poezie proprie, al cărei final debordează de optimism: „*O să vină cineva într-o zi, mă întreb, / să-i țeasă fâșiile rămase din ani / netrăite / într-un fluture tânăr?*” (p. 17). O poezie care stârnește emoție, dar este și premonitorie pentru destinul ei și al Laurei. Cu mare subtilitate, autoarea notează: „*În acea secundă, Cristian o fură cu coada ochiului pe Laura. Constată că surâsul ei dulce și trist este acum mai plin. O clipă mai târziu, simți un fior străbătându-i pieptul*”. În același timp, urmărește și chipul femeii: „*Nicio umbră nu acoperea lumina ochilor și a surâsului ei*”. (p. 18).

În final, badantele pleacă în grabă către casele bătrânelor pe care îi aveau în grijă, promițându-și pentru duminica viitoare o discuție despre Dumnezeu.

De aici încolo, se derulează două povești de iubire care, dezvoltate, ar putea avea statutul de romane separate, într-atât de bine sunt încheiate. Prima este a Laurei Matei – o badantă a cărei muncă stă sub semnul sacrificiului –, o poveste de dragoste târzie, dar până la urmă împlinită. Laura a trăit în România, alături de fostul ei soț o singurătate în doi. De aceeași singurătate se lovește și în Sicilia în compania unei bătrâne capricioase, pe deasupra aproape oarbă și diabetică, trebuind să-i satisfacă toate capriciile 24 de ore din 24. Totuși, destinul o ia în primire pe Laura, făcând din ea o luptătoare, dar și o altruistă, care trece printre naționali drept mama răniților sufletește, ajutându-le pe românce să-și găsească un loc de muncă, împrumutându-le bani sau dându-le măcar un sfat sincer și înțelept. Cristian Marinescu, „un personaj de tragedie clasică” (I. Roșioru), dedicat întru totul credinței în Dumnezeu, o iubește, dar și mai mare-i este iubirea pentru Dumnezeu. Îi lasă Laurei o mare avere, cu condiția să se întoarcă în țară, să se căsătorească și să aducă pe lume măcar un copil. Până la urmă, Laura se va căsători cu avocatul Andrei Pascu, cel care se va ocupa de împlinirea donației. Povestea nu are doar aspectul acesta linear, căci Laura are de făcut față unei situații dilematice, fiind obligată să aleagă între frumosul infirmier italian Roberto, pe care îl iubește și care o iubea sincer, și Cristian, cel plecat întru totul, trupește și sufletește, spre lumea fără de întoarcere a credinței.

Cealaltă poveste de iubire este cea a mult mai tinerei Elena Damaschin – studentă la Litere, având certe calități literare, dar fără experiența vieții. Își pierde slujba ca badantă, deoarece bătrâna ei murise, dar îi lăsase un inel, și este angajată la Firenze, în Toscana, la restaurantul unui german căsătorit cu româncă Ramona. Frumoasa, inteligenta și volubila Elena este admirată de studentul italian Andrea, care studiază fizica în S.U.A., dar și de Flavio Sandrelli. Numai că, acesta din urmă, spre care înclină Elena, aparține aristocrației italiene, fiind refuzată de părinții bărbatului pe care îl iubește. Aceștia o preferau pe italianca Lorella, cu care era logodit de opt ani fiul lor. De aici încolo, scriitoarea se dovedește a realiza o interesantă analiză psihologică, urmărind trăirile celor doi îndrăgostiți care aveau de făcut față unor acute stări dilematice. Flavio trebuia să aleagă între răbdătoarea Lorella, deja însărcinată, desigur acceptată de părinții lui, și româncă Elena, iubită de el. La rândul ei, și Elena își făcea procese de conștiință. Mai mult, dragostea băiatului se dovedește foarte trainică, din moment ce el o ajută pe Elena să treacă peste o depresie psihică provocată de încercarea de viol a unor români. De dragul ei, Flavio învață limba română, savurează poeziile lui Nichita Stănescu, o însoțește pe Elena în România, unde va participa la înmormântarea bunicii iubitei. Bătrâna Teodora, pe patul de moarte, îi lasă moștenire un talisman care s-o apere de necazuri.

Și în această poveste de dragoste, destinul calcă pe urmele protagoniștilor și va dezlega nodul gordian. Deplasându-se împreună pe o motocicletă spre spitalul unde era internată Lorella, Flavio și Elena au un accident groaznic de motocicletă, în urma căruia el moare, fără să știe că și Elena poartă în pânțele pe fiul său. Așadar, o situație inedită, adică încă o dilemă, de data aceasta a mamei lui Flavio și a celor două logodnice, care trebuia rezolvată. Înțelepciunea maturității își spune cuvântul. Bunica își recunoaște pe cei doi nepoți. Apare încă o dilemă pentru Elena: să nască feciorul lui Flavio în România ori să rămână în patria tatălui? Asemenea anterioarei povești de dragoste, și aceasta se sfârșește optimist: „*Vitorio Sandrelli dorea s-o întâlnească mâine împreună cu soția sa Cristina. Îi dădeau dreptate, fiul lui Flavio era și fiul lui și, ca urmare, o acceptau cu recunoștință și fără niciun resentiment în sânul familiei. [...] Bruscu, multe temeri dispărură în neant. În liniștea blândă a camerei, multe vise îi luminau fereastra*” (p. 270), notează autoarea, spre satisfacția cititorului, care aștepta deznodământul.

Există, între cele două povești de dragoste, cel puțin două asemănări: personajele trăiesc stări dilematice puternice, ambele se sfârșesc fericit, dar fiecare dintre cele două protagoniste române au destinul de partea lor, concretizat în câte un înger păzitor: Laura Matei pe Cristian, iar Elena Damaschin pe Andrea. Mesajul poveștilor este simplu: lupta pentru fericirea în iubire nu trebuie abandonată. Iubirea înseamnă și purificare prin suferință. Indirect, autoarea îl obligă și pe cititor să răspundă la întrebarea din titlu. Câți cititori, tot atâtea răspunsuri, căci, desigur, fiecare va fi obligat să-și compare propriile experiențe cu acelea ale personajelor.

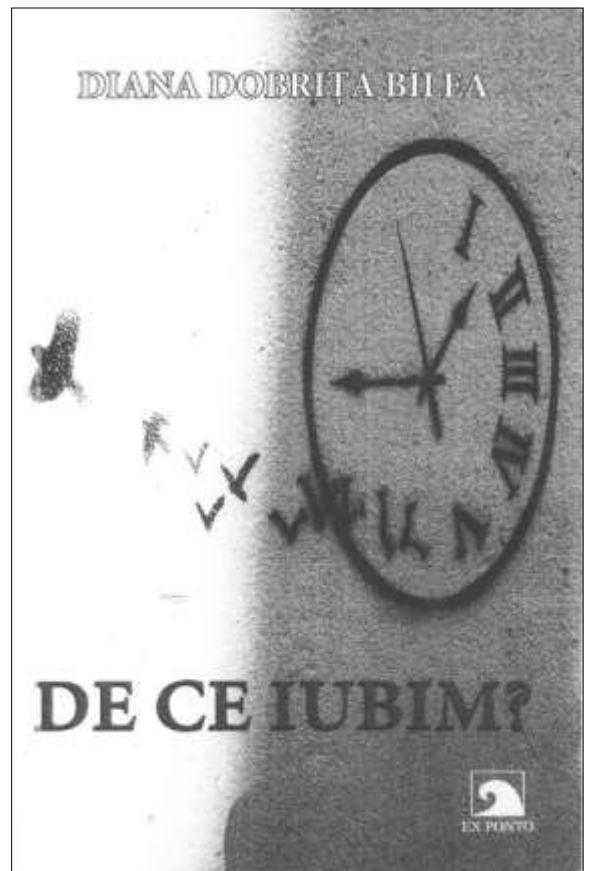
Romanul se încheie rotund, simetric. Grupul de române, desigur, acum transformat, se adună în continuare. Liderul este acum Aneta, în locul lui Cristian apare un alt bărbat, Vasile. Toți se bucură la vestea că Laura este însărcinată. Oftatul Mariei le aduse aminte că trebuie să discute acum despre singurătate. Ea oftase, de fapt, pentru că soțul său, rămas în țară, o trădase. Altă dilemă: să se întoarcă acasă, ar fi devenit o piedică și o dușmancă pentru el. Să-l trădeze cu un italian, riscă să devină fără conținut întrebarea „De ce iubim?”. Ei descoperiră că în grup apăruse încă o badantă, *fata fără nume*, în spatele căreia descoperim mesajul cărții prin vocea naratoarei, al cărei glas „*susură ca un pârau cristalin de la poalele munților, făcând să izburcească în aer parfumul ierbii și să se audă foșnetul pădurii*”. Sună ca o maximă care rezumă întreg conținutul emoțional și moral al romanului: „*Cuvântul potrivit este împreună. Omul este o ființă dependentă mereu sufletește de o altă ființă. Nu e întreg decât numai în cuplu sau în grup, prin schimbul reciproc al sentimentelor de iubire*”.

Diana Dobrița Bilea este o scriitoare inteligentă. Dacă s-ar fi mărginit numai la relatarea celor două povești de iubire, cartea n-ar fi fost decât una banală, ca multe alte dulcегării de dragoste scrise de femei. Romanul are consistență, atât prin fundalul, cât și prin fundamentul solid al prezentării profilului spiritual al poporului român, dar și al italienilor, în speță al catanezilor. Posedă știința analizei lucide a istoriei românilor, a situației lor actuale, adică a colapsului economic și moral în care se zbate țara din cauza proastei administrări a economiei naționale. Privește cu un ochi lucid, de cunoscător, din interior, și situația românilor din peninsulă, dovedind că muncile lor stau sub semnul sacrificiului, iar consecințele plecării lor din țară înseamnă destrămări de cupluri, sinucideri, precum cea a fetiței Adrianei, copii abandonati, droguri, alcool.

În pagini de mare fior și de mare densitate surprinde și portretul badantei: „*O badantă este o pasăre închisă în colivie. La fiecare 7 zile primește permisiunea să iasă. Aproape uită să zboare. Aripile uită să zboare și nu mai este capabilă să se bucure de libertatea zborului. Când își mai revine, spre seară, trebuie să se întoarcă în colivie pentru alte șapte zile. Drumul de întoarcere este cel mai greu de parcurs*”. (p. 51). Câteodată se aude câte o răbufnire: „*Spălăm părinții altora la fund și pe ai noștri îi lăsăm să moară singuri. Ne uităm să câștigăm un ban mai repede, fir-ar banul al dracului, să fie!*” (p. 70). Pe undeva scapă întrebarea tulburătoare a cărții: „*Unde este baza României de mâine?*”. O întrebare care conține, comprimat la extrem, statutul României de azi.

Pagini întregi fac un proces necruțător comunismului, prin prezentarea privațiunilor de tot felul îndurate de către români (pp. 33-35), dar și un portret spiritual al românilor de o mare profunzime și acuratețe (pp. 113, 129). Autoarea nu cade într-o interpretare fatalistă ori răzbunătoare, ci face una lucidă, ceea ce întregeste fiorul patriotic transmis, mai ales că se dovedește o bună cunoscătoare a istoriei noastre.

Trebuie observată și dimensiunea etnografică a romanului. Sunt excelente scenele legate de moarte la români – ritualul înmormântării bătrânei Teodora, dar și scena nunții Laurei cu Andrei, realizată după toate detaliile ceremonialului. De asemenea, atenuează prejudecățile despre țigani, aducând în prim-plan un rom de treabă care salvează o româncă din ghearele proxeneților. Observații fine și realiste descoperă cititorul, în egală măsură, și despre italieni, în general, dar și despre sicilienii, în special. Printre povești și reflecții, autoarea scapă și pagini de frumoasă poezie, de exemplu primul sărut dintre Flavio și Elena: „*Ființele lor alergară pe drumul luminos al sufletului și se întâlniră într-o îmbrățișare ce făcu să le vibreze inimile*”. (p. 84).

Pe lângă dimensiunea eseistică a romanului, cititorul descoperă și numeroase scânteieri reflexive, izvorâte dintr-o profundă experiență de viață, lucru rar printre prozatoare, ceea ce conferă romanului și mai multă consistență:

„Esența lui Dumnezeu este înăuntrul nostru”. (p. 44).

„Tristețea este un sentiment peren, nu o pierdem nici măcar în timpul stării de fericire”. (p. 56).

„Natura primă a vieții omului este nisipul. Doar Dumnezeu este indestructibil. Numele Lui trebuie să constituie rațiunea noastră de a trăi, pentru că aspirăm la eternitatea Paradisului”. (p. 75).

„Îndrăgostiții fac lumea frumoasă. Trebuie să le fim mereu recunoscători”. (p. 136).

„Prezentul lucrurilor trecute este memoria; prezentul lucrurilor prezente este vederea; prezentul lucrurilor viitoare este așteptarea”. (p. 174).

În finalul romanului, la o primă reflecție asupra lecturii, cele două povești de dragoste apar cititorului doar ca un pretext oferit de autoare pentru a prezenta un tablou amplu al vieții româncelor dincolo de granițele țării, de a trage, dacă mai era cazul, un semnal de alarmă nu asupra situației lor, așa cum ne-am fi așteptat, ci un prilej de meditație asupra destinului țării acesteia greu încercate. O incursiune în prezentul României, făcând un ocol prin Italia, tocmai pentru a surprinde, prin comparație, condiția și specificul conaționalilor. Un roman critic-ponderat, lucid, asupra realităților sociale românești, un roman cu accente etnografice și istorice, în termeni de azi, un roman al experienței, cu multiple și subtile valențe patriotice.

Stăpână pe condei, autoarea are deja un stil format, cu o exprimare limpede, lucidă, de multe ori esențializată prin maxime și eseuri, cu portrete și descrieri reușite. Stilistic, aduce și o mică inovație: înlocuiește semnul dialogului cu ghilimelele, fapt ce-l ține pe cititor mai aproape de text. Toate acestea îi conferă statutul de scriitoare viguroasă, cu spirit de observație și cu mult talent.

Nu o cunosc personal pe autoare. Privesc, vreau să zic contemplan, fotografia de pe coperta patru a romanului. Apare așa cum mi-am închipuit-o, citind romanul, în ipostaza Laurei. Poziția ei indică un corp în mișcare fermă, un chip hotărât să lupte, să izbândească, să ia viața în piept. Privește drept înainte. Calcă pe urmele destinului de talentată scriitoare.

De ce iubim? – un roman tulburător cu accente tragice despre dragoste, despre fericire, despre solidaritate, despre singurătate, despre România de ieri și de azi, dar optimist în esența lui morală. În această privință, mă asociez întru totul aprecierilor criticului Ion Roșioru: „Paradigma romanului feminist va fi mai bogată cu un titlu de care ar fi totalmente nedrept să se facă abstracție”.

Un nume viguros de care vom mai da în proza feminină românească de azi: Diana Dobrița Bilea!

Comunitatea dispărută : germanii din România între anii 1945 și 1967

Autor: Laura Gheorghiu, București, Editura Tritonic, 2015, 597 p.

Diana FILIP

„Am scris această carte în semn de respect și admirație față de comunitatea germană din România, a cărei prezență în Transilvania timp de opt secole și în regiuni precum Banat, Bucovina și Basarabia pe durata a două secole a fost întreruptă în mod brutal de către regimul comunist instaurat cu sprijin sovietic în martie 1945. Prin reîntoarcerea etnicilor germani pe meleagurile de unde au venit strămoșii lor, România a suferit o pierdere ireparabilă, comunitatea germană fiind purtătoarea unor valori și a unui model de civilizație care astăzi ne lipsesc”.

Acestea sunt cuvintele Laurei Gheorghiu, autoarea acestei lucrări de referință care privește destinul comunității germane din România, dar și istoria contemporană a României.

Comunitatea dispărută este o carte foarte bine documentată, necesară, atât publicului larg, cât și cercetătorilor, deoarece tratează foarte bine situația comunității germane din România din primele două decenii de după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, analizând cauzele care i-au constrâns pe etnicii germani să părăsească România. Dacă, în 1930, în România erau înregistrați 745.000 de etnici germani, după nici un sfert de veac mai târziu numărul acestora scade la 384.700, iar în perioada 1960-1989 alți peste 200.000 de etnici germani părăsesc Republica Socialistă România.

Cele cincisprezece capitole ale cărții corespund celor cincisprezece decade din istoria postbelică a comunității germane din România. Primul capitol prezintă situația comunității germane din România după evenimentele din 23 august 1944, până la începutul anilor '50. O perioadă dramatică, în care au fost luate măsuri represive împotriva etnicilor germani.

În capitolele II-IV autoarea ne relatează drasticele măsuri luate de autorități pentru distrugerea tradiționalei solidarități a comunității germane. Dizolvarea Grupului Etnic German și preluarea bunurilor administrate de acesta în proprietatea statului echivalează cu pierderea controlului asupra patrimoniului comunității germane. De asemenea, sunt dispuse internări în lagărele de muncă, în special în cazul persoanelor care făceau parte din elita comunității germane din România. În 1945 are loc deportarea în Uniunea Sovietică pentru *munca de reconstrucție*. Legea reformei agrare din martie 1945 deposedează populația germană de case, terenuri și îi obligă pe locuitorii satelor în care locuiau în mod compact etnici germani să își părăsească localitățile natale, în căutarea unui loc de muncă.

În capitolul V se amintește despre importanța Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană din România în păstrarea identității și solidarității în mijlocul comunității germane.

Capitolul VI tratează perioada anilor '50, marcată de măsurile represive ale regimului (deportarea șvabilor în Bărăgan).

Capitolele VIII-IX ne prezintă „toleranța” autorităților române în ceea ce privește plecarea persoanelor în vârstă ale căror copii se află în R. F. G. și a rudelor de gradul I (părinți, copii) pentru reîntregirea familiei. Întreaga cheltuială fiind suportată, bineînțeles, de cei în cauză și nicidecum de stat.

Capitolele XI-XV urmăresc derularea evenimentelor între anii 1960 și 1967. În acest interval se remarcă o deschidere în relațiile dintre România și R. F. G. Numărul cazurilor de reunire a familiilor începe treptat să crească, în special al celor care se stabilesc la rudele lor aflate în R. D. G. Pe acest fond, guvernul de la Berlin aduce tot mai multe reproșuri la adresa R. P. R.

Meritul inedit al acestei lucrări constă în faptul că Laura Gheorghiu a cercetat cu acribie fondurile din arhiva Ministerului Afacerilor Externe din București care conțin informații relevante privind relațiile cu cele două state germane, R. F. G. și R. D. G.

De asemenea, la redactarea lucrării au fost consultate enciclopedii, albume documentare, dicționare, culegeri și volume de documente, dar și lucrări de specialitate care tratează problema etnicilor germani din România.

Meritul incontestabil al autoarei este acela de a reuni toate aceste informații extrem de valoroase despre comunitatea germană din România. Ușurează munca, individuală, de cercetare a multor pasionați de acest capitol din istoria țării noastre.

55 predici

Mugur VOLOȘ

Cel puțin două pot fi poziționările față de predica din cadrul unei slujbe bisericești. Spun „cel puțin două” atitudini fundamentale, deoarece ar putea exista și situațiile extreme ale indiferenței sau aversiunii. Pe de o parte, există o serie de oameni obișnuiți, dar și teologi, care consideră că predica ar fi un apendice, un artefact, un potențial obstacol în mântuire, distrăgând atenția de la rugăciune și participarea efectivă la liturghie a credincioșilor. Alții consideră că, dimpotrivă, predica este acea parte a slujbei care-i conferă acesteia originalitate. Restul ritualurilor și al rugăciunilor ce fac parte dintr-o slujbă bisericească se desfășoară după același tipic, respectând aceleași canoane, zeci și sute de ani de-a rândul.

Consider că dacă n-ar exista predica în cadrul slujbei, aproape că ar fi indiferent la ce biserică am merge, sau ce preot ar sluji. Dar predica îi conferă unicitate slujbei și reprezintă – cred că nu doar pentru mine – principalul criteriu ce ne-ar putea determina în alegerea unei anumite biserici și a unui anumit preot. Predica îi permite slujitorului bisericii să modeleze caractere, punându-și oarecum amprenta asupra formării spirituale a enoriașilor. Desigur, și în acest context gusturile diferă dar, în ce mă privește, am preferat întotdeauna predicile rostite de către preoți cu o solidă pregătire profesională și cu o bogată experiență spirituală. Nu neapărat predicile în care preotul caută a impresiona audiența prin hermeneutici subtile sau făcând paradă de neologisme ori de termeni teologici, căci există și predici plăcute rostite într-un limbaj simplu, accesibil oricui (întrucât sunt rodul unor experiențe personale, autentice).

Cartea publicată recent la Editura Cromatica din Baia Mare de către părintele profesor Radu Dorin Micu, *55 de predici*, reunește o serie de predici duminicale ce întrunesc calitățile pe care le aminteam mai sus: profesionalism și autenticitate. Ele sunt bazate pe o solidă formație intelectuală, desăvârșită prin lecturi alese, din cele mai diverse. Deși sunt rostite de la amvon într-un limbaj accesibil, se întrevide în fundal amplă deschidere culturală. Aș îndrăzni să vorbesc chiar despre ecumenismul bine dozat al părintelui Micu, rezultat al filtrării celor mai diverse lecturi hermeneutice prin propria-i rațiune, pornind de la presupuziția că, în fond, toate hermeneuticele creștine aspiră spre o înțelegere cât mai deplină a mesajului hristic. De asemenea, cele 55 de predici certifică autentice trăiri și experiențe, simțind că în spatele învățăturilor transmise de către părintele Dorin Micu nu stau cunoștințele seci, mesajele sapiențiale sau moralizatoare livrești, cu caracter formal, dogmatic, ci, în primul rând, adevăruri trăite și trecute prin filtrul propriei gândiri. Prin urmare, am putea vorbi despre dubla lor întemeiere: atât una obiectiv-culturală (vezi referirile la diverși teologi răsăriteni și apuseni, dar și la istorici, filosofi, romancieri sau esești: Georges Bernanos, Mihai Rădulescu, Mahatma Gandhi, Milan Kundera, Jean-Paul Sartre, Andrei Pleșu etc.), cât și una subiectiv-existențială (expresie a unei personalități originale).

Culegerea de predici începe cu aceea din Duminica a XXXIII-a după Rusalii, numită și Duminica Vameșului și a Fariseului, după Evanghelia care deschide ciclul liturgic al Triodului. Predica aduce cu sine o mare provocare pentru personalitățile trufașe, care tind să se compare și să se supraaprecieze în mod constant în raport cu semenii. Descoperim, la sugestia părintelui, cât de riscantă este această comparație și cât de ușor se cade „în capcana unei imagini de sine retușate și, evident, pozitive”. Poziționarea corectă în raport cu semenii ne orientează adecvat și în raport cu Dumnezeu, în rugăciunile ce le formulăm, căci „rugăciunea este cel mai bun «revelator» [...] al stării duhovnicești a omului (spune-mi *cum te rogi* ca să-ți spun *cine ești*)”. Pe parcursul celor *55 de predici* părintele Micu ne vorbește, de fapt, numai despre credința creștină autentică, credință ce presupune: „[...] în primul rând *dragoste, compasiune, solitudine, receptivitate* față de nevoile aproapelui”. Iar într-una din predicile care încheie volumul, predica din Duminica dinaintea Botezului Domnului, aflăm și calea pe care trebuie să pășim pentru a ajunge la această credință, ceea ce vechii greci numeau *metanoia*, proces ce implică o transfigurare a personalității noastre, „[...] *refacerea și prefacerea* vieții, reînnoirea minții și a inimii, transformarea radicală a întregii personalități”.

Culegerea omiletică semnată de către preotul Radu Dorin Micu ar putea, foarte probabil, să îi slujească oricărui aspirant într-ale preoției. Ea este însă, fără îndoială, o carte care edifică, lămurește, întemeiază sau consolidează credința creștină în spiritele fragile, ezitante, rezervate, leneșe ori insensibile, așa cum sunt cele ale noastre, ale mirenilor obișnuiți. De asemenea, lucrarea se înscrie pe linia firească a lucrărilor de factură creștin-ortodoxă publicate anterior de către autor: dialogurile cu Dan Ciachir sau selecția de învățături de credință din predicile Preasfințitului Justinian.

Secolul meu scurt de Mircea Malița

Doru SICOE

Cel mai ilustru orădean în viață, diplomatul, ministrul, scriitorul, academicianul Mircea Malița și-a publicat memoriile în anul 2015. Cartea a dispărut destul de repede din librăriile orădene – nu și de pe internet! –, deși e vorba de un volum impresionant, de fix 800 de pagini, și cu un preț pe măsură. Este un volum legat, cartonat și supracopertat, purtând titlul *Secolul meu scurt*, ce a apărut la Editura RAO, din București, orașul actual de reședință al autorului. Volumul este împărțit în 10 capitole, având fiecare numeroase subcapitole, fiind deci ușor de parcurs. El se încheie cu o „Scurtă cronologie”, „Glosar de nume”, „Lista cărților publicate în limba română” și „Lista cărților publicate în limbi străine”.

În afară de nararea vieții sale pe mai tot parcursul secolului XX, cu evenimentele naționale și internaționale care l-au jalonat și care sunt incluse, autorul face o serie de portrete oamenilor extraordinari pe care i-a cunoscut și cu care a lucrat. Margaret Thatcher, premierul britanic, este un exemplu, „doamna de fier” prețuindu-l în mod aparte pe orădeanul nostru și aplecarea lui către transmiterea eficientă a cunoașterii către tânăra generație. Conlucrarea de decenii cu Virgil Cândea, pe care directorul Malița l-a descoperit ca tânăr absolvent angajat la instituția sa, Biblioteca Academiei R. P. R., în 1950, a avut ca rezultat o seamă de realizări cultural-istorice absolut remarcabile. Una dintre acestea a fost descoperirea în 1984, de către Cândea, într-o bibliotecă americană, a manuscrisului latin al *Istoriei creșterii și descreșterii Imperiului Otoman* scrise de Dimitrie Cantemir, o lucrare extrem de importantă pentru diplomația occidentală din acele vremuri. Mircea Malița era pe atunci ambasador în S. U. A., foarte bine văzut de președintele Ronald Reagan. „Cred că după Iorga, prestigiosul nostru istoric, numai Cândea poate concura la un universalism atât de cuprinzător”¹, consideră Malița. Această cuprindere a universalismului trebuie să-i fi dat ideea ca, la sfat cu Malița despre vizita lui Ceaușescu în Libia, să propună un cadou necostisitor, dar neprețuit pentru Gaddafi: *Coranul* în limba română! Fusese tradus pentru a fi combătut de Biserica Ortodoxă. Trebuia scoasă introducerea și volumul îmbrăcat în piele verde, pentru a-l face un cadou excepțional. Rezultatul: „Gaddafi, destul de sobru și înțepat, îl primește pe președintele român. Acesta îi prezintă drept omagiu cartea. – *Ce carte e asta? – Coranul*, îi răspunde Ceaușescu. În limba română. Uimită, gazda ia în mână *Coranul*, îl deschide, se apleacă, îl sărută și rămâne așa, ca electricizat. Când revine la poziția inițială e alt om. Deschide mâinile larg și așa va face tot timpul, semnând contracte după contracte: șosele, explorări petroliere cu specialiști români, fermă de berbecei, export-import, ambasade și reprezentanțe economice în ambele capitale. Din punct de vedere economic, nu existase un summit la nivelul acestuia din 1974”².

Volumul are, în prima sa parte, multe pagini despre Oradea și Bihor, noțiuni geografice și culturale sub care crește tânărul Mircea. Născut chiar în Oradea, în 1927, el își avea rudele prin județ. Spre sfârșitul anilor '30, este elevul prestigiosului liceu „Emanuil Gojdu”, coleg mai mic al altui orădean celebru, Ovidiu Drimba. L-a prețuit în mod deosebit pe directorul Teodor Neș, pe care noi, astăzi, îl știm ca autor al remarcabilului volum *Oameni din Bihor*. Următorul director, bucovineanul Mauriciu Catana, doctor în ortodoxie, îi va rămâne în amintire cu un act brutal și oarecum exotic. „Câțiva elevi din clasele superioare au fost denunțați pentru faptul că au frecventat un bordel al Oradiei. Cum scria Molière: *Quelle crime abominable!* Catana nu numai că i-a pedepsit cu eliminări de toate gradele, dar a convocat întregul liceu în curtea mare, în care elevii așezați ca soldații, în careu, ascultau înfierarea abaterii de la morală și pedeapsa exemplară a câtorva elevi din clasele mari, aliniați ca la tribunal când se citeau sentințele. Reacția celor mari a fost de solidaritate cu făptașii, iar cei mici, deși speriați, doreau să știe mai clar ce au căutat ei la locul blestemat de Catana”³...

Primele semne ale maturizării credem că stau în întrebările despre sine însuși, ce apar acum. „În acești ani liceeni de la Oradea am început reflecții amare asupra persoanei care se forma din copilăria ce se apropia de sfârșit. Eram plin de îndoieli și îngrijorare. *De ce nu mi se trezește niciun talent, nicio pasiune, nicio chemare?*”. Poate că secretul viitorului stă în întâmplarea istorisită câteva rânduri mai încolo.

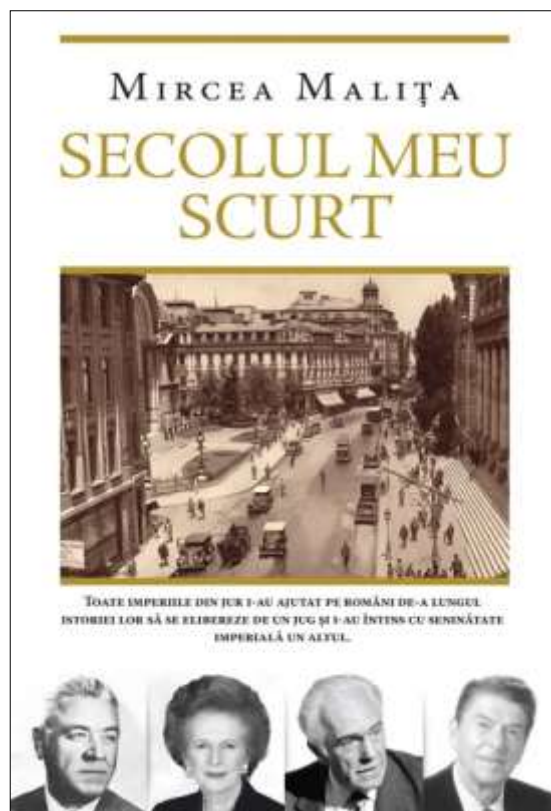
¹ Mircea Malița, *Secolul meu scurt*, Editura RAO, București, 2015, p. 658.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 74.

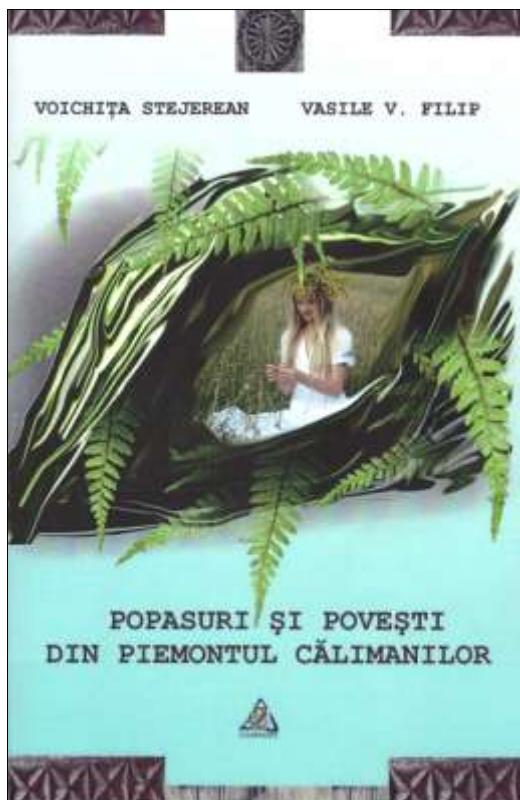
„Priveam în jur și eram martorul unor apariții neobișnuite de talent artistic. Un coleg, Ghiță Tobias, devenit Tobias (personaj biblic), era desenator perfect și poet veritabil. Venea dintr-o familie săracă, de la marginea orașului. Mă împrietenisem cu el. Într-o zi mi-a spus că părinții îl vor retrage de la liceu, fiindcă nu aveau mijloace de a-l ține acolo. Plănuiseră să-l dea ucenic la un atelier al armatei. *Imposibil, mi-am zis eu. Tobi la ciocan și strunguri?* Nu obișnuiam să-i formulez cereri unchiului Gusti (primarul Oradiei – n.n.), dar mi-am luat inima-n dinți și l-am rugat să intervină la internatul ortodox Jiga și să-i dea o bursă de elev acolo, ceea ce însemna întreținerea asigurată pe mai mulți ani. Gusti a telefonat și totul s-a aranjat. Ca răsplată, Tobi îmi dădea poeziile lui ca prim-cititor și evaluator, precum și desenele. Nu aspiram în niciun fel să desenez sau să scriu poezii, dar Tobi avea și o pasiune literară mai largă. Citea mult și peste nivelul manualelor noastre. Lectura îmi zâmbea și mie. Profesorul de română ne-a dibuit și i-a cerut lui poezii, iar mie eseuri scurte pe care le numea *compoziții*. Le-a dat spre publicare revistei pe care o păstora, *Țara visurilor noastre*, iar aceasta le-a publicat. Tobias, mai multe, eu vreo două”⁴. Observăm că atragerea oamenilor valoroși și sprijinirea lor va marca întreaga carieră a autorului, la fel ca scrisul, Mircea Malița fiind unul dintre rarissimi nomenclaturiști ai vechiului sistem ce au publicat cărți de succes. Cazul lui Ghiță Tobias și cel al lui Virgil Cândea, un deceniu mai târziu, seamănă prea bine între ele, încât să nu le observăm. Diplomatul și bunul comunicator de mai târziu se nășteau în acei ultimi ani orădeni, ai perioadei interbelice...

⁴ *Ibidem*, p. 81.

Note de lectură: *Popasuri și povești din Piemontul Călimanilor*

Ofelia MARIAN

Printre donațiile recente intrate în colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare este și volumul cu autograf semnat de Voichița Stejerean și Vasile V. Filip, *Popasuri și povești din Piemontul Călimanilor*, apărut în 2016 la Editura Charmides din Bistrița.

Scrisă după o temeinică documentare, cartea dezvăluie cititorilor farmecul unui petec de pământ românesc: satul de munte Budacu de Sus (județul Bistrița-Năsăud) din munții Călimani, a căror legendă o aflăm prin intermediul ciobanului Ionel Pop, care a cules-o, fiind preluată ulterior și de un pliant promoțional despre Parcul Național Călimani.

Structurată în cinci capitole precedate de o explicită prefață, lucrarea, ce îmbină într-o armonie perfectă realul cu imaginarul, nu se oprește întâmplător la acest loc, căci mirificul ținut „cheamă tainic pe cei ce vor să descopere o anume față a lumii”¹. Pitorescul peisaj al celui mai extins masiv vulcanic din România și al împrejurimilor cucerește rapid nu doar prin frumusețea și bogăția florei și faunei, ci și prin semeția locuitorilor săi, oameni puternici ai locului, ce par a trăi doar după legile aspre ale muntelui și cu un puternic sentiment religios. Pătrunderea în acest univers provoacă o întrebare: „Există oare ceva care să nu fi simțit când și când nevoia unei povești, care să te facă, pentru câteva momente, să uiți de trecerea timpului pre-

zent; să-ți dorești puțin să fii alături de personaje din alte vremuri și să trăiești un pic alături de ele?”². O presupusă evadare în timp și spațiu duce cu gândul departe, în vremea dacilor și a cuceririlor romane, urcând pe firul istoriei, la anul 1228, când este menționat într-un document izvorul Bodagd și, la anul 1440, când este atestat documentar satul sub denumirea Budak.

Detaliile cu privire la acest loc sunt date de preotul Leontin Stejerean. La fel de interesante sunt informațiile despre Poiana Tătarilor (surse: Ioan Moldovan și Irina Stejerean), Râțul Curții, fostă proprietate a Curții de la Viena și despre construirea, în 1952, a cabanei de pe Dealul Negru, așezat față-n față cu Dealul Alb. În 1977 s-a construit pe locul fostei cabane una nouă (cea veche fiind mutată în apropiere), cu o istorie palpitantă în perioada comunistă, căci acolo a fost deseori cazată familia fostului președinte al României, Nicolae Ceaușescu, care participa la vânători de mare amploare. Informațiile din acest subcapitol au fost oferite de Dorel Breșfelean din Petriș, pădurar pensionar. Misterul Pietrei Corbului, cu peretele său stâncos pe care se pot vedea depunerile succesive de lavă, ne este dezvăluit grație surselor orale: Ionel Pop și Cristina Demian (Stejerean) și bibliografice: Ioan Chintăuan, Viorel Ștefan, Ioana Marquier, Gheorghe Coldea, *Arii protejate din Bistrița-Năsăud*, Editura Supergraph, 2004, Cluj-Napoca. Provocatoare prin informațiile oferite sunt, de asemenea, subcapitolele despre Dealul Cilia, Valea Tâlharilor (a cărei legendă a fost culeasă de Ioan Moldovan, cioban), o formațiune geografică aparte denumită „Vâltoarea”, ce are o adâncime de peste 2 metri (informator Mihăilă Stejerean). Fermeătoare sunt paginile despre râpe cu tot felul de denumiri și istorii dezvăluite grație surselor: învățător Aurel Moga și volumului lui Ioan Chintăuan, *Bistrița-Năsăud – Natura și monumentele sale*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 2000. Curiozități multe sunt cuprinse în paginile referitoare la Cabana Aluneasa și la Popasul Blidireasa (surse: Aurel Demian, Mihai Stejerean, Elena Răglean,

¹ Voichița Stejerean, Vasile V. Filip, *Popasuri și povești din Piemontul Călimanilor*, Bistrița, Editura Charmides, 2016, p. 37.

² *Ibidem*, p. 46.

Dorel Breșfelean și Victor Grigore). În imagini și cuvinte Adina Rus și Ionel Pop ne dezvăluie Tăul Zânelor, fabulos loc de popas al ciobanilor fermecați de poveștile cu zâne. Neobositul Ionel Pop, vrăjit de povestea molidului de la Piatra Rea, o împărtășește autorilor, întru delectarea cititorilor.

Incursiunea geografică din primul capitol, care ocupă mai mult de jumătate din carte, obligă la o profundă și reală meditație: „Muntele, expresie a statorniciei și armoniei, îi așteaptă pe toți, însă cei ce îl abordează trebuie să știe că acesta are niște legi nescrise ale lui: cere să fie tratat cu iubire, modestie și respect”³.

Capitolul al II-lea este dedicat strămoșilor mitici, grupurilor etnice și congregațiilor, cititorii fiind captivați de povestea uriașilor și de cea a Poienii lui Budai. Nu mai puțin atractive sunt datele obținute de Ioana Nuțiu referitoare la înființarea asociației religioase de rit greco-catolic, Reuniunea Mariană din Budacul de Sus. Nararea isprăvilor haiducului Boșotă de către Maria Grigore și Ionel Pop oferă, de asemenea, prilej de meditație. Aspectele sociale sunt și ele bine reliefate, cu accent pe integrarea rromilor în comunitatea românească, cu toate bunele și relele ce ies la iveală, o mărturie în acest sens fiind balada *Fata de general* culeasă de Maria Bota.

Aspectul magico-erotic și creștin-religios este subiectul celui de-al treilea capitol, argumentat cu povestiri culese de Ioana Suciu, Ioan Moldovan, soții Victor și Maria Grigore și învățătoarea Elena Rusu, ultima povestire, *Prețul unei vieți*, fiind cea mai impresionantă.

Ultimele două capitole stau sub semnul poveștilor cu zâne și al altor ființe mitice precum Marțolea, Fata Pădurii și al ursitoarelor, ele demonstrând perfect faptul că destinului nu ne putem sustrage. Un pasaj cutremurător este cel referitor la ciuma ce a bântuit acele locuri în secolul al XIX-lea, în vremea războiului ruso-turc.

Lectura celor 200 de pagini este extrem de atractivă nu doar datorită limpezimii stilului, ci și a multitudinii de informații despre un ținut care a făcut parte, la un moment dat (1762-1851) din Regimentul Imperial de Graniță numărul II, având câteva privilegii importante, vizibile în prosperitatea locuitorilor. Descoperirea vieții din acest loc, parcă uitat de lume, este o adevărată revelație întru cunoașterea transumanței și a legendelor racordate la folclorul universal (vezi povestea *Cizmulitele roșii*).

Bogăția documentară a cărții este întregită de fotografiile colaboratorilor, strădania fiecăruia oglindindu-se în savuroase pagini ce demonstrează că, totuși, România merită să fie iubită, în ciuda tuturor aspectelor mai puțin plăcute ale societății.

³ *Ibidem*, p. 122.

Marea carte a inumanității: O istorie a ororilor în 100 de episoade

Autor: Matthew White, București, Editura Humanitas, 2015, 811 p.

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU

În primul rând, trebuie clarificat un lucru foarte important: titlul cărții este adevărat și reflectă realitatea; totuși, datorită gravității lui, poate avea tendința de a „speria” cumva cititorul. Acesta ar putea crede că (și) această carte nu este altceva decât o altă înșiruire absurdă de evenimente negative. Din fericire, nu este cazul.

Înainte de toate, *Marea carte a inumanității* este o carte de istorie. Într-adevăr, este vorba despre inumanitatea umanității, a liderilor ei, a atâtor indivizi care, chiar și involuntar, au participat, activ sau pasiv, scriind acea latură violentă, brutală a istoriei care ne definește atât de mult. Astfel, lumea s-a dezumanizat. Asta încă de la începuturi, continuând până azi și cu foarte slabe șanse de a vedea vreodată schimbarea naturii umane, prea setoasă de sânge, pare-se. Să nu uităm, însă, că lumea e mai mult decât atât. Există și alte aspecte și caracteristici umane, calde, pozitive, dar care nu fac subiectul textului de față sau al cărții despre care veți citi în cele ce urmează.

Autorul este bibliotecar la Tribunalul Federal din Richmond, Virginia, Statele Unite. Pasionat de istorie fiind, a înființat în 1998 un website – „Historical Atlas of the Twentieth Century”, unde sunt prezentate date comparative din istoria secolului XX, folosindu-se și de ajutorul unor hărți interactive. Sta-

tisticile Domniei Sale despre războaie, masacre și alte atrocități au avut un mare impact și la publicul larg, chiar ajungând să fie preluate și citate de istorici.

După crearea site-ului, Matthew White s-a apucat de o titanică muncă de cercetare al cărei rezultat este cartea de față – o combinație reușită a trei lucruri: istorie, statistică și literatură (nonficțiune). Acest mixaj este unul extraordinar, pentru că fiecare le completează pe celelalte două, istoria și statistica beneficiind de pe urma formei literare prin lipsa aridității și neinstalarea plictisului, iar partea literară este ajutată de istorie și statistică prin realism. Statistica singură ar fi fost prea matematică, istoria plasând-o în timp (la care ne putem raporta), iar istoria doar descrisă ar fi fost repetitivă, deci obositoare. Rezultatul este unul ieșit din comun, ceva ce rar se mai întâmplă: o carte de istorie extraordinar de captivantă, înșesată de informații interesante, neobișnuite, fluentă și ușor de citit. Concluziile la care ajunge uneori autorul pot surprinde pe acei cititori obișnuiți cu istoria; același lucru uimitor poate avea loc și când cititorul ajunge singur la niște concluzii care îl pot pune pe gânduri, arătându-i prin asta că și istoria scrisă și demult întâmplată poate fi reinterpretată, odată aflată în lumina unor descoperiri de ultimă oră sau scrisă cu un entuziasm molipsitor de o persoană ca Matthew White, cu gândirea proaspătă și neînchistată în clișee și stereotipii de care cu toții ne-am săturat.

Cartea beneficiază de un „cuvânt-înainte” semnat Steven Pinker, care punctează concis intenția autorului de a rescrie istoria, punând accent pe lipsa de umanitate a conducătorilor care au dus nații întregi la pieire în numele unor idealuri (aproape, dacă nu complet) deșarte. Astfel, milioane peste milioane de oameni au murit de-a lungul istoriei din cauze ne-naturale, ca victime directe sau colaterale în războaie, campanii de cucerire militară sau exploatare teritorială și a resurselor umane și naturale. Au existat, de asemenea, și alte forme de atrocități, cum ar fi epurările pe baze ideologice, de clasă, rasă sau religie – transpuse în masacre de o ferocitate înspăimântătoare. La fel, în formele exacerbate ale naționalismului sau ale anarhiei, oamenii s-au dedat la acte de o neobișnuită violență. De asemenea, monarhia (cea cu tendințe absolutiste) a făcut nenumărate victime. Cât despre partidele extremiste ajunse la putere, de dreapta sau de stânga, care au dus la dictaturi totalitare, ce să mai vorbim (exemplele evidente: nazismul și comunismul)...

Această carte este necesară tuturor celor care studiază istoria, de nevoie sau de plăcere, și, în ciuda numitorului comun (adică marele număr de victime), lectura este captivantă și chiar instructivă, în felul ei. Cum era de așteptat, aranjarea evenimentelor ca înșiruire este cea cronologică, autorul neîncercând aranjarea episoadelor în funcție de numărul de pierderi umane, un asemenea „top” ar fi fost prea sadic și lipsit de sensibilitate. Dar, de dragul statisticii, există, totuși, și un asemenea clasament, pe care îl veți găsi spre sfârșitul cărții.

Astfel, prima oroare menționată este cel de-al doilea război medic, aflat pe locul 96, un conflict între perși și greci, în perioada 480-479 î. Hr., unde numărul de morți este de aproximativ 300.000 (numărul minim de nefericiți decedați din cauze ne-naturale, de la care autorul a început cartea propriu-zisă și trista înșiruire); al doilea eveniment este, în fapt, un mare personaj, Alexandru Macedon, despre care s-au scris atâtea, la fel ca și despre „mărețele” lui fapte. Or, Matthew White nu intenționează să citeze poveștile altora, el imputând în bucăți de text dedicată acestui conducător numărul de civili masacrați, 250.000, din numărul total (dublu) de victime atribuite poftii lui nemăsurate de a cucerii lumea întreagă. Ocupă un loc „neonorant”, doar poziția 70, în lista celor care au ales calea pierzaniei, în numele gloriei. Și așa mai departe.

Războiul din Biafra este primul eveniment, dintre cele menționate, care însumează 1.000.000 de victime (ajungând pe locul 52), Mengistu Haile (un dement dictator african) își aduce aportul la răutatea și tristețea lumii cu 2.000.000 de morți (ajungând pe locul 38), războaiele napoleoniene însumează circa 4 milioane de oameni decedați nu de bătrânețe și nu în patul lor (în top ocupând locul 26), războiul civil rus radiind de pe suprafața pământului „numai” 9.000.000 de oameni (locul 16), Mao Zedong (fericitul posesor al locului 3) fiind responsabil cu decimarea a 40.000.000 de concetățeni... Și așa mai departe. Nu am să vă dezvălui locul întâi.

Îmi permit să spicuiesc aleatoriu, pentru a nu vă răpi „plăcerea” lecturii, dintre alte și alte evenimente, momente, curente, personaje sau câte vor mai fi fost: războaiele galice, prăbușirea Imperiului Roman de Apus, rebeliunea lui An Lushan, Cruciadele, sacrificiile umane aztece, prăbușirea dinastiei Ming, Petru cel Mare, războiul de independență mexican, perioadele de foamete din India britanică, Statul Liber Congo, cel de-al Doilea Război Mondial (bineînțeles, nu avea cum să lipsească), războiul din Vietnam, Idi Amin, Kampuchea Democrată (ce trist cuvânt în cazul ăsta, democrația neexistând nici măcar pe hârtie în acea zonă a lumii, pe vremea aceea), războiul sovieto-afgan, genocidul din Rwanda etc. Înșiruirea nu obligă, exemplele nefiind mai mult sau mai puțin blânde sau lipsite de importanță, ca număr de morți, decât altele nementionate aici și acum.

Printre ororile înșiruite ca mărețele pe ață, White a mai vârat câteva hărți, un cuvânt-înainte, o introducere și câteva miniesuri despre lipsa de pricepere la cifre a celor din vechime, despre genocid, despre cuceritorii lumii, modul de luptă occidental, tirani smintiți, epoca neagră a comunismului, Africa postcolonială, clasamentul de care am scris deja, vreo două anexe și alte mărunțișuri. Vă las (aproximativa) plăcere, căci e cam impropriu spus, să descoperiți, rând pe rând, tot ce are de oferit acest extraordinar volum. Greu de crezut, paradoxal chiar, Matthew White reușește imensa performanță de a strecura ici-colo puțin umor (sec, ce-i drept), detensionând atmosfera, altfel cam sumbră a cărții. Nu există suficientă compasiune în lume pentru atâtea zeci de milioane de victime, morți, amărâți nenorociți atrași în vârtoarea nebună a războiului, la cheremul unor stăpâni, conducători, dictatori lipsiți de suflet și setoși de o efemeră și stupidă satisfacție, glorie deșartă și blestemele generațiilor viitoare.

La prima vedere, concluzia este una cel puțin dezamăgitoare. Ai zice că lumea oamenilor nu mai are nicio șansă, că e prea de tot, că lucrurile se vor sfârși într-o cu adevărat bună zi doar când umanitatea va înceta să mai murdărească fața pământului. Și ne putem imagina că sunt destui (cerebrali, de altfel) care gândesc astfel. Dar acest mod de gândire este greșit, pentru că nu reflectă realitatea întru totul, ci doar o față a ei. Așa cum am menționat la începutul textului, cartea discutată aici nu face obiectul celorlalte fațete ale umanității. Or, tocmai acest contrast devine *mai* vizibil după lecturarea unui asemenea volum. Va fi un exercițiu aproape ușor să ne gândim, să ne aducem aminte de toate faptele bune de care am auzit și de care suntem atât de capabili, ici și colo sau, mai mult, să începem noi, toți, începând cu **acum** (de ce nu?) să mai facem o faptă bună, un gest mărunț (cât lumea-ntreagă), o vorbă caldă, o mângâiere, o promisiune în sfârșit împlinită, o datorie mai veche căreia i-a venit târziu soroc, niște scuze sincere, iertarea oferită din inimă altora și nouă deopotrivă. Îmi doresc să apară (de nu va fi existând deja, eu neștiind de ea) cartea-oglină a celei de față, o înșiruire minunată a revărsării umanității și bunătății pe pământ, către oameni, natură, sine și orice altceva.

Paradoxal, deci, cred că această carte este necesară așa cum este ea, urâtă și tristă. Pentru că știm că nu e doar atât. Pentru că s-a mai putut și se mai poate. Și că **încă** mai avem o șansă, chiar dacă oricând, o scurtă privire la știri ne-ar putea convinge de contrariul, iar și iar. Suntem mai mult decât atât. Voi ce ziceți?

Lecții de magie: Cum să-ți cultivi creativitatea

Autor Gilbert, Elizabeth, București, Editura Humanitas, 2015, 234 p.

Mihaela-Ioana TOPAN

Mihaela-Ioana Topan

Elizabeth Gilbert este o autoare americană de ficțiune și non-ficțiune cunoscută în special pentru cartea ei publicată în 2006, *Mă-nâncă, roagă-te, iubeste*, care a avut un imens succes în toată lumea. Gilbert impresionează de fiecare dată prin puterea textelor ei, prin complexitatea personajelor și naturalețea stilului, captivându-și iremediabil cititorii.

În 2015, Elizabeth Gilbert a publicat cartea de nonficțiune *Lecții de magie: Cum să-ți cultivi creativitatea* (titlul în original este *Big Magic: Creative Living Beyond Fear*). Contrar unei prime impresii la care se poate ajunge citind titlul acestei cărți în limba română, ea nu învață cititorii să facă trucuri de magie sau diverse iluzii optice pentru distrat prietenii la petreceri sau în cine știe ce alte circumstanțe. Traducerea ad litteram a titlului din engleză e „Marea magie: Trăirea creativă dincolo de frică”, iar ceea ce înțelege autoarea cărții prin aceasta reiese din următorul citat: „Universul ascunde comori stranii în adâncul fiecăruia dintre noi, și apoi se retrage ca să vadă dacă le putem găsi. Cău-

tarea și descoperirea acestor nestemate – iată ce înseamnă să duci o viață creativă. Curajul de a porni în această căutare, mai întâi de toate – iată ce deosebește o viață banală de una plină de magie. Rezultatele adevărate surprinzătoare ale acestei căutări – iată ce numesc eu Marea Magie”. (p. 11).

Așadar, Elizabeth Gilbert vorbește despre creativitate și tot ce presupune ea: teamă, curaj, inspirație, eșec, frustrare, perseverență, muncă, deschidere spre lume, introspecție etc. Iar această carte este un îmbold, o chemare. Înainte să spuneți că nu sunteți scriitor, pictor, poet, sculptor sau artist de orice fel, trebuie să știți la ce se referă autoarea când spune „viață creativă”, și anume o viață trăită sub călăuzirea curiozității, nu a fricilor care vă opresc să explorați ceea ce vă umple de viață și ceea ce sunteți capabili să faceți. „Și chiar dacă creativitatea diferă de la persoană la persoană, un lucru rămâne sigur: o viață creativă e o viață mai amplă, cu un orizont mai larg, o viață mai fericită și de o mie de ori mai interesantă. Să trăiești în felul acesta – dând la iveală neconținut și cu încăpățănare nestematele ascunse în tine – *este o artă în sine*”. (p. 14).

Îndemnul e simplu: cel mai bun răspuns pe care îl puteți da atunci când simțiți că există ceva anume care vă cheamă, care vă aduce la viață, este să vă dedicați aceluși lucru cu toată inima, ținând minte faptul că mereu „creativitatea îi aduce satisfacții și creatorului, nu doar publicului”. (p. 60).

A nu se înțelege, însă, că autoarea vă sfătuiește să lăsați baltă toate responsabilitățile și să vă aruncați orbește în acest tip de activitate profesional vorbind (decât dacă asta e ceea ce doriți). Nu. Creativitatea poate avea loc în viața fiecăruia printre activitățile și obligațiile de zi cu zi, îndemnul fiind să nu folosiți ca scuză toate aceste responsabilități, ci să vă faceți timp pentru a crea. Autoarea face o asemănare, în acest context, cu o aventură de natură romantică. Când e vorba de ceva ce își doresc nespuse de mult, oamenii își fac timp pentru asta, chiar dacă sunt doar cincisprezece minute furate pe ascuns în mijlocul unei zile lungi de muncă. Devotament pentru ceea ce doriți să creați (fie că este un roman, o poezie, o sculptură, o haină, o vază, o pictură, o bijuterie sau orice altceva) poate însemna și un sfert de oră smuls din programul zilnic pentru a crea.

Elizabeth Gilbert vorbește despre frică, curaj, idei, inspirație, încredere, muncă, perseverență. Și o face din proprie experiență. Autoarea dă numeroase exemple din viața sa, vorbind deschis – printre altele – despre procesul ei creativ, despre felul în care abordează ea scrisul (ficțiune sau nonficțiune), despre slujbele pe care le avea pentru a se întreține (Gilbert subliniază ideea că nu e bine să îți împovărezi arta cu nevoile tale financiare), despre cartea pe care ea a eșuat în a o scrie. Însă nu doar propria ei experiență oferă învăță-

mente în această carte, ci sunt incluse și vorbe de înțelepciune sau experiențe ale altora, din care și ea a învățat, fie că este vorba de prieteni apropiați, cunoștințe ori autori consacrați.

Lecții de magie: Cum să-ți cultivi creativitatea este o carte extrem de importantă, în principal, pentru că îmbunătățește considerabil viața cititorilor. O face nu doar prin învățăturile și sfaturile pe care le conține, ci și prin faptul că autoarea – vorbind deschis despre ea însăși ca scriitoare, despre evoluția și trăirile ei – demonstrează cititorilor că, deși nu e foarte ușor să duci o viață creativă, merită pe deplin.

Această carte, cu siguranță, este demnă de a fi citită, recită și recomandată tuturor prietenilor și cunoșcuților pentru că „ingredientele esențiale ale creativității rămân exact aceleași pentru toată lumea: curaj, încântare, permisiune, perseverență, încredere – iar aceste elemente sunt universal accesibile. Ceea ce nu înseamnă că viața creativă e întotdeauna ușoară; înseamnă pur și simplu că viața creativă e întotdeauna *posibilă*”. (p. 133).

Oradea mea – Az én Nagyváradom – My Oradea

Editura Duran's, Oradea, format A4, 100 p.

Doru SICOE

Doru Sicoe

Sfârșitul de an 2016 a adus la Oradea un album integral color, cu o mulțime de fotografii reprezentând acest frumos oraș de pe frontiera de vest a României. Albumul a fost tipărit pe hârtie velină, e legat, cu copertă soft sau hard, cu posibilitate de personalizare a acesteia, la comandă.

Se numește *Oradea mea* pentru că autorul Ovi D. Pop este un orădean și, mai mult, provine dintr-o familie mixtă româno-maghiară. În afară de un editorial, tradus în maghiară și engleză, predomină fotografiile, în general câte două pe pagină, cu scurte explicații în cele trei limbi.

Imaginile reprezintă Oradea ultimilor 15 ani, cu poze de zi și de noapte, de iarnă și de vară, de primăvară și de toamnă, panorame și aeriene, fiind realizate cu diverse ocazii.

La cei peste 40 de ani, autorul a depășit deja statutul de artist FIAP, adunând sute de distincții naționale și internaționale, mai precis 207 premii:

5 trofee, 34 medalii de aur, 17 medalii argint, 21 medalii de bronz, 9 diplome și 118 mențiuni, participând la concursuri și expoziții în 24 țări: Austria, Australia, Grecia, Egipt, Croația, Irlanda, Bosnia, Finlanda, Suedia, Slovacia, Ungaria, Republica Dominicană, India, S. U. A., Serbia, China, Macedonia, Muntenegru, Belgia, Bulgaria, Georgia, Kosovo, Hong Kong și, normal, România⁴.

Că pentru a obține această performanță autorul a folosit ca model preliminar propriul oraș este un lucru demonstrat chiar de această lucrare. Așezat pe malurile Crișului Repede, Oradea este într-adevăr un oraș ofertant, cu o istorie străveche și o vechime ca oraș de circa 900 de ani. Practic, este cel mai vechi oraș medieval al României, fiind atestat deja din anul 1113, într-un document latin al Bisericii Catolice. Mai important este că are o sumedenie de clădiri monumente de arhitectură, ale căror diversitate de stiluri și unicitate în abordare fac deliciul cunoscătorilor.

Lansarea volumului s-a făcut într-un cadru festiv, la Muzeul Cetății, presărat cu momente culturale – muzică și teatru –, discursuri și încheiat cu autografe date de autor. Sau, cu un plus de informație, așa cum consemnează un cotidian local: „Albumul a fost lansat miercuri (7 dec. 2016 – n.n.), în Cetatea Oradea, în prezența prefectului Claudiu Pop, viceprimarului Florin Birta, senatorului Biró Rozália, episcopului greco-catolic Virgil Bercea, protopopului Dorel Rus, președintelui Consiliului Județean Bihor, Pásztor Sándor, dar și a prietenilor, cunoscuților și oamenilor care-l apreciază pe Ovidiu. Gazda evenimentului de miercuri, din Cetatea Oradea, a fost istoricul și muzeograful Cristina Pușcaș, care a apreciat albumul ca fiind unul de istorie, arhitectură, artă și turism”⁵. Să precizăm că toate personalitățile amintite au luat cuvântul, amintindu-și de colaborarea din decursul anilor cu fotografii, designerul și editorul Ovi D. Pop. Tânăra viceprimar Birta remarca, cu ușurare, spre hazul audienței, că unul dintre obiectivele Oradei, recent amenajatul deal Ciuperca, de unde turiștii puteau panorama orașul, lipsește din album, motiv pentru care Primăria îi va face o comandă... Autorul i-a răspuns elegant că, având în vedere dezastrul alunecării spectaculoase de teren ce a distrus respectiva investiție, a scos fotografiile dedicate dealului, mai ales că lansarea avea loc în plină campanie electorală pentru Parlament.

Așa cum remarca autorul în editorialul său, publicat inițial în săptămânalul *Biboreanul*, în 24 septembrie 2012: „Unul din atuurile casei e *haina* acesteia, decorul exterior reprezentat de multitudinea de clădiri monument, cu vechimi de până la 600 de ani, înfipte aici de meșteri italieni, austrieci, evrei, unguri și ro-

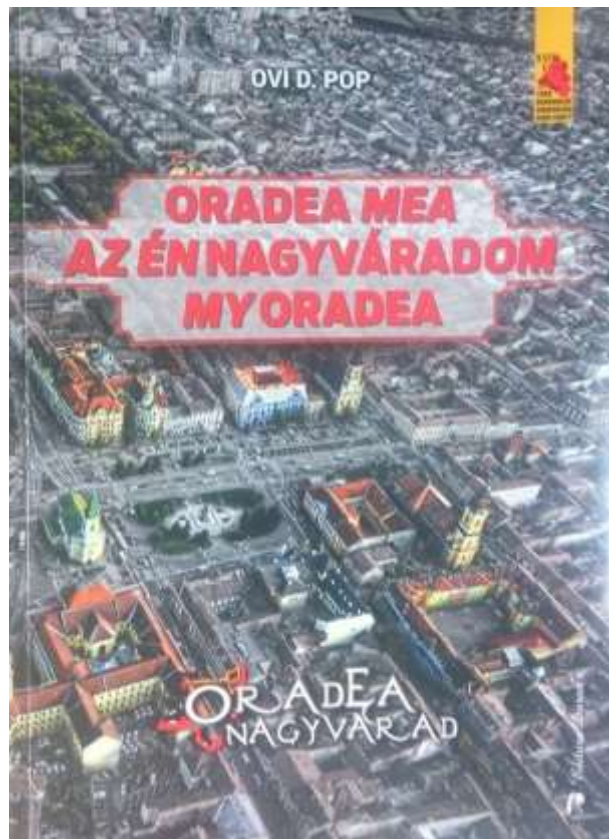
⁴ Bogdan B., *Ovi D. Pop lansează cartea „Oradea Mea”. Peste 150 de fotografii cu Oradea din perioada 2000-2016*, pe infoOradea.ro, 06.12.2016, online <http://infooradea.ro/ovi-d-pop-lanseaza-carte-oradea-mea-pest-150-de-fotografii-cu-oradea-din-perioada-2000-2016/>.

⁵ *Ovi D. Pop a lansat „Oradea mea”* în cotidianul *Jurnal biborean*, vineri, 9 decembrie 2016, p. 10.

mâni. Aceste *bibelouri* nu sunt de nicio nație, sunt ale noastre, ale orădenilor. Iar unicitatea și splendoarea acestor *veșminte* ar trebui să deschidă pofta spre mândria de a fi locuitor al acestei frumoase case!”⁶. Din păcate, Oradea nu mai are obiectivele de arhitectură romanică și gotică care dominau odinioară orașul medieval, dar are o foarte bine conservată cetate renașcentistă, în formă de stea, cu design pre-Vauban, care este azi cea mai veche construcție din Oradea. Prezența cetății în mijlocul orașului însemna automat distrugerea lui din cauza operațiunilor militare. Barocul, stil apărut după ultimul astfel de asediu (1691-1692), este bine reprezentat la Oradea, arhitecți italieni și austrieci punându-l în operă. Dar cel mai celebru stil ce dă orașului un renume aparte este secesionul. Acesta aparține de o seamă de arhitecți locali, maghiari și evrei, la 1900, azi depunându-se eforturi pentru reabilitarea multelor palate și case construite în acest stil.

Albumul, surprinzând clădirile reprezentative în ani diverși, este și un document istoric care va putea fi analizat de specialiștii din viitor. O amplă imagine aeriană asupra zonei centrale⁷ a oferit autorului posibilitatea de a nota străzile principale, cu ajutorul Photoshopului, program pe care-l utilizează cu profesionalism și pe care-l predă la cursurile foto. În istoria orașului, străzile au purtat denumiri felurite, în funcție de regimul politic sau statul de care a aparținut Oradea. Așa că imortalizarea străzilor cu denumirile lor de azi este un document ce va ajuta pe istoricul de mâine.

În afară de celebrele clădiri, sunt imortalizate monumentele orașului, secvențe de viață cotidiană, manifestări oficiale și culturale, dar și fotografii artistice. Prezentul album umple un gol de pe piața locală, ultima astfel de realizare fiind *Oradea*, volum apărut sub coordonarea lui Aurel Chiriac, la Editura Muzeului Țării Crișurilor, în anul 2002.

⁶ Ovi D. Pop, „Sunt mândru că-s orădean!”, în *Oradea mea – Az én Nagyváradom – My Oradea*, Editura Duran’s, Oradea, p. 2.

⁷ Idem, *Oradea mea – Az én Nagyváradom – My Oradea*, pp. 4-5.

„Mecanismul subtil și secret al teatrului este ascuns în trupul actorului”

Dialog purtat de actorul Paul Antoniu cu scriitorul Augustin Cozmuța, în aprilie 2003, cu prilejul aniversării a 50 de ani de teatru la Baia Mare

Motto: *Nu am întâlnit niciodată un cronicar de teatru atât de nebun, încât să-și do-rească să urce pe scenă în locul actorului.* (Augustin Cozmuța)

Paul Antoniu: *De fapt ce este sau ce ar trebui să fie un adevărat cronicar de teatru?*

Augustin Cozmuța: Un adevărat cronicar de teatru ar trebui să fie cel care își poate respecta statu-tul de profesionist. Și asta, dacă se poate, chiar de-a lungul întregii vieți. Ceea ce este greu de realizat în prac-tică. Dacă am parcurge istoria noastră teatrală, am putea observa, în diverse epoci, existența unor puțini cronicari care să fie cu adevărat profesioniști și să desfășoare această activitate în exclusivitate, toată viața. Ei au fost fie gazetari, fie scriitori, au venit din alte profesii, dar asta nu exclude faptul că au existat și cronicari teatrali care au rămas în mișcarea literară a epocii preponderent prin această activitate. Pentru că scriitorii care au practicat (unii precum Rebreanu, Sebastian în perioada interbelică) cronica cu consecvență au rămas, în primul rând, ca scriitori, dar asta nu înseamnă că partea „cronicărească” nu îi reprezintă sau nu este valo-roasă. În schimb, un critic cum este Carandino, tot în perioada interbelică, a scris și altceva, s-a remarcat și prin altceva în viața publică, dar a rămas, în primul rând, un cronicar teatral, dramatic.

P. A.: *Într-un caiet festiv avem un cuvânt de salut al domnului Nicolae Carandino. Știi cumva, a fost el oare la Ba-ia Mare?*

A. C.: Eu nu știu să fi fost. Cred că l-a trimis. Eu i-am comentat în rubrica mea „Cartea de teatru”, una dintre cărțile Domniei Sale apărute după '62.

P. A.: *Într-unul din programele de sală ale Teatrului Dramatic din Baia Mare.*

A. C.: Cartea se intitulează *Radiografiile teatrale*. Chiar îmi amintesc de acest volum și nu întâmplător l-am dat pe el ca exemplu, întrucât chiar și pentru mine, descoperindu-l (de fapt, redescoperindu-l), mi-a fost un reper, nu neapărat un model, dar un reper despre felul în care se poate face cronica teatrală de nivel profes-i-onist cu competența necesară.

P. A.: *Spune-mi, te rog, meseria asta se învață undeva? Eu nu prea am auzit...*

A. C.: Ca și meseria de critic, în genere, nu poți să spui neapărat că există o școală de critică. E drept că există și a existat o secție de teatrologie în cadrul Academiei de Artă Teatrală și Cinematografică din Bu-curești, unde se învața istoria artei, teoria teatrală.

P. A.: *Oricum, absolvenții ieșeau de acolo cu o cultură teatrală solidă.*

A. C.: Și cinematografică. Nu erau separate și, atunci, sigur că unii dintre acești teatrologi, ca să îi numim așa, au fost și cronicari dramatici. Dar nu obligatoriu.

P. A.: *Cred că majoritatea dintre ei erau secretari literari.*

A. C.: Într-adevăr, majoritatea dintre ei optau mai ales pentru munca de secretariat literar. Eu am în-tâlnit și secretari literari care au scris și cronică teatrală, dramatică, dar nu era obligatoriu. Asta înseamnă că opțiunea pentru cronica teatrală poate avea o motivație subiectivă, nu neapărat una care să te oblige să îți onorezi diploma.

P. A.: *Poți să ai o diplomă și să fii un foarte prost cronicar dramatic?*

A. C.: Nu, poți să ai o diplomă și să nu exerciți o meserie, în virtutea acelei diplome, ci să îți găsești altfel vocația sau împlinirea.

P. A.: *Crezi că o cronică de teatru poate îndrepta anumite neîmpliniri dintr-un spectacol știind că o cronică apare întotdeauna după o premieră, când toate lucrurile sunt clare, sunt făcute...*

A. C.: Din experiența mea, și mai ales din faptul că am participat în perioada când am fost implicat și atașat de fenomenul teatral românesc, la multe repetiții, am tras concluzia că există, totuși, situații când anumite spectacole pot fi revizuite, pe parcurs, chiar dacă unora o să le pară, probabil, o intruziune nefirească în intimitatea spectacolului niște observații ale mai multor cronicari, deci nu numai ale unuia...

P. A.: *Mai multe păreri...*

A. C.: Mai multe păreri care s-au exprimat și eu așa am înțeles, deși nu am verificat, am reținut că unele spectacole, ținând seama de observațiile critice făcute, reușeau să ajusteze anumite carențe ale spectacolului, dacă le recunoșteau și considerau că observațiile sunt binevenite.

P. A.: *Și orgoliile nu funcționau?*

A. C.: Eu cred că în artă este necesar orgoliul, dar nu exclusivismul, adică și un cronicar se redresează de multe ori în opiniile lui, există o anumită reciprocitate și cred că așa este bine. Altfel, dacă nu ar exista dialogul, fiecare ar fi închis în lumea lui și atunci care ar fi rostul comentării unui spectacol?

P. A.: *Înainte de război era o practică, zic eu, benefică, pentru realizatorii unui spectacol. Cronicarii veneau și urmăreau, în anumite faze, spectacolele care se montau pe o scenă, și atunci cronicarul, în momentul în care scria despre spectacolul respectiv, era mult mai în măsură să aprecieze, cu mai multă justete, contribuția actorilor benefică sau mai puțin benefică în cadrul spectacolului. Și atunci poți să îți dai seama, domnule, cam cum s-a ajuns de la piesa de teatru până la spectacolul din premieră.*

A. C.: Asemenea experiențe am parcurs și eu. De ce? Modelul meu era următorul: eu asistam la avanpremieră aproape la toate spectacolele unei stagiuni. Și atunci puteam să cunosc opțiunea repertorială, să cunosc cine e regizorul, să cunosc și distribuția, asistam uneori și la repetiții, chiar începând cu lectura de la masă, cum se spune. Și după aceea, secvențial, și la repetițiile pe scenă asistam. Și asta în avanpremieră. De obicei, ori prezentam scriitorul sau piesa, ori un dialog cu regizorul înainte de spectacol și atunci eram obligat să parcurg și această etapă *pre-cronică*, ceea ce, recunosc și eu, este necesară pentru un cronicar care se respectă.

P. A.: *Și îți prindea foarte bine...*

A. C.: Absolut! A cunoaște în intimitate construcția unui spectacol, felul cum el se edifică, asta nu înseamnă că după aceea cronicarul nu se poate detașa și să judece lucrurile și evoluția spectacolului din afară, prin prisma evaluării din exterior. Dimpotrivă, făcând această legătură între intimitatea construcției spectacolului și perspectiva din afară a cronicarului, prin confruntare, eu cred că se pot naște judecăți de apreciere mai corecte.

P. A.: *Din păcate, nu se mai practică treaba asta. Și se scriu cronici... Știi, noi, actorii, suntem, așa, niște oameni mai ciudați și dacă citim despre noi câte o cronică negativă, căci avem și noi neîmpliniri, întotdeauna punem vina pe regizori. Sigur că nu întotdeauna e așa, dar dacă ar veni cronicarii, atunci noi nu am avea niciun motiv să spunem: „Domnule, cronicarul a scris despre mine pentru că are ceva cu mine sau a scris într-o totală necunoștință de cauză”.*

A. C.: Trebuie să facem aici deosebire între cronicarii statornici și cei care reprezintă anumite publicații culturale, reviste care au pagini sau rubrici speciale consacrate acestui fenomen. Și cum în Baia Mare noi nu am avut și nu avem o revistă de cultură, nu se poate imputa comentatorilor fenomenului teatral că nu și-au exercitat atribuțiile de cronicari teatrali în plenitudinea obligațiilor. Dar, în vremea când eu făceam cronică de teatru, eram alături în sală, de multe ori, cu cronicarii care veneau de la reviste care aveau rubrici specializate pentru aceasta, inclusiv de la revista *Teatrul*, care era specializată pe domeniu, dar erau și alte reviste de cultură: *Steaua* și *Tribuna* la Cluj, *Familia* la Oradea ș.a.m.d. Nu mai vorbesc de *România literară*, unde era domnul Valentin Silvestru, mentorul ani în șir al vieții teatrale românești, care avea cronici de asemenea anvergură, de care oamenii din teatru, inclusiv actorii, nu puteau să nu țină seama sau să nu se raporteze la intervențiile sale critice.

P. A.: *Să conteste niște afirmații sau....*

A. C.: Puteau să le conteste sau să le contrazică, dar creau un dialog creator, era o dispută creatoare.

P. A.: *Gusti dragă, înainte de război se scriau și cronici așa-numite „la comandă”. Ți s-a întâmplat și ție vreodată să îți spună vreo persoană importantă, să-ți „recomande” să scrii de bine despre cineva?*

A. C.: Poate n-aș fi de crezut de către cei care vor citi sau parcurge dialogul nostru, dar mie însumi nu mi s-a întâmplat așa ceva. Nu mi s-a întâmplat așa ceva. Singura obligație era cea pe care eu mi-o impuneam: să scriu sau să nu scriu, să scriu așa sau să nu scriu așa; sigur, după o deliberare lăuntrică și, sigur, după o confruntare directă cu produsul scenic. Deci nu, nu mi s-a întâmplat.

P. A.: *Dar despre spectacolele proaste, căci și noi, de multe ori realizăm că e un spectacol prost, cum scriai? Scriai despre ele, nu scriai, scriai mai edulcorat, așa, sau...*

A. C.: Eu cred că am jigni spectacolul de teatru dacă am spune că există spectacole chiar așa de proaste, încât să nu merite să scrii măcar câteva rânduri despre ele. Și am să îți dau un exemplu, râzi, dar uite că realitatea ne ajută în această privință. Eram la o confruntare la Cluj, la o confruntare a trupelor de teatru din Transilvania, atât la partea dramatică, cât și la păpuși. Și un membru al juriului în care eram și eu a dat pentru spectacolul Teatrului de Păpuși din Baia Mare nota 6 sau 7. Eu m-am revoltat atât de tare, încât i-am spus: „Domnule, nota aceasta este descalificantă. Nu se poate să dai o asemenea notă, nu pentru că nu ai dreptul să o faci, dar este descalificantă pentru o instituție de teatru care a ajuns în această competiție”.

P. A.: *Ai făcut-o din patriotism local?*

A. C.: Nu, nu, am făcut-o sincer, pentru că eu am judecat prin comparație cu alte trupe care erau acolo și i-am spus: „Domnule, dar dacă trupele acestea au ajuns aici, competiția începe cel puțin de la 7 în sus, pentru că până la 7 încă ești calificat pentru meseria pe care o faci. De la 7 în sus începe competiția cu adevărat valorică”. Deci, eu cam așa am judecat spectacolele. Ce-i peste medie trebuie considerat un spectacol bun și merită să scrii despre el.

P. A.: *Dar, spune despre spectacolele despre care n-ai scris...*

A. C.: Da, am preferat să nu scriu, da, pentru că am simțit că și instituția a făcut un spectacol „de serviciu”, cum se spune, un spectacol ocazional sau cu o destinație limitată.

P. A.: *Har Domnului, înainte vreme făceam destule din astea...*

A. C.: Da, tocmai. Dar nu poți ca pretențiile cu care judeci, spre exemplu, un spectacol cum ar fi „O scrisoare pierdută” sau „Hamlet” să le pui pe același palier cum ai judeca piesele scrise de nu știu cine, educative pentru...

P. A.: *Proletari...*

A. C.: Să zicem...

P. A.: *Apropo, crezi în puterea unui cronicar de a scoate de pe afiș un spectacol prin cronicile pe care le scrie sau, dimpotrivă, de a-l înălța, poate chiar la niște cote nemeritate?*

A. C.: Eu cred că situații de acestea sunt extreme și mai rar întâlnite în viața teatrală. Dacă am parcurge cele 8 volume scrise de Ioan Masoff și publicate, între anii 1961-1981, cu titlul *Teatrul românesc: privire istorică*, în care a prezentat istoria teatrului de la origini și până în 1950, cu foarte multă acribie informațională și de critică și istorie a domeniului, cred că asemenea cazuri, foarte rare, s-ar semna. Adică nu văd cum s-ar putea anula munca unui colectiv pentru că, se știe, spectacolul teatral este opera, lucrarea unei trupe; eu nu văd cum s-ar putea radia de pe afiș un asemenea spectacol unde și-au dat concursul oameni profesioniști ai domeniului. Chestii de acestea ar fi o aberație, dar, oricum, ele sunt izolate în istoria teatrală.

P. A.: *Da, uite, în cinematografie se întâmplă, domnule! Căderi de filme proaste, căderi pe care le provoacă și le duce la bun sfârșit, le desăvârșește cronică de specialitate.*

A. C.: Totuși, există o deosebire aici între teatru și film.

P. A.: E, totuși, adevărat că nu la noi, dar în Occident sunt multe astfel de cazuri...

A. C.: Da, un film poate cădea neavând audiență și probabil...

P. A.: *...Audiență și din pricina cronicilor nefavorabile...*

A. C.: Da, deși uneori lucrurile sunt și pe dos. Tocmai pentru că un film este contestat, se spune că e foarte slab, lumea merge în ideea să vadă „domnule, de ce e așa slab filmul acesta?...”

P. A.: *Sau cât e de slab...?*

Gusti dragă, înainte de '89 erai nelipsit de la premierele noastre. Dar acum?

A. C.: S-a produs o ruptură, o despărțire... Uneori nici marile iubiri nu țin în viață, dimpotrivă, se spune că marile iubiri sunt scurte, nu? Cu tot regretul, sunt trăite intens și nu se măsoară prin lungime, ci se măsoară prin intensitate. Așa că mi-am trăit și eu prietenia și iubirea pentru teatru într-un moment când am avut și sufletește și intelectual această mare deschidere spre acest fenomen.

P. A.: *Dar de unde crezi că ți-a venit așa... izolarea, poate că nu e cuvântul cel mai potrivit. Adică așa... ușoara ta detașare față de noi, de teatru. Că, vorba aia, suntem un singur teatru în Baia Mare și noi avem mare nevoie de voi, intelectuali, de elitele care să își spună părerea. Tu ai scris și cronică de teatru și zău că am avea nevoie în continuare, poate mai ales acum am avea mare nevoie de părerile unor oameni ca tine.*

A. C.: Ruptura aceasta s-a datorat faptului că evenimentele ne-au răvășit, trebuie să recunoaștem aceasta, ne-au creat crize existențiale, ne-au creat crize de timp, pur și simplu nu mai avem nici măcar răbdare. Și spiritul, eu cel puțin sunt sincer și recunosc, și spiritul își are sinuozitățile lui. Lucrul acesta nu îl poți ignora. Mai ales în artă – eu sunt sigur că tot ce faci trebuie să faci și cu plăcere, să simți că te îmbogățești, să simți că îți găsești un sens pentru clipele tale de viață. Or, când acest lucru nu mai e posibil, devine ceva făcut formal sau convențional sau, cum se spune, „foarte multă lume merge la teatru nu ca să vadă, ci ca să fie văzut”, așa, deci, am preferat să stau ascuns.

P. A.: *Ce miracol ar trebui să se întâmple ca din ascunzișul ăsta al tău să te mai vedem în stal, așa, la noi? Cu soția într-o duminică seara...*

A. C.: Nu, nu e imposibilă această revenire.

P. A.: *Nu precum un cronicar, Gusti, ci ca simplu spectator. „Domnule, mă duc într-o seară la teatru. Uite că îmi permit și eu să-mi iau soțioara și mă duc la o piesă. Nu neapărat la o premieră. Am auzit despre „Trandafirul tatnat” că este un spectacol, hai, femeie, să-l vedem și noi!”*

A. C.: Probabil că acest îndemn este bun pentru mulți alții, ca și mine surprinși în acest flagrant pentru că, orice am face, și sunt și eu de acord cu asta, mie îmi place să ascult și teatru radiofonic. Câteodată chiar și la televiziune, deși acum foarte rar se mai transmit spectacole, dar sperăm că prin Radio România Cultural și lansarea acestor posturi de profil se va putea recupla spectatorul și cu sala de spectacole efectiv, nu numai cu aceste mijloace de publicare în masă.

P. A.: *Cât despre spectacolele pe care le vezi la TV sau le auzi la radio... nu e totuna. Recunoaște și tu că este o mare diferență între a viziona un spectacol de teatru la TV sau a-l vedea în sală, unde contactul cu emoția artistului este directă.*

A. C.: Absolut!

P. A.: *Nu se poate să nu fi simțit acel fluid inefabil între mine, actorul...*

A. C.: Absolut! Emoția din sală, emoția trăită de spectator nu se compară cu cea a unei vizionări la TV sau a ascultării la radio. Dar nu trebuie să privim nici spectacolele teatrale de la radio sau TV ca pe niște surrogate sau subterfugii, trebuie văzut fenomenul în ansamblul lui și trebuie să existe, și cred că există, după părerea mea, o sudură, o legătură între aceste ipostaze sociale; acestea sunt ipostaze publice ale spectacolului teatral.

P. A.: *Ți s-a întâmplat să fii, așa, într-o contradicție flagrantă prin ceea ce ai scris tu într-o cronică despre un spectacol cu publicul care a aplaudat cu frenezie și se putea spune că din punctul de vedere al publicului spectacolul a fost un mare succes, dar din punctul tău de vedere spectacolul a fost un spectacol mediocrn, ca să folosesc o vorbă blândă?*

A. C.: S-a întâmplat, dar nu contradicții sau diferențe flagrante. Se știe întotdeauna că între succesul de public și succesul de critică există o anumită distanță, diferență, ceea ce mi se pare normal; doar corelate ne dăm seama că numai așa este posibilă viața teatrală și legătura aceasta strânsă între critică, public și realizatorii de spectacole. Deci trebuie să dăm drept și publicului să își exprime opțiunea și este benefică...

P. A.: *...Cu capacitatea lui de înțelegere...*

A. C.: Și e benefică confruntarea cu publicul. Deci eu am urmărit și reacția sălii. Aveam obiceiul să vizionez de două ori un spectacol și abia apoi să scriu cronică. O dată vizionam piesa de obicei la premieră, când cadrul este mai scortos.

P. A.: *Mai festiv și cu emoțiile mai mari, Gusti...*

A. C.: Absolut!

P. A.: *Pentru că actorul de abia după al treilea sau al patrulea spectacol își dă drumul...*

A. C.: Absolut! Și revedeam cam la a patra, a cincea reprezentație și, prin comparație, îmi dădeam seama dacă spectacolul a intrat în matcă sau încă mai are oscilații, mai băjbăie, se mai sprijină și pe alte pârghii decât cele strict estetice, artistice, de substanță interioară.

P. A.: *Ai venit vreodată la al 15-lea sau al 20-lea spectacol zicând: „Ia să vedem, domnule, ce s-a ales de spectacolul ăla pentru că, se știe, domnule, actorul e actor, el este întotdeauna tentat, întotdeauna a fost și va fi tentat să vină el cu poantele lui, să le scoată el din sertărașele lui, asta pentru un anumit succes la public din ăsta, așa, facil...”*

A. C.: Da, din păcate cu fenomenul acesta m-am întâlnit, l-am constatat la anumite spectacole.

P. A.: *L-ai și sancționat?*

A. C.: Da, da, prin notițe sau prin discuție. Da, atunci când spectacolul se degrada fie din cauza trupei, fie din cauza unui actor, mai sunt și aici, așa, lipse de consecvență în a-ți onora profesia, da... Eu am văzut și revăzut unele spectacole și în turneu, însoțind trupa, și mi-am dat seama ce însemnătate are. Faptul că jucai pe scena Teatrului Național din Timișoara sau din Cluj mobiliza actorii, încât uneori aveai senzația „domnule, dar e tot același spectacol ca și cel pe care l-am văzut la Baia Mare?”. Dar am văzut și reversul, când trebuiau să joace pe scene improvizate, pe o scenă a unei case de cultură sau nu știu mai unde în ce orașele, pentru că, la vremea aceea, să știți că teatrul din Baia Mare bătea orașele din jur.

P. A.: *Știu, știu.*

A. C.: ...Zalău, Beclean, Târgu-Lăpuș, Jibou ș.a.m.d. Sigur că acolo se știa din start că nu se merge la o scenă dotată corespunzător și că acolo nici nu puteai să ai aceeași pretenție să se joace ca și pe scena unui Național, dar asta nu înseamnă că nu se respecta viziunea regizorală, nu se respecta jocul actoricesc, chiar și scenografia, deși trebuia sărăcită pentru că nu aveai cum să o...

P. A.: *Da, așa e, nu încăpeau decorurile. Dar, Gusti, eu vreau să îți amintesc că, uite, de exemplu, noi am fost cu „Ion”, am fost acasă cu Ion...*

A. C.: La Vișeu, la Prislop...

P. A.: *...Și, domnule, să știi că acolo am avut niște emoții cu totul și cu totul speciale. Știind-o pe lelea Lodovica în sală, personajul Anei din roman și însuși faptul că am fost acolo printre ai ei, printre oamenii cărții, ai romanului, ai piesei, ai spectacolului nostru. Să știi c-am avut niște emoții cu totul și cu totul speciale. Ai fost și tu cu noi?*

A. C.: Da, v-am însoțit și am și scris atunci o relatare de la evenimente. Un fel de spectacol în turneu însoțit de această vizită în locul de origine al scriitorului și al dramaturgului Rebreanu. Cred că lucrul acesta, chiar izolat, chiar mai rar dacă se întâmplă, este instructiv și chiar emoționant pentru toți participanții.

P. A.: *Așa este.*

A. C.: Nu? Dacă, să zicem, teatrul din Baia Mare ar pune în scenă o piesa de Shakespeare și ar ajunge în Anglia în localitatea în care s-a născut Shakespeare, cum n-ar fi alt context pentru spectacolul respectiv? Nu?

P. A.: *Sau să ajungi la Șișești, cum am și jucat de fapt, cu spectacolul Lucaciu...*

A. C.: Da, cum s-a jucat „Vasile Lucaciu” al lui Dan Tărchilă.

P. A.: *Da, da.*

A. C.: Apropierea aceasta de zona, de orizontul acesta real al ficțiunii operei teatrale este, după părerea mea, stimulatив pentru creația scenică.

P. A.: *Gusti dragă, în arhiva mea figurezi din 1975, din caietul-program cu Švejk – al Doilea Război Mondial, în montarea lui Berciu, big Berciu. În arhiva mea, tu de atunci figurezi în programele noastre, în fiecare program de spectacol, cu câte o rubrică, în care recenzai cărți, ultimele noutăți în materie de carte de teatru și asta ai făcut-o până în 1990. Deci 15 ani. Și vreau să spun cu bucurie că toate cărțile recenzate de tine în caietele noastre program, eu mă duceam a doua sau a treia*

zi... mă duceam la librărie și îmi cumpăram volumul respectiv, sau, dacă nu, scriam la editură și mi le trimiteau. Dar... pe urmă... Aici este și vina noastră, recunosc, programele noastre nu mai arată ca atunci. Eu cred că o recenzie despre o carte de teatru în programele care se fac acum pentru spectacole, care sunt, de fapt, niște fițuici, n-ar mai încăpea... și eu zic ca e o mare tristețe. În primul rând, pentru tinerii mei colegi, care poate că și ei ar vrea să pună mâna pe o carte de teatru... Am scos din arhiva mea vreo șase sau șapte titluri de cărți scrise despre teatru numai de Valentin Silvestru pe care tu le-ai comentat.

A. C.: Da... Acesta a fost un exercițiu complementar. Adică e normal, un cronicar să citească textul piesei, să-l cunoască, chiar dacă nu este neapărat editat, îl poate citi...

P. A.: *Sigur că da!*

A. C.: Pentru că teatrul îl are. Chiar dacă ar fi în premieră absolută textul există. Deci cronicarul se cuvine să parcurgă și textul. Ceea ce și eu am făcut. După ce vizionez și spectacolul, vedeam și cum se transpune un text dramatic pe scenă, care este viziunea. Știi că în vremea aceea era o mare dispută între autor și regizor. Dom'le, cine e suveran?

P. A.: *Da, da, da!*

A. C.: Regizorul poate face cu un text ce vrea sau autorul trebuie respectat în litera lui.

P. A.: *Aceeași dispută o să fie la nesfârșit între actori și regizori.*

A. C.: Așadar... am comentat asemenea cărți ale unor scriitori care au scris și dramaturgie. Dar am comentat foarte multe cărți ale unor istorici și critici, în special. Așa, pentru că în vremea asta mă confruntam cu propriile lor păreri și, în același timp, asimilam o viziune mai largă asupra fenomenului teatral românesc prin comentariile lor. Pentru că ei, în cărțile respective, teoretizau despre teatru, teatrul clasic, perioada luminilor, teatrul modern ș.a., dar erau foarte multe comentarii la spectacole din țară unde nu puteam ajunge să le văd pe toate... nu? Și mai ales din București...

P. A.: *Da-da!*

A. C.: De multe ori când ajungeam în București, făceam și câte o baie de spectacole la principalele teatre bucureștene. Dar, oricum, nu puteam să văd totul. Și atunci, prin aceste cărți de teatru comentate, îmi făceam și îmi consolidam propria mea cultură teatrală și eu cred că am adus și un serviciu publicului cărui îi atrăgeam atenția, dacă nu mai mult, uite, dom'le, există și cărți de teatru și despre teatru.

P. A.: *Mai ales nouă, mai ales nouă, Gusti, ne-ai adus un mare serviciu.*

A. C.: Probabil. Probabil ca și actorii să fi fost receptivi la fenomenul carte, fenomenul carte consacrată acestui domeniu.

P. A.: *Am fost, am fost, să știi că am fost. Da, da!*

Spune-mi, te rog, cum ce calități ar trebui să aibă, așa, un cronicar de teatru de nota zece?

A. C.: În primul rând, trebuie să aibă stil, trebuie să aibă stil. Trebuie să aibă stil pentru că cronicile de teatru rămân niște texte, nu? Rămân niște texte scrise.

P. A.: *Da, da. Care-l reprezintă pe autor.*

A. C.: Care-l reprezintă pe autor. Absolut!

P. A.: *Și stilul lui.*

A. C.: Indiferent că este cronică de spectacol, că este cronică la o carte de teatru sau chiar și un interviu cu un om de teatru, cum am făcut și eu cu Tocilescu, de exemplu.

P. A.: *Da-da... și cu mai mulți.*

A. C.: Sigur că am făcut... mai de am ploare, vorbesc. Sigur că am făcut și cu Amza Pellea sau cu alții.

P. A.: *Cu cine ai făcut? Ia ză-mi niște nume.*

A. C.: Eee... am făcut interviuri aproape cu majoritatea regizorilor care au montat la Baia Mare. Un scurt interviu am făcut de exemplu și cu Ciulei, care a fost pomenit, iar unul a făcut colegul meu Bellu, la vremea aceea. Am făcut interviuri cu principalii regizori.

P. A.: *Da.*

A. C.: Sigur că la dramaturgi, primează dramaturgi români. Am făcut cu Tudor Popescu.

P. A.: *A fost debutat aici.*

A. C.: Debutat și comediograf de succes al epocii, orice s-ar spune. Sigur că am făcut și cu Everac, care a montat aici. Am făcut cu...

P. A.: *Tărchilă.*

A. C.: Nu cu autori. Cu Tărchilă, cu Dan Tărchilă. Sigur că da! Și cu el. Și apoi am făcut cu regizori, cu Dan Alexandrescu, cu... nu îmi amintesc acuma tot, dar asta o să completăm noi.

P. A.: *Gusti, vasăzică o primă calitate ar fi stilul cronicarului de teatru, să aibă stil. Și altceva? O altă calitate?*

A. C.: O altă calitate... el trebuie să aibă cultură teatrală. Tocmai de aceea am accentuat fenomenul carte.

P. A.: *Hebe! Da, da.*

A. C.: Oricât se spune astăzi, cine mai citește, cine mai are timp de lectură, dom'le, nu te poți consolida intelectual, spiritual, nici pentru acest domeniu, ca și pentru altele, de altfel, fără să asimilezi conținutul unor cărți, mai ales de referință, pentru că sunt și unele care sunt mai trecătoare, mai puțin importante, fără să-ți dai seama că nu-ți folosește atât de mult.

P. A.: *Și s-o pui...*

A. C.: Și s-o pui în spatele raftului, dar, totuși, din conținutul cărților se formează o cultură. Și apoi al treilea element, de părerea mea esențial, este experiența din vizionarea spectacolelor. Fără experiența aceasta a vizionării spectacolelor nu poți percepe toate secretele. Doar fiecare artă are atâtea secrete. Nimeni nu poate spune că le-a epuizat, nimeni nu poate spune că le deține și le stăpânește pe toate, dar măcar ești inițiat, nu ești ageamiu. În teritoriu.

P. A.: *Nu calci pe un teren minat. Aaa... zicem așa: hm! Unitățile de măsură cu care apreciază și operează un cronicar dramatic.*

A. C.: Principalul criteriu rămâne cel valoric, dar care este greu de detectat și de circumscris. Îți trebuie alte subcriterii. Multe îți trebuie ca să poți în final să spui despre o creație, să afirmi despre o creație că este valoroasă sau nu este valoroasă. Pentru că, la urma urmei, aici se sfârșește totul.

P. A.: *Aici n-ai nici cm, n-ai nici kg, n-ai nici...*

A. C.: Da. Și atunci îți trebuie și sensibilitate să percepi cât se poate de exact fenomenul în trăsăturile lui specifice, nu?

P. A.: *Corect!*

A. C.: Și în același timp îți trebuie apoi și o terminologie adecvată. Nu poți vorbi despre teatru ca și despre arta plastică sau strict despre literatură.

P. A.: *Trebuie să stăpânești foarte bine...*

A. C.: Deci iată cum te obligă, cum te obligă acest contact cu fenomenul, iar dacă ești serios, asta te obligă la a institui criterii care să-ți argumenteze și să-ți justifice aprecierile pe care le faci.

P. A.: *Daaa!*

A. C.: Azi se fac foarte multe aprecieri fugitive, gratuite, neargumentate.

P. A.: *Da.*

A. C.: Ori acest lucru nu-i permis. Sigur că și aceste impresii de moment contează. Dar dacă un cronicar se oprește numai la impresiile de suprafață, atunci a ratat rostul.

P. A.: *Gusti, hai să vorbim ceva despre legăturile tale cu „Steaua”. Cu revista „Steaua” de la Cluj.*

A. C.: Daaa! Asta este marea mea durere. Marea mea durere pentru că la Baia Mare n-a fost și nu este o revistă de cultură periodică.

P. A.: *Dar în ce stadiu sunt strădaniile actuale?*

A. C.: Toate strădaniile s-au rarefiat. Și tentativele au eșuat, nefiind consecvență în acest domeniu. Și atunci, la vremea aceea...

P. A.: *Dar bani?*

A. C.: Aaa...

P. A.: *Nu-i vorba și de bani?*

A. C.: Nu, nu, nu! Totdeauna a fost vorba de bani și s-a dovedit ulterior că nu banii au fost cauza, ci lipsa de voință în plan cultural, lipsa de voință în plan cultural. La ora actuală sufăr de aceeași mediocritate provincială, pentru faptul că Baia Mare nu-și dorește o revistă, nu-și dorește o publicație, nu este solidaritate în jurul acestei idei, nu există nici ambiția aceasta, domnule, din moment ce aici există o mișcare culturală pe care totuși o putem percepe. Uite, nu are o expresie revuistică ca să le pună în circuit. Să le pună în circuit național. Pentru ca să știe, domnule, uite la Baia Mare atâtea lucruri sunt, dar rămân anonime pentru că nu au un vehicul. Și așa am ajuns eu să colaborez la revista *Steaua*, atunci în vremea aceea, unde trimiteam selectiv. Acolo trimiteam cronică numai la anumite spectacole, mai deosebite, evenimente, și asta câțiva ani la rând. Am colaborat la revista *Steaua* cu cronici de spectacole, în principal, consacrate Teatrului din Baia Mare.

P. A.: *Gusti, știi că eu în cele câteva turnee, poate nu zic bine câteva, că au fost destule turnee la Cluj, eu am avut... Am foarte mulți prieteni și cunoscuți la Cluj, care au venit la spectacol și-au zis: „Băi, am venit să văd spectacolul pentru că am citit în «Steaua» că e un spectacol foarte bun”.*

A. C.: Da, numai dacă intri în circuit poți să-ți dai seama dacă ești la nivelul...

P. A.: *Și cronică aceea cred că numai tu ai făcut-o, nu altcineva, din Baia Mare. Nu putea să plece din alte părți sau de la cronicarii „Stelei” care veneau ei aicea la noi, dar nu prea ne treceau pragul prea mult, așa.*

A. C.: Nu. Venea Cocora de la *Tribuna*.

P. A.: *Cocora de la „Tribuna”, da.*

A. C.: În paralel, în Cluj apăreau cronici despre spectacole din Baia Mare scrise la revistă de Ion Cocora. Și eu intram în buchetul ăsta, intram în buchetul acesta, în confruntarea asta. Despre acele spectacol despre care eu am scris și pe care le-am publicat în *Steaua*, alți cronicari au publicat...

P. A.: *Și Cocora.*

A. C.: Și Cocora, la *Tribuna*, Dumitru Chirilă la *Familia*, Valentin Silvestru în *România literară*, cum am spus înainte, deci era și o reflectare în publicistică a evenimentelor teatrale de la Baia Mare, ceea ce acum nu există.

P. A.: *Nu există.*

A. C.: Nu există, cu părere de rău spun lucrul ăsta.

P. A.: *Ia să vedem ce mai e? Te-a influențat vreodată reacția publicului?*

A. C.: M-a influențat și chiar am ținut seama de asta. Și chiar am remarcat uneori, în comentariile mele, reacția publicului.

P. A.: *Ai făcut și un fel de minicronică sau ți-ai inserat în cronică ta și aprecieri la adresa reacției publicului și a receptorului?*

A. C.: Da. Da. De exemplu, așa cum unii cronicari urmăresc consecvent stagiunile de spectacole, nu?

P. A.: *Da, da.*

A. C.: Și fac mențiunea: acest spectacol s-a jucat de atâtea ori, a avut viață lungă pe afiș. Ei, tot așa eu... subliniam acest aspect. Publicul a întâmpinat spectacolul într-un fel sau în altul. Uneori, strecuram această apreciere a publicului.

P. A.: *Aba! Strictă la adresa publicului.*

A. C.: Strictă la adresa publicului. Absolut!

P. A.: *Am înțeles. Te-ai dus cu idei preconcepute să vezi un spectacol de teatru? Mai ales după ce ai văzut distribuția. Cu actori mai buni sau cu actori mai slabi. Te-ai uitat vreodată așa, domnule, cine joacă în rolul principal și-atunci mă duc să-l văd? Că asta trebuie să fie un spectacol extraordinar sau... nu.*

A. C.: Aș fi nesincer dacă nu aș recunoaște că... toți avem mai mult sau mai puțin și anumite prejudecăți.

P. A.: *Hehehe!*

A. C.: Așa. Dar uneori... Dar important este să-ți verifici aceste prejudecăți. Nu? Te duci uneori la un spectacol să vezi un cap de afiș, știi...

P. A.: *Mda...*

A. C.: Păi mă duc să văd. Poate să-ți confirme sau să te dezamăgească. Sau poți să mergi la un spectacol cu un anonim, nici n-am auzit cine-i asta.

P. A.: *Cum e cu pomul lăudat! Hehehe!*

A. C.: Poți să ai o revelație.

P. A.: *Așa este!*

A. C.: Mai ales dacă ținem seama de debutul și de actorii tineri. Da, la Baia Mare au venit succesiv câteva promoții de tineri.

P. A.: *Și foarte valoroși.*

A. C.: Și, de obicei, mergi cu.... mergi cu curiozitatea, dar poate și cu prejudecata. Reprezintă ceva sau nu reprezintă și trebuie să-ți verifici această prejudecată și, dacă ne apropiem cu atenție, observăm și putem reține că mulți actori tineri s-au afirmat pe scena băimăreană. Și au plecat de aici.

P. A.: *Au plecat de aici ca să facă nimic prin alte teatre, din păcate, Gusti scump, din păcate!*

A. C.: Aaa! Unii, eu zic că unii au confirmat, i-am urmărit și mi-am făcut păreri bune.

P. A.: *Aaa... Puțini, puțini, puțini. De ce crezi că a plecat Mareșca? Asta nu mai e teatru? Sau ză, ză.*

A. C.: Probabil că și actorii trebuie să știe când să părăsească un teatru sau nu.

P. A.: *Dar mai ales să cunoască teatrul la care merg că, dacă nu au culoar liber acolo, apoi degeaba se duc.*

A. C.: Sau unii sunt adepții ideii că trebuie să umble prin mai multe teatre, ca să nu se plafoneze, ceea ce este, totuși, un adevăr.

P. A.: *Este! Este un adevăr aici. Bineînțeles!*

A. C.: După cum o anumită consecvență, pe o perioadă mai lungă sau mai scurtă, este bună într-o instituție teatrală, adică în sensul că trebuie să știi când să vii și când să pleci, dar alegerea aceasta nu este ușoară. Nu este ușor de făcut.

P. A.: *Nu, nu, nu... e o mare loterie.*

A. C.: Pentru ca să nu ratezi lansarea și evoluția ta.

P. A.: *Și evoluția ta ulterioară. Așa este! Mina Odorescu, de asemenea, a făcut o carieră frumoasă.*

A. C.: La Constanța.

P. A.: *La Constanța. Spune-mi, te rog, un cronicar poate să învețe ceva de la un actor?*

A. C.: Vai de mine! Cum să nu învețe, câtă vreme actorul este cel în jurul căruia se învâрте...

P. A.: *Condeinul cronicarului.*

A. C.: Nu, se învâрте mecanismul spectacolului. Mecanismul spectacolului este în trupul actorului. Invizibil acest mecanism care este în trupul actorului. Acuma, indiferent de raporturile care există între regi-

zori și actor, între actor și cronicar, între știu eu, toți realizatorii care concură la realizarea spectacolului, pentru că am spus și la început, este o operă colectivă, este un spectacol teatral.

P. A.: *Da, da, așa e, așa e!*

A. C.: Totuși, trebuie să recunoaștem că mecanismul subtil și secret al teatrului este ascuns în trupul actorului. Deci acolo trebuie să-l descopere spectatorul.

P. A.: *Ăsta e titlul interviului. ăsta-i. Ți place?*

A. C.: Da, da.

P. A.: *Ăsta-l punem. Gusti dragă, eu mă bucur foarte mult că și tu, ca cei câțiva, cele câteva persoane, personalități, cu care am stat de vorbă, toți, dar absolut toți, ați recunoscut că, mai presus de orice în teatru, este actorul. Eu îți mulțumesc foarte mult pentru acest elogiu pe care ni-l aduci nouă, actorilor, dar te-aș mai ruga ceva: mai ză o vorbă așa, de... de salut la cei 50 de ani ai teatrului nostru. Un gând bun.*

A. C.: Înainte de asta trebuie să comentez aprecierea de mai înainte. Nu am găsit și nu cunosc un cronicar care să urce pe scenă în locul actorului. Să fi fost și un actor extraordinar. Nu cunosc. Nu știu dacă este imposibilitate, așa, sau este pur și simplu o constatare.

P. A.: *Da, da.*

A. C.: În rest, trebuie să dorim teatrelor să rămână instituții de impact în societate, pentru că acest dialog, și lumea de astăzi este toată un dialog, un dialog uneori amețitor este benefic pentru toți. Totuși, zic eu, această relație a teatrului cu publicul, cu societatea nu poate să dispară decât ca pierdere pentru om.

P. A.: *Mulțumesc frumos, Gusti, mulțumesc! Și ia tu într-o seară doamna și hai la teatru așa, ca simplu spectator. Poate o să vezi un spectacol care o să-ți placă. Hehehe!*

A. C.: Promit și de obicei mă țin de cuvânt!

P. A.: *Mulțumesc!*

A. C.: Condiția mea fundamentală este cea de gazetar. Eu tot ce am făcut în domeniul culturii am făcut din perspectiva ziaristului. Indiferent că am făcut comentarii literare, comentarii plastice, comentarii teatrale, viziunea mea, perspectiva mea a fost aceea a omului gazetar, care trebuie să fie și om de cultură.

P. A.: *Hehehe! Ce fain spus! Și măcar dacă te-ar auzi toți colegii tăi din presa scrisă.*

Notă: Dialogul a mai fost publicat, cu un alt titlu, în cotidianul *Informația zilei* din 15 noiembrie 2016, pp. 8-9, la un an de la trecerea la cele veșnice a lui Augustin Cozmuța (F.R.).

Terezia Bolchiș Tătaru în dialog cu Ion Dumitru

T. Bolchiș Tătaru

T. B. T.: *Stimate Doamnă Ion DUMITRU, vă rog să binevoiți a purta cu noi un dialog scris, pentru revista Bibliotheca Septentrionalis de la Baia Mare (Maramureș), spre a vă face cunoscut băimărenilor și cititorilor Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din urbe.*

Sunteți poet, publicist și editor, dar înainte de toate și peste toate, ați fost și ați rămas marinar. Vă rog să vă prezentați românilor din țară, cu biografia dvs. până la data „rămânerii” în Vestul capitalist, la Regensburg, în R. F. G., în anul 1961...

I. D.: O întrebare care presupune un răspuns foarte lung, deoarece implică comprimarea primilor mei 24 de ani de viață (1937-1961), anii de formare, în conjuncturile date! Pentru a face o sinteză, recurg la o trecere în revistă a câtorva dintre notele de jurnal și memoriile mele, în curs de finisare, care vor cuprinde mai multe volume sub titlul generic *Un destin între destine*. M-am născut la 27.08.1937, în comuna Boteni, județul Muscel, actualmente județul Argeș, ca fiul al Elenei (n. Zafiu) și al lui Ion A. Dumitru, zis și Dumitrescu.

Între 1947 și 1951 am urmat clasa a IV-a primară și ciclul doi al Școlii elementare, clasele V-VII, în comuna natală, Boteni, după a cărei absolvire m-am înscris pentru examenele de admitere la Școala Medie Tehnică de Marină Comercială, pentru navigația maritimă, din Constanța. Examenul s-a amânat de mai multe ori, din iunie și până la sfârșit de august 1951, silindu-mă să aștept timp de 2 luni – cu nenumărate zile de foamete –, dormind clandestin, pe bănci, într-o clasă de la școala generală din strada Romană, ca în septembrie să mi se anunțe (cu întârziere) la domiciliu nereușita.

După o trecere pe la Școala Profesională pentru Industria Cauciucului, în toamna anului 1952, m-am prezentat din nou la Constanța, la examenele de admitere pentru Școala Medie Tehnică de Marină Comercială. Examenele au fost și de această dată amânate succesiv, dar am reușit și, din 1952 până în 1955, am urmat anii I-III ai acestei școli dorite, secția ofițeri de punte.

În decembrie 1954, aflând de la profesori de iminenta apariție a noii Legi a învățământului care prevedea desființarea, în cursul anului 1955, a tuturor școlilor medii tehnice, m-am înscris și am susținut, în paralel, examenele integrale de diferență, la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța, absolvind astfel clasele a VIII-a, a IX-a și a X-a.

La sfârșitul lunii mai 1956 mi s-a permis să-mi iau zilele convenite de concediu și, în plus, o lună fără plată, plecând la Constanța, unde mi-am susținut bacalaureatul cu absolvenții la zi, de la Liceul „Mircea cel Bătrân”. Apoi, am plecat la București, unde m-am înscris la Filologie, pentru limbile greacă și latină, căzând cu succes! Din nou panicat, urmez sfatul unui coleg care se pregătea pentru examenele de admitere la Facultatea de Statistică de la I. S. E. P. Am dat examenele împreună, reușind amândoi, dar eu fără bursă! Nu puteam să rămân!

După o încercare eșuată de a mă înscrie la Politehnică, cum geografia mi-a fost de asemenea dragă, am dat examen la Facultatea de Geografie-Geologie, secundar Biologie, reușind, în sfârșit, să devin și eu student la f. f.

La 1 octombrie m-am întors la Brăila, căutându-mi vasul pe care îmi făcusem ucenicia de marinar de la 18 ani și unde îmi lăsasem câteva bagaje. Între timp, fusese transformat în spital ambulant și se afla la Murighiol. Abia peste două luni am fost angajat (de fapt reangajat) ca marinar în navigația fluvială, pe remorcherul „Miron Costin”. Au luat sfârșit, astfel, atât căutările, incertitudinile, cât și visul meu de a colinda mările... Cu vasul respectiv am făcut prima călătorie în afara țării, urcând în amonte pe Dunăre, la Bratislava și apoi la Budapesta, unde am intrat în anul 1957! Am trecut apoi, în timp, succesiv, pe mai multe remorchere și vase de pasageri, precum „Voronej”, „Arhanghelsk”, „Timișoara” etc. Cu vasul „Johannes Walner” am ajuns în ianuarie 1957 la Viena și mai departe la Regensburg și la Deggendorf. Între timp, în țară, mi-am

dat examenele la Facultatea de Geografie (3 ani), am participat la unele cursuri, ca și la câteva cenecluri (Agatha Bacovia, Hristo Botev), scriind și citind poezii, m-am întâlnit cu prieteni de la Școala de literatură (pe care aș fi vrut să o fac și eu), precum Elena și Mircea Tacciu, Darie Novăceanu și alții.

În zilele de 6-7 decembrie 1960, la Turnu-Severin, am dat examenul pentru brevetul de ofițer fluvial (secund), fiind imediat transferat pe vasul „Astrahan”, în funcția respectivă, pe care am trăit trecerea în anul 1961, la Bratislava. Ultimele trei călătorii în străinătate le-am făcut cu vasul „Carpați”, în lunile mai, iunie și iulie. Abia în iulie 1961 m-am gândit serios la rămânerea în străinătate. Cele cinci zile (9-13 august) cât am stat în aval de Regensburg mi s-au părut o veșnicie. Cu frică, cu emoții inimaginabile, după cinci zile de frământări, am părăsit vasul în dimineața zilei de 13 august 1961, cu o servietă simplă, cu câteva lucruri și 200 de mărci, lăsându-mi în cabină valiza, dar și un bilet pe masă, în speranța că atunci când va fi descoperit, eu voi fi la München. Pe bilet am scris doar câteva cuvinte:

Dragii mei colegi,

Vreau să fiu liber și singur să-mi dictez voinței mele. Adio.

13-8-61. Ion D.

Am ajuns fără probleme la gară și mi-am luat un bilet până la München, unde m-am cazat la un hotel ieftin. Luni, 14 august, când la Berlin începea construirea zidului care-i va despărți pe germani pentru aproape trei decenii, m-am prezentat la Prefectura de Poliție, cerând azil politic. Am fost însă acuzat de trecerea frauduloasă a frontierei, deși intrasem oficial în Germania, cu vasul Carpați, și amenințat cu expulzarea. În 22 august 1961 am fost plasat la cea mai temută închisoare din München. Aici am fost vizitat și încurajat de reprezentanți ai Asociației Românilor din Germania și ai Asociației Caritas, dar și de către Vasile Zăpârțan, preotul Misiunii Bisericii Greco-Catolice din Germania, viitorul monsenior. Eforturile conjugate ale acestora au avut ca rezultat trimiterea mea la Azilul (Lagărul) din Zirndorf, unde am lucrat la fabrica de cuțite de strung. După 50 de zile de lagăr, mi se anunță respingerea cererii de azil. Sunt disperat.

Din nou eram confruntat cu pericolul repatrierii. Aveam, însă, dreptul ca în timp de o lună să solicit recursul. Recursul mi l-a făcut chiar dr. G. Tase și, spre marea mea fericire, am câștigat! Azilul l-am primit, deci, la sfârșitul lunii ianuarie, iar pasul de azilant l-am făcut pe 2 februarie 1962. În lagăr, întrebând ce religie am, le-am declarat că sunt „român-ortodox”, dar m-au privit circumspecți și am fost trecut în documente la „R.K.”. Ca atare, am plătit și eu taxe Bisericii Catolice timp de 17 ani. Ortodocșii erau scutiți, dar mie nu mi-a părut rău. Am considerat acest gest ca unul de recunoștință față de intervențiile întreprinse de dr. Werner Hoffmann și de către CARITAS.

T. B. T.: *În Occident, ca la orice început, „luându-o de la lingură”, vorba românească, nu v-a fost ușor. Puteți să ne povestiți ceva din acest început, care v-a dirijat pașii cu totul în altă direcție decât în cea în care porniserăți, ca marinar?!*

I. D.: După acordarea azilului politic am primit de la organizația Rescue Committee International o hârtie prin care mi se comunica că mi s-a găsit un post de lucru în navigația maritimă și că pot pleca la Hamburg ca să lucrez în adevărata mea meserie. Dar, la insistența dr. Georg Tase, considerând, în sinea mea, că-i sunt îndatorat, m-am dus la München, având promisiunea angajării mele la firma unui român.

Soarta a făcut ca dr. Gheorghe Tase să se îmbolnăvească subit, ajungând pentru mai multă vreme la spital. Am stat o săptămână la un hotel, așteptându-l pe dr. Tase. Cum mi se terminau și ultimele rezerve de bani câștigați într-o fabrică din Zirndorf, m-am angajat la o firmă din München, ca tinichigiu ori țiglar, pentru execuția acoperișurilor clădirilor în construcție. Am rezistat astfel două săptămâni, timp în care lucrând prin vânt și frig, pe acoperișuri, fără îmbrăcăminte adecvată, am răcit cronic la genunchi, încât umblam cu picioarele încârligate și n-am mai putut să mă duc la lucru. Astfel că m-au dat afară. Am umblat la Arbeitsamt sau în alte părți în căutare de lucru. La fiecare firmă însă eram mai întâi întrebând când am venit în Germania și ce am făcut până atunci. Eu, ca să fiu corect, le declaram adevărul: două luni închisoare la Stadelheim, patru luni de lagăr, unde am mai lucrat în afara zilelor de interviuri ca muncitor necalificat la strung, la freză și galvanoplastie și, de asemeni, că am fost ofițer de marină. Pretutindeni, la cele spuse, mi se răspundea elegant și cu părere de rău că danșii nu au de lucru pentru mine. La un moment dat, pentru cinci zile, n-am avut aproape nimic de mâncare. Eram disperat! Doar atunci mi-am dat seama de ce sunt întâmpinat peste tot ca un râios și nu am nicăieri succes, deși la eliberarea din închisoare, mi se spusese că detenția mea la Stadelheim nu contează, pentru că n-a fost propriu-zis închisoare, pentru vreo culpă, deci n-ar fi trebuit să menționez acest lucru.

Ulterior, dr. Werner Hoffmann mi-a făcut rost de un angajament ca muncitor la șlefuirea obiectelor optice de la renumita firmă Rodenstock, unde am lucrat timp de patru luni. În acest răstimp frecventam slujbele de la biserică, unde am început să cânt și eu la cor. La întrunirile românilor cu prilejul diverselor

evenimente, prin localurile românești existente etc., am cunoscut o sumedenie de oameni, fiind invitat cu destulă generozitate și acasă la dânsii, chiar pentru a le citi din poeziile mele. A fost perioada în care m-am integrat, de la început, în activitățile exilului existent la München, încercând să cultiv bune relații, fără pre-concepții, cu cei pe care îi consideram, în primul rând, că nu sunt intruși între noi ai celor de dincolo și sunt de bună credință.

Ca atare, în prima jumătate de an petrecută la München, în băjbâielile de a mă dumiri în ce lume mă aflu, m-am bucurat de simpatia majorității oamenilor de atunci, luați, bineînțeles, ca indivizi, indiferent de grupările din care făceau parte. Pot enumera aici, fără teamă de a fi asimilat cu concepțiile cărora aceștia le-au fost sau le mai erau tributari, în ordinea în care i-am cunoscut, pe: căpitanul Constantin Foghel, părintele Vasile Zăpârțan, Dionisie Ghermani, familia Andrei Nicola, familia I. V. Emilian, Gheorghe Tase, René de Fler, Preda Bunescu, Ghiță Ionescu, secretara acestora Violette Filderman, familia Grigore Dumitrescu, George Ciorănescu, Letiția Cifarelli, și mama sa – de la Câmpulung Muscel, Galatea Lemonidi, Gheorghe Gudi, Alexandru Pană, Aurică Popescu, Constantin Sporea, Hortense Cisek, Malila Szabadoș, generalul Ion Gheorghe, colonelul Alexandrescu, părintele Popan, Ion Chirilă, Teodor Ciochină, Ion Luțai și mulți alții. Nu aveam încă habar de diferențele existente între concepțiile anumitor oameni și grupări, de antagonismele cu care s-au confruntat mai înainte în țară și pe care și le-au continuat sau estompat, cu sau fără temei, în emigrație și exil. Întemeiate sau neîntemeiate, argumentele și motivele acestor vrăjmășii am început să le înțeleg mai bine doar mult mai târziu, din discuții ocazionale, din confruntări individuale și, apoi, când am putut să-mi procur presa exilului, deopotrivă de derutantă și ea. Acesta a fost mediul în care am descins și în care și cu care a trebuit să conviețuiesc.

După cum am mai spus, una dintre principalele pasiuni, în afară de navigație – profesia pe care am iubit-o peste poate –, a fost și poezia, deși nu am avut parte de studii înalte sau măcar adecvate, în acest sens, frecventând doar, ocazional, cenaclurile literare, în timpul unor escale întâmplătoare mai îndelungate sau păstrând contact cu unii cenaclști, dar și cu câțiva scriitori care m-au încurajat, chiar în țară, unde am și publicat prin ziare locale câteva poezii, note de călătorie ș.a. Mi-au apărut câteva poezii și note în *Buletinul Asociației Românilor Liberi din Germania*. Doream, însă, să-mi public primul volum de versuri, pentru care îmi trebuiau bani și nu-i aveam. În plus, cei care s-au oferit să mi-l publice mi-au declarat de la început, categoric, că selecția o vor face dânsii, după propriile criterii ale publicației sau editurii respective, motiv pentru care nu am mai insistat, nefiind de acord să mă las cenzurat de alții, indiferent cine erau. Mi s-au publicat și câteva articole și note despre starea din țară în ziarul *Standardul*, al căror ton I. V. Emilian și-a permis să mi-l modifice, cu expresii care nu mă caracterizau, și am încetat colaborarea la gazeta sa.

Dr. I. V. Emilian se obișnuise să mă ia cu dânsul, frecvent, la tipografia dr. Belei, prilej cu care m-am familiarizat vag cu ceea ce înseamnă o tipografie. De asemeni, pentru că eram tânăr, între altele, mi-am propus să-mi continuu studiile, ținând fie pentru navigație sau construcții navale, fie filologie și, în acest scop, dr. Constantin Sporea s-a oferit să-mi facă rost de o bursă, cu restituire după studii, de la *Iuliu Maniu Foundation*, din New York. Am încercat, ce e drept, încă de pe atunci, și să colaborez, în vreo formă sau alta, la Europa Liberă, considerând că gazetăria poate fi o meserie în conviețuire cu poezia și, prin intermediul balerinelui Gelu Barbu, am ajuns la Preda Bunescu, pe atunci director adjunct și mâna dreaptă a lui Ghiță Ionescu, care mi-a cerut, rând pe rând, mostre din ce scriam. Dar mai înainte de-a primi un răspuns clar din partea sa, mi s-a oferit șansa – tot datorită îngerului meu păzitor, dr. Werner Hoffmann – de a mă angaja în navigația Rhinului și a apelor interioare ale R. F. G. Am plecat în august și am stat aproape un an pe Rhin, perioadă în care Constantin Sporea, care lucra la Europa Liberă, m-a pus în legătură, prin corespondență, cu *Iuliu Maniu Foundation* din New York care, în principiu, mi-a aprobat o bursă anuală pentru studii.

Întâmplător, într-o vizită scurtă la München, l-am întâlnit pe Mircea Orendovici, de la Freiburg, care aflând că vreau să studiez, mi-a spus că *Biblioteca Română din Freiburg* ar avea nevoie de un ajutor, căreia îi poate oferi o bursă – n-a specificat suma –, precum și posibilitatea cazării într-o încăpere din vila prințului Nicolae, din Mercystr., unde funcționa pe atunci Institutul

de Cercetări și Biblioteca Română. După o lună sau două, la sfârșitul lui mai 1963, mi-am dat demisia din navigație și m-am prezentat la bibliotecă. Mi-am depus actele pentru Filologie, la Universitatea din Freiburg și am ajutat apoi voluntar, fără vreo remunerație, laolaltă cu A. Teușan ș.a., la trierea publicațiilor primite de bibliotecă, timp de trei luni, așteptând să fiu angajat.

În perioada cât am stat să ajut la bibliotecă, am luat cunoștință de aproape toate publicațiile exilului și emigrației, care, deși anticomuniste, se băteau cap în cap în orientările și atitudinile lor, în principal vechi, dar și mai noi! Tot acolo, am avut marea bucurie să citesc unele cărți interzise sau neglijate în țară. Permanent, la bibliotecă erau prezenți, în afară de director, Virgil Mihăilescu, Aurel Teușan, prof. dr. Mihail Prodan, de la Facultatea de Silvicultură din Freiburg – o somitate în domeniul său –, dr. Constantin Nagacevski, secretarul Institutului de Cercetări – Biblioteca Română din Freiburg, maior Nicolae Pănescu, poetul Ion Pârvolescu, Trifu ș.a., care formau gruparea „Pro-Mihăilescu”, iar pe de altă parte gruparea „Pro-Prințul Nicolae”, din care făceau parte dl. Enescu, care se ocupa de afacerile prințului, poetul Horia Stamatu, dr. Paul Miron, lector pentru limba română la Facultatea de Filologie din Freiburg, care aducea frecvent acolo mari grupuri de studenți, la întrunirile cărora am asistat uneori și eu, avocatul Mircea Orendovici, care lucra pentru firma prințului, Petru Vălimăreanu, muscelean ca și mine, care-și multiplica în bibliotecă – la o modestă mașină de imprimat manuală – revista sa *Vatra*, de orientare legionară, antisemită etc.

Biblioteca era permanent vizitată de diverși români din exil: din Franța, Elveția, S. U. A., Canada etc., de germanii originari din România și alți interesați. Astfel, am avut prilejul să-l cunosc pe poetul Dumitru Bacu, mai înainte de a-și fi publicat cartea sa despre criminalul experiment Pitești, și pe mulți alții.

Neavând o situație clară, m-am decis să mă reîntorc la München, unde, de bine, de rău, cunoșteam câțiva oameni. Aici am lucrat la Fabrica de bere *Loewenbrey*, încercând de pe bandă rulantă în camioane până la aproape 5.000 de lăzi de bere, „Fanta” și alte sucuri pe zi, sau la umplutul sticlelor, la bandă. Dar către sfârșitul lui septembrie am avut și aici un accident. Mi-a căzut de la mare înălțime o europaletă pe picior și am fost timp de două luni în convalescență. Cu ajutorul lui Ion Chirilă, m-am angajat ca recepționar de noapte la hotelul *Hofgarten*, cu un salariu brut de 180 DM pe lună și cazarea într-o cămăruță, la subsol, de cca 12 m². Am lucrat acolo aproape 8 luni, perioadă în care mi-am publicat, cu împrumuturi, evident, primul volum de versuri *Flori din furtună*, a cărui difuzare m-a pus în contact și cu alte persoane din diverse părți ale exilului.

Pe la mijlocul lunii mai, Preda Bunescu, devenit director plin la Europe Liberă, după plecarea lui Ghiță Ionescu, m-a întrebat dacă sunt de acord să lucrez două sau trei luni, ca freelancer, pe timpul vacanțelor, la blocul politic. A intervenit însă dr. Constantin Sporea, care m-a chemat să lucrez la Radio Europa Liberă. Am acceptat, desigur, și m-a plasat la Secția Monitoring, pentru două luni de probă. Cum, datorită serviciului de la Monitoring, de poezie nu mă mai puteam ocupa, pentru că atunci când doream să scriu câte ceva îmi trebuiau zile întregi de deconectare de munca insipidă pe care o făceam, m-am abonat la presa din Basarabia și, în mai mulți ani, am pregătit volumul *Forme de etnocid în U. R. S. S. – Un plan sistematic de rusificare forțată a românilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria*, căutând bani pentru a o publica.

Din când în când mai reușeam să scriu și poezii, dar, neavând decât rar posibilitatea să le citesc cuiva – în afară de Ion Chirilă și soției mele (într-o traducere îndoielnică) –, am decis cu ea să punem la cale un cenaclu, cu participare germană, din partea prietenelor și fostelor ei colege, și cu românii care vor avea plăcerea pentru așa ceva. M-am adresat mai întâi d-l Sporea, cu propunerea ca acest cenaclu să se facă sub autoritatea Societății Academice Române, unde dânsul era foarte activ. A fost categoric împotriva, pretinzând că „Societatea nu are nevoie de un așa balamuc!”. Apoi, pentru că eu eram un „necunoscut” și aveam nevoie de o figură cunoscută, cu prestigiu, l-am abordat pe George Ciorănescu, pe atunci director adjunct la Departamentul Românesc de la Europa Liberă, care, reflectând asupra disensiunilor existente în comunitatea noastră, mi-a declarat că așa ceva nu e posibil la München. I-am abordat rând pe rând și pe alții, pe Preda Bunescu, care mi-a spus că dacă mă țin puterile e bine să încerc. La rândul său, m-a încurajat și Mihai Cismărescu și încă câțiva, dar niciunul nu dorea să figureze în momentul startului ca inițiator, de teama conducerilor asociațiilor care pretindeau dreptul de monopol și control asupra oricăror inițiative culturale sau sociale, oricât ar fi fost ele de nevinovate, din cadrul comunității müncheneze. Rămâneam, deci, numai eu și soția. Întâmplarea a făcut, însă, că, având un post liber la Monitoring, Ion Cicală, pe care-l cunoșteam din decembrie 1962 de la Paris și care scria și poezii, a venit la München invitat de d-l Sporea, pentru probă, rugându-mă să-l găzduiesc la noi. Ei bine, l-am convins pe Cicală să semneze, alături de mine și soție, prima invitație la Cenaclul Literar-Artistic, cum s-a numit inițial, acasă la noi. Prin aceasta, Ion Cicală a devenit, se înțelege, cofondator, gest pe care i l-am prețuit și amintit cu toată lauda!

Ca atare, la 23 martie 1969, am avut acasă prima dintre întrunirile programate apoi lunar, tot la do-

miciliul nostru. Totodată, în 1969, am reușit să public și cartea *Forme de etnocid în U. R. S. S.* cu bani împrumutați! Difuzarea acesteia mi-a înlesnit alte contacte printre oamenii din exil din Europa, America, Canada etc. și, după patru ani de funcționare a Cenaclului Literar-Artistic, adunându-se o oarecare cantitate de manuscrise demne de a fi publicate, m-am gândit că ar fi bine să editez o revistă. Ne-am întrebat ce nume să-i dăm. S-au făcut diverse propuneri, iar Ciorănescu a venit cu ideea s-o numim *Apoziția*. Cum cenaclul nu avea nici el un nume, eu însumi am propus ca același nume să-l dăm și cenaclului, ceea ce s-a și întâmplat.

Au apărut apoi, în 1973, 1974, 1975 primele trei numere din *Apoziția*, a cărei execuție a fost mai mult manufactură, cu foarte simple „unelte”. Mă rog, a plăcut și așa.

În 1974, după aproape unsprezece ani în serviciul Secției române de la Monitoring, transferarea la Departamentul Românesc, promisă de Preda Bunescu, una dintre dorințele principale, a fost blocată de venirea lui Noel Bernard. A mai apărut un obstacol: procesul lui George Ciorănescu cu conducerea R. F. E. [Radio Free Europe, n.r.], în urma implicațiilor cu Harry Baranga.

Mi s-a cerut vehement de către dr. C. Sporea să mă distanțez de George, implicit în cadrul cenaclului și revistei *Apoziția*, pentru că altfel voi avea consecințe. Personal am căutat, pe cât posibil, să rămân neutru, să nu mă amestec în confruntarea dintre Bernard și Ciorănescu. Am continuat să-i respect pe amândoi, atât conform normelor serviciului, dar și pentru calitățile lor. Deși, în ce mă privește, nici George nu s-a arătat în toate „ușă de biserică”, eu nu mă pot sub nicio formă îndepărta de el numai pentru că a căzut în *disgrația* Casei, în special în ceea ce privește cenaclul, pentru că, indiferent de micile noastre frecșuri, aportul său a fost foarte important și, până la izbucnirea conflictului, am colaborat și ne-am înțeles foarte bine! Ar fi din partea mea o mare ingratitudine, pentru că, dincolo de diferențele de vârstă, funcții și capacități, am fost în foarte bune și amicale relații, nu numai de când mă aflu la Radio, ci de la începutul exilului, mai precis din primăvara lui 1962, după venirea la München, din lagărul de la Zirndorf. Din nefericire, în Casă s-au cristalizat două tabere adverse, cuprinzând, deopotrivă, colegi pe care i-am apreciat, i-am respectat și-i prețuiesc.

T. B. T.: *În anul 1976, când s-a sărbătorit centenarul Constantin Brâncuși, ați cheltuit nu numai energie, ci și bani pentru a organiza la München o manifestare omagială de anvergură cu oameni de bunăvoire din Germania și personalități binecunoscute ale artei românești din Franța. Dați-ne câteva amănunte...*

I. D.: Joi, 25 martie 1976, la întrunirea cenaclului „Apoziția” am pus în discuție o mai veche propunere, repetată de mai multe luni, și cu toată întârzierea „hotărâm” inițierea unui program deosebit pentru aniversarea a 100 de ani de la nașterea lui Constantin Brâncuși. Principalele obligații în organizarea acestuia îmi revin mie, pentru că ceilalți se codesc. Va fi nevoie de bani etc. Rămâne încă deschisă chestiunea găsirii unei personalități, de preferință germană, care să patroneze această manifestare. Personal mă gândesc la profesorul dr. Georg Stadtmüller, pe care am avut norocul să-l cunosc. Înainte de final îi anunț pe toți că în noaptea de sâmbătă spre duminică voi pleca la Paris ca să văd ce pot aranja acolo pentru centenarul Brâncuși. Ideea o aprobă tacit majoritatea celor prezenți.

Duminică, 28 martie 1976, am plecat cu trenul spre Paris, unde am stat o săptămână, timp în care am luat legătura cu părintele Boldeanu, cu Guguianu, cu fotografii Florin Dragu, cu sculptorul Ion Vlad, cu Paul Barbăneagră, cu testamentarii lui Brâncuși – Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati –, cu Horia Damian și alții. Ion Vlad a fost de părere că cel mai indicat pentru a vorbi despre Brâncuși este criticul de artă Ionel Jianu, care a scos deja, la editura sa de artă, ARTED, și o amplă monografie *Brâncuși*. Pe acesta deci trebuia neapărat să-l câștig!

Întreaga sa biobibliografie aveam s-o cunosc *in extenso* mult mai târziu. Dar cele văzute atunci m-au impresionat atât de mult, încât, trecând peste toate riscurile ce mi le imaginam, considerând că Brâncuși e deasupra frecșurilor noastre din exil, n-am mai stat pe gânduri și l-am invitat pe Jianu la München. N-a fost ușor să-l conving! Pretențiile sale erau mult mai mari decât posibilitățile noastre. M-a ajutat însă mult Barbăneagră și, până la urmă, a acceptat.

Deși aventura îmi ușurase bugetul personal cu aproape 2.000 DM, eram desigur mulțumit de tot ceea ce realizasem la Paris și de promisiunile de participare primite. Ca atare, pe o bună parte din drum, la întoarcere, am meditat entuziast la ceea ce trebuie să fac în continuare pentru reușita manifestărilor centenarului Brâncuși.

Au urmat două luni de discuții, promisiuni și refuzuri, sfaturi multe și contradictorii. Datorită lipsei banilor, participarea artiștilor din Paris și organizarea expoziției colective „Omăgiu lui Brâncuși”, cu tot regretul, deveneau imposibile, rămânând doar în vigoare invitația adresată criticului Ionel Jianu, condiționată de acoperirea cheltuielilor de deplasare, cazare și onorariu. Programul a fost stabilit pentru zilele de 3-4 iunie.

Pierre Wurms, directorul Institutului Francez din München, a acceptat preluarea înaltului patronaj al

manifestării, și încă fără pretenții de onorariu, iar Anneli Gabanyi a acceptat să fie, simultan, interpretă din franceză în germană.

Joi, 3 iunie, manifestarea s-a desfășurat la Stadtische Galerie im Lembach-haus. După alocuțiunile oficiale, Ionel Jianu a vorbit pe larg despre viața și opera lui Constantin Brâncuși, însoțindu-și expunerea cu proiecții manevrate de Radu Maier. Propriu-zis, Ionel Jianu a prezentat în rezumat conținutul propriilor contribuții din capitolele: *Introduction à la sculpture de Brancusi*; *La marche vers l'humain*; *A la recherche des formes primordiales*; *La nostalgie du ciel*; *La marche vers le divin*; *L'ensemble monumental de Targu-Jiu* (pp. 5-68) din volumul apărut la sfârșitul lunii mai în editura sa: Ionel Jianou – Constantin Noica, *Introduction a la sculpture de Brâncuși*, ARTED, Editions d'Art, Paris, 1976, expunere însoțită de proiectarea fotografiilor incluse în volum, dar și a altora realizate de fotografii Florin Dragu, Aurel Baub, I. Grigorescu și alții. Vineri, 4 iunie, manifestarea a avut loc la Centrul Cultural Românesc, ctitorit de Monseniorul Vasile Zăpârțan.

După orele 14.00 au început să sosească oaspeții, de această dată mai mult români, printre care și frecventatorii cenaclului. După sosirea lui Ionel Jianu și a soției sale (P. Wurms nu a mai putut fi prezent), G. Ciorănescu a făcut deschiderea, după care a vorbit liber, în românește, Ionel Jianu, despre viața și opera lui Brâncuși.

A urmat un moment poetic: *Omagiu lui Brâncuși*, încheiat cu câteva piese corale interpretate de corul Misiunii Române Unite, dirijat de Petre Alexandru, și un bufet și băuturi, din cele cumpărate de mine și pregătite cu ajutorul soției, al lui Andrei Dângă și al altora. Cu aceasta s-a încheiat – chiar dacă nu cum s-a intenționat inițial –, totuși cu succes, și cea de-a doua zi a Centenarului Brâncuși, rămânând doar de asigurat paza și asistența necesară, pe durata expoziției celor 32 de postere – conform programului anunțat – la Centrul din Kreittmayrstr., deschisă până la sfârșitul lunii noiembrie și pentru care am apelat la doamna Silvia Atanasiu și la feciorul său.

T. B. T.: *Anul acesta, 2016, aniversați 40 de ani de la înființarea Editurii Jon Dumitru Verlag. Despre aceasta ați susținut și o lucrare la sesiunea anuală a Bibliotecii Române din Freiburg, care a avut loc recent. Când și cum ați înființat Editura?*

I. D.: Vineri, 15 octombrie 1976, m-am prezentat la Camera de Comerț și Industrie și mi-am înregistrat editura sub numele de „Mediana”, urmând să primesc ulterior Actul constitutiv. După trei zile mi se comunică faptul că, pentru a-l putea avea, trebuie să dovedesc că dispun, în bancă, de cel puțin 60.000 DM și că garantez să am cel puțin doi angajați permanenți. Neavând suma cerută, a trebuit să renunț la numele de „Mediana” pe care l-am ales, atât din dorința de a mă ancora între frământările din exil, oarecum la centru, dar și pentru faptul că numele de Ion Dumitru, comun la mii de români și fără rezonanță pentru lumea teutonă și occidentală, care-l pronunță frecvent pocit, mi se părea banal.

Neavând încotro, mi-am zis că, la urma urmei, depinde și de mine ca să adaug și acestui nume dacă nu o aură, cel puțin un plus de prestanță. Cum, dintr-o eroare sau slăbiciune, funcționarul de la lagărul de refugiați mi-a înregistrat dintru început numele de „Ion” scris nu cu „I”, ci cu „J”, sub care mi s-a eliberat apoi pașaportul de azilant, n-am avut încotro și mi-am înregistrat firma sub numele de *Jon Dumitru, Verlag für Fachliteratur, literarische Werke* etc.

Cu această modestă și șubredă corăbioară, arborându-i ca stindard simbolul *Țării de Obârșie*, cu fruntariile-i neciuntite, între care m-am născut, singurul pe care l-am servit cu toată conștiința mea, m-am pornit în marea aventură ca un haiduc-corsar, orbecăind prin neguri, vânturi și valuri, în căutarea unui far, a unui astru de reper, liman, ori golf de adăpost!... De atunci, la 16/18 octombrie 2016, s-au împlinit 40 de ani. Ce a urmat?... E o altă poveste, cu și mai mari complicații!

T. B. T.: *Dvs. ați făcut pentru cultura românească în Occident mai mult decât au făcut diviziile de români exilați înainte de „revoluție”, dar mai ales după, când unii se exprimă că le este rușine că sunt români, confundând țara cu gașca politică. Dvs. nu v-a fost niciodată rușine de-a fi român; din contră, ați dovedit prin faptă că România trebuie iubită și admirată pentru ceea ce este ea, o țară excepțională, ca peisaj și bogății de nedescris: aur și argint, petrol și lemn, grâne și „poame”, fructe și „oameni fără pereche”, cum zice moroșanul. Ca fondator a două instituții de cultură (*Apoziția* – cenaclul și revista – și editura care vă poartă numele), ați desfășurat o remarcabilă și prețuită activitate. Vreți să ne-o devalați în linii mari?*

I. D.: În exilul și emigrația noastră au existat foarte mulți oameni de mare valoare, care ne-au făcut cinste prin activitățile și creațiile lor. Au existat publicații de prestigiu, ziare, reviste, fundații, biblioteci, Societatea Academică Română, muzicieni de renume, artiști etc. În ce mă privește, am făcut și eu, cum m-am

priceput, ceea ce am considerat mai imperios necesar, adică câte ceva din ceea ce ne lipsea sau nu exista suficient, și unde alții, chiar mai înzestrați și mult mai căpțușiți cu creștări, poziții, relații și influențe decât *manda*, nu aveau curajul sau nu doreau să-și pericliteze liniștea, să-și împrăstie forțele, mijloacele și capacitățile în folosul *obștei*. Am făcut ce mi-a fost posibil ca individ, pentru că nu am avut în spate o organizație care să mă sprijine, n-am beneficiat de sponsori, fonduri sau finanțări de nicăieri, bazându-mă doar pe munca și sacrificarea în mare parte – și pe o perioadă de peste 25 de ani – a propriului salariu și pe cofinanțarea – în parte – de către autori, reușind să dau la lumină aproximativ 80 de titluri, cărți și publicații, unele foarte importante, și nu pentru că doream gloria personală, ci pentru că ne erau necesare, mie și celorlalți pribeși, în majoritate și mai amărâți decât mine. E adevărat că prin aceasta am generat gelozii, boicoturi ș.a.m.d., chiar în rândul celor pe care i-am sprijinit și i-am publicat, dar și al mai-marilor exilului, care considerau că prin acestea mi-am asigurat „locul în istorie” (George Ciorănescu), că „sunt o legendă”, o „instituție” etc. (aprecieri ale celor ce așteptau foloase de la mine), că „mi-am făcut statuie” (cum insinua Ion Rațiu). Noi eram implicați laolaltă într-o luptă, în care nu succesele unui soldat sau ale altuia contau, ci succesul întregii armate. Propriu-zis, inițial, mi-am creat modestele facilități editoriale pentru mine însumi, ca să pot folosi scrisul, arma cuvântului, împotriva tiraniei de dincolo de Cortina de Fier. Dar, pe parcurs, conștient că cele ce le întreprind singur nu pot acoperi – rezonabil – nici măcar un crâmpel din întregul câmp de bătaie, că nu am atâtea forțe, capacități și nici timp pentru a le aborda, am considerat că din toate punctele de vedere e mai urgent, mai acut necesar să le dau prioritate față de propriile ambiții de studii, creații, autopublicări etc. Pornind de la acest considerent și cu modestele experiențe și relații câștigate odată cu publicarea primului meu volum de versuri, *Flori din furtună* (1964), a cărții *Forme de etnocid în U. R. S. S. – un plan de rusificare forțată a Basarabiei și Bucovinei de Nord*, cu primele trei numere din revista *Apoziția* (1973, 1974, 1975) și ceea ce mai aveam în pregătire – neglijându-mă pe mine însumi –, am purces la publicarea, fără întârziere, a unor lucrări și autori a căror editare era necesară și revendicată de momentul conjunctural respectiv. Așa a început să se afirme *Jon Dumitru Verlag*.

Imediat după fondarea editurii, în octombrie 1976, continuând cu editarea revistei *Apoziția*, pe care am consacrat-o cenaclului cu același nume, am creat în paralel Colecția „Apoziția” pentru editarea unor cărți care nu aveau nimic comun cu cenaclul și pe care în mare parte le-am finanțat singur, în care au apărut volumele: Mihaela Ghelmegeanu-Lausch, *Versuri și În spatele ecranului*; Aristide Burileanu, *Carte de petece – eseuri* –, München, 1978, 118 p.; Nicolae Novac, *Tălmăciri din poezia amerindiană*; Nicolae Novac, *Tălmăciri din Lirica Americană*; Nicolae Novac, *Sturm und Feuer, Erzählungen*; George Ciorănescu, *Bessarabien Contested Land Between East and West* (München, 1984); alte două volume de versuri ale lui George Ciorănescu editate sub emblema colecției, pe cont propriu, de autor; Colecția „Mediana”: Ion Dumitru, *Flori din furtună*, ediția a doua; Mihaela Ghelmegeanu-Lausch, *Considerations sur la nature du bien et du mal*; în colecția „Ofrande pentru Talia și Melpomene”: Vlad Stanomir, *Berbecul îmblânzit – un act dramatic* –, două cărțile de versuri de Radu Bărbulescu, volumul *De răsul în mână* de Ion Dan și Radu Bărbulescu; în colecția „Romane istorice”, Ion Dan, *Cavalerii Ordinul Basarab*, în două volume; în afară de colecții George Bălan, *Nebănuitul Eminescu – eseuri* (1984), precum și volumul de proză al Tereziei Tătaru, *Comoara*. Apoi alte cărți și broșuri semnate de G. Bălțean, Mihai Mărculescu, Petre Săușanu, Ion Dumitru, Viorel Marcu. Dar prioritare pentru mine erau cele utile momentului: textele de Samizdat și de atitudine încredințate pentru *Apoziția*, *Dicționar și îndreptar ortografic* al lui Sextil Pușcariu și Theodor Naum, pe care l-am încadrat în colecția „Utilitarul”, pentru că eram toți derutați de noile norme ortografice comuniste. Am publicat apoi o *Carte de Rugăciuni* a Parohiei Ortodoxe Române din Köln, devenită necesară exilului; predicile părintelui Gheorghe Calciu Dumitreasa *7 cuvinte către tineri* (1981), plătind și editând apoi și traducerea acesteia în germană: Gh. Calciu Dumitreasa, *Sieben Worte an die jungen Freuden*; colecția „Mărturiile supraviețuitorilor”, între care *Testamentul din Morgă* de Radina, München, 1980; *Morminte fără cruce* vol. I., de Cicerone Ionițoiu, JDV, München 1982, 258 p.; volumul *Pitești* de Virgil Ierunca finanțat și apărut sub egida Editurii „Limite”, la Madrid (1981); Doru Novacovici, *În România după gratii*, JDV, München, 1983, 206 p.; broșura *6 martie 1945 – Aniversarea* de Radu Câmpeanu, Constantin Cesianu, Liviu Mihai Nicola, Florin Boițeanu și Dinu Zamfirescu; colecția „Scrieri neglijate sau interzise” de regimul comunist din țară: *M. Eminescu – Basarabia și Bucovina – Un studiu istorico-politic* prezentat de profesorul I. Crețu, apărut în 1941 la București; Lucian Blaga, *Filosofia stilului*; apoi în colecția „Clio fără mască”, primul volum al istoricului Vlad Georgescu, pe când se afla în S. U. A., *Cazul comuniștilor români (1944-1977)*, München, 1981, reeditată de Editura Humanitas, București, în alte două ediții.

Simultan au apărut volumele celor mai importante colecții ale editurii: Colecția „Memorii și amintiri”, cele trei masive volume: I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I – *Neutralitatea* (14 ianuarie 1914 – iulie 1916), München, 1981, 330 p.; vol. II *Războiul*, Partea I (august 1916 – septembrie 1917) München, 1981, 260 p.; vol. III., *Războiul*, Partea a II-a (octombrie 1917 – octombrie 1919 – Conferința de pace), și, în anexă,

capitolele: *Moartea Regelui Ferdinand; Moartea lui Ion I. C. Brătianu, Moartea lui Vintilă Brătianu*, München, 1983, 304 p.

A urmat apariția celor trei volume ale fiului lui I. G. Duca, diplomatul George I. Duca, *Cronica unui Român în veacul XX*: vol. I. (1905-1932) München, 1983, 304 p.; vol. II (1932- 1942); vol. III (1943-1947), München, 1985, 206 p., alte scrieri ale sale și continuarea jurnalului (din anii 1948-1985), fiind încredințate arhivelor „Hoover Institution on War, Revolution and Peace”, de la Stanford University, California, cu dorința de a nu fi publicate decât după 50 de ani de la moartea autorului.

Tot în colecția „Memorii și mărturii” au apărut și cele două volume: Larry Watts, *În slujba mareșalului*, cuprinzând mărturiile șefului cabinetului militar al lui Ion Antonescu, colonelul Gheorghe Magherescu, date prin interviu cu Larry Watts, din perioada implicării României în războiul antisovietic, pentru recucerirea Basarabiei și Bucovinei de Nord, până la executarea Mareșalului etc., lucrare considerată de autorul interviurilor necesară documentării asupra participării României în cel de-al Doilea Război Mondial.

Nu mai puțin importantă a fost considerată „Colecția istorică” a *Jon Dumitru Verlag*, în care au apărut succesiv volumele: Alexandru Gunța, *Românii și Hoarda de Aur (1241-1502)*, München, 1981, 198 p.; Pavel Chihaiia, *Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Arta Medievală din Țara Românească*, München, 1983, 214 p.; Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, München, 1984, 394 p., volum pregătit la JDV gata de tipar, dar care din cauza urgenței solicitate de autor și a lipsei de bani a editorului am fost nevoit să-l cedez în acel stadiu Academiei de Științe și Arte Româno-Americane din S. U. A., unde a apărut prima ediție, fiind reluată identic, într-un format mai mic de către Editura Humanitas, din București, în 1992; apoi masivul volum Vlad Georgescu: *Istoria ideilor politice românești (1369-1879)*, *Jon Dumitru Verlag*, München, 1987, 500 p.; și volumul de editoriale din timpul directoratului la Radio Europa Liberă, al lui Vlad Georgescu, *Romania anilor '80*, antologat de Gelu Ionescu, apărut în colecția „Clio fără mască”, la *Jon Dumitru Verlag*, München, 1994. În plus, au mai fost editate, în afara colecțiilor, excepționala lucrare a lui Constantin Dumitrescu (Zăpadă), *Cetatea Totală – Comunismul despuiat de legende*, JDV, München, 1982, 346 p.; Cornelia Vissarion-Mănuceanu, V. Mănuceanu, *Foamea de adevăr*; N. Baci, *Agonia României*; David B. Funderburk, *Un ambasador american între Departamentul de Stat și Clanul Ceaușescu*, JDV, München, 1989, 296 p.; Ion Dumitru, *Moș Tecău spre centenar*; Ion Șugariu, *Sete de ceruri*, Versuri – volum antologic –, cu prefața de Vintilă Horia; Ion Caraion, *Insectele Tovarășului Hitler*, JDV, München, 1982, 200 p.; revista *Correspondance* Nr. 1, redactată de Ion Caraion și editată de *Jon Dumitru Verlag*, München; și volumul de editoriale Noel Bernard, *Aici e Europa Liberă*, cu prefața „La moartea lui Noel Bernard”, de Virgil Ierunca, JDV, München, 1983, 240 p.

Cu facilitățile oferite de tipografia și editura *Jon Dumitru Verlag* s-a redactat, tipărit și difuzat și mare parte din numerele revistei *Limite* din Paris (editori Nicolae Petra și Virgil Ierunca) și, de asemenea, s-a redactat, corectat, executat grafica, punerea în pagină și s-au efectuat expedițiile ziarului *Curentul* (al lui Pamfil Șeicaru) în cea mai mare parte din perioada apariției acestuia în exil, la München, sub îngrijirea editorului Vasile Dumitrescu.

Tot la *Jon Dumitru Verlag* s-a editat și primul săptămânal românesc din exil, *Săptămâna müncheneză*, cu apariție în fiecare joi (decembrie 1975 – decembrie 1978); director, administrator și redactor responsabil: Ion Dumitru; editor: *Jon Dumitru Verlag*, München. Între angajații editurii care și-au asumat benevol și răspunderi de redactori au fost: Radu Bărbulescu, Ioan Bodi, George Stana. Colaboratori externi neremunerați: Cornel Armeanu, George Astaloș, George Bălan, Pavel Chihaiia, Alessandro Cifarelli, Silvia Cincea, George Ciorănescu, Ioan Dan, Ion Ghica, Vasile Iliescu, Nicolae Munteanu, Titu Popescu, Eugen Rațiu, Liviu Rusu, Terezia B. Tătaru, Ion Varlam, Despina Verzeanu, Valentin Verzeanu, ș.a.

În Editura „Mediana Edit S. R. L.”, pe care am înființat-o la București-Snagov și a funcționat între 1995-2004, au apărut: volumul de memorii *Odinioară la Băneasa*, semnat de Alexandru Grigorescu, ediția a doua a volumului *Romania anilor '80*, de Vlad Georgescu, antologat de Gelu Ionescu, apărut în colecția „Clio fără mască”, la *Jon Dumitru Verlag*, München, în coeditare cu editura „Mediana Edit S. R. L.” București-Snagov și, prin coeditare de către ambele mele edituri *Jon Dumitru Verlag* – München și *Mediana Edit S. R. L.* Snagov-București am reeditat volumul lui Grigore Dumitrescu, primul mărturisitor de la fața locului a ceea ce a însemnat groaznicul experiment al reeducărilor de la Pitești, *Demascarea*; 5 numere succesive din calendarul și programul evenimentelor culturale, științifice și artistice lunare din capitală (cu adresele utile etc.) *Bucureștii actual*, scos din circulație de unul dintre managerii din țară, cu care a început totalul meu declin

Ion Dumitru

editorial, tipografic, de difuzor de carte ș.a., declin continuat de o altă manageră, care, nu mai puțin „flă-mândă”, mi-a pus capac și ultimelor eforturi de a salva măcar clientela pentru difuzarea de carte, în urma contractelor încheiate cu 63 dintre cele mai importante edituri apărute după revoluție în țară, și pentru care am editat trei *cataloage generale* cu o selecție a celor mai importante cărți de istorie, memorii, literatură etc., apărute după căderea lui Ceaușescu și expediate, de fiecare dată, în sute de exemplare, însoțite de cupoane de comandă la toată clientela editurii JDV din întreaga diaspora românească din Occident.

Ulterior, după revoluție, din cauza invaziei de cărți proaspete și de toate nuanțele tipărite în țară, la prețuri de 10-20 de ori mai mici decât costurile de execuție din Germania, am rămas cu un stoc în valoare de peste 500.000 DM de cărți devenite nevandabile. Scăzând și cheltuielile de transport, nu mai rămânea aproape nimic din „afacerea mea”. Ca atare, în cea mai mare parte, tot stocul de care dispuneam l-am oferit cadou unde s-a nimerit, la diverse personalități, la noile partide politice, iar o selecție dintre cele mai importante și scumpe titluri pe care le-am editat, în valoare de peste 60.000 DM, le-am transportat la București și le-am donat Bibliotecii Centrale Universitare, al cărui director, Stoica, nici măcar n-a binevoit să-mi mulțumească pentru acest gest. Alte donații s-au făcut către INMER, Biblioteca Academiei, Muzeul Literaturii Române din București, de la Iași, Bibliotecii Județene din Alba Iulia, celei din Timișoara, Cluj, Iași etc.

T. B. T.: *La acest capitol al activității Dvs. culturale, ca român în Occident, permiteți-ne o observație, sau o completare, cum doriți. Dvs. căsătorit cu o müncheneză, nemțoaică get-beget, D-na Hilde, ați reușit de ați făcut-o și pe dânsa româncă, în sensul că ea v-a stat alături în toate acțiunile românești, inclusiv în cele de rușine și durere când v-a fost furată și demonstrată tipografia-editura. V-a stat alături cum n-au făcut-o românce, soții ale unor români de valoare, oameni de știință sau scriitori etc. Sub acest aspect, primiți omagiul și prețuirea noastră, atât Dvs. cât și D-na Hilde. Cum ați reușit asta?*

I. D.: Într-adevăr, soția mi-a stat – de voie, de nevoie – întotdeauna alături și a fost solidară cu cele ce le-am întreprins. Comportamentul său nu e meritul meu, ci înțelegerea ce mi-a acordat-o, generoasă, de la început, conștientă că nu am descins în Occident pentru a mă pricopsi, ci din alte motive și cu alte gânduri.

T. B. T.: *În anii '80, când frecventam regulat „Apoziția” la ședințele lunare de la München, ca nou-venită în Bavaria în 1982, coborâtă din zona Bremen, nu prea știam multe despre românii de aici, nici despre „Apoziția”. Aceasta era condusă cu competență de dr. George Ciorănescu, istoric, literat, publicist. Regulat venea și un domn care nu prea lua cuvântul și, modest, se așeza mereu în ultimele rânduri, urmărind, însă, cu atenție mersul fiecărei ședințe, fie că era o expunere, o conferință a unei personalități românești din exil, venită chiar din altă parte, Franța sau chiar S. U. A., fie o creație a unui membru. Am aflat că acel domn nu era altul decât Ion Dumitru, dar ce legătură avea el cu „Apoziția” am descoperit mult mai târziu. Asta m-a frapat tare, căci, de fapt, „Apoziția” era a lui, ieri ca și azi, când este înregistrată „Societate non profit”. De la înființare, din modestie, nu s-a cocoșat niciodată în fruntea ei, să o conducă, deși a trecut prin crize de conducere, mai ales după moartea lui Ciorănescu și după „revoluție”. D-nul Dumitru motiva mereu că dânsul „nu are pregătirea” necesară spre a conduce literar „Apoziția”. Ce răspuns dați la această afirmație?*

I. D.: O întrebare – în întregul său – „delicată” și destul de provocantă! „Competențele” sunt de mai multe feluri și nu se rezumă doar la darul de a conduce o discuție, sau a lua cuvântul, „ca la ședințele de... partid” etc., fie motivat, fie doar ca să te afli în treabă. Un cenaclu e făcut pentru oamenii care-l frecventează și care au preocupări și cunoștințe diferite: în literatură, filosofie, istorie, politologie, teatru, film, artă, medicină, matematică chiar etc. și nu era cazul să stau eu moț în frunte, mai ales când erau prezenți oameni indiscutabil mult mai pregătiți și vexeți în materie (Ciorănescu, Chihăia, Stroescu, Ghermani, Carp, Armbruster ș.a.), sau care doreau neapărat să iasă în evidență, uneori nimerind pe de lături. Se spune că e bine și corect ca fiecare să facă, nici mai mult și nici mai puțin, decât ceea ce a învățat și știe într-adevăr. Nefiind „critic literar” școlit ca atare, nu am considerat necesar să mă hazardez în aprecieri și judecăți gratuite, ca să ies în față, ca să laud, sau să dau indicații „prețioase” pe marginea celor scrise de un X sau Y. Singura critică pe care mi-am permis-o și mi-o permit, cu toate exigențele, vizează doar cele scrise de mine. Dar să revenim la „competențe”. Cu riscul de a fi considerat „arogant”, trebuie să vă spun că fără „incompetența” mea, cenaclul n-ar fi existat niciodată. Nu am timp să vă explic aici cum a fost posibil așa ceva, câte sute de ore am pierdut, supărări, umilințe, sacrificii materiale ș.a.m.d., ca să continue să existe, ocupându-mă de toate cele „ce nu se vedeau”, adică de „bucătăria” sa, din spate: programările întrunirilor, rezervarea sălilor, corespondența, invitațiile, curățenia după întruniri, răspunderea față de autorități, ca să nu mai vorbesc de revistă etc., de care m-am îngrijit permanent numai eu, chiar și în perioada când ați apărut între noi, entuziasmată de elocința cu care – într-adevăr – ne fermeca Ciorănescu, sau ulterior când dr. Iliescu a preluat „conducerea”. Fără corvoada mea îndărătnică, nici unul, nici altul nu ar fi avut șansa să-și demonstreze în aceeași măsură

„competențele” în fața unei părți a comunității noastre din München. Pot insinua chiar că multe dintre scrierile lui Ciorănescu sau ale altora nici n-ar fi existat, pentru că, în parte, le-au scris ca să aibă ce citi la cenaclu sau să fie publicate în revistă. Cam în aceasta a constat „competența” sau „incompetența” mea și de atâta am fost „în stare”!

T. B. T.: În calitate de editor, Ion Dumitru l-a descoperit pe poetul-erou Ion Șugariu, a cărui poezie l-a fascinat, determinându-l să-l editeze în exil. Așa a apărut în condiții foarte bune, chiar de lux, volumul „Sete de ceruri” în anul 1985, în semn de omagiu adus poetului-erou, sublocotenent Ion Soreanu-Șugariu, căzută la 1 februarie 1945, la 31 de ani, pe frontul din Slovacia, la Brezno, în Munții Tatra. Spuneți-ne ceva despre poetul din zona noastră, a Băii Mari, din activitatea excepționalei lui soții, Doamna Lucia, o Penelopă modernă, care l-a așteptat 95 de ani, activitate la care v-ați raliat și Dvs.

Lucia și Ion Șugariu, prieteni, în București în anul 1941

I. D.: O istorie lungă. Nu eu l-am descoperit pe Ion Șugariu, ci e meritul Doamnei Lucia Soreanu, care m-a contactat, trimițându-mi o primă selecție din versurile antume ale poetului. „Întâlnirea” cu poezia sa mi-am mărturisit-o pe larg în „O prefață întârziată” inclusă după Vintilă Horia, *Ion Șugariu dela «Meșterul Manole»*, în volumul: Ion Șugariu, *Poeme*, ediție îngrijită împreună cu Lucia Soreanu, apărută la Editura Memoria, București, 2013.

Prețuirea pentru omul și poetul Ion Șugariu și pentru devotamentul cu care Lucia Soreanu s-a dedicat cu atâta pietate readucerii în atenția publică a operei sale a fost și mobilul care m-a determinat – în prezența și cu acordul dânsi – să anunț, la încheierea festivității jubiliare – care a marcat în octombrie 1996 două decenii de existență a *Jon Dumitru Verlag* – instituirea concursului și a Premiului de poezie *Ion Șugariu* (în valoare de 2.000 DM și publicarea în volum a laureatului, pe care le-a finanțat integral) și ale căror trei ediții s-au desfășurat la București, sub auspiciile Uniunii Scriitorilor din România, având aportul președintelui acesteia, Laurențiu Ulici. Câștigătoarea premiului primei ediții, din 1998, a fost poeta Aura Christi, cu ciclul *Sonete crepusculare*, juriul fiind format din: Alexandru Husar, Nicolae Prelipceanu, Nelu Oancea, Lucia Soreanu și Ion Dumitru. Premiul ediției a II-a, 2000, a fost câștigat de poetul Radu Cristian Rădoi, pentru ciclul *La marginea satului* și s-au acordat mențiuni speciale poetelor Claudia Muther, pentru ciclul *Despre*

singurătate și Irina Raluca Moraru, pentru ciclul *Descânțete*. Juriul a fost format din Eugen Uricaru – președintele U. S. R. –, Lucia Soreanu, Nicolae Boghian, Liviu Vișan, Gheorghe Bulgăr, Alexandru Husar, Ion Dumitru. Premiul ediției a III-a, 2002, a revenit lui Gabriel Berceanu, elev în clasa a X-a la liceul „Mihai Eminescu” din Călărași. S-au acordat mențiuni speciale poetei Gabriela Cucu, pentru ciclul *Silabisire de sine*, poetei Andrea Gabriela Șarcani, pentru ciclul *Pietre de altar* și poetului Marius Valeriu Cârmaci, pentru ciclul *Îngerul care cioplea*. De data aceasta, juriul a fost format din Eugen Uricaru, Lucia Soreanu, Ion Dumitru, Liviu Vișan, Vasile Preda, Ioan Flora și Alexandru Husar. Din motive obiective, continuarea concursului și acordarea premiilor nemaifiind posibile, mi-a revenit onoarea să alcătuiesc volumul *Antologia participanților la concursurile premiului pentru poezie Ion Șugariu*, din cele trei ediții, apărut la Editura „Fundatia Culturală Memoria”, București, 2005, 254 p., cuprinzând o selecție din poemele laureatilor, a câștigătorilor mențiunilor speciale și ale altor participanți la concursuri.

În afară de organizatori și de membrii juriilor, în cadrul festivităților de decernare a premiilor au mai fost prezenți și au rostit alocuțiuni Laurențiu Ulici, Pan Vizirescu, Augustin Cozmuța, redactor-șef al ziarului *Graiul Maramureșului* din Baia Mare ș.a.

Contribuția mea și a editurilor subsemnatului: *Jon Dumitru Verlag*, München, și *Mediana Edit*, Snagov-

București, a fost partea logistică, de organizare, lansarea invitațiilor și susținerea momentelor festive de decernare a premiilor, ale căror costuri nu este cazul să le amintesc.

T. B. T.: *Nu putem încheia acest dialog fără să ne întoarcem la Ion Dumitru marinarul. Recent (respectiv în iunie, 2016) ați scos o lucrare intitulată: „Antologia Revistei TÂNĂRUL MARINAR, 2007-2012” care, într-un fel, este un elogiu pentru Școala Medie Tehnică de Marină Constanța, al cărei produs de înaltă calitate ați fost și ați rămas, al profesoriilor ei și al colegilor Dvs. Vorbiți-ne vă rog despre toate acestea, atât de minunat cât de minunat stau ele în cartea și, desigur, în revista amintită.*

I. D.: Cred că, în parte, în privința trecutului meu marinăresc m-am destăinuit destul de cuprinzător. În ceea ce privește *Antologia Revistei TÂNĂRUL MARINAR, 2007-2012 & Addenda* (Editura Ex Ponto, Constanța 2016) și volumul apărut simultan, la aceeași editură, dedicat colegului care ne-a părăsit prematur, Valerîe Caradobre-Timofei, *Învățăturile lui Timofei către fiii săi & Addenda*, constituie o modestă ofrandă dintre cele datorate profesorilor – *părinții adolescenței noastre* – care ne-au dăruit din propriile experiențe de viață o educație de excepție, și colegilor din primele trei promoții absolvente (1953, 1954, 1955) și următoarelor trei, cărora, datorită desființării Școlii Medii Tehnice de Marină Comercială din Constanța, în 1955, nu ne-a fost dat să absolvim decât câte 3 ani (1952-1955), 2 ani (1953-1955) și un singur an (1954-1955) în acea școală, cunoscându-i – mai mult sau mai puțin – pe toți și împărtășind cu ei viața de zi cu zi în internat, între anii 1952 și 1955, ori – în parte – avându-i, ulterior, și colegi de bord, pe diferitele nave pe care am lucrat. Conform promisiunii pe care le-am făcut-o, am în lucru volume care sper să apară în prima parte a anului viitor, cu propriile amintiri din acei ani și, implicit, cu unele întregiri din partea celorlalți. Nu e un lucru ușor și mă rog Domnului să-mi înlesnească acest travaliu și să-mi dăruiască suficiente forțe de muncă!

T. B. T.: *Domnule Dumitru, cordialele noastre mulțumiri pentru amabilitatea de-a purta un dialog în scris „colégi-al” cu noi, de-a vă lua din timpul de care mereu vă plângeți că nu vă ajunge pentru toate proiectele ce vă stau în față, autoimpuse sau și impuse din afară, ca și acesta al nostru de acum, spre exemplu, și altele mai importante pe care trebuie să le adăugați Culturii române, din diasporă și din țară. Vă dorim sănătate și sperăm ca prietenia legată cu această ocazie să mai aducă și alte roade în câmpul larg al omeniei românești-moroșene. Doamne ajută!*

Augsburg-München, octombrie-noiembrie, 2016.

Notă: Dialogul s-a realizat prin corespondență, totalizând 188 de pagini, din care oferim aici o sinteză, suficientă pentru creionarea portretului unei personalități de excepție a exilului românesc (F.R).

Comuna Giulești cu satele aparținătoare Berbești, Ferești și Mănăstirea

Aristița BORBEI
Liana POP
Liana SILAGHI

Giulești

1349 Gyulafalva, Gyulafalwa

1355 Gyulaháza, Gywlahaza

1385 Gywlafalwa

1622 Giulaffalva

1851 Gyulafalva

(**Suciu, Coriolan**, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1, București, Editura Academiei, 1967, p. 263.)

Comuna Giulești, cu o suprafață de aproape 200 de hectare, este situată pe cursul inferior al râului Mara, în amonte de confluența acestuia cu Valea Cosăului, la depărtare de 15 kilometri de municipiul Sighetul Marmației și la 50 de kilometri de Baia Mare. Din 1996, comuna și-a început ascensiunea spre nivelul de dezvoltare la standarde europene. Are încorporate în componența sa satele Berbești, Ferești și Mănăstirea.

Pe vremuri a fost moșia cneazului Giula, frate cu Dragoș-Vodă. De la el provine și numele comunei (Gyala-falva, Gyula-falwa). O altă legendă spune că denumirea satului ar proveni de la numele fiicei lui Dragoș, Giulia.

Importanța localității în Evul Mediu a fost subliniată de arheologul Radu Popa, care a condus în 1968 operațiuni de prospecție în Maramureș. Acesta a săpat în cimitirul din Giulești, cu urme de continuitate între secolele XIV-XIX, de unde a reușit să culeagă o serie de informații despre localnicii vechi ai satului. El descrie și realitățile unui sat dispărut, Mestecăniș, ce făcea parte, alături de Giulești, din proprietățile familiei nobiliare de Giulești.

În cele patru localități componente ale comunei au fost înregistrați aproape 4.000 de locuitori. Numele comun al locuitorilor este giuleștean, -ă, giuleșteni, -e, iar porecla: pupeze (cf. **Papahagi, Tache**, *Grăiul și folklorul Maramureșului*, București, Cultura națională, 1925).

Ca și cele mai multe sate din Maramureș, și Giuleștiul este reprezentat de un teren variat, predominând dealurile și munții. Dealurile sunt acoperite cu tufișuri și păduri rare de stejar, izolate, iar munții din împrejurimi au pășuni și păduri, în special de foioase (fag).

Cei mai mulți giuleșteni se ocupă cu agricultura, apicultura și creșterea animalelor. Pe teritoriul comunei funcționează o fabrică de brânzeturi în Ferești, un atelier de prelucrare a lemnului, o brutărie și mai multe pensiuni.

Datorită zonei deosebit de frumoase, tradițiilor și istoriei locului, ramura de bază a economiei comunei este turismul, în localitate funcționând numeroase pensiuni. De asemenea, există agenți economici care-și desfășoară activitatea în domeniul prelucrării lemnului, panificației, prelucrării laptelui.

Obiective turistice

Casa-muzeu „Ilie Lazăr” din Giulești este situată la ieșirea din sat, conservată *in situ* și încadrată în patrimoniul Muzeului Maramureșean Sighetul Marmației. Monument de arhitectură tradițională maramureșeană, casa a fost construită în anul 1826 și cuprinde șase încăperi, în față și lateral, „șatra” (prispa) cu stâlpi și arcade. Importanța acestei case-muzeu este dată de faptul că aici s-au întâlnit delegații maramureșeni chemați de Ilie Lazăr pentru a pleca spre Alba Iulia. Descendent al vechilor familii nobiliare maramureșene,

Ilie Lazăr este cel mai tânăr semnatar al Decretului Unirii de la 1918. În folclorul local există zicala: „Cine-a votat cu Ilie/ Va fi cald p-a lui vecie/ Și-a scăpa de sărăcie”.

Biserica Mănăstirii Giulești este construită în stil vechi maramureșean, așezată pe fundație de piatră brută și cioplită. Bârnelor sunt din trunchiuri groase de stejar, îmbinate la colțuri în stilul coadă de rândunică. Biserica este luminată de ferestre mici, tăiate în bârnele pereților, iar turnul clopotniță se ridică deasupra pronaosului. Pictura interioară aparține meșterului Gheorghe din Desești. Ca și documente de arhivă, în mănăstire s-au păstrat *Noul Testament*, editat de mitropolitul Simion Ștefan la Alba Iulia în 1648; un *Antologhion* de Iași, editat în 1726 de către mitropolitul Gheorghe al IV-lea, și un *Apostol* de București din 1683, editat de mitropolitul Teodosie.

Rezervația naturală **Mlaștina Poiana Brazilor** se află în partea central-nordică a județului Maramureș, în vestul Munților Igriș. Aria naturală reprezintă o zonă umedă, cu mlaștini oligotrofe ce adăpostesc o mare varietate de plante (rogoz, bumbăcăriță, negară) specifice turbăriilor, precum și suprafețe acoperite cu vegetație de arbori și arbuști (molid, jneapăn) și pajiști.

Activitate culturală

Ansamblul Folcloric „Mestecăniș” al elevilor din Giulești, coordonat de prof. Ileana Rednic, este alcătuit din 40 de copii. Numele grupului provine de la vechea denumire a satului. La nivel național, ansamblul de copii a participat la Ziua bunei vecinătăți româno-ucrainene (Sighetul Marmației), Festivalul „Dansului și Cântecului Codrenesc” (Cehul Silvaniei), Serbările Lăpușului Românesc etc.

Personalități locale

Vasile Batin, învățător, s-a născut la data de 28 martie 1923, în localitatea Giulești. A participat la al Doilea Război Mondial pe frontul antihitlerist, fiind distins cu „Medalia Crucea Comemorativă”, în anul 1998.

Petru Codrea, redactor de programe radio și televiziune, s-a născut la 8 iunie 1934, în comuna Giulești. A făcut parte din Uniunea Ziariștilor Profesioniști. A colaborat la periodicele *Flacăra Iașului*, *Pentru patrie*, *Aripile patriei*, *Vânătorul și pescarul sportiv*, *Neuer Weg* etc.

Ilie Lazăr, avocat, s-a născut la 12 decembrie 1895, în Giulești. Și-a finalizat studiile liceale la Sighet și Lugoj, după care a terminat Academia de Drept din Cluj. Timp de doi ani și jumătate s-a specializat în domeniul economiei la Viena, iar mai pe urmă a participat la războiul pentru întregirea României. A fost membru marcant al Partidului Național Țărănesc, președinte al organizației județului Maramureș. Pe data de 28 noiembrie 1918 a convocat delegații maramureșeni pentru a pleca la Alba Iulia, unde la 1 Decembrie s-a semnat unirea Maramureșului cu Țara-mamă. A decedat la 6 noiembrie 1976, la Cluj. Este considerată una dintre personalitățile de seamă pe care Maramureșul le-a dat țării.

Atanasie Rednic, episcop greco-catolic, originar din comuna Giulești, a fost instalat în scaunul de episcop la Blaj, pe data de 13 noiembrie 1765. În această calitate a întreprins numeroase vizite canonice în parohii și a luat măsuri pentru înflorirea învățământului și a unei vieți monahale autentice.

Bibliografie selectivă

- Giulești -

Baboș, Alexandru, *Mândria Giuleștiului de altădată, biserica sa de piatră care n'are socia în giuru*, „Acta Musei Maramorosiensis”, 1, nr. 1, 2002, pp. 267-288.

*** *Baie comunală la Giulești*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1615, 22 mart. 1959, p. 2.

Băințan, Valentin, *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1972, pp. 21, 96, 202, 203, 224, 225, 259, 260, 261, 302, 356.

Bellu, Ștefan, *Ilie Lazăr, luptător pentru unitatea românilor*, „Graiul Maramureșului”, 11, nr. 2935, 27-28 nov. 1999, pp. 1, 5.

Bellu, Ștefan, *Simpozion „Ilie Lazăr”, luptător pentru unitatea românilor: manifestări la Giulești*, „Graiul Maramureșului”, 11, nr. 2936, 29 nov. 1999, pp. 1, 3.

Cotarcea, Lavinia, *Gospodarul de peste Gutâi: Petru Codrea, popularul primar din Giulești*, „Gazeta de Maramureș”, 2, nr. 43, 29 sept.-5 oct. 2003, p. 22.

Cristea, George, *În țara bisericilor de lemn*, Sibiu, Editura Mitropoliei Ardealului, p. 70.

Ghenceanu, Vasile Radu, *Giulești. Satul ca viață*, „Pentru socialism”, 29, nr. 7151, 22 oct. 1978, p. 1.

Sat vechi (cercetările Muzeului județean au descoperit, pe Valea Mestecăniș, urme ale civilizației din epoca bronzului), cu o vechime, așadar, înaintea atestării prin diploma ce întărea (probabil în 1317 – cum afirmă Radu Popa) stăpânirea lui Dragomir și fraților săi, fiii voievodului Dragoș și la care se referă, apoi, un act din 1349 (prin care Giulea și fiii săi sunt repuși în stăpânirea pământurilor de aici), Giuleștiul trăiește astăzi o nouă viață, în care contemporaneitatea se împletește în armonie cu tradiția. Și nu întâmplător, în Muzeul Omului din Paris stă, la locul cel mai de cinste, o poartă de lemn, lucrată cu măiestrită artă și dusă cu ani în urmă la Paris, de aici, din Giulești. Nu este, și aceasta, o dovadă de respect al lumii pentru istoria, munca și harul poporului român?

Cine-i știe bine istoria și vede acum satul Giulești (centru de comună care cuprinde și satele Berbești, Ferești și Mănăstirea) nu poate să nu se exprime admirativ pentru ceea ce el a devenit. Aproape toți cei 1.640 de locuitori (425 de fumuri) locuiesc în case noi, de au mai rămas doar câteva mărturii ale trecutelor vremi. [...].

Gherman, Vasile, *În Giulești, populația a scăzut cu 400 de locuitori*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 183, 13 mai 2002, p. 5.

Gherman, Vasile, *Drumurile comunale au fost reabilitate: Giulești*, „Informația zilei de Maramureș”, 4, nr. 978, 17 dec. 2005, p. 5.

Goja, Anca, *Giulești – o comună condamnată?*, „Graiul Maramureșului”, 11, nr. 2851, 21-22 aug. 1999, p. 5.

Goja, Lucian Petru, *Plonjeu moroșan în istoria Mănăstirii Giulești*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3621, 7 mart. 2009, p. 12.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 79, 294, 614, 949.

*** *Localitățile județului Maramureș*, Baia Mare, 1971, pp. 163-166.

Man, Grigore, *Biserici de lemn din Maramureș*, Baia Mare, Proema, 2005, p. 235.

*** *Maramureșul din cuvinte: antologie subiectivă de texte despre Maramureș din colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”*, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2011, pp. 159, 298.

*** *Maramureșul între tradiție și inovație*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2013, p. 43.

Moisa, Ana-Maria, *La noi în sat, înainte erau 252 de boi. Acum nu-s numai doi: povestea lui Moș Pavel din Giulești*, „Glasul Maramureșului”, 14, nr. 4115, 21 oct. 2010, p. 4.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 103.

More, Ioana, *Valori istorice, culturale și turistice ale comunei Giulești*, „Informația zilei de Maramureș”, 10, nr. 3134, 12 ian. 2012, p. 13.

Nan, Ion, *La Giulești în centrul civic*, „Pentru socialism”, 38, nr. 9877, 11 aug. 1987, p. 2.

Naneșteanu, P. S., *Înflorește comuna Giulești*, „Pentru socialism”, 12, nr. 2341, 26 iul. 1961, p. 1.

Pârja, Gheorghe, *Azi, comuna Giulești*, „Pentru socialism”, 36, nr. 9123, 5 mart. 1985, pp. 1, 3.

Petruț, Anton, *Un obicei străvechi păstrat cu sfințenie la Giulești și Oncești*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4710, 20 sept. 2005, p. 9.

Popa, Radu ; Zdroba, Mircea, *Cititoria cnezilor giuleșteni. Un nou monument românesc de piatră din Maramureș*, „Studii și cercetări de istorie veche”, tom. 20, nr. 2, 1969.

Roșca, Nuțu, *Istoria bisericii ortodoxe române din Maramureș*, Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului, 2015, pp. 108, 109, 252, 253, 257, 259, 343, 344.

Stoichița, M., *Giulești – un colț înfloritor al Maramureșului*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1736, 13 aug. 1959, p. 3.

Șandor, Maria, *Comuna e în plin proces de dezvoltare*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 7411, 30 iul. 2014, p. 9.

*** *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914...*, p. 261.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, pp. 121-122.

Ștef, Dorin, *Istoria folclorică maramureșene*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2006, p. 80.

Talpoș, Alina, *Sătenii privesc cu indiferență plăcuțele bilingve din Giulești*, „Graiul Maramureșului”, 11, nr. 3051, 20 apr. 2007, p. 17.

Talpoș, Alina, *Muzeul „Ilie Lazăr”, un monument istoric în pericol*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3092, 8 iun. 2007, p. 4.

Trifoi, M., *Ce e nou la Giulești*, „Pentru socialism”, 24, nr. 6201, 9 ian. 1974, p. 3.

Locuință din Giulești

Denumirea de „rural” devine din ce în ce mai mult un cuvânt impropriu pentru Giulești. Localitate de pe valea Mării, cu un trecut istoric ce se pierde în negura vremii, satul contemporan Giulești are multe elemente ce aparțin urbanizării: străzi și trotuare asfaltate, parcuri și zone verzi, construcții cu etaj etc. Avantajul electrificării face ca în acest sat să existe peste 300 de televizoare și aparate radio. Într-un singur an, la Giulești, sătenii cumpără mobilă în valoare de peste 600.000 lei. Principala îndeletnicire a oamenilor este munca câmpului, îndeosebi creșterea animalelor și pomicultura. [...].

Țolaș, Radu, *Comuna Giulești – între istorie și actualitate*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4620, 7 iun. 2005, p. 8.

Țolaș, Radu, *Ilie Lazăr și Marea Unire trăiesc într-un mic muzeu: la Giulești*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4629, 17 iun. 2005, p. 8.

Folclor din Giulești

Cântec din Primul Război Mondial

Frundză verde ruptă-n dzăce,
 D'în anu patrușprădzăce (...)
 Lăsaî coasa-n brazd-afară
 Și-o luai în gios la țară.
 Frundză verde-a râtului
 Oblu-n țara sârbului;
 Și lăsaî ce-avui mai drag. (...)
 Mulți voinici s-o strâns sub steag,
 Câtă frundză-i într-un fag. (...)

Păst'un ceas, păstă două
 Le-o zinit poruncă nouă:
 - Orașu să-l părăsîț
 Și la război să pornîț.

S-o umplut lumea cu voi
 Mărgând la mare război.
 Unii-o mârș cătă Serbia,
 Alții o mârș cătă Rusia.

- Hei, tu, mândruluțu mneu,
 Când de-acasă ț-ai plecat
 Dzua bună ț-ai luat
 Și cu mine te-ai iertat,
 Pruncii ți i-ai sărutat.
 Săraccii coconii tăi
 Cum o rămas singurei;
 Singurei fără de tată,
 Ca și caru fără roată;
 Frundză verde de alune
 C-a lui tată-i dus în lume.

(Ștef, Dorin, *Antologie de folclor din Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2007, p. 91.)

Satul Berbești

1387 Barbfalwa

1398 Barthfalua

1402 Barkfalwa

1405 Bardfalwa, Bartfalva

1423 Belafalva, Barbfalwa

1828 Bartfalva, Berbesty

1839 Bártfalu

(Cf. Suci, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1: A-N, București, Editura Academiei, 1967, p. 71.)

Satul Berbești, atestat documentar din anul 1387, aparține comunei Giulești și este situat pe valea Mării, între Giulești și Vadul Izei. Este străbătut de râul Mara și de alte două pâraie. În cele mai vechi manuscrise, numele localității apare în limba maghiară, sub mai multe forme, dar cel care s-a păstrat secole de-a rândul este Bardfalva, care definește pe cei care „țineau barda”. La recensământul din anul 1910, în Berbești existau 560 de evrei care locuiau pe ulița centrală și tot aici a existat o impunătoare sinagogă.

Actualmente, la Muzeul Satului „Dimitrie Gusti” din București, se păstrează o gospodărie din Berbești care datează din anul 1775, la Muzeul Satului din Cluj-Napoca o locuință din anul 1795, la Muzeul Satului din Baia Mare o gospodărie datată din anul 1806, iar la Muzeul Satului din Sighetul Marmației o casă din anul 1711.

Obiective turistice și eclesiastice

Biserica de lemn din Berbești a fost ridicată în anul 1758 și a fost demolată în anul 1932, după ce i s-a negat calitatea de monument istoric, deși fusese una dintre primele biserici de lemn din Maramureș. În anul 1862 cercetătorul maghiar Ferencz Schulcz a vizitat biserica și a surprins câteva detalii care sunt păstrate în arhivele din Budapesta.

Biserica ortodoxă cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Berbești a fost construită din piatră între anii 1898-1909. În urma amplelor lucrări de restaurare ce s-au efectuat în ultimii ani, în anul 2012

biserica a fost resfințită. Sfânta Liturghie a fost oficiată de către Preasfințitul Justin Sigheteanul, Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului.

Cuvântul de învățătură a fost rostit de pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și, tot atunci, preotul Ștefan Simon a fost distins cu rangul de stavrofor, iar binefăcătorii au primit diplome de apreciere.

Troița din Berbești datează aproximativ din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și se află la ieșirea din satul Berbești, în dreptul imobilului cu nr. 6. Legenda spune că a fost cioplită de un rob al familiei Rednic din Berbești, în schimbul eliberării sale. Marele istoric Nicolae Iorga, cel care a vizitat satul Berbești în anul 1906, afirma: „Troița Rednicenilor a fost construită de un ocnaș, în vremuri de mult apuse”. Elementele și personajele ce întregesc ansamblul, pe lângă cunoscuta crucificare a lui Isus, mai sunt: Iosif din Arimateia, Maria, Ioan evanghelistul și Maria Magdalena, iar la baza crucii se găsește o icoană a Mariei cu pruncul. Realizată din piatră și lemn, troița este compusă din două elemente distincte: un soclu având dimensiunile de 0,60 x 2,90 x 2,90 m, construit din piatră de carieră și acoperit cu șindrilă, iar deasupra lui, la înălțimea de 1,16 m în partea stângă și 1,20 m în partea dreaptă, se află o platformă pe care sunt dispuse personajele de la baza crucii. Deasupra platformei se găsește troița propriu-zisă, respectiv crucea cu Isus. Întreaga troiță are înălțimea de 5,80 m și lățimea de 2,90 m.

Troița din lemn, ridicată la mormântul eroilor polonezi decedați în timpul Primului Război Mondial. La sfârșitul lunii decembrie 1918 și începutul lunii ianuarie 1919 în satul Berbești a avut loc o ciocnire armată între bolșevicii ucraineni care au invadat Maramureșul istoric și un grup format din militari polonezi. În urma conflictului, cinci tineri polonezi și-au pierdut viața și au fost înmormântați într-o groapă comună din cimitirul vechi al satului. În amintirea lor a fost ridicată această troiță din lemn cu inscripția de pe ea în limba polonă și română.

Activitate culturală

Ansamblul Folcloric „Mara” din Berbești a fost înființat în anul 1966 de către învățătorul Ștefan Rednic. Acest ansamblu a obținut în anul 1999 Marele Trofeu la festivalul de la Strajnice din Slovacia.

Personalități locale

Laurențiu Batin, ofițer, s-a născut în anul 1966, la Berbești. A absolvit Liceul Pedagogic din Sighetul Marmăției și Școala Militară de Ofițeri. În anul 2011 a obținut titlul de doctor în filozofie cu tema *Filosofia politică a lui André Glucksmann*, iar în anul 2016 a obținut alt titlu de doctor în istorie cu tema *Instituții fundamentale din Maramureș în perioada interbelică: Armata și Biserica Ortodoxă*, teză pentru care a primit aprecierea *magna cum laude*. A fost șeful Inspectoratului Județean al Poliției de Frontieră Maramureș. Col. (r) dr. Laurențiu Batin a publicat 6 volume și este membru fondator al Asociației „Dragoș-Bogdan” din Sighetul Marmăției a urmașilor nobilimii maramureșene, aflată sub patronajul Academiei Române. Din luna iunie 2016, Laurențiu Batin este primarul comunei Giulești.

Gheorghe (George) Bârlea, medic stomatolog, născut în anul 1885, la Berbești, în familia protopopului Petru Bârlea. A absolvit studiile primare la Ocna-Șugatag, pe cele secundare inferioare la Gimnaziul Ordinului Piarștilor din Sighet, iar pe cele superioare la Oradea. În anul 1903 se înscrie la Facultatea de Medicină din Budapesta, unde își ia doctoratul în medicină, în anul 1908. Primul cabinet de stomatologie l-a deschis la Sighet, apoi a plecat la Budapesta unde a colaborat cu dr. Gheorghe Bilașcu. În anul 1918 a revenit în Maramureș, iar în anul 1919 a participat la Cluj la preluarea clinicilor și instalarea administrației românești. A fost șef de lucrări la Clinica stomatologică și, din această calitate, a contribuit la organizarea celei dintâi clinici stomatologice din România Mare. A decedat la 19 iulie 1936, la București, fiind înmormântat la cimitirul Bellu.

Ion Bârlea, folclorist, s-a născut la 11 ianuarie 1883, în Berbești, în familia protopopului Petru Bârlea. A urmat clasele primare în satul natal și liceul la Sighet. Între anii 1901 și 1905 a frecventat cursurile Academiei Teologice din Gherla. Se stabilește în Ieud, unde lucrează ca învățător, iar apoi a lucrat tot ca învățător în Călinești, în Sighet, apoi în Orțișoara, județul Timiș și în Vinga, județul Arad. A colindat localitățile maramureșene culegând cântece și texte populare, toate acestea fiind publicate în cea mai valoroasă culegere de folclor din Maramureș. A fost președinte al Ligii Culturale din Maramureș, membru corespondent al Secțiilor de istorie și folclor ale Astrei, a condus *Gazeta de Maramureș* și a colaborat la numeroase reviste. Pentru întreaga sa activitate a primit premiul Academiei Române „Năsturel-Herescu” și Ordinul „Coroana României” în grad de Ofițer. S-a stins din viață la 13 mai 1969, la București.

Petru Bârlea, protopop, s-a născut în anul 1853, la Berbești. A absolvit Facultatea de Teologie din Gherla. A fost preot greco-catolic, în zona Marei, iar în anul 1882 a devenit protopop al Marei, reprezentând acest protopopiat la Marea Adunare de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918. A decedat în anul 1927.

Anuța Brîndău, elevă, a publicat mai multe volume de poezii pentru copii. Pe lângă activitățile școlare, Anuța activează și în cadrul Ansamblului „Mara” din Berbești.

Gheorghe Codrea, colonel (r), s-a născut la 16 mai 1951 în localitatea Berbești. În anul 1973 a absolvit cursurile Școlii Militare de Ofițeri Activi „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, specialitatea finanțe, și Academia Militară în anul 1981.

Ion Codrea, sculptor. Porțile sculptate de el pot fi admirate în Ocna-Șugatag, Mogoșa, Berbești, Vadu Izei, dar și în Timișoara, Alba Iulia, Satu Mare, Constanța. Peste hotare, porțile lui Ion Codrea au ajuns în Grecia, Ungaria, Austria și Germania.

Petru Popovici, învățător, s-a născut în anul 1876, în satul Berbești. A absolvit clasele primare în satul natal și gimnaziul la Sighetul Marmației. În anul 1894 a absolvit Preparandia Română din Gherla. A fost repartizat ca învățător în satul Mara, unde a rămas până la sfârșitul activității. A fost președintele „Asociației învățătorilor din Maramureș”.

Ștefan Rednic, învățător, dansator și instructor coregraf, s-a născut la Berbești, iar timp de 43 de ani a fost învățător în satul natal. O perioadă a fost director al Căminului Cultural din Berbești. A fost dansator la Ansamblul „Mara” al Casei de Cultură din Sighetul Marmației cu care, în anul 1976, a obținut „Discul de aur” și „Colierul de argint” la Dijon, Franța. A crescut și învățat numeroase generații de coconi, inițiindu-i în tainele dansului popular, astfel că în anul 1966 a înființat un ansamblu folcloric cu care a obținut numeroase trofee în cadrul concursurilor și festivalurilor folclorice, desfășurate, atât în țară, cât și în străinătate. Pentru activitatea pe care a depus-o la catedră a fost răsplătit cu Diploma de Merit „Gheorghe Lazăr”. A încetat din viață la 26 aprilie 2016.

Bibliografie selectivă - Berbești -

Batin, Laurențiu, *Berbești – credință, oameni și tradiții*, vol. 1-2, 2013.

Batin, Laurențiu, *Maramureșul și maramureșenii în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, Grinta, 2014, pp. 80-96.

*** *Berbeștiul a sărbătorit 626 de ani de atestare documentară*, „Glasul Maramureșului”, 17, nr. 4915, 13 iun. 2013, p. 3.

Bilțiu, Pamfil, *Ion Codrea din Berbești – făuritor de porți monumentale*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2536, 6 aug. 2005, p. 7.

Bârlea, Ileana, *Onomastica localității Berbești: lucrare de disertație*, Baia Mare, 2009.

Bîrsan, Gabriel, *Troițele kitsch invadează Maramureșul: un „zeu veșnic” ajuns pe patul de moarte*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2525, 25 iul. 2005, p. 10.

*** *Colonel (r) Gheorghe Codrea*, „Scutul patriei”, 59, nr. 464, 7 iun. 2006, p. 2.

Corbescu, Ioan, *Superstiții pe raza localității Berbești*, „Memoria Ethnologica”, 6, nr. 18-19, ian.-iun. 2006, pp. 1794-1795.

Datcu, Iordan, *Tradiții din Maramureș*, București, Editura „Grai și suflet – Cultura Națională”, 2009, p. 129.

Fătu, Mihai, *Trăsături ale regimului de ocupație horthystă asupra nord-estului Transilvaniei: 1940-1944*, „Marmația”, 4, 1978, pp. 255-268.

Gaftone, Vasile, *Printre tinerii dintr-o comună de munte: Berbești*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1568, 27 ian. 1959, p. 3.

Goja, Anca, *Schimb cultural între maramureșenii de peste cele două maluri ale Tisei*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5492, 10 apr. 2008, pp. 1, 3.

Goja, Lucian Petru, *Din Berbești la Culmea Pietrii*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3117, 7 iul. 2007, p. 16.

Ilea, Marian, *O carte eveniment „Maramureșul și maramureșenii în Primul Război Mondial”*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 3932, 12 sept. 2014, p. 1.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș, „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 92, 95, 142, 922.

*** *Lexic regional*, vol. 1, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, pp. 11-13.

*** *Maramureșeni în lupta pentru libertate și unitate națională: documente 1848-1918*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1981, pp. 66, 139, 201.

Mihuș, Grigore, *Studiul elementelor antropomorfe ale troiței de la Berbești: (fragment)*, „Vatra Chioreană”, sept. 2009.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 22.

Muscă, Mihai, *Troița din Berbești*, „Marmația”, 4, 1978, pp. 341-355.

Năsui, Florentin, *În umbra orașului cresc oameni minunați: la Berbești*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4216, 14 febr. 2004, p. 7.

Năsui, Florentin, *Naveta încrucișată*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4902, 9 mai 2006, p. 6.

Năsui, Florentin, *Pentru ca țăranul să nu tragă și să fugă pe păduri!*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5189, 16 apr. 2007, p. 11.

Năsui, Florentin, *Ștefan Rednic din Berbești și-a predat ABECEDARUL: după 43 de ani de trudă cu prunții*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5241, 18 iun. 2007, p. 13.

Năsui, Florentin, *Lansarea monografiei Berbești*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 7067, 10 iun. 2013, p. 5.

*** *O gospodărie din Berbești la Muzeul Satului din capitală*, „Pentru socialism”, 12, nr. 2385, 16 sept. 1961, p. 2.

Pârja, Gheorghe, *Sărbătoare la Berbești*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7072, 15 iun. 2013, p. 6.

Pârja, Gheorghe, *Actorul la Berbești*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7021, 27 iun. 2013, p. 5.

*** *Plângerea berbeștenilor: problema pădurilor*, „Gazeta maramureșeană”, 7, nr. 12, 19 mart. 1926, p. 1.

Pop, Gheorghe, *„ASTRA” în Maramureș*, „Astra maramureșeană”, 1, nr. 1, trim. IV, 1996, pp. 1, 2.

Popescu, Ioan J., *Anuța Brîndău a publicat 2 volume de poezie: la numai 12 ani*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 494, 20 mai 2003, p. 5.

Popescu, Ioan J., *Preotul Ion Bîrlea, folclorist, profesor și ziarist, s-a născut la 11 ianuarie, la Berbești*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2220, 12 ian. 2009, p. 8.

Popescu, Ioan J., *Se împlinesc 65 de ani de la deschiderea ghetourilor din Maramureș*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2304, 22 apr. 2009, p. 9.

Popescu, Ioan J., *Preotul, folcloristul și ziaristul Ion Bîrlea s-a născut la Berbești*, „Informația zilei de Maramureș”, 10, nr. 2525, 11 ian. 2010, p. 11.

Portase, Alec, *Troița din Berbești sau misterul de la marginea drumului*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4710, 20 sept. 2005, p. 9.

Ruja, Alexandru, *O troiță construită în secolul XVIII: la Berbești*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1275, 13 iun. 2001, p. 3.

Ruja, Alexandru, *Trei meșteri populari într-o singură familie: la Berbești*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1797, 5 mart. 2003, p. 4.

Ruja, Alexandru, *Casă maramureșeană pentru Mugur Isărescu: făcută de meșterul Ion Codrea din Berbești*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2355, 5 ian. 2005, p. 4.

- Ruja, Alexandru**, *Troițe autentice, dar și kitsch: în Berbești*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2641, 7 dec. 2005, p. 4.
- Ruja, Alexandru**, *Mesteșug în agonie: în Berbești, sculptorul Ion Codrea deplânge soarta porților de lemn*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3010, 28 febr. 2007, p. 5.
- Ruja, Alexandru**, *Eroi polonezi îngropați în Berbești*, „Glasul Maramureșului”, 17, nr. 5413, 14 febr. 2015, p. 8.
- *** *Se construiește o nouă școală la Berbești*, „Pentru socialism”, 11, nr. 2032, 28 iul. 1960, p. 3.
- Székely, Mihaela**, *O tânără poetă din Berbești, Anuța Brîndău, scrie poezii din vremea copilăriei*, „Informația zilei de Maramureș”, 6, nr. 1397, 3 mai 2006, p. 9.
- Șandor, Maria**, *Lecție de istorie în satul Berbești*, „Graiul Maramureșului”, 26, nr. 7473, 13 oct. 2014, p. 5.
- *** *Școlărița-poetă din Berbești, la al doilea volum*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 2113, 20 mart. 2004, p. 3.
- *** *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914 [...]*, p. 258.
- Ștef, Dorin**, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, pp. 41-42.
- Țolaș, Radu**, *Maramureșul lovit de ploaie și vânt*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5459, 3 mart. 2008, p. 8.
- Țuțianu, Ioan N.**, *Maramureșul voievodal istoric și economic*, București, 1942, pp. 70-71.

Obiceiuri de iarnă din Berbești

Folclor din Berbești

Horia păcurariului

Dusu-s-o mândru la oi
 Și-o lăsat doru la noi
 - Du-ți, mândruț, doru cu tine,
 Nu ți-l bizui pe mine.
 C-amu-i vremea lucrului,
 N-oi fi doica dorului;

C-a tău dor îi cam domnos,
 Nu vre a durni pă jos.
 Și-a tău dor îi învățat
 Tot pe perine culcat
 Și-n guriță sărutat.
 D-apoi în sân dacă-l pun
 Îmi face inima scrum.

(Ștef, Dorin, *Antologie de folclor din Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2007, p. 73.)

Satul Ferești

1402 Feyrfalva (Satul lui Feyr/Feyer)

1405 Feyerfalwa, Feyerfalua

1418 Feyerfalwa utraque

1423 Belafalwa (Satul lui Bela)

1458 Feherfalw

1480 Fejerfalwa

1828 Fejiresty

1851 Fehérfalva

1909-1919 Ferești, Fejérfalva

(Suciu, Coriolan, *Dictionarul istoric al localităților din Transilvania*, București, Editura Academiei, 1967-1968, vol. 1, p. 236.)

La confluența Cosăului cu Mara, la trei kilometri sud de Berbești, se întinde localitatea Ferești, un mic sat având o populație de 453 de locuitori (conform recensământului din anul 2011).

Documentele istorice îl amintesc, pentru prima dată, pe la 1361, fiind unul dintre primele sate înființate pe Valea Cosăului, pe atunci un domeniu cnezial, proprietatea cneazului Stan dictus Feyr similiter Olahus și a cneazului Locovoiu (**Filipașcu, Al.**, *Istoria Maramureșului*, 1940, p. 91).

Fereștenii sunt oameni harnici și gospodari, care se ocupă cu agricultura și creșterea animalelor, una dintre ocupațiile străvechi ale locuitorilor de pe aceste meleaguri. Condițiile geografice sunt prielnice acestei ocupații. S-au crescut și se cresc, în special, vite (bruna de Maramureș), boi, bivoli, cai, apoi oi, capre, porci, păsări de curte.

Numele comun al locuitorilor este: *fereștean*, -ă, *fereșteni*, -e/ *fereșteancă*, *fereștence*, iar porecla: brene/mrene (cf. **Papahagi, Tache**, *Graiul și folklorul Maramureșului*, București, Cultura națională, 1925).

Etimologia numelui localității provine de la cneazul *Stan Albu* de pe valea Cosăului, devenit *Fejer*, *Feier* (magh. *fehér* „alb”) + suf. rom. -ești.

Obiective eclesiastice

Biserica de lemn, monument istoric, cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae” a fost ridicată la 1700. Are pereții din bârne late de stejar și acoperiș cu poală dublă, unit deasupra absidei decroșate. Turnul-clopotniță are un foișor extins, prevăzut cu un coif evazat la bază, după care se continuă cu o turlă ascuțită, în vârful căreia este amplasată o cruce cu trei brațe. Ușa de la intrare, cu acces pe latura de vest, are un ornament simplu, în partea de sus. Geamurile sunt decupate direct din bârne și acoperite cu grilaj de fier forjat, ingenios elaborat. Se mai păstrează fragmente din pictura bisericii: în pronaos imagini cu Judecata de Apoi, Fecioarele înțelepte și Fecioarele nebune, Maica Domnului, iar în naos, Patimile lui Iisus, Înălțarea lui Iisus, Adormirea Maicii Domnului. Iconostasul are o influență barocă. Personajele sunt plasate în cadrul unor medalioane și atrag privirea prin aspectul strălucitor al îmbrăcămintei.

Școala confesională

Protopopiatul greco-catolic Cosău a fost amintit în documente începând cu anul 1698. După rearendarea administrativă din 1867, în componența protopopiatului au rămas opt parohii, printre care și Ferești.

Biserica și-a asumat responsabilitatea de a organiza și controla funcționarea școlilor confesionale românești. Preotul avea calitatea de director școlar, protopopul era inspector școlar districtual, vicarul îndeplinea funcția de inspector al școlilor confesionale din vicariat, iar episcopul avea suprema autoritate ecleziastică la nivel de dieceză. Biserica și școala au fost principalele instituții din Transilvania prin intermediul cărora românii și-au păstrat identitatea națională. Școala a contribuit la procesul de afirmare națională, prin ridicarea nivelului de educație și cultură, de formare a unei elite intelectuale.

La începutul anului 1866, oficiile de dascăl și cantor, în parohia Ferești, au fost deținute de Ioan Țiple. După demisia acestuia a fost numit Grigore Vlad.

Din anul școlar 1867-1870 se păstrează două documente ce reflectă numărul de copii înscriși la școala confesională din Ferești. Primul a fost întocmit de dascălul Simion Ivanciuc, iar cel de-al doilea a fost întocmit de Ioan Nemeș, din care rezultă faptul că la Ferești au fost înscriși 41 de copii.

În anii școlari 1871-1872 și 1872-1873 orele de curs nu s-au desfășurat din lipsă de dascăl.

Dintr-un raport din anul 1873 aflăm că edificiul școlar din Ferești era format din două încăperi și se prezenta în condiții acceptabile.

În anul școlar 1883-1884, dascăl a fost Grigore Vlad, iar din 5 octombrie 1887 a fost numit, de către Consistoriul școlar, Ioan Rad. În anul 1914 „stațiunea docențială” de la Ferești a fost ocupată de Ioan Radu.

Din activitatea Astrei

În anul 1936 s-au remarcat *Cercurile culturale* din satele: Giulești, Berbești și Ferești, care aveau biblioteci de câte 100 și 200 de volume.

Personalități locale:

Petru Godja, economist, s-a născut la 3 ianuarie 1945, în satul Ferești, comuna Giulești, într-o familie de origine nobilă atestată documentar cu diplomă nobiliară și blazon.

Este căsătorit cu Eugenia Godja și împreună au un fiu: Ovidiu, medic la Spitalul municipiului Sighetul Marmăției.

A urmat Facultatea de Științe Economice din Cluj-Napoca, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, între anii 1963 și 1968. Din anul 1979 a fost director la S. C. Parplast S. A. Sighet până în 1992, când a fost ales viceprimar al municipiului Sighet, până în anul 1996. Apoi a fost ales deputat în Parlamentul României în legislaturile 1996-2000, 2000-2004 și 2004-2008.

Dumitru Pop, preot, s-a născut în anul 1906, în satul Ferești, comuna Giulești. A decedat în anul 1978, la Baia Mare.

A fost preot din anul 1931, având studii teologice la Strasbourg. Datorită convingerilor sale religioase, a fost încarcerat la închisoarea din Satu Mare și la cea din Sighet.

Ioan Țiplea de Ferești, creator popular, s-a născut în anul 1909, în satul Ferești, pe valea Cosăului, într-o familie de origine nobilă.

Este specialist în realizarea porților maramureșene cunoscute ca „porți cu colaci”. A creat peste 100 de porți care sunt răspândite în gospodăriile din întreg județul Maramureș. Motivele folosite pe porțile lucrate de către meșterul popular sunt: discul solar și derivatele sale geometrizate, rozeta, romb, pătratul și triunghiul, apoi arborele vieții, în cele trei variante ale sale, calea răătăcită și altele.

Gheorghe Vișovan, istoric, s-a născut la 4 mai 1942, în satul Ferești, comuna Giulești.

A frecventat clasele I-IV în satul natal, apoi clasele V-VII la școala din Giulești. Continuă studiile la Liceul „Dragoș Vodă” din Sighetul Marmăției. În anul 1964 a absolvit Institutul Pedagogic de trei ani din Cluj, specializarea istorie-geografie. Urmează studiile la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Facultatea de Istorie-Filosofie, secția istorie, pe care o absolvă în anul 1971. Ca profesor a educat 43 de generații de elevi,

iar ca director de școală a reușit, cu ajutorul Inspectoratului Școlar Județean Maramureș, să doteze școlile de pe raza comunei cu material didactic.

În colaborare cu Vasile Iuga de Săliște și Maria Șerba a publicat monografia *Călinești – locuri, oameni, fapte și tradiții*, Cluj-Napoca, 2010. În cadrul sesiunilor de comunicări științifice, la nivelul Inspectoratului Școlar Județean Maramureș, a fost prezent cu o serie de comunicări științifice (*Folosirea elementelor de istorie locală și națională în predarea istoriei patriei; Reforma agrară din 1945 în Maramureșul istoric* etc.)

În anul 1973 a primit titlul de *Profesor evidențiat*, în anul 2001 i s-a acordat gradația de merit, iar în anul 2005 a fost distins cu titlul de *Cetățean de Onoare al comunei Călinești*. În anul 2006 a primit *Diploma de Excelență* din partea Ministerului Educației și Cercetării, pentru cei peste 25 de ani de activitate remarcabilă în slujba școlii și pentru merite deosebite în modernizarea predării disciplinelor istorie și geografie. La 27 noiembrie 2010, la împlinirea a 15 ani de la fondare, Societatea Culturală Pro Maramureș „Dragoș Vodă” din Cluj-Napoca i-a acordat *Diploma de Excelență*, pentru excepționala contribuție științifică adusă la promovarea și îmbogățirea patrimoniului cultural maramureșean.

S-a stins din viață în primăvara anului 2016.

Ștefan Vișovan, lingvist, s-a născut la 14 august 1945 în Ferești, județul Maramureș, doctor în filologie din anul 1991 cu teza *Interferențe româno-ucrainene în toponimia Maramureșului*, publicată în anul 2001. Și-a desfășurat activitatea didactică în cadrul Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și al Catedrei de Limba și literatura română a Facultății de Litere a Universității de Nord din Baia Mare. În prezent este cercetător științific la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare și redactor-șef adjunct al revistei *Familia română*.

A publicat numeroase studii, articole și recenzii în reviste de specialitate, în volume colective sau în diferite cotidiene. Volume publicate: *Monografia toponimică a Văii Izzei* (2005), *Studii și articole de onomastică* (2007), *Toponimia Țării Lăpușului* (2008).

Bibliografie selectivă

- Ferești -

Câmpeanu, Marius, *Școlile confesionale românești din vicariatul greco-catolic al Maramureșului*, Târgu-Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2016, pp. 148-152.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș, „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 471, 871, 1095, 1126.

Man, Grigore, *Biserici de lemn din Maramureș*, Baia Mare, Proema, 2007, pp. 166-169.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria*, Sibiu, 1909.

Moldovan, Vasile, *Vizitație canonică în Maramureș*, Gherla, 1913, pp. 167-169.

Negreanu, Ion, *Mândri și liberi*, „Pentru socialism”, 20, nr. 4959, 4 ian. 1970, p. 2.

Petrescu H. P., *Activitatea despărțămintelor*, „Transilvania”, 67, nr. 4, iul.-aug. 1936, p. 403.

Pop, Ionel, *Într-un sat pe valea Cosăului*, „Pentru socialism”, 11, nr. 1959, 4 mai 1960, p. 1.

Roman, Ioan, *Poarta din Ferești*, „Pentru socialism”, 36, nr. 9140, 24 mart. 1985, p. 2.

Șerba, Maria, *Creșterea animalelor pe Valea Cosăului*, „Memoria Ethnologica”, 4, nr. 10, ian.-iun. 2004, pp. 1063-1071.

Șerban, Stelu, *Caracteristicile porților de lemn din satele Ferești și Călinești, Maramureș*, „Revista de etnografie și folclor”, 41, nr. 5-6, 1996, pp. 421-426.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 114.

Ștef, Dorin, *Ipoteze privind originea numelui localității Ferești*, „Glasul Maramureșului”, 19, nr. 5938, 11 nov. 2016, p. 6.

Țolaș, Radu, *Sfintele Paști – între trecut și prezent*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4890, 22-23 apr. 2006, p. 9.

Vișovan, Ștefan, *File din istoria unui sat. Însemnări*, „Pentru socialism”, 22, nr. 5788, 8 sept. 1972, p. 2.

Gospodărie din Ferești (foto: Călin Rednic)

Folclor din satul Ferești

Cântec de jale, cântat de o fată în timp ce spăla rufele în apele râului Cosău:

De când mama m-o făcut
Bucurie n-am avut,
Lasă-mă, măicuța mea,
Să-mi cânt dorul și jalea.

(**Pop, Ionel**, *Într-un sat pe valea Cosăului*, „Pentru socialism”, 11, nr. 1959, 4 mai 1960, p. 1)

Satul Mănăstirea

1913 - Gyulamonoștor, cătun al satului Giulești.

(cf. **Suciu, Coriolan**, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1: A-N, București, Editura Academiei, 1967, p. 402.)

Satul Mănăstirea este situat pe valea Marei, la doi kilometri de satul Giulești, pe drumul național 18, Baia Mare – Sighetul Marmăției. Denumirea are drept bază apelativul *mănăstire*, cu sensul de *așezământ religios*. Satul, o zonă de deal, are doar 60 de case, dintre care sub 40 sunt locuite.

Obiective eclesiastice

Biserica veche de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Mănăstirea datează din secolul al XVII-lea și a fost construită pe locul unei mănăstiri care a existat până în anul 1560. Lăcașul de cult a fost ridicat din donațiile lui Lupu Pop, iar în anul 1663, descendenții fondatorului au donat mănăstirea comunei, cu condiția ca, în cazul unei suprimări, aceasta să revină familiei. La sfârșitul secolului al XVII-lea, biserica a fost ocupată de călugării bazilieni. Pictura nouă în stil bizantin a fost realizată de Gheorghe, un zugrav din Desești, în anul 1783. Biserica posedă un clopot datat 1679, ascuns în turla de lemn, acționat cu două frânghii ce dau în pronaos.

Pe iconostas s-au conservat două icoane pictate în ulei inscripționate „1777 – 10 iulie”. În partea din față a bisericii se află un mormânt, probabil al unui călugăr, acoperit cu o piatră ce datează din anul 1712. Pe clopot este inscripționat anul 1679.

În anul 1860, în timpul împăratului Iosif al II-lea călugării au fost alungați. Pe lângă acest lăcaș de cult există o legendă care spune că acei călugări au aruncat un blestem asupra localității, pentru ca satul să nu se dezvolte niciodată, dar nici să nu dispară complet.

Personalități locale

Pălăguța Bârlea, meșter popular, fiică de țărani, născută în satul Mănăstirea, angajată a Școlii Populare de Artă „Gheorghe Chivu” din Sighetul Marmăției. A creat diverse țesături din bumbac, in și cânepă, costume populare tradiționale, trăistute, steaguri, zgărdane din mărgele și multe alte obiecte în miniatură din portul popular. A fost invitată la multe târguri de artizanat din țară cum ar fi: Râmnicu-Vâlcea, Timișoara, Sibiu, Vișeu de Sus, Baia Mare, Sighișoara, Bran, Suceava. Este membră a Asociației Meșterilor Populari din România.

Bibliografie selectivă - Mănăstirea -

Bîrsan, Gabriel, *Satul Mănăstirea se află sub puterea unui blestem: de aproape 150 de ani*, „Glasul Maramureșului”, 6, nr. 1681, 11 oct. 2002, p. 4.

Gherman, Vasile, *Panta abruptă ce duce spre sat a fost asfaltată: Mănăstirea*, „Informația zilei de Maramureș”, 4, nr. 988, 30 dec. 2004, p. 5.

Pârja, Gheorghe, *Mănăstirea: satul de dincolo de râu*, „Graiul Maramureșului”, 12, nr. 3015, 4-5 mart. 2000, p. 5.

Sabău, Angela, *Mănăstirea – un sat blestemat de călugări: legende, credințe, coincidențe*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3125, 17 iul. 2007, p. 16.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 147.

Folclor din satul Mănăstirea

Colo-n giosu, mai în giosu,
 Este-on strat de boșioc,
 Cu cărare, pă mijloc.
 Da, cărarea cine-o face?
 Tăt bouțu' sorior
 Cu corniță de aor.
 Da-n corniță ce ne-aduce?
 Legănuț de păltinuț.
 Da-n leagăn cine-i culcat?
 Fiul Maicii-nfășurat,
 Cu fașură de mătăasă,
 Împletită-n cinci și șasă
 Să nu să roadă la oasă.

(**Bilțiu, Pamfil**, *Colo-n giosu, mai în giosu: [colindă]*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2629, 23 nov. 2005, p. 9.)

Biserica veche din satul Mănăstirea

FILE DIN CRONICA COMUNEI GIULEȘTI

5500-2500 î.Hr. – la Giulești, în punctul Gruiuț, au fost descoperite două obiective preistorice, urmele unei probabile așezări neolitice.

138-161 – la Giulești, Ieud, Petrova, Sighetul Marmației, Vad au fost găsite monede emise în timpul lui Traian.

1360 – regele Ungariei dăruiește comuna Giulești cnejilor români din Giulești.

1362 – primul preot din Maramureș amintit de documente este Miroslav din Giulești, fiul cneazului Giulea.

1402 – sunt consemnate în documente localitățile Ferești și Berbești.

1560 – exista o mănăstire în satul Mănăstirea, comuna Giulești.

1653 – se construiește biserica de lemn din Giulești.

1679 – se cumpără un clopot pentru biserica din Giulești.

1692 – în Giulești este întemeiată o mănăstire ortodoxă de către Pop Lupul, cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril”.

1700 – se construiește biserica de lemn din Ferești.

1740 – protopopul Giuleștilor era Basiliu Rednic, care era și vicarul Maramureșului.

1764 – din acest an datează biserica de lemn numită „Mănăstirea Giuleștilor” din Giulești.

1765 – este ales episcop de Blaj Atanasie Rednic, născut în Giulești. A scris: *Carte contra schismaticilor și Starea bisericii Românilor din Ardeal*.

1780 – un *Triod* de Blaj (1771) a fost cumpărat pentru biserica din Ferești.

1789 – se cumpără pentru biserica din Berbești un *Antologhion* de București (1767).

1797 – un *Ștrașnic* de Blaj (1773) a fost cumpărat pe seama bisericii din Berbești.

1803 – un *Apostol* de Blaj a fost cumpărat și dăruit bisericii din Ferești.

1824 – pe un clopot al bisericii din Giulești se menționează că el a fost turnat la Alba Iulia pe seama bisericii.

1877 – se construiește o biserică de lemn în Ferești.

1900 – după recensământul din acest an, populația Giuleștiului era următoarea: 1763; Ferești – 380, Berbești – 2063.

1910 – Școala confesională greco-catolică din Ferești era consemnată ca fiind construită din lemn. Localitatea avea cca 350 de suflete.

1913 – este consemnată documentar localitatea Mănăstirea (Giulești).

1914 – consemnări despre Giulești: comună mică cu parohie veche. Biserică de zid cu hramul „Adormirea Preacuratei Fecioare Maria”, edificată în 1888. Școala de lemn. Populația după religie: 1820 gr. cat., și 170 izraeliți; date despre localitatea Ferești: Biserică de lemn cu hramul Sf. Nicolae, edificată în 1700. Casa parohială și edificatele economice de lemn. Școală de lemn. Berbești: comună mică cu parohie veche. Biserică de lemn cu hramul „Nașterea Preacuvioasei Maria”, edificată în anul 1758. Populația după religie: 1702 gr. cat., 2 helvetici, 390 izraeliți.

Selecție din *File de cronică: ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș*, vol. 1: *Din paleolitic până în 1918* / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băițașan... ; Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean. Baia Mare : Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, pp. 1, 7-8, 36, 38, 43, 45-47, 52-53, 61-62, 65-73, 75-76, 79, 81-84, 89, 91, 95-96, 99, 142, 158, 161, 165, 174, 185-186, 210, 212, 220, 223, 225, 237, 239, 241, 244-245, 247-250, 252-253, 256, 262-263, 267, 272, 276-277, 284, 290-291, 293, 295-297, 308, 310, 316, 318, 323-325, 327, 340, 348, 363, 380, 399, 428, 435, 447, 455, 470, 482, 507, 523-524, 563, 582-583.

Nostalgii băimărene: o incursiune prin magazinele de altădată și cele de azi

Liana POP

Liana Pop

Pentru cunoscători, dar și pentru cei mai puțin interesați, m-am gândit să vă invit într-un tur imaginar, într-o plimbare prin magazinele renumite ale orașului nostru, din vremuri de demult și până în zilele noastre.

Pe timpul regimului comunist fiecare sat era dotat cu câte o unitate comercială, aceasta numindu-se cooperativă, adică magazin de desfacere al unei organizații cooperatiste. În perioadă amintită, poate mai învechită ca și cooperativa, era băcănia, local existent pe străzile de cartier în care se găseau aproape toate mărfurile solicitate de publicul consumator. Corespondentul zilelor noastre este așa-numitul ABC de cartier.

De la denumirea „magazin” – local în care se expun și se vând diferite mărfuri, prăvălie mare – se ajunge la actualul supermarket (supermagazin), adică magazin universal mare cu autoservire.

Cu timpul, micile băcănii și prăvălioare rămân de domeniul amintirilor. Pe străzile orașului se ivesc și încep să strălucească vitrinele magazinelor moderne, pline de produse atractive, capabile să facă față nevoilor și pretențiilor clienților.

În anii '70-'80 apar în peisaj magazine speciale pentru cei mici, unde se vindeau zilnic variate sortimente pentru copii. În această zonă se regăsesc, printre cele mai renumite, magazinele intitulate *Lumea copiilor* și *Așchiuță*, un spațiu exclusiv cu produse pentru copii, deschis în anul 1968, fiind, la acea vreme, cel mai important sediu din Baia Mare axat pe acest sector. Unitatea era compartimentată în felul următor: la parter se găseau îmbrăcăminte și accesorii pentru nou-născuți, iar la etaj vestimentație, încălțăminte și alte produse pentru copiii până la vreo 14 ani. La *Așchiuță* se găseau uniforme pentru toate vârstele, unitatea devenind foarte aglomerată în preajma începerii anului școlar.

În perioada pe care o traversăm există două magazine specializate în acest domeniu, și anume *Cucubau*, aprovizionat cu jucării pentru copii, pe sectoare: jucării de baie, interactive, plușuri, puzzle, lego, precum și educativ-creative. O altă locație, mai deosebită din acest sector al pieței de desfacere, este *Lumea ciocolatei*, perfecționat în vânzarea ciocolatei, atât autohtone, cât și din țară.

În luna martie a anului 1988 s-a inaugurat în Baia Mare vestitul magazin *Casa vacanței*, care dispunea de o gamă variată de sortimente de articole solicitate de cei care pleacă în concediu sau de iubitorii de excursii și drumeții, la munte sau la mare, indiferent de anotimp. La parter se găseau raioanele care cuprindeau echipamente sportive, de la biciclete, corturi, saci de dormit, schiuri, unelte de pescuit, până la genți frigorifice pentru păstrarea alimentelor. *Casa vacanței*, una dintre cele mai reușite realizări arhitectonice ale orașului, se mândrea cu patru vitrine situate la intrarea în magazin, în care erau expuse cupe, medalii, plachete cucerite de sportivi de la cluburile sportive H. C. Minaur și F. C. Maramureș.

Anul 1977 îmbogățește comerțul băimărean în ceea ce privește industria mobilei, prin deschiderea magazinului de prezentare și desfacere denumit simbolic *Hermes* (zeul comerțului la vechii greci), specializat pe obiecte din lemn: mobilă de bucătărie, garnituri de mobilă pentru copii între 1-5 ani, mobilier pentru hol, precum și piese separate, de genul: săniuțe, suporturi pentru reviste și ziare, suporturi pentru flori și lămpi, măsute pentru telefon etc.

În timpurile noastre această industrie se bucură de un avânt exploziv și de o diversificare foarte mare a sortimentelor. La aceasta a contribuit gama variată de modele și culori abordate, adaptarea la realizarea de mobilier necesar pentru orice spațiu, ajungându-se la crearea de modele personalizate. Magazine de mobilă prezente acum în industria băimăreană ar fi *Staer*, *Domus*, *Elvila*, *Croma*, *Confort*, *Klar Design* etc.

Industria textilă a fost și ea foarte bine evidențiată pe plan local. Unul dintre magazinele profilat pe acest sector și care a supraviețuit până acum este *Romarta* (artă românească, cum ar veni într-o simplă defini-

ție), perfecționat pe confecții pentru bărbați și femei, foarte atrăgător din punct de vedere estetic, îmbogățind cu mult imaginea comercială, per ansamblu, a municipiului. Pe lângă aceasta, merită aduse în memorie magazinele *Moda nouă* și *Adam și Eva*, cel din urmă reliefându-se ca o unitate elegantă, spațioasă, proiectată pe două nivele, ieșind puțin din nota comună a spațiilor similare din perioada comunistă.

În domeniul industriei alimentare, pe timpul regimului comunist existau acele unități de desfacere a produselor alimentare intitulate simplu *Alimentara*, unde predominau conservele (îndeosebi de pește), așezate stivă, ca niște grămezi imense. De asemenea, exista *Aprozarul*, denumirea populară sub care erau cunoscute unitățile de desfacere a legumelor și fructelor, unde predominau compoturile (în special cele de prune). Unitățile de larg consum tip *Gospodina* converg spre același scop: o servire bună și promptă a populației cu sortimente variate de preparate și semipreparate pe bază de carne și legume.

Comparabil cu actualitatea zilelor noastre, un rol important îl joacă, ca și strategie de marketing, și numele magazinului. Acesta trebuie să fie bine ales, să aibă impact asupra cumpărătorilor, să-i atragă spre a-i călca pragul, devenind o adevărată carte de vizită, clienții putând astfel să-și formeze o primă impresie. Sugestiv în acest sens este marketul *La doi pași*, semnificând distanța mică de parcurs până la el, cât și timpul câștigat în efectuarea cumpărărilor.

Alte caracteristici de luat în seamă la alegerea numelui unei unități comerciale sunt: să fie ușor de reținut și pronunțat, să-i vină imediat în minte consumatorului, să fie ușor identificabil de oricine. Pentru a câștiga apropierea și încrederea clienților, patronii magazinelor își folosesc propriul nume în denumirea acestora, ca un adevărat „nume de scenă” sau brand comercial. În această categorie se pot enumera magazinele *Liana*, *Hofer*, *Rodica*, *Măcelăria Doru*, *Ghitta*, magazinele *Moruța*, recunoscute și după reclama „comerț civilizată la prețuri accesibile” ș.a.

Lumea magazinelor a devenit mai colorată, magazinele de bloc, alimentarele și chioșcurile de la colțul străzii fiind înlocuite de magazinele moderne pe care domină siglele unor branduri cunoscute.

Surse documentare:

Pentru socialism, nr. 9227, 5 iul. 1985, p. 1.

Pentru socialism, nr. 8962, 26 aug. 1984, p. 3.

Pentru socialism, nr. 9969, 26 nov. 1987, pp. 1-2.

Pentru socialism, nr. 10056, 9 mart. 1988, p. 1.

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Lavinia ARDELEAN

Sâmbătă 9 iulie 1966 – Invitație la Complexul Turistic Borșa

Complexul Turistic Borșa se găsește la poalele Munților Rodnei, la o altitudine de 850 m, pe șoseaua națională care leagă regiunea noastră cu regiunea Suceava, și constituie cea mai importantă bază turistică din Maramureș.

Peisajul care împrejmuește complexul oferă minunate priveliști, cărora panorama Munților Rodnei și, în special, a Pietrosului maramureșean, le adaugă un plus de frumusețe și măreție.

Complexul turistic se bucură de multă popularitate, atât în regiune, cât și în țara întreagă. În orice anotimp, sosesc aici numeroși oameni ai muncii pentru a petrece timpul liber în mod plăcut în fermecătorul peisaj al naturii.

Împrejurimile Complexului turistic sunt agreabile excursiilor spre dealul Cercănel, pasul Prislop sau cabana Puzdra.

Duminică 10 iulie 1966 – Mănăstirea Putna – 500 de ani de la întemeierea vestitei ctitorii a lui Ștefan cel Mare

Seria ctitoriilor marelui voievod, care vor duce la încheierea stilului moldovenesc în arhitectură, începe cu Mănăstirea Putna (1466-1470), de la a cărei fondare se împlinesc 5 veacuri. În 1466, „cum a ajuns primăvara în munte și s-au scurs puhoaiete, Ștefan-Vodă a poruncit lui Ion Vistiernicul să slobodă cheltuielile zidirii de la Putna” (M. Sadoveanu). Zidirea a început în ziua de 10 iulie 1466, când domnul, urcând pe obcine, cu o ceată de oșteni, „a slobodzit cu arcul de pre locul pre care urma să fie așezată piatra clopotniței. Iară locul unde au căzut săgeata au fost să fie locul unde se va zidi altariul” – zice cronicarul. În 1469 biserica era gata, sfințirea făcându-se în 1470, cu participarea mitropolitului Teoctist, care-l unse pe Ștefan ca domn al Moldovei, pe Câmpia Dreptății. [...]

Sâmbătă 23 iulie 1966 – 145 de ani de la nașterea scriitorului Vasile Alecsandri

Vasile Alecsandri reunește în personalitatea sa artistică multiple și mari virtuți. Putem spune, într-adevăr, că el e înflăcăratul poet al anticipării statului național și participantul activ la realizarea acestuia.

Apreciem astăzi pe Alecsandri, culegătorul și „autorul” de capodopere folclorice, cum spune Vladimir Streinu, afirmând cu el unitatea spirituală a românilor de pretutindeni. Demn de remarcat e Alecsandri pentru viziunea sa: El urmărește unificarea întregului său neam, El e deci poetul Unirii Principatelor, a cărui „Horă a Unirii” mai are încă ecou în conștiința contemporană. Poet patriot, Alecsandri cântă eroismul ostașilor români în Războiul pentru Independență din 1877. [...]

Marti 26 iulie 1966 – Curse de avioane Baia Mare – Constanța

Prin grija Ministerului Transporturilor Auto, Navale și Aeriene, începând cu data de 29 iulie a.c., se pun în circulație două curse de avioane săptămânale, pe ruta Baia Mare – Cluj – Constanța și retur. Aceste curse se vor face săptămânal, în zilele de joi și duminică, potrivit următorului program: plecarea din Baia Mare la ora 9.55, sosirea la Constanța la ora 12.30; plecarea din Constanța la ora 7, sosirea la Baia Mare la ora 9.35.

Prețul unui bilet: 255 lei. Biletele se vând la Agenția din Baia Mare a Tarom.

Marti 2 august 1966 – Prof. dr. Gheorghe Bilașcu – Evocări

Se împlinesc 40 de ani de când s-a stins din viață prof. dr. Gheorghe Bilașcu, fondatorul Catedrei de stomatologie a Facultății de Medicină din Cluj.

Vlăstar al plaiurilor maramureșene, profesorul Gheorghe Bilașcu s-a născut într-o familie de țărani din Petrova, raionul Vișeu, la 27 aprilie 1863.

Sârguincios la învățătură, urmează școala primară la Petrova, liceul la Sighetul Marmăției și își ia diploma de doctor în medicină la Universitatea din Budapesta.

A practicat medicina la clinicile universitare din Budapesta prin aproape toate ramurile medicinei universale, înscriindu-și, pe lângă vaste cunoștințe teoretice, și o excelentă practică. [...]

Miercuri 17 august 1966 – 150 de ani de la nașterea lui Ion Ghica – O personalitate de seamă a istoriei și culturii românești

Printre luminoasele figuri ale istoriei culturii românești din secolul al XIX-lea se află și cea a omului politic, economistului și scriitorului Ion Ghica, al cărui nume e legat de multe dintre evenimentele politice și culturale de la mijlocul veacului trecut.

S-a născut la București, în ziua de 16 august 1816. Tatăl său, banul Dimitrie Scarlat Ghica, și mama sa, Maria Câmpineanu, ocupându-se de educația copilului, l-au dat pe acesta la Colegiul „Sfântul Sava”, unde Ion Ghica are ca profesori pe unii dintre entuziaștii oameni de cultură de la începutul secolului trecut și care îi vor sădi în suflet dorința de a lupta pentru propășirea poporului nostru. Aici, Ghica îi cunoaște și se împrietenește cu Grigore Alexandrescu și cu neobositul revoluționar de mai târziu, Nicolae Bălcescu.

Ca mulți alți tineri de atunci, Ghica își continuă studiile la Paris. Își ia bacalaureatul la Sorbona și urmează apoi studiile de specialitate, devenind, după 5 ani, inginer de mine. Urmează concomitent și cursurile de economie politică ținute la Sorbona. [...]

Vineri 19 august 1966 – Theodor Aman – 75 de ani de la moartea marelui pictor patriot

Theodor Aman - Autoportret

În urmă cu 75 de ani, la 19 august, se stingea din viață Theodor Aman, cel dăruit picturii până în ultima clipă, nu simbolic, ci efectiv. Locuința și atelierul său, devenite muzeu, oferă vizitatorului, și azi, imagini încărcate de semnificații: Theodor Aman nu a fost numai pictorul a cărui operă marchează o nouă direcție (aceea a maturității) în arta noastră plastică, dar și un mare patriot, un inițiator și un deschizător de drumuri.

S-a născut la 20 martie 1831, la Câmpulung, dintr-o familie craioveană refugiată din pricina ciumei, care bântuia în acea perioadă cetatea banilor. După o scurtă perioadă de studii la Craiova, viitorul pictor își continuă școala la Colegiul „Sfântul Sava” din București. Aici, profesori ca August Treboniu Laurian, Petrache Poenaru și C[ostache] Aris-tia îl vor educa în spiritul noilor idei ale secolului, iar profesorul și pictorul Carol Wahl Steiner va continua să-l încurajeze în pictură, așa cum la Craiova o făcuse Constantin Lecca. [...]

Joi 1 septembrie 1966 – Antologie a poeziei românești editată la Bruxelles

Sub îngrijirea cunoscutului poet Karel Jonkheere a apărut recent, la Editura „Menteau” din Bruxelles, o antologie a poeziei românești contemporane. Ea prezintă cititorului belgian aspecte semnificative ale liricii noastre contemporane, prin mijlocirea traducerilor în limba flamandă, semnate de poeții Karel Jonkheere, Ankie Peypers și Bert Decorte.

Marti 6 septembrie 1966 – În preajma Centenarului „George Coșbuc” – Manifestări

Împlinirea a o sută de ani de la nașterea poetului George Coșbuc, reprezentant de seamă al literaturii și culturii române, prilejuieste ample manifestări culturale.

Pe linia acestor acțiuni se înscriu și cele care au avut loc duminică, 4 septembrie, în regiune. Astfel, la Seini, Cicârlău, Tăuții-Măgherauș, Șișești, Groși, dar și în alte comune și sate au avut loc simpozioane pe tema „Viața și opera lui George Coșbuc”.

În multe localități s-au desfășurat expuneri urmate de recitări din poeziile lui Coșbuc. Artiștii amatori au interpretat cântece pe versuri ale poetului ardelean.

Cu ocazia „Zilelor George Coșbuc” ce se organizează între 15 și 20 septembrie, vor avea loc importante manifestări culturale, prin care oamenii muncii îl vor sărbători pe marele cântăreț al vieții poporului nostru.

Vineri 9 septembrie 1966 – Vă prezentăm Liceul de Muzică și Arte Plastice din Baia Mare

Nu demult, celor 5 licee de specialitate înființate în regiunea noastră li s-a mai adăugat încă unul: Liceul de Muzică și Arte Plastice din Baia Mare.

Învățământul artistic a căpătat în anii puterii populare o mare dezvoltare. Astăzi funcționează în țară 32 de școli speciale de muzică și arte plastice de 8 ani și 16 licee, în care se pregătesc 15.000 de elevi.

În anul 1958 a luat ființă în orașul Baia Mare o școală elementară de muzică și arte plastice cu 150 de elevi, școala care, odată cu dezvoltarea economică și culturală a orașului, a crescut, funcționând azi cu peste 500 de elevi. Rodnica activitate desfășurată a ridicat an de an prestigiul școlii noastre.

Înființarea Liceului de Muzică și Arte Plastice va crea posibilitatea elevilor absolvenți ai Școlii generale de muzică și arte plastice din Baia Mare, ca și ai școlilor de artă din Sighetul Marmăției și Satu Mare să-și continue studiile și să-și dezvolte și mai mult talentele artistice. [...]

Sâmbătă 24 septembrie 1966 – Comemorarea (aniversarea, n. red.) lui George Coșbuc

La 20 septembrie Uniunea Scriitorilor din Uruguay a organizat o adunare festivă, dedicată aniversării poetului George Coșbuc.

Cu acest prilej, Daniel Vidort, președintele Uniunii Scriitorilor din Uruguay, a vorbit despre viața și opera marelui poet român. Vorbitorul a arătat că „opera lui Coșbuc reflectă în cel mai înalt grad trăsăturile caracteristice și bogăția sufletească ale poporului român și reprezintă o contribuție originală la dezvoltarea liricii universale”.

Cu acest prilej, numeroși scriitori, oameni de artă și cultură au vizitat expoziția de fotografii documentare „George Coșbuc”.

La 21 septembrie, Radio Național din Montevideo a transmis o emisiune specială de 30 de minute, dedicată evocării figurii și operei lui George Coșbuc, urmată de un program muzical de cântece și versuri din lirica marelui poet.

Marti 18 octombrie 1966 – La Congresul Internațional de Astronautică – Acad. Elie Carafoli a fost ales vicepreședinte al F. I. A.

Între 9 și 16 octombrie a avut loc la Madrid al XVII-lea Congres Internațional de Astronautică, la care au participat 1.000 de oameni de știință din 33 de țări. Din Republica Socialistă România a luat parte la lucrările Congresului o delegație condusă de academicianul Elie Carafoli.

La ședința plenară din 15 octombrie a fost ales noul birou al Federației Internaționale de Astronautică. Președinte a fost ales prof. G. Napolitano, de la Universitatea din Neapole, iar ca vicepreședinți academicianul Elie Carafoli și academicianul sovietic Leonid Sedov.

Viitorul Congres Internațional de Astronautică va avea loc la Belgrad în 1967 și va coincide cu cea de-a 10-a aniversare a primului zbor al omului în Cosmos.

Sâmbătă 22 octombrie 1966 – Victor Babeș – Savant și patriot

La 19 octombrie 1926 s-a stins din viață una dintre cele mai impunătoare figuri ale științei noastre medicale, Victor Babeș. Îndelungata sa activitate la catedră, în laboratoare, ideile sale înaintate, precum și lupta sa pentru o mai bună igienă socială și organizarea sanitară a României i-au adus un binemeritat renume în lumea medicală din țară și de peste hotare.

Pionier al medicinei profilactice, Victor Babeș s-a străduit toată viața să evite bolile, să găsească vaccinuri și seruri preventive, care să poată pune la adăpost pe om de îmbolnăviri. Bacteriologul căuta să transforme microbi patogeni în germeni atenuați, slăbiți, care injectați omului sau animalelor utile, urmau să producă o rezistență contra bolilor date în natură de aceiași microbi virulenți. [...]

Sâmbătă 5 noiembrie 1966 – 150 de ani de la moartea lui Gheorghe Șincai

Învățătul ardelean Gheorghe Șincai, de la a cărui moarte s-au împlinit, în 2 noiembrie, 150 de ani, oferă exemplul unei personalități multilaterale, de natură renescentistă, care se încadrează într-o mișcare de idei mai largă (Iluminismul), ce a avut însemnate consecințe pentru dezvoltarea culturii române. Cercetarea vieții sociale, politice și naționale din Transilvania secolului al XVIII-lea dezvăluie agravarea contradicțiilor dintre clasele sociale fundamentale (nobilimea și țărănimea șerbă). Aprobatele și Compilatele (legi feudale votate de Dieta Transilvaniei) socoteau poporul român „tolerat” în Transilvania, iar religia sa, în afara celor recepte (recunoscute de stat). Prin unirea forțată a unei părți a românilor cu biserica catolică (diploma leopoldină din 1699) li se permite acestora numărarea printre stări și beneficii de pe urma legilor. [...]

Joi 1 decembrie 1966 – La numărul 4.000

Vă aduceți aminte despre ce am scris în primele noastre numere? Repararea unor utilaje vechi era obiectul unui amplu reportaj, întrajutorarea câtorva gospodării individuale țărănești, apreciată ca un deosebit succes, alfabetizarea a douăzeci de muncitori consemnată cu multă satisfacție.

Și azi? Scriem despre noile obiective moderne, dotate cu agregate la nivelul tehnicii mondiale, despre cooperativele agricole de producție, care aplică cuceririle științei agricole, despre numărul crescând al muncitorilor care urmează sau au absolvit liceul, despre noile cartiere de locuințe.

Aceste 4.000 de numere cuprind în ele o întreagă perioadă istorică, bogată în semnificații.

Aveți în mână numărul 4.000 al ziarului, o cifră rotundă, care marchează un eveniment în istoria presei noastre regionale.

Vineri 9 decembrie 1966 – Articol consacrat culegerii „Balade populare românești”

În ultimul său număr, revista literară *Nagyvilág*, care apare la Budapesta, publică un articol consacrat culegerii *Balade populare românești*, în trei volume, a lui Al. I. Amzulescu. Autorul articolului este László Galdi, care popularizează literatura română în R. P. Ungară. În articol se subliniază, printre altele: „Sinteza lui Amzulescu, după toate probabilitățile, va exercita o influență stimulatorie nu numai asupra activității de culegere, în continuare, a cercetătorilor români, ci și asupra tuturor aceluia care se apropie de acest impozant, bogat și, prin excelență, poetic material românesc, cu ajutorul metodelor studierii comparative a creației folclorice”.

Sâmbătă 10 decembrie 1966 – Dezvelirea unei plăci comemorative „Aurel Vlaicu”

Vineri dimineață, pe vechiul aeroport vienez Aspern, a avut loc solemnitatea dezvelirii plăcii comemorative „Aurel Vlaicu”.

Vulturul Carpaților, a cărui faimă trecuse granițele țării, a fost invitat, în 1912, să participe la mitingul aviatic organizat în luna iunie a acelui an la Viena. Concurând cu un avion de construcție proprie, alături de 43 de piloți din 8 state, Aurel Vlaicu a reușit să se claseze pe primul loc la proba de aruncare a greutății la țintă și pe locul doi la probele: virajul cel mai scurt în jurul pylonului și aterizarea la punct fix. [...]

Duminică 11 decembrie 1966 – Seară „Tudor Arghezi,, la Varșovia

Vineri seara, la „Casa Cărții” din Varșovia a avut loc, sub auspiciile „Uniunii literaților polonezi”, o seară literară închinată poeziei lui Tudor Arghezi.

Poetul Stanislaw Ryszard Dobrowolski a vorbit despre creația marelui poet român. Au fost recitate versuri de Tudor Arghezi din volumul de culegeri apărut recent în Polonia.

Miercuri 14 decembrie 1966 – Festivitatea înmânării unor opere românești oferite în dar Universității din Helsinki

În cadrul unei festivități, N. I. Vancea – ambasadorul Republicii Socialiste România în Finlanda – a oferit în dar Universității din Helsinki peste 100 de opere literare, științifice și artistice românești, din partea Institutului Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea. La festivitate au fost prezenți cancelarul Universității, Paavo Ravila, rectorul Universității, E. Kivinen, și cadre didactice.

În cuvântările rostite cu acest prilej, N. I. Vancea și E. Kivinen au subliniat că schimburile de valori culturale între Republica Socialistă România și Finlanda contribuie la adâncirea cunoașterii reciproce dintre poporul român și finlandez, la dezvoltarea relațiilor culturale dintre cele două țări.

Festivitatea a fost radiotelevizată.

Marti 20 decembrie 1966 – Sezonul liric românesc la Cairo

În prezența a numeroase personalități ale vieții culturale și artistice egiptene și străine, la Cairo s-a deschis Sezonul liric românesc – spectacole cu participarea unor soliști români. Pe scena operi din Cairo a fost prezentată opera „Madama Butterfly”. La spectacol a asistat și Mircea Nicolaescu, ambasadorul Republicii Socialiste România la Cairo. În afara operi lui Puccini vor mai fi prezentate până la 7 ianuarie operele „Carmen,, și „Trubadurul”, soliștii români dând, de asemenea, un recital vocal. Numerosul public care a asistat la spectacol a aplaudat cu căldură pe artiștii români, chemând în repetate rânduri la rampă pe soliștii Lucia Stănescu, artistă emerită, Nicolae Zaharia, Emil Rotundu, Eva László, cât și pe dirijorul Anton Ronay, artist emerit, și pe regizorul Alexandru Szinberger, artist emerit. După spectacol, Salek Abdun, directorul operi din Cairo, a subliniat înaltele calități vocale și scenice ale artiștilor români.

Miercuri 21 decembrie 1966 – 150 de ani de teatru românesc

La 27 decembrie se împlinesc 150 de ani de când a avut loc la Iași primul spectacol de teatru în limba română. Evenimentul, memorabil în evoluția culturii noastre, se înscrie printre cele mai de seamă momente din lupta pentru afirmarea națională a poporului român. Prezentarea pastoralei „Mirtil și Hloe” de Florian, reprezentație ce a avut loc în casa lui Constantin Ghica, în seara zilei de 27 decembrie 1816, a însemnat, de fapt, nașterea teatrului românesc modern. Într-o epocă de „străinomanie”, cum îi spunea Asachi, prezența interpreților, în frumoase costume naționale, prezența limbii române pe scenă au constituit un act de deosebit curaj din partea unor cărturari luminați și, implicit, o recunoaștere din partea stăpânirii cosmopolite a virtuților indiscutabile ale limbii și culturii românești. [...]

Întâlniri, lansări de carte, vernisaje

Întâlnirea membrilor Cenaclului Literar „Nichita Stănescu”

Vineri, 23 septembrie 2016, Sala de conferințe

Sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare a găzduit întâlnirea membrilor Cenaclului Literar „Nichita Stănescu” al Ministerului Afacerilor Interne (M. A. I.), în cadrul căreia au fost lansate patru volume de poezii: *Capitol cu îngeri dintr-un volum colectiv* – Ionel Simota, *Risipitorul de hârtie* – Costel Stancu, *Martirul garoafei* – Constantin Romulus Preda, *Numai 50 de poeme dintr-un manuscris* – Aurel Bele. La eveniment au luat parte autorii cărților mai sus-amintite, directorul instituției gazdă, dr. Teodor Ardelean, profesori universitari, șefi de instituții, scriitori, reprezentanți ai poliției, bibliotecari, jurnaliști.

Moderatorul evenimentului a fost Lidia Obeadă, subcomisar de poliție la Centrul Cultural al M. A. I. Aflată pentru prima dată în Maramureș, doamna Lidia Obeadă și-a exprimat mulțumirea față de primirea călduroasă din partea maramureșenilor: „Mă simt ca între prieteni. Am avut șansa să cunosc oameni grozavi, harnici, frumoși și foarte primitivi”. Lidia Obeadă i-a mulțumit directorului Ardelean pentru deschiderea și primirea călduroasă, impresionată fiind de bibliotecă și de personalul pe care l-a întâlnit aici: „Rar mi-a fost dat să văd o bibliotecă atât de frumoasă, cu oameni extraordinari, cu zâmbetul pe buze, o bibliotecă foarte dotată, cu expoziții de carte rară. [...] Am fost și la Rohia și acasă la scriitorul Vasile Morar. Mi-e sufletul plin de bucurie pentru că am întâlnit oameni minunați”.

Cenaclul Literar „Nichita Stănescu” a fost înființat în anul 2012 și are peste 50 de membri, fiind deschis și celor din societatea civilă, nu numai ofițerilor M. A. I. Activitatea sa are drept scop promovarea culturii, tradițiilor și spiritualității românești, demonstrând că, dincolo de uniformă, omul este o ființă complexă, a specificat doamna Lidia Obeadă.

Dr. Teodor Ardelean, după cuvintele de bun venit – „Bine ați venit în Nord!” –, a evocat prima vizită a poetului Nichita Stănescu în Maramureș și le-a dăruit oaspeților cartea *Călătoria îngerului prin Nord: Nichita Stănescu în Maramureș*, de Gheorghe Pârja.

Lidia Obeadă a prezentat pe scurt autorii și creațiile acestora. Ionel Simota, născut la Iași, din 2007 este membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Brașov, iar în 1995 a avut debutul editorial cu volumul *Dialog în cer*. Comisar de poliție la Inspectoratul de Poliție Harghita și președinte al Cenaclului Literar „Buna Vestire” din Harghita, Ionel Simota, în volumul *Capitol cu îngeri dintr-un volum colectiv*, demonstrează, încă o dată, că „poezia nu e o glumă, o pălăvrăgeală, ci o mărturisire” (așa cum spunea profesor Ligia Dalila Ghinea într-una din cronicile făcute la unul dintre volumele autorului). *Capitol cu îngeri dintr-un volum colectiv* este al 17-lea volum publicat de autor, o carte pe care a conceput-o altfel, însă evenimentul de la „Colectiv” l-a determinat să scrie un nou capitol în această carte, care readuce în atenția cititorului aspecte existențiale tulburătoare, pentru a păstra vii în memorie acele suflete. Așa cum mărturisește autorul, dincolo de acest capitol, cartea are suflet frumos, conținând și poezie de dragoste. „Voi pleca acasă mult mai bogat sufletește. Am întâlnit niște oameni minunați și vă mulțumim că sunteți aici. Eu nu am mai văzut o bibliotecă atât de frumoasă, cu locuri atât de frumoase. [...] Vă felicit, domnule director, și vă mulțumesc din suflet pentru ospitalitatea cu care ne-ați întâmpinat. Probabil că am să revin cu mare bucurie în aceste locuri, pentru că merită să revin și să le revizitez...”, a afirmat Ionel Simota.

Agentul-șef principal Gheorghe Filip, purtător de cuvânt al Inspectoratului Județean de Poliție Harghita, a recitat din volumul lui Ionel Simota poeziile patriotice „Imposibila donație” și „Gânduri despre țară”, precum și poeziile „Plecarea tatălui” și „Ea însăși era primăvară”.

Directorul Teodor Ardelean i-a dăruit lui Ionel Simota câteva exemplare din revista *Familia română*, numărul 4 (43) din 2011 – „Românii din Covasna și Harghita”.

Constantin Romulus Preda, autorul antologiei *Martirul garoafei* și polițist în cadrul Inspectoratului de Poliție Craiova, a fost numit de către scriitorul Vasile Morar „cel mai tânăr ban al Craiovei”. Cu privire la sensul poeziei, autorul mărturisește cu entuziasm: „Mă încapățânez să cred că o poezie poate dura mai mult decât un imperiu”. Conștient că este greu să vorbești despre propria creație, autorul a recitat poemul „De ce, Doamne, plânge mama?”, iar Gheorghe Filip a recitat din același volum poeziile „Două inimi” și „Sunt păcătos”.

A urmat o scurtă prezentare a autorului volumului *Risipitorul de hârtie*. Costel Stancu, originar din Mehedinți, polițist criminalist în cadrul Inspectoratului Județean de Poliție Caraș-Severin, a debutat în 1988, cu volumul de poezii *Terapia căderii în gol*, în revista *Semenicul*. Costel Stancu este membru al Cenaclului Literar „Semenicul” din Reșița și, de asemenea, al Cenaclului Literar „Nichita Stănescu”, precum și membru al Uniunii Scriitorilor din România, având o bogată activitate poetică. A recitat poezia „Luarea în piept”, iar Gheorghe Filip a recitat poemele „Scrisoare omului” și „Cântec pentru prieteni”. Criticul și editorul Gheorghe Jurma spunea despre Costel Stancu că „este, fără îndoială, unul dintre poeții autentici ai Reșiței, ai Caraș-Severinului și ai României întregi”.

Vasile Aurel Bele, subofițer în cadrul Inspectoratului de Jandarmi Județean Maramureș, a prezentat volumul *Numai 50 de poeme dintr-un manuscris*, apărut la Editura „Armonii culturale” din Adjud. Autorul a mulțumit membrilor Cenaclului Literar „Nichita Stănescu” pentru bucuria pe care au lăsat-o prin prezența lor în Maramureș. Fiecare poem din volum este precedat de un motto, pentru o mai bună înțelegere a mesajului transmis de autor. Din acest volum, autorul a recitat poemul „Am așezat covorul pe terasă”. Poeta Claudia Tomescu a recitat din poeziile lui Vasile Bele și din creațiile proprii.

La final, au celebrat poezia prin recitaluri din creațiile proprii Melinte Iulian, polițist de frontieră, și Cezar Haiurea, pompier paramedic în cadrul Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Bucovina” al județului Suceava. Recitalul a fost încheiat de Gheorghe Filip, care, prin înzestrarea sa artistică a fost o reală încântare pentru auditoriu, cu poezia „Foaie verde fir de nalbă”.

Deși între meseria de polițist și talentul de a așeza cuvintele în versuri nu pare să fie vreo legătură, autorii prezenți azi la Baia Mare au dovedit contrariul.

Maria BELEA

Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene

Luni, 3 octombrie 2016, Sala de conferințe

În fiecare an, la începutul lunii octombrie, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare organizează *Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene*, un prilej pentru bibliotecarii maramureșeni de a împărtăși bucuria apartenenței la profesia de bibliotecar și de a transmite informații și practici utile în munca de zi cu zi. Ajuns la cea de-a XXII-a ediție, colocviul profesional din acest an a avut drept temă „Bibliotecile publice – prezent și perspective” și s-a desfășurat sub genericul „Profesie și profesionalism”.

În cuvântul de deschidere, dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, și-a exprimat bucuria că acest eveniment a intrat în tradiție, contribuind astfel la consolidarea propriei profesii.

Simona Gabor, director adjunct de specialitate al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, a prezentat programul detaliat al colocviului, care a presupus premiera bibliotecarilor merituoși, discuții pe marginea colocviilor profesionale zonale și desfășurarea mai multor ateliere practice în cadrul serviciilor oferite de biblioteca județeană.

Directorul Teodor Ardelean a făcut o analiză a rolului vital pe care îl deține biblioteca publică în comunitate, ca instituție de cultură și de cunoaștere. În ciuda faptului că bibliotecarii de la bibliotecile comunale au și alte atribuții, aceștia nu au voie să facă compromisuri, care să-i ducă dincolo de limita legii sau până într-acolo încât munca de bibliotecar să fie minoritară în complexul sarcinilor ce li se atribuie. Îndemnul directorului Ardelean către bibliotecarii a fost acela de a întreține lumina cunoașterii, de a veni în întâmpinarea cititorilor din comunele maramureșene, de a se feri de analfabetismul cultural, dar și de a promova activitățile folclorice, cultura și de a se implica în cercetare prin realizarea monografiilor localităților în care aceștia își desfășoară activitatea. În acest context, bibliotecarul are o misiune apostolică, el trebuie să pună suflet în ceea ce face, raportându-se la cei care au făcut cultură adevărată.

În semn de recunoștință și apreciere față de bibliotecarii care au contribuit la organizarea colocviilor zonale, la foarte buna promovare a acțiunilor culturale și a relațiilor cu autoritățile locale au fost acordate premii în cărți și diplome de merit bibliotecarilor: Corina Costin de la Biblioteca Orășenească „Elie Pop” din Șomcuta Mare, Tinața Grec, Viorica Daniela Timiș și Gheorghe Olteanu de la Biblioteca Orășenească din Borșa, precum și doamnei Rodica Nemeș de la Biblioteca Comunală din Călinești. „Chiar dacă aceste premii sunt simbolice, în spatele lor se află aprecierea față de activitatea desfășurată de colegii noștri”, a afirmat bibliotecarul metodist Ioan Neamțiu. La rândul lor, bibliotecarii premiați au mărturisit că înțeleg menirea pe care o au în cadrul comunității și se străduiesc să evidențieze rostul și rolul bibliotecii în valorificarea patrimoniului cultural al acesteia.

Au urmat discuții pe marginea colocviilor profesionale zonale, moderate de bibliotecarul metodist Ioan Neamțiu, colocvii care au acoperit întreaga arie geografică a județului, cu toate cele șase zone metodice. În 2016, colocviile s-au desfășurat într-un mod puțin mai diferit, datorită proiectului „InfOlanda: întrebați un bibliotecar!”, demarat de Ambasada Olandei, care a urmărit implicarea bibliotecarilor locali în furnizarea de informații și materiale utile pentru cei care intenționează să emigreze în Olanda. Acest proiect a facilitat întâlnirea la biblioteca județeană cu bibliotecarii din zona Codru, Lăpuș și Valea Izei, fără să fie necesară deplasarea în teritoriu. Colocviile profesionale propriu-zise au fost trei: pentru zona Baia Mare – Chioar coloc-

viul s-a desfășurat la Șomcuta Mare, pentru zona Valea Vișeuului colocviul s-a desfășurat la Borșa, iar pentru zona Mara – Tisa – Cosău colocviul a avut loc în localitatea Călinești. La aceste colocvii au participat, atât bibliotecarii din comunele arondate, cât și reprezentanți ai autorităților locale. Menținerea legăturii între biblioteca județeană și bibliotecile locale, împărtășirea de bune practici în spiritul colegialității au fost câteva dintre auspiciile sub care s-au desfășurat aceste colocvii.

În continuarea discuțiilor, Simona Gabor a prezentat mapele cu conținutul metodic, care au cuprins câteva propuneri cu privire la: aniversarea sau comemorarea personalităților locale, activități legate de atragerea utilizatorilor, realizarea unei fișe de scriitor, recuperarea cărților și a materialelor audiovideo distruse sau pierdute de către cititori, realizarea unei monografii locale, exemple de festivaluri și manifestări populare locale. Mapele au mai conținut două cărți audio și ultimul număr al revistei *Bibliotheca Septentrionalis*.

La finalul evenimentului, bibliotecara Alina Lemnean, șef serviciu Săli de lectură, a prezentat pe scurt *Tratatul de biblioteconomie* (vol. I și vol. II), editat sub egida A. B. R. și coordonat de prof. univ. dr. Mircea Regneală, un instrument de lucru deosebit de util, atât pentru specialiștii ce doresc să aprofundeze anumite aspecte ale biblioteconomiei, cât și pentru studenții și tinerii bibliotecari ce se inițiază în acest domeniu. Primul volum al *Tratatului de biblioteconomie* este o lucrare fundamentală care sintetizează întreaga panoramă a fenomenului biblioteconomic (istoria cărții și a bibliotecilor, biblioteconomie universală și biblioteconomie românească), în timp ce al doilea volum, intitulat „Managementul colecțiilor și serviciilor de bibliotecă”, se referă la rolul și funcțiile bibliotecii moderne, informatizare, fluxul activităților de bibliotecă, dezvoltarea colecțiilor, evidență, gestionare și catalogare. Acest volum cuprinde tehnici fundamentale de biblioteconomie, fiind prima sinteză românească asupra acestui subiect. Lucrarea, apreciată drept o necesitate pentru în-

vățământul biblioteconomic românesc, se bazează pe cercetări, norme și standarde naționale și internaționale, dar și pe legislația românească de profil. De asemenea, Alina Lemnean i-a invitat pe bibliotecarii prezenți la colocviu să răsfoiască expoziția de carte organizată cu acest prilej, expoziție care, sub denumirea „Profesie și profesionalism”, a reunit cele mai actuale și recente cărți din domeniul biblioteconomiei.

Colocviul din acest an s-a încheiat cu o serie de ateliere tematice, desfășurate în

cadrul secțiilor Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, prin care s-a dorit familiarizarea bibliotecarilor cu potențialul următoarelor servicii și activități oferite de biblioteca județeană:

1) *Dezvoltarea și prelucrarea colecțiilor*, la Serviciul dezvoltarea colecțiilor, informatizare – coordonatori: Sorina Beretean, șef serviciu, Daliana Bonaț, șef birou.

Acest atelier tematic a fost unul interactiv, subiectele plinuindu-se în funcție de solicitările venite din partea bibliotecarilor participanți. S-au dezbătut, astfel, teme legate de: modalitățile de completare a colecțiilor, procedurile de elaborare a înregistrărilor catalografice ale documentelor, gestiunea de bibliotecă (Registrul inventar și Registrul de mișcare a fondurilor), casarea documentelor, clasificare și cotare.

De asemenea, colegii bibliotecari care au participat la acest atelier tematic au fost interesați de modalitatea de calcul în ceea ce privește recuperarea cărților și materialelor audiovideo distruse sau pierdute de cititori, precum și de sancțiunile aplicate utilizatorilor care nu restituie la timp documentele împrumutate.

2) *Digitales (povești digitale)*, la Fondul documentar al Academiei Române – coordonator: Corina Șandor-Martin, bibliotecar.

La acest atelier tematic au participat un număr de 10 bibliotecari și au fost vizionate 10 filme, cea mai mare parte dintre ele fiind premiate la cea de-a doua ediție a Festivalului de povestiri digitale din 2016. Cursul de *Povestiri digitale* sau *Digitales* a debutat la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” în 2012 ca proiect în cadrul programului *Biblionet* și a avut drept grup țintă bibliotecarii din bibliotecile publice din mediul rural. Începând cu anul 2013, cursul a fost livrat întregii comunități băimărene în regim de voluntariat.

3) *Cartea săptămânii*, la Serviciul sălilor de lectură – coordonator: Alina Lemnean, șef serviciu.

Bibliotecarii participanți la acest atelier tematic au fost familiarizați cu activitatea „Cartea săptămânii”, prin care se dorește valorificarea documentelor din fondul sălii de lectură – carte. Aflându-se într-un singur exemplar în bibliotecă, în fiecare săptămână, sala de lectură promovează fondul de carte, în special albumele de artă, prin expunerea acestora la îndemâna publicului utilizator.

4) *Activitatea cu publicul cititor*, la Serviciul împrumut carte pentru adulți – coordonator: Anca Sima, șef serviciu.

În cadrul acestui atelier tematic, au fost prezentate serviciile oferite de secție și modalitățile creative de valorificare a colecțiilor bibliotecii, exemplificând prin prezentarea unor expoziții de carte – mijloc eficient de a atrage utilizatorii spre un anumit tip de lectură sau de a promova unele lucrări valoroase. Au fost explicate, de asemenea, metodele de recuperare a cărților și materialelor audiovideo distruse sau pierdute de către utilizatorii bibliotecii.

5) *Covorul povestitor*, la Serviciul împrumut carte pentru copii și tineret – coordonator: Corina Șpan, șef serviciu.

În sala de lectură a Secției pentru copii, bibliotecarele Corina Șpan și Laura Zah au prezentat tuturor bibliotecarilor comunali prezenți la colocviu Covorul povestitor „Sticletele”, precum și tehnica de realizare a unui covor povestitor. Corina Șpan a prezentat date generale despre metoda de folosire, rolul în educația preșcolară și tehnica de realizare a unui covor povestitor. La final, celor interesați de această activitate le-au fost distribuite materiale scrise cu tehnica realizării unui covor povestitor.

Concluziile acestei zile, cu o agendă extrem de bogată, au întărit rolul de centru cultural multifuncțional pe care îl dețin bibliotecile în comunitate și au oferit celor prezenți câteva instrumente utile în vederea consolidării profesiei de bibliotecar.

Maria BELEA

Lansarea volumului de proză *Fabrica de fericire*, semnat de Anca Goja

Marți, 11 octombrie, Sala de conferințe

La întâlnirea cu al doilea volum de proză al scriitoarei Anca Goja, publicat la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, în cadrul colecției „Școala ardeleană de proză”, au fost prezenți numeroși universitari, oameni de cultură, scriitori, ziariști, fotografi, profesori, elevi care au umplut sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” până la refuz.

Prefața volumului este semnată de reputatul critic literar clujean Constantin Cubleșan, care remarcă: „*Fabrica de fericire* este o pătrundere în lumea de alături. Un mod de a vedea realitatea prin lupa unui autor care își simpatizează personajele fără excepție și le privește, în primul rând, ca oameni. Dar există și o a doua privire. Anca Goja are un reflex de moralist pe care îl ține în frâu, dar ale cărui inflexiuni răzbat permanent la suprafața textului. Autoarea nu încearcă să cosmetizeze sau să denatureze lumea pe care o construiește ca pe o oglindă a realității, dar are în mod vizibil plăcerea de a oferi imbolduri”.

Moderatorul întâlnirii a fost scriitorul Nicoară Mihali, care le-a prezentat pe celelalte trei invitate din prezidiu: prof. Delia Muntean, prof. Daniela Sitar-Tăut și autoarea Anca Goja.

Nicoară Mihali

„Am onoarea să prezint astăzi trei femei frumoase, pline de talent, autoare a multor cărți, pline de viață, de optimism și de cântec. Eu aș pune cartea Ancăi Goja sub însemnarea „oameni cu suflet de PET-uri”. Personajele ei au sufletul format din acest plastic, care a invadat România după 1989. Un fior liric se desprinde din episodul care o are ca și protagonistă pe cățelușa Brena, animalul de companie al familiei Goja, care îl însoțea pe tatăl Ancăi în drumețiile sale montane. N-aș fi vrut să moară în proza autoarei această cățelușă. Simți că nu mai poți respira și că nu mai ai nimic de căutat după ce se termină una din povestirile ei. Personajele sale sunt verosimile, cel puțin zece dintre ele respiră și le putem întâlni și astăzi. Mai mult decât atât, personajele cărții sunt din Maramureș, întrucât autoarea a prezentat evenimentele din perioada de după '89 și până în zilele noastre în însemnările ei de jurnalistă, iar acestea au ajutat-o foarte mult să scrie volumul de față. Anca vorbește mult în carte despre moarte, dar cu umor. Anca Goja este un bun psiholog,

însă, cum se întâmplă cu toată literatura de după '89, personajele ei sunt schematice, sunt realizate din prima tușă, nu mai revine asupra lor”.

Apoi Nicoară Mihali a introdus grupul folk „Clasic”, care a interpretat o frumoasă melodie intitulată „Stai lângă sufletul meu” – Diana și Ioan Horvath-Bugheșiu, voce și chitară.

Prof. dr. **Delia Muntean** – Colegiul Național „Vasile Lucaciu”

„Această carte m-a încântat și mi-a făcut plăcere să o citesc. Există câteva criterii lăuntrice după care cititorul obișnuit drămuiește o carte: să fie vie, să îl îndemne la dialog cu el însuși, să se prelungească în gândul și simțirea lui, chiar și după ultimele pagini. Cititorul avizat măsoară cartea după criterii mai sofisticate, dar asta nu înseamnă că el trebuie să fie privat de bucuria lecturii unei cărți neîncovoiate de aserțiuni filosofice, psihologice etc. Sunt cărți pentru suflet și cărți pentru minte. Sunt cărți care te citesc și care te fac complice la scrierea lor. Volumul lansat azi conține o literatură adresată mai degrabă dimensiunii afective a cititorului, fără a neglija latura estetică. Cartea emană echilibru, optimism. Înaintea noastră se derulează douăsprezece povestiri, adică tot atâtea perspective asupra fericirii, ele amintind de cele 13 feluri de a privi o mierlă, metafora lui Stephen Wallace. Eroii Ancăi Goja își trăiesc singurătatea, monotonia, destinul mediocru, se străduiesc, după puterile lor, să le împlânzească, adică să depășească starea de funcționare repetitivă, în gol, și să ajungă la un mod de a fi care să-i împlinească, să le dea un sens. Dinspre profesia de jurnalist vine la autoare o anumită disciplină a scrisului. Povestirea presupune o construcție riguroasă, pe spații restrânse, implică o realitate, umor de calitate, un anumit ritual și, nu în ultimul rând, acel *captatio benevolentiae* de care este atât de flămând cititorul. Cred că această specie literară i se potrivește cel mai bine Ancăi Goja”.

Prof. dr. **Daniela Sitar-Tăut** – Colegiul Național „Vasile Lucaciu”

„Este inedit pentru mine s-o văd pe Anca Goja altfel decât stând în primul rând și luând notițe în calitate de jurnalist, iar acum sunt obligată să iau eu notițe despre ea. Despre talentul ei în ale scrisului, dincolo de prezența în revistele literare transilvane sau naționale, aflasem dintr-un interviu pe care i-l luase anul trecut una din fostele mele eleve, Măriuța Pop, în volumul colectiv de *Dialoguri maramureșene*. Primul ei volum de proză *Zăpadă neagră și alte povestiri* a fost deosebit de bine receptat, critica de întâmpinare salutând-o pe Anca Goja în această nouă ipostază de scriitor realist, cu un stil mai sec câteodată, lipsit de zorzoane edulcorate, o proză în care școala jurnalismului, practică de atâția ani, se resimte. Din întregul volum irumpe, fără excese didactice, un moralism esopian, fabulele ei fiind toate cu poantă. O poantă așteptată și oarecum previzibilă după o vreme, în care se resimt inflexiunile atelierelor de scriere creativă pe care le-a frecventat în ultimii ani. Cele douăsprezece narațiuni par a avea o dispunere zodiacală sau doar o rigurozitate realistă, geometrică, rebreniană. Fabula care dă numele volumului *Fabrica de fericire* pune în discuție și se deschide lapidar și anticipativ cu o afirmație cu iz gnostic: «Nimic nu e bun în exces, nici măcar fericirea». Aceasta pare a fi demonstrat teza lui Erich Fromm, vorbind despre libertatea pozitivă: ți-o dorești atât de mult, încât atunci când o ai nu știi să o prețuiești. Nick este un întreprinzător atipic, din familia însetaților de

absolut. Fabrica lui de fericire, concepută ca un voiaj în timp și spațiu, ca o posibilitate de recuperare a timpului pierdut, îl conduce în cele din urmă să devină un Frankenstein al propriului product, dependent de aromele din propriile încăperi, pe care le îngerează zilnic și în final mirosul îl conduce, regresiv, cvasianamnetic, înspre trecut. Narațiunea care mi-a atras cel mai mult atenția și care mi-a plăcut cel mai mult este «Satul cultural», unde prizele de lectură, voiajul inconfortabil până în comuna S sunt descrise cu umor de o excelentă prozatoare, fiind inserate aici și niște note biografice. Fiasta finală, de după lecturi, demască o fațetă modernă, mondenă, promiscuă a unui ansamblu de dansuri folclorice, în care coordonatorul și consoarta se dovedesc proxeneți, codoși pentru dansatorii care nu sunt altceva decât gigolo și dame de companie”.

Anca Goja

„În 2014 publicam prima mea carte de proză *Zăpadă neagră și alte povestiri*. Cred că acest al doilea volum *Fabrica de fericire* este mult mai bun decât primul. Și mi se pare normal să fie așa, întrucât se spune în lumea literară că adevărata valoare o demonstrezi cu cea de-a doua carte. Cartea vorbește despre viață ca proces de căutare a fericirii, iar eu cred din tot sufletul că, așa cum scrie în Declarația de independență a Statelor Unite, fiecare dintre noi are dreptul de a-și căuta fericirea. Fiecare dintre noi înțelege și vede fericirea în felul său, iar pentru mine să fiu fericită înseamnă să scriu”.

Ștefan SELEK

Lansarea cărții *În inimile noastre eram niște uriași – extraordinara poveste a piticilor din Rozavlea*, de Yehuda Koren și Eilat Negev

Marți, 18 octombrie 2016, Sala de conferințe

Fundația Tarbut Sighet – Cultură și Educație Iudaică și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” au organizat lansarea cărții *În inimile noastre eram niște uriași*, publicată la Editura Grinta, în traducerea Petruței Șerban. Evenimentul de lansare a mai avut loc la București, Satu Mare, Tel Aviv și a continuat la Cluj-Napoca și Oradea.

Autorii israelieni Yehuda Koren și Eilat Negev reconstituie în această carte povestea celor șapte pitici din Rozavlea care au reușit să supraviețuiască infernului de la Auschwitz, impresionând o lume întreagă cu destinul lor. Chiar dacă mici, din punct de vedere biologic, aceștia se dovedesc, în confruntarea cu încercările istoriei, niște uriași.

La eveniment a luat parte Peninah Zilberman – Președinte Fundația Tarbut Sighet, muzeograf Alina

Mărincean – Casa Memorială „Elie Wiesel” Sighetul Marmăției, Muzeul Culturii Evreiești din Maramureș, dr. Teodor Ardelean – directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, dr. Aura Pinteș, precum și jurnaliști, bibliotecari și oameni de cultură.

Alina Mărincean, moderatoarea evenimentului, a mărturisit că, în calitate de voluntară în cadrul Fundației culturale Tarbut Sighet, împreună cu doamna Peninah Zilberman, a încercat să dinamizeze moștenirea culturală a evreilor maramureșeni. Creată în 2014, Fundația culturală Tarbut Sighet

are ca principal obiectiv promovarea și valorizarea culturii iudaice universale.

„În inimile noastre erau niște uriași este cartea unei familii unice, a familiei Ovitz din Rozavlea, care este printre puținele familii extinse de evrei care a supraviețuit tragediei celui de-al Doilea Război Mondial, membrii acesteia fiind deportați la Auschwitz și supuși experimentelor medicului nazist Josef Mengele.

„Subiectul a intrat vârtos în opinia publică, din 2012 este frământat atât în presă, cât și în medii culturale”, a afirmat directorul Teodor Ardelean. Cartea merită acest botez multiplu, deoarece o lansare de carte seamănă cu un botez, mai ales că Baia Mare se află destul de aproape de Rozavlea și este capitala administrativă a unui ținut din care face parte și Rozavlea, localitate care este, așadar, locul central, generic al unei idei, care răzbate în spațiile de vibrație. Dr. Ardelean a vorbit despre două coordonate cardinale ale lucrării: poporul evreu și nanismul. Poporul evreu este și astăzi un popor care nu poate fi privat de o calitate pe care a avut-o, aceea de a fi urmașul poporului evreu privilegiat, privilegiu care s-a perpetuat și astăzi, dovadă în acest sens fiind și faptul că cei mai mulți deținători ai premiului Nobel sunt evrei. Evreii aparțin unei etnii, unui neam, unui sânge, unui filon genetic, iar acest popor ales a trecut prin cele mai crunte probe ale istoriei, a reiterat domnul dr. Ardelean.

Această carte prezintă un caz în care, *in integrum*, o familie este trecută prin lagărele morții, deși este o carte mult mai bine dozată cu informații și nu-și propune ca subiectul acesta să provoace traume interioare individului. Această carte fascinează prin universul de informații pe care îl aduce, fiind o carte unicat, a mai subliniat directorul.

Deși studiile medicale despre nanism sunt destul de dezvoltate, studiile de uz comun despre acest subiect sunt foarte timide, fenomenul nanismului nefiind încă clarificat, și anume dacă este element al genității sau accident genetic. Nanismul se întâlnește, atât la oameni, cât și în lumea plantelor și animalelor, care au trecut pe un cod genetic de rezervă și care le-a cruțat viața.

Lectura acestei cărți provoacă la multă meditație în legătură cu condiția umană. Filonul ei principal este foarte clar: pe de o parte, aduce un vad comercial, în sensul că pune în valoare ceva spectaculos, fascinant, din Maramureșul nostru, pe de altă parte, cartea rezolvă o paradigmă în care genetica este vinovată pentru că unii se nasc cu anumite trăsături, care îi fac să fie purtători de un anumit handicap și atunci există un destin, există o cale, iar cartea demonstrează și acest lucru, a concluzionat dr. Ardelean.

Aura Pinte, doctor în istorie, s-a ocupat în mod special de istoria evreilor din Maramureș. În discursul său, aceasta a evidențiat câteva aspecte centrale ale cărții. Primul se referă la componența familiei (alcătuită din 10 frați, trei dintre ei având o dezvoltare normală, iar șapte fiind pitici). A

doa temă se referă la povestea piticilor și la faptul că aceștia se numără printre puținele familii extinse care au supraviețuit Holocaustului și experimentelor lui Mengele. Un alt aspect central al cărții se referă la faptul că se înscrie în istoria Maramureșului, nu numai în istoria locală a comunei Rozavlea. Vorbind despre începuturile familiei, tocmai datorită faptului că a trăit în Maramureșul istoric și în cadrul unor comunități foarte extinse, tatăl a reușit să-și facă o carieră de cântăreț la nunți, iar mai târziu copiii lui, proveniți din cele două căsătorii, au format trupa „Liliput”, devenind celebri cu spectacolele lor de varietăți.

Dr. Aura Pinte a mai evidențiat faptul că este vorba despre o carte interesantă, foarte bine documentată, o carte onestă prin diversitatea surselor. Piticii au încercat să refacă traseul deportării, reîntorcându-se la Rozavlea, documentându-se la fața locului și mergând apoi cu trenul la Auschwitz, unde au studiat arhiva de acolo. La Rozavlea, povestea piticilor Ovitz este transmisă, dar în același timp este și modificată, interesant fiind modul cum au rămas în memoria colectivă acești pitici (numiți și Ovicerii sau Piticii Cracului).

Doamna muzeograf Alina Mărincean a împărtășit celor prezenți la lansare din experiențele sale cu privire la pelerinajele evreilor supraviețuitori, și nu numai, care făceau pelerinaje din Polonia în România, în locurile de unde au fost deportați. În timp ce evreii din prima generație reveneau în România cu o oarecare amărăciune față de locurile natale, a doua și a treia generație de evrei vin cu o altă deschidere și entuziasm

față de locurile de unde își trag rădăcinile, dorind să cunoască nu doar strada unde au locuit părinții, bunicii etc., ci sunt foarte interesați de tot ceea ce completează „peisajul” maramureșean. În acest sens, Fundația Tarbut Sighet, împreună cu Primăria Sighetul Marmăției, a demarat o serie de evenimente legate de comemorarea a 70 de ani de la deportarea evreilor maramureșeni, facilitând astfel întâlnirea evreilor născuți în aceste locuri.

Peninah Zilberman, născută în Israel și directoare la Muzeul Holocaustului din Toronto, apoi profesor de limba engleză în Israel, se întoarce cu mare drag acasă, în Maramureș. Mama acesteia s-a născut la Sighet, iar tatăl în București, dar limba română a învățat-o de la bunici. Peninah Zilberman s-a întors pentru prima dată în România în anul 1998. A explicat obiectivele Fundației Tarbut, care periodic organizează seminarii și conferințe pentru a comemora familiile evreiești originare din Sighet și pentru a menține legătura cu a doua sau a treia generație. La final, îndemnul ei a fost acela de a accepta oamenii așa cum sunt, indiferent de statura lor, cartea fiind un exemplu de speranță pentru cei mai puțin norocoși, condamnați la stigmatizare.

Lansarea a fost completată de vizionarea filmului *The seven dwarfs of Auschwitz*, de Warwick Davis.

Maria BELEA

Vernisajul expoziției de pictură intitulată „Dialoguri în timp” a artistului plastic Nicolae Suciu

Luni, 24 octombrie, Salonul Artelor

În cadrul „Zilelor Electro Sistem” care marchează 20 de ani de la înființarea firmei *Electro Sistem* Baia Mare, a fost organizată expoziția de pictură personală a artistului plastic și profesorului universitar Nicolae Suciu, în colaborare cu firma mai sus-amintită și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, gazda manifestării.

Expoziția a reprezentat și un moment de bilanț al artistului, acesta împlinind în luna mai a acestui an vârsta de 60 de ani, și a cuprins o selecție de lucrări realizate în perioada 1981-2016, lucrări ce nu au fost expuse niciodată, sau care au fost expuse o singură dată, precum și lucrări din colecția autorului sau dintr-o colecție particulară.

Expoziția conține câteva teme majore care au marcat evoluția în timp a direcțiilor tematice ale creației lui Nicolae Suciu: *Ferestrele sufletului, Dealuri, Câmpul, Compoziții cu naturi statice și flori, Peisajul citadin*.

La vernisaj au fost prezenți, într-un cadru de sărbătoare, foarte mulți iubitori de pictură și frumos, pictori, profesori, reprezentanți ai unor instituții culturale din oraș, prieteni și cunoscuți ai pictorului Nicolae Suciu.

Au luat cuvântul înainte de deschiderea expoziției: prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu, de la Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord Baia Mare, ing. Ștefan Blasko, directorul firmei *Electro Sistem*, și artistul plastic sărbătorit.

Prof. univ. dr. **Gheorghe Glodeanu**

„Colegul și prietenul Nicolae Suciu mi-a făcut onoarea de a mă provoca să vorbesc despre activitatea lui. Recunosc că nu mi-e ușor, deoarece ne ocupăm amândoi de artă, dar cu alte instrumente: dumnealui cu penelul, iar eu analizez arta cuvântului, în calitate de critic literar. Există totuși și multe înrudiri între literatură și pictură; marile curente literare se repetă în pictură, iar eu am fost dintotdeauna fascinat de imagine. Nu este întâmplător faptul că, acum paisprezece ani, când am început, alături de câțiva colegi, editarea revistei *Nord Literar*, am dorit să ilustrăm paginile ei cu grafică și pictură ale unor artiști din Maramureș. Numărul din acest an din luna mai, în care Nicolae Suciu a împlinit o frumoasă vârstă de 60 de ani, este ilustrat cu picturile Domniei Sale. Există legături foarte puternice între arta cuvântului și cea a penelului, principalele curente artistice care s-au dezvoltat de-a lungul timpului sunt întâlnite, atât în pictură, cât și în literatură. Mai mult, imaginea reușește să pătrundă în sfere la care cuvintele nu au acces, dar și invers, nemaivorbind de faptul că pictura beneficiază de un limbaj universal, ceea ce nu se întâmplă și în cadrul culturii scrise, unde prezența unui traducător este indispensabilă. Cu câteva luni în urmă, când profesorul universitar și artistul plastic Nicolae Suciu împlinea 60 de ani, i-am publicat un interviu în revista *Nord Literar*. Dialogul venea după un răstimp în care am colaborat foarte bine la conducerea Facultății de Litere, unde am sprijinit cât am

putut de mult mai noua secție de arte plastice și masteratul aferent acestei specializări. A fost o provocare, o bătălie la care profesorul Nicolae Suciuc a contribuit din plin. Deși azi ne vedem mai rar, au rămas prietenia și respectul reciproc. În interviu îl întrebam pe când o expoziție personală la Baia Mare, mai ales că a realizat o expoziție individuală la Iași, unde a acordat și un amplu interviu difuzat de Televiziunea Română. Cum nimeni nu este profet în țara lui și, după un prost obicei românesc, se așteaptă ca cineva să se stingă din viață pentru a fi apreciat, mi-a vorbit despre dificultățile întâmpinate, printre altele, de găsirea unei săli de expoziție. Iată că până la urmă s-a găsit și sala, iar pictorul reîntors la uneltele sale ne oferă o bogată selecție din creația sa artistică. 60 de ani este o vârstă de bilanț prin excelență, când se cade să privești înapoi pentru a vedea că anii nu s-au scurs degeaba, iar de la studiul pentru lucrarea de licență din 1981 și până la aceste picturi recente drumul este enorm – pornind de la clasicism, a ajuns la modernism și postmodernism, dar cu multe influențe impresioniste”.

Maramureșean prin adopție, Nicolae Suciuc s-a născut pe data de 21 mai 1956, la Bârlad. A absolvit cursurile Facultății de Muzică și Arte Plastice din cadrul Conservatorului „George Enescu” din Iași. Încă de pe băncile Liceului de Arte Plastice și Muzică „Octav Băncilă” din Iași, întâlnește câteva personalități de excepție, pedagogi de la care

învață ce înseamnă demnitatea și responsabilitatea de a fi artist. Sunt trăsături bine asimilate de ucenicul de odinioară, pe care le exercită cu succes și magistrul de azi. Descinde în Baia Mare în 1981, anul în care se închid orașele mari. Ca unul care am absolvit Facultatea de Filologie din Cluj în același an, știu foarte bine ce a însemnat această decizie nefastă, care a modificat numeroase destine. În locul unei visate cariere artistice și universitare, tânărul absolvent se vede obligat să aleagă

industria. În felul acesta ajunge la Fabrica de Faianță Fină și Sticlărie FAIMAR din Baia Mare. Spre Maramureș l-a atras nu atât activitatea industrială, cât reputația Școlii de Pictură de aici. În ciuda aparențelor, timpul petrecut în industrie nu este un timp pierdut pentru artist. Aici își însușește tehnici noi de creație și învață să lucreze în echipă. Mai mult, devine un mesager al FAIMAR-ului în lume, având această posibilitate, în timpul totalitarismului, să iasă în Occident sau chiar în Orientul îndepărtat să vadă lumea, ceea ce la vremea respectivă era un lucru extraordinar.

Întrebat cum vede pictura, **Nicolae Suciuc** a spus următoarele în interviul amintit mai sus:

„Pictura este un model, un viciu pe care l-am îndrăgit întotdeauna și de care nu mă pot dezbrăa. Este bucuria supremă care îmi aduce cele mai frumoase împliniri, dar totodată și deznădejdi. Curiozitatea de a descoperi sensuri metaforice în tot ceea ce mă înconjoară, spectacolul inefabil al anotimpurilor, al farmecului culorilor, al zilelor și nopților sunt suficiente motive de a mă însingura în liniștea atelierului și în fața pânzelor albe. Merg în fiecare zi de dimineață la atelier, ca orice muncitor la locul de muncă, pentru că nu știu clipa în care va veni inspirația. Doresc să lucrez zilnic, precum simt nevoia de a respira, lucru pe care îl cultiv și îl solicit studenților și absolvenților mei din specializarea arte plastice”.

„Este un crez artistic ce îl apropie pe Nicolae Suciuc, în mod paradoxal, de Liviu Rebreanu și de Tudor Arghezi”, spune în continuare profesorul **Glodeanu**. „Artistul modern nu mai este un demiurg în lumea imaginarului, ci un artizan, un meșteșugar ce trudește, vorba autorului *Cuvintelor potrivite*, timp de «mii de săptămâni», până când opera lui devine perfectă sau se apropie de idealul visat.

Un moment important în biografia lui Nicolae Suciuc este anul 2005, când obține titlul de doctor în arte vizuale la Universitatea de Vest din Timișoara, cu teza intitulată «Peisajul. Structuri tipologice și modele estetice în pictura Centrului Artistic Baia Mare. De la plein-air la trans-avangarde – 1896-2002», coordonator științific: prof. univ. dr. Constantin Prut. Este momentul în care practicianul începe să fie dublat de un re-

marcabil teoretician al picturii. Teza aduce argumente importante în sprijinul picturii de peisaj, hulit de unii și apreciat de alții confrăți. Artistul plastic reușește să surprindă particularitățile stilistice ale peisajului băimărean, instituind o serie de modele estetice recunoscute, atât în plan local, cât și național și internațional.

De o bună perioadă de timp, pictorului și teoreticianului artelor i se adaugă profesorul universitar. După înființarea specializării *Arte plastice* în cadrul Facultății de Litere, în anul 2000, s-a pus problema atragerii de cadre didactice titulare, conforme cu normele metodologice ale funcționării învățământului superior din România. Este momentul în care Nicolae Suciu preia destinele specializării nou-înființate. Urmează un drum lung și încărcat de multe greutăți: susținerea licenței primelor serii de absolvenți la Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Arte și Design, elaborarea planurilor de învățământ a disciplinelor etc. Sunt activități ce te pot îndepărta de șevalet, dar prin care Nicolae Suciu și colegii săi au devenit creatori de școală. Peste câțiva ani a urmat înființarea masteratului denumit sugestiv «Valori plastice și reflexive ale imaginii în pictura contemporană». Poate, de ce nu, peste câțiva ani vom avea și o școală doctorală în arte plastice.

Ca membru în comisia de experți evaluatori din domeniul arte vizuale, profesorul a avut ocazia să cunoască îndeaproape programele de studii ale celorlalte facultăți de arte din țară, performanțele științifice, artistice și profesionale ale cadrelor didactice și studenților. Mai mult, noutățile descoperite au fost aplicate și în programele de studii de la Baia Mare. Premiile obținute de studenții băimăreni în competiția lor cu ceilalți studenți din țară demonstrează faptul că ei sunt pe drumul cel bun.

Nicolae Suciu este și autorul unor extraordinare studii și albume de artă. Pictorul de peisaj se dovedește și un rafinat narator, conținutul epic al imaginii fiind sugerat prin intermediul cuvântului. Originalitatea artistului trebuie căutată în maniera în care vede pictura de peisaj și, cum trăiește de o viață la Baia Mare, este firesc să scrie obsedant despre rolul Coloniei de pictură de aici. O dovedește și ultima sa carte, apărută în noiembrie 2015, care vizează pictura băimăreană din 1950 până azi. Acum, la ceas de bilanț, îi doresc sănătate și putere de muncă pentru a continua un drum pe cât de anevoios, pe atât de frumos. Sincere felicitări!

Nicolae Suciu a încadrat evenimentul în contextul „Zilelor Electro Sistem” prilejuite de împlinirea celor 20 de ani de la înființarea firmei și a mulțumit domnului Ștefan Blasko pentru sprijinul acordat în organizarea expoziției. Apoi a vorbit despre expoziția aflată pe simezele Salonului artelor:

„Am numit-o «Dialoguri în timp» pentru că, vrând-nevrând, anii care s-au sedimentat în urmă sunt în măsură să îmi provoace acele discuții, acele dialoguri cu

propria-mi creație, pornind de la portretul care a fost studiul pentru lucrarea de licență, pe care și-au pus amprenta exigența, meșteșugul și trăinicia lucrului bine învățat. Al doilea reper, autoportretul «Dialog la Oviedo», când un mare pictor catalan în fața picturii lui mi-a pus această broboadă și mi-a spus că acest dialog între artiști din Spania, Polonia, Franța vine să desființeze granițele de comunicare geografică și ne face să trăim împreună aceleași emoții artistice. O parte dintre lucrări au fost expuse o singură dată, sunt lucrări care nu au fost expuse niciodată, iar altele sunt în spații care bucură oameni, instituții și reședințe particulare și cu care mă întâlnesc cu emoție de fiecare dată. Astăzi pot fi bucuros și fericit, deoarece mă întâlnesc cu tot ceea ce am lucrat, într-o selectivă organizare a expoziției. O etapă importantă în creația mea este ciclul ferestrelor, deoarece au constituit primele imagini despre lume, pe care mi le amintesc de la nici trei ani și astfel se explică de ce revin în mod obsesiv la aceste motive, care sunt nu numai căi de cunoaștere, dar și de comunicare dinlăuntru înspre afară. Mă fascinează și m-a fascinat dintotdeauna pictura ce mi-o propune peisajul de deal, de munte, precum și compozițiile cu destine ale florilor. Am ales să îmbrac cămașă tradițională, deoarece așa ne îmbrăca mama în ziua de Paști. Mulțumesc domnului Blasko Ștefan pentru bucuria de a mă reîntâlni cu creațiile mele, scriitorului Gheorghe Glodeanu, prietenul și mai vechiul meu coleg, pentru

cuvintele frumoase și dumneavoastră, celor care ați considerat că e important să ne întâlnim astăzi în acest spațiu al culorii”.

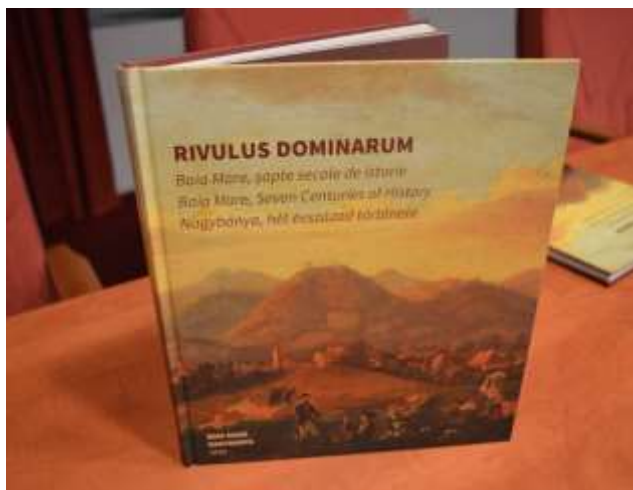
Directorul **Ștefan Blasko** i-a urat lui Nicolae Suciucă multă sănătate și putere de muncă, rememorând totodată episodul care i-a făcut să se apropie în calitate de prieten, în urmă cu mai bine de 30 de ani, la societatea FAIMAR, când primul era mecanicul-șef al societății, iar al doilea era responsabil cu departamentul de creație.

Ștefan SELEK

Lansarea albumului *Rivulus Dominarum. Baia Mare, șapte secole de istorie*

Miercuri, 26 octombrie, Sala de conferințe

Albumul este o sinteză a evoluției în timp și spațiu a comunității băimărene și face parte din suita de albume, cu tematici diferite, dar specifice zonei geografice, menite să pună în valoare istoria, cultura artistică

și spiritualitatea meleagurilor băimărene și a cărei inițiativă și finanțare aparțin grupului *Electro Sistem*.

Editat de *Electro Sistem* în colaborare cu specialiști în istorie de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș și Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Statului, lucrarea a fost lansată în prezența unui public băimărean numeros compus din istorici, profesori, ingineri, medici și pasionați de cultură, istorie și patrimoniu local.

Au luat cuvântul de la masa de prezidiu dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, gazdă și moderator al evenimentului, Viorel Rusu, director al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, dr. Lucia Pop, care a realizat o bună

parte a textului lucrării prezentate, prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu, ing. Ștefan Blasko, directorul firmei *Electro Sistem*.

Dr. Teodor Ardelean

„Iată-ne adunați în jurul unui gând frumos concretizat. Ne bucurăm că, de la momentul în care a descoperit biblioteca, domnul Ștefan Blasko a ținut în continuare să-și desfășoare activitățile alături de noi. O carte este, în general, un motiv de bucurie, pentru că omenirea a descoperit puține formule de teaurizare a cunoașterii dobândite, altele decât cartea. Cartea este și cea mai veche dintre acestea și cea mai folosită, de aceea au apărut în timp și bibliotecile. Lansarea unei cărți este ca un botez, mai ales în contextul de azi, când vorbim despre sinergia economie-cultură, sintagmă înregistrată la Organizația Mondială pentru Proprietate Intelectuală, existând chiar procese pe rol pentru revendicarea paternității acestei sintagme. Eu am recunoscut sinergia economie-cultură în acest oraș, în acest colț de țară, în această parte de Europă și în acest colț de univers în ipostaza acestui om, domnul Blasko, care a recunoscut cât de important a fost să crească din punct de vedere cultural pe toate etajele vieții sale, să descopere frumusețea faptului de a se sărbători prin lansarea unei cărți, lucru pe care l-a făcut și în anii trecuți. Colectivul de redacție al albumului a avut întâlniri în iarna trecută și am dat coordonatele acestei lucrări alături de doamna Lucia Pop și de domnul Viorel Rusu. Această carte se apropie de o formulă aproape magică. Este o imensă bucurie, un act de reparație și o dovadă de completitudine istorică faptul că venim cu o astfel de carte de referință – album, cu text puțin, deoarece cititorul ar dori să recepteze în cuvinte cât mai puține conținutul de idei ce se intenționează a fi transmise. Prin această carte ne vom crește fiecare coeficientul de mândrie cu privire la orașul nostru, vom fi mai mândri de ceea ce avem”.

Prof. univ. dr. **Gheorghe Glodeanu**

„Mă bucur că am descoperit în domnul Blasko și colaboratorii săi de la *Electro Sistem* niște oameni care sprijină cultura, printre pușinii din oraș care fac asemenea gesturi. Pe de altă parte, beneficiile actului de cultură pot fi atât de mari, încât să depășească banii investiți. Răsfoind cartea, am aflat și eu multe lucruri despre istoria locului. Rămâne această carte de referință, care este una superbă, iar cei care au lucrat la ea pot să fie mândri că au scos un lucru de excepție”. Apoi domnul Glodeanu a dat citire unei recenzii a albumului: „Dacă spațiului mioritic al Maramureșului i-au fost consacrate numeroase albume de artă, nu același lucru se poate spune și despre orașul Baia Mare. Fără să fie ignorată, urbea de pe Săsar a fost mult mai puțin prezentă în lucrările de specialitate. De această dată ni se propune o lucrare de excepție, o carte eveniment ce se transformă într-o istorie vizuală a cetății. Lucrarea a fost editată în condiții grafice deosebite la Print City Europe din Budapesta, în anul 2016. Pe pagina de gardă sunt trecuți toți cei care au contribuit la realizarea albumului: editor Liliana Blasko, proiect editorial coordonat de Pinter Zsolt, textul semnat de consultant științific Lucia Pop de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș. Proiectul a fost realizat în parteneriat cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș și în colaborare cu Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale. Și cum acest proiect a presupus și un efort financiar considerabil, trebuie să menționăm faptul că firma *Electro Sistem* a contribuit în mod decisiv la apariția acestui veritabil album de artă. Titlul lucrării face trimitere la vechea denumire în limba latină a urbei *Rivulus Dominarum – Râul Doamnelor*. Este vorba de un toponim cu o serie de conotații metaforice, păstrat și în limba germană, *Frauenbach*, tot aici trimitând și denumirea în limba maghiară, *Asszonypataka*. Actualul toponim, *Baia Mare*, derivă de la principala ocupație a oamenilor din această zonă, mineritul. Adjectivul *Mare* trimite la faptul că aici era centrul, în timp ce lanțul localităților miniere din zonă forma niște sateliți ce gravitau în jurul centrului. Redactată în trei limbi: engleză, română și maghiară, cartea reușește să atragă atenția deja la prima vedere. În mod inspirat, coperta reproduce un detaliu din pictura lui Mezei József *Panorama orașului Baia Mare*, ulei pe pânză, 1854. În cuprins menționăm introducerea, date cronologice din istoria orașului Baia Mare din secolul al XIV-lea până în prezent, iar apoi textul doamnei Lucia Pop, care ne propune o călătorie în istoria orașului”.

Autorul cuvântului introductiv al albumului, **Viorel Rusu**, a declarat:

„Existența unei comunități a cărei istorie scrisă însumează aproape șapte secole constituie în sine un argument care să releve elementele definitorii ale evoluției sale. Ideea a fost asumată de firma *Electro Sistem*, care a editat într-o succesiune constantă un număr semnificativ de albume despre Maramureș și Baia Mare, focusate într-adevăr pe Centrul artistic băimărean, dar nu numai. Din această panoplie lipsește o sinteză a

evoluției în timp și spațiu a comunității băimărene, astfel că proiectul acesta a venit în firescul lucrului bine făcut. Atuu doamnei Lucia Pop a fost că am mai lucrat și noi la câteva albume din seria *Colecții muzeale*: în 2010 *Minerit și civilizație în Maramureș*, apoi *Baia Mare – oraș liber regal – vestigii și mărturii medievale*, acum este la tipar albumul *Călătorie în universul ceasului*, și am mai avut albumul *Baia Mare în imagini. Stampe și fotografii*, focusat pe colecția iconografică a muzeului. Toate acestea au făcut ca studiul lansat astăzi să vină în prelungirea preocupărilor anterioare”.

Muzeograful **Lucia Pop** și-a exprimat bucuria de a fi participat la acest proiect editorial și a mulțumit Lilianei și lui Ștefan Blasko pentru oferta de colaborare cu muzeul și pentru șansa de a fi primită într-o echipă de proiect în cadrul căreia a existat o colaborare extraordinară.

„În ceea ce privește conținutul cărții, am avut un text mai mare la început, pe care apoi l-am sintetizat la un anumit număr de pagini. Reproducerea de pe copertă, pictura lui József Mezei (1854), este o panoramă cu vedere spre nord a orașului Baia Mare și are o foarte mare valoare documentară. Tabloul a fost achiziționat în anul 1974 de la academicianul clujean Ștefan Pascu și de atunci poate fi văzut în colecțiile noastre. Ideea albumului a fost de a prezenta o istorie a comunității băimărene, și anume modalitatea în care privilegiile și autonomia de care a beneficiat orașul Baia Mare au influențat evoluția comunității. Băimărenii și-au iubit orașul și au păstrat de-a lungul timpului obiectele importante, care se regăsesc tot în patrimoniul Muzeului de Istorie. La fel s-a întâmplat și cu clădirile care ne definesc identitatea și ar trebui să fie mai bine întreținută această moștenire culturală. Citind această carte, veți vedea că va plăcea și ochiului, și sufletului”.

Ing. **Ștefan Blasko**

„În vară au trecut 20 de ani de când am fondat firma *Electro Sistem*, împreună cu Roland, pe care l-am cunoscut la acea vreme, un tânăr inginer, cu plete, plecat în Germania. *Electro Sistem* a crescut și sunt 10 ani de când am hotărât să nu mai participăm la târgurile mari, deoarece era pierdere de vreme, veneau doar turiști, nu și oameni de specialitate și organizăm o întâlnire profesională anuală în cadrul căreia avem, de opt ani de zile, și evenimente culturale de tipul celui de azi. Suntem la a opta carte editată și este, surprinzător, un obiect de dar mai ieftin decât alte daruri pe care obișnuiam să le facem înainte, o idee pe care am preluat-o din Occident, unde firmele obișnuiesc să ofere clienților câte o carte despre zona în care activează. Prima carte a fost despre Școala băimăreană de pictură și îi mulțumesc pe această cale domnului Véső Agoston, pentru că, prin relațiile pe care le-a activat atunci, ne-a ajutat să scoatem acel album, iar al doilea album a fost editat de Zsolt Pinter, despre orașul Baia Mare. Eu lucrez cu specialiști și în industrie și în ce privește editarea acestor volume și fixez doar câteva criterii de respectat, și anume: volumul cărții (nu vrem să fie o carte care să rupă geanta celui care o duce acasă), să aibă aspect fizic plăcut, să transmită un mesaj clar și să nu fie bazată pe presupuneri. Am editat 2.000 de exemplare din acest album, care va fi distribuit doar în primele trei luni la 1.000 de oameni din România, Italia, Germania, Ungaria, Austria, Franța, care, în marea lor majoritate, sunt ingineri, dar care apreciază și acest tip de activitate”.

Ștefan SELEK

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / <i>Viitorul cărții și cartea viitorului</i>	3
Alina ILIEȘ / <i>Universul liric și filozofic al lui Lucian Blaga</i>	5
Mara POPOVICI / <i>„Covorul povestitor” ca metodă non-formală de atragere a preșcolarilor către bibliotecă</i>	7
Florina VANCIU / <i>Revelația unei lecturi – Biblioteca nopții</i>	9
Diana FILIP / <i>Avdabela – Biblioteca Culturii Aromâne</i>	13
Ioan NEAMȚIU / <i>„Am îmbrățișat această frumoasă meserie, deoarece de mic copil îmi plăceau cărțile...”</i>	15
Oana DULF / <i>Despre coloctiul profesional anual – 3 octombrie 2016</i>	18

PAGINI CULTURALE

Maria COGĂLNICEANU / <i>Imposibilul posibil</i>	22
Antoaneta TURDA / <i>Din noianul amintirilor</i>	24
Ștefan GRIGORESCU / <i>Asasinatul în politica românească. Cazul I. G. Duca</i>	26
Liviu TĂTARU / <i>Un veac de dispute privind individualitatea limbii române</i>	30
Dorina CADAR / <i>Donații și donatori la Academia Română</i>	36
Natalia LAZĂR / <i>Academicianul Ion Mușlea și cercetarea folclorică a Maramureșului și a zonelor învecinate</i>	39
Stanca Ioana URȘU / <i>O băimăreancă prin muzeele lumii (II)</i>	43
Csilla TEMIAN / <i>„România educată”... în viziunea lui Ioan Popescu de Coaș</i>	46

IN MEMORIAM

Ana OLOS / <i>Tatiana Slama-Cazacu – academiciana fără titlu (1920-2011)</i>	48
Tudor NEDELCEA / <i>Marin Sorescu ar fi împlinit 80 de ani...</i>	50

PHILOSOPHIA PERENNIS

Isabela VASILIU-SCRABA / <i>Românismul lui Mircea Eliade și „teroarea istoriei”</i>	54
Aurel M. CAZACU / <i>Omiliile și retorica creștină</i>	58
Cătălin Bogdan ROATIȘ / <i>„Crede și nu cerceta!” – Note la un presupus imperativ biblic</i>	63
Lavinia Claudia NAN / <i>O scurtă incursiune în „Duhul sărbătorii”</i>	67
Grigore SPERMEZAN / <i>Steinhardt – traiectorii spirituale</i>	70

RECENZII

Stan V. CRISTEA / <i>Noica și literatura</i>	73
Titi DAMIAN / <i>Romanul feminin românesc contemporan Diana Dobrița Bîlea – De ce iubim?</i>	77
Diana FILIP / <i>Comunitatea dispărută : germanii din România între anii 1945 și 1967</i>	81
Mugur VOLOȘ / <i>55 predici</i>	82
Doru SICOE / <i>Secolul meu scurt de Mircea Malița</i>	83
Ofelia MARIAN / <i>Note de lectură: Popasuri și povești din Piemontul Călimanilor</i>	85
Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / <i>Marea carte a inumanității: O istorie a ororilor în 100 de episoade</i>	87
Mihaela-Ioana TOPAN / <i>Lecții de magie: Cum să-ți cultivi creativitatea</i>	89
Doru SICOE / <i>Oradea mea – Az én Nagyváradom – My Oradea</i>	91

INTERVIURI

PAUL Antoniu / „ <i>Mecanismul subtil și secret al teatrului este ascuns în trupul actorului</i> ”	93
Terezia Bolchiș Tătaru în dialog cu Ion Dumitru	103

DICȚIONARUL LOCALITĂȚILOR

Aristița BORBEI, Liana POP, Liana SILAGHI / <i>Comuna Giulești cu satele aparținătoare Berbești, Ferești și Mănăstirea</i>	114
--	-----

VARIA

Liana POP / <i>Nostalgiile băimărene: o incursiune prin magazinele de altădată și cele de azi</i>	130
Lavinia ARDELEAN / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului Pentru socialism)</i>	132

DIN AGENDA CULTURALĂ A BIBLIOTECII

Întâlniri, lansări de carte, vernisaje	137
Întâlnirea membrilor Cenaclului Literar „Nichita Stănescu” (Maria BELEA)	137
Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene (Maria BELEA)	139
Lansarea volumului de proză <i>Fabrica de fericire, semnat de Anca Goja</i> (Ștefan SELEK)	141
Lansarea cărții <i>În inimile noastre eram niște uriași – extraordinara poveste a piticilor din Rozavlea, de Yehuda Koren și Eilat Negev</i> (Maria BELEA)	143
Vernisajul expoziției de pictură intitulată „ <i>Dialoguri în timp</i> ” a artistului plastic Nicolae Suciu (Ștefan SELEK) ..	145
Lansarea albumului <i>Rivulus Dominarum. Baia Mare, șapte secole de istorie</i> (Ștefan SELEK)	148